

GLĂȘUL BISERICII

Br. N. de T. 1981

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 9 — 10 — SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1981

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 9 — 10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1 9 8 1

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GH. BOGDAN

REDACTOR

C U P R I N S U L

Pag.

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. MIHAIL COLOTELO, <i>La Duminica a XII-a după Rusalii</i>	742
Arhid. prof. IOASAF GANEA, <i>La Înălțarea Sfintei Cruci</i>	746
Pr. NICOLAE CĂNĂNAU, <i>La Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci</i>	750
Pr. Dr. GH. PASCHIA, <i>Cum trebuie să ne pregălim acasă pentru a veni la biserică?</i> (Predică preliturgică)	755
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Cuvînt la o cununie</i>	758

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

NICODIM AGHIORITUL, <i>Tîlcuirea cîntării a IX-a a lui Moisi. Cîntarea Fecioarei și de Dumnezeu Născătoarei Maria (partea a II-a), trad. de Pr. DAVID POPESCU</i>	760
---	-----

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	778
Diac. prof. O. BUCEVSCHI și A. MANOLACHE, <i>Știri ecumenice</i>	784

COMEMORĂRI

Prof. ADRIAN POPESCU, <i>O mie trei sute de ani de la Sinodul al VI-lea Ecumenic</i>	791
Pr. prof. I. IONESCU, <i>Cinstirea jertfei lui Mihai Viteazul (1601—1981)</i>	802

ARTICOLE ȘI STUDII

Prof. NICOLAE CHIȚESCU, <i>Mărturisiri de credință protestante actuale</i>	837
Diac. conf. P. I. DAVID, <i>Anglicanismul în preocupările părintelui profesor Gala Galaction</i>	871
Drd. CORNELIU ZĂVOLANU, <i>Rugăciunea domnească după Sf. Grigore de Nyssa</i>	882
Drd. SIMION TODORAN, <i>Preoția universală. Comentariu exegetic la textul din I Petru II, 5, 9</i>	900

DIN GRAIUL VECHILOR CAZANII

ION DIANU, <i>Mitropolitul Dosoftei mare cărturar, făuritor de limbă și cultură românească</i>	910
--	-----

DOCUMENTARE

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHEȘCU, <i>Catedrala Patriarhiei din București</i>	926
Dr. STELIAN MARINESCU, <i>Mîntuirea păcătoșilor</i>	933

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii Sf. Dumitru din Municipiul Ploiești</i>	948
Pr. DAVID POPESCU, <i>Resfințirea bisericii Sfântul Mina-Vergu din Capitală</i>	949
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Buda, jud. Giurgiu</i>	951

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

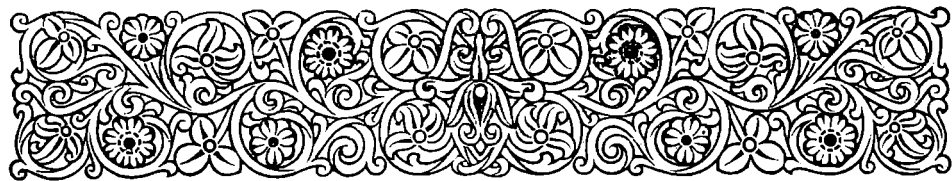
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați (mai—august 1981)</i>	958
---	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	959
---	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Bruno Bürki, « <i>L'Assemblée dominicale</i> ». <i>Introduction à la Liturgie des Eglises protestantes d'Afrique</i> — 1976, de drd. SUCIU DAN-CORNEL	978
Paul Evdochimov, <i>Les âges de la vie spirituelle. Des Pères du désert à nos jours</i> , Paris, 1979, de MIHAI COLIBĂ	975
Pr. prof. Ion Bria, <i>Dicționar de teologie ortodoxă</i> , Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, de A. MANOLACHE	970
Aurel H. Golimas, <i>Un domnitor — O epocă</i> , Editura Sport-turism, București, 1980, de dr. STELIAN MARINESCU	980
Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	982

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A XII-A DUPĂ RUSALII DREAPTA CREDINȚĂ — CONDIȚIE A MÎNTUIRII

«Vă aduc aminte, Iraților, de Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care ați primit-o, în care și stați, prin care și sînteți mîntuiți... dacă o țineți cu tărie, cum v-am predicat-o...» (I Cor. 15, 1—2).

Despre credință și mîntuire s-a scris și se va scrie foarte mult. Despre Evanghelie tot așa, ea fiind «puterea lui Dumnezeu spre mîntuirea a tot celui ce crede» (Rom. 1, 16). În Sfînta Scriptură și în cărțile religioase întîlnim de asemenea foarte des cuvintele credință și mîntuire. Sfîntul Apostol Pavel definește credința ca fiind adevărarea celor nădăjduite și dovedirea lucrurilor celor nevăzute (Evr. 11, 1). Prin credință, așadar, sîntem în stare a cunoaște ce nu putem vedea și adevărim ceea ce nădăjduim de la Dumnezeu. Din învățătura Bisericii înțelegem că mîntuirea înseamnă eliberarea omului de sub stăpînirea păcatului și a morții, eliberare săvîrșită de Domnul și Mîntuitorul Iisus Hristos prin venirea Sa pe lume, prin jertfa pe cruce și învierea Sa din morți. Jertfa crucii adusă de Mîntuitorul, lui Dumnezeu-Tatăl, a răscumpărat pe toți oamenii din osînda păcatului, în care se afla neamul omenesc, de la căderea primilor oameni. Această mîntuire, realizată de Iisus Hristos, se numește mîntuire obiectivă și se referă la întregul neam omenesc. Dar roadele acestei mîntuiri obiective trebuie să însușite de noi, fiecare în parte, cu ajutorul harului dumnezeiesc, cu ajutorul credinței și prin fapte bune și în acest caz se poate realiza mîntuirea personală sau subiectivă, adică mîntuirea fiecărei persoane în parte.

Așadar, mîntuirea este condiționată de harul lui Dumnezeu, o putere divină necreată, ce izvorăște permanent din ființa lui Dumnezeu, și care e necesară în tot timpul vieții omului, spre a menține mereu în ea puterea de a urma binele. În acest sens trebuie să amintim cuvintele Mîntuito-

rului «Fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan 15, 5), precum și cuvintele Sfântului Pavel «Prin har sînteți mîntuiți» (Efes. 2, 5).

În al doilea rînd este necesară prezența credinței despre care Sf. Apostol Pavel scrie evreilor : «Fără credință nu este cu puțință să fim plăcuți lui Dumnezeu» (Evr. 11, 6). Dar credința își păstrează vitalitatea și eficacitatea prin fapte. Ea riscă să devină moartă, fără fapte, după cuvîntul Sf. Iacov 2, 26 și ale Sf. Pavel care scrie : «Sîntem zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune» (Efes. 2, 10).

Prin urmare, pentru mîntuirea credinciosului este necesară, pe lîngă ajutorul lui Dumnezeu, o participare proprie și cît mai activă în această lucrare. Fără participarea omului, Dumnezeu, deși așteaptă și dorește această participare, nu silește însă pe om la conlucrare cu harul după cuvîntul Apocalipsei : «Iată, stau la ușa și bat ; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine» (3, 20). Ușa harului e deschisă permanent, dar Dumnezeu așteaptă și dorește ca și credinciosul să deschidă ușa inimii sale spre a primi și colabora cu acest har. Dacă Dumnezeu n-ar cere acest consimțămînt al omului prin exprimarea dorinței sale de a ieși de sub puterea păcatului, atunci mîntuirea ar fi un act impus și lipsit de libertate. Aceasta n-ar corespunde însă dorinței lui Dumnezeu de a prețui demnitatea și libertatea omului. Apoi ar mai contraveni și iubirii lui Dumnezeu față de om, căci orice act de constrîngere e potrivnic iubirii, iar «Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8). Așadar, mîntuirea este un act de colaborare între harul dumnezeiesc și credința omului, însoțită de hotărîrea de a nu mai sluji păcatului, ci de a se pune în serviciul binelui prin fapte bune.

Iată, așadar, legătura dintre credință și mîntuire. Mîntuitorul, înainte de a se înălța la cer, a zis : «Cel care va crede și va fi botezat, se va mîntui, iar cel care nu va crede va fi osîndit» (Marcu 16, 16). Sf. Apostol Pavel precizează că : «Toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credință în Hristos Iisus» (Gal. 3, 26). Sf. Apostol Petru numește credința ca fiind «Mult mai scumpă decît aurul cel pieritor» (I Petru 1, 7), iar «prețul credinței este mîntuirea sufletelor» (I Petru 1, 9).

De aceea, Sf. Apostol Pavel, pentru întărirea credinței corintenilor, le amintește Evanghelia pe care a propovăduit-o mai înainte și prin care, zice el, «sînteți mîntuiți» (I Cor. 15, 1—2). Apostolul, deși a mai binevestit credincioșilor aceste lucruri le repetă însă din nou, mai ales pe cele pe care le consideră mai importante. Și anume că «Hristos a murit pentru păcatele noastre» (I Cor. 15, 3), «că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi» (v. 4), apoi înșiră mai multe din arătările Mîntuitorului, după învierea Sa, inclusiv și arătarea «deodată la peste 500 de frați» (v. 5), vrînd prin aceasta să sublinieze adevărul învierii, spre a justifica și întări credința în înviere. Ceea ce îl determină pe Sf. Apostol Pavel să stăruie mai mult asupra adevărului învierii este faptul, mărturisit de el însuși în versetul 12 din același capitol, că «Zic unii dintre voi că nu este înviere». În fața acestei situații apostolul se vede nevoit să vină cu noi argumentări, astfel ca credința corintenilor «Să nu fie zadarnică», ci să fie dreaptă și ca ei să nu rămîna în continuare «încă în păcate» (v. 17). Așadar, credința nu poate avea un caracter limitat,

sau parțial, în sensul că unele fapte din Evanghelie să fie crezute, iar altele nu. «Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură»... (II Tim. 3, 16). De aceea, credința răspunde «da» la tot cuvântul lui Dumnezeu. Chiar și atunci când unele locuri din Evanghelie par a fi mai grele. Biserica, prin graiul și scrierile Sf. Părinți, a tălcut — cu asistența Duhului Sfânt — tot ceea ce la prima vedere se pare mai greu de pătruns cu mintea. Un exemplu strălucit de credință, care acceptă fără șovăire cuvântul lui Dumnezeu este femeia cananeancă din părțile Tirului și ale Sidonului, despre care amintește Sf. Evanghelie (Matei 15, 21). La răspunsul aspru al Mântuitorului «Nu se cuvine să iei piinea copiilor și s-o arunci câinilor» (v. 26), femeia, departe de a fi contrariată sau jignită, nu contrazice pe Mântuitorul, ci răspunde cu aprobare: «Adevărat, Doamne, dar și câinii mănincă din fărâmiturile ce cad de pe masa stăpînilor lor» (v. 27). Iisus apreciază cu laudă răspunsul femeii, zicînd: «O, femeie, mare este credința ta» (v. 28). Iată de ce Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor că ei vor fi mîntuiți prin Evanghelie, dacă o vor ține cu tărie în toate adevărurile ei, în toate faptele ei. Credința răspunde «da» și atunci când Mîntuitorul ne vorbește de o judecată a tuturor oamenilor, de o viață veșnică și de o osîndă veșnică, de grija pentru sufletul nostru, care este atât de scump că nu poate fi schimbat cu nici o avere, sau când vorbește despre îndatorirea de a păzi poruncile Sale. Credința răspunde afirmativ și la taina întrupării Mîntuitorului și la pururea-fecioria Maicii Domnului și la rînduiala de a o ferici, lăsată în cîntarea ei — inspirată de Duhul Sfânt: «Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile» (Luca 1, 48). Asemenea Maicii Domnului credința spune: «Iată roaba Domnului sint» (Luca 1, 38). Iar cel ce este supus stăpînului nu i se împotrivesc niciodată. Credința știe că numai diavolul a fost cel dintîi care a contrazis cuvîntul lui Dumnezeu, îndemnînd pe primii oameni, Adam și Eva, să nu asculte acest cuvînt și spunîndu-le: «Nu, nu veți muri!» (Fac. 3, 4). De multe ori, cuvîntul lui Dumnezeu este aspru față de noi ca și cuvîntul Său față de cananeancă. Noi n-avem însă dreptul să-l respingem, dar nici să cădem în deznădejde. Așa de pildă, cînd cuvîntul lui Dumnezeu rostește: «Blestemul este oricine nu stăruie întru toate cele scrise în cartea legii ca să le facă» (Gal. 3, 10), credinciosul nu poate să răspundă decît cu recunoașterea păcătoșeniei, dar în acest răspuns, omul nu trebuie să uite nici mîngîietoarele cuvinte că «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcîndu-se pentru noi blestem» (Gal. 3, 13), ca «prin Hristos Iisus să vină la neamuri binecuvîntarea» (Gal. 3, 14).

A ține cu tărie Evanghelia, cum cere Sf. Apostol Pavel (I Cor. 15, 2), însemnează însă ca nu numai mintea și buzele noastre să răspundă afirmativ la cuvîntul acestei Evanghelii, ci și viața și faptele noastre să dea același răspuns. Căci dezacordul dintre credința și viața omului este deosebit de supărător și pricinuitoare de sminteli. Unitatea de măsură sau de tărie a credinței sînt faptele. De aici cunoscutul cuvînt al Sf. Apostol Iacob: «Precum trupul fără suflet mort este, tot așa și credința fără de fapte moartă este» (Iacob 2, 26).

Sf. Apostol Pavel, reamintind corintenilor că «Hristos a murit pentru păcatele noastre» (I Cor. 15, 3), subliniază importanța jertfei adusă de Mîntuitorul și trimite, în acest fel, credința creștină în fața crucii, unde s-a realizat actul de răscumpărare și iertare a neamului omenesc, act ce va lumina mereu credința și-i va da putere și conținut în fapt.

Aducîndu-le aminte corintenilor de Evanghelia pe care aceștia au primit-o, Sf. Apostol Pavel ține să mai precizeze că ei pot fi mîntuiți prin credință în Evanghelia numai dacă o țin «cu tărie», căci altfel riscă să creadă «în zadar» (I Cor. 15, 2). Cu alte cuvinte, credincioșilor li se atrage atenția să nu se abată de la cele primite prin predica apostolului, deoarece pot cădea în erezii. Într-o asemenea eventualitate, credința eretică nu mai poate duce la mîntuire, ci e o credință zadarnică. Și, în continuare, Sf. Apostol combate erezia existentă chiar pe timpul său, despre care a amintit mai înainte, erezie ce combătea credința în învierea morților. Pe baza dovezilor învierii Mîntuitorului, Apostolul dovedește netemenicia susținerilor eretice. Ideea ce se desprinde din primele versete ale cap. XV din I Corinteni este de o importanță deosebită în învățătura creștină. Nu orice credință este o condiție a mîntuirii, ci numai dreapta credință. Și ereticii făceau apel la credință, dar aceasta era eronată. Învierea Domnului despre care scrie Apostolul în versetele 4—9 din capitolul citat i se pare, și pe bună dreptate, că este evenimentul hotărîtor în Biserica creștină. De aceea și spune, cu cîteva versete mai jos, «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră» (v. 17). Într-adevăr învierea Domnului garantează adevărul întregii Scripturi; ea este împlinirea proorocilor Vechiului Testament, ea dă sens Noului Testament, învierea adeverește certitudinea mîntuirii obiective a omului, ea este biruință asupra diavolului și a morții, ea explică minunea înălțării la cer a lui Hristos și șederea de-a dreapta Tatălui și tot învierea Domnului explică Pogorîrea Duhului Sfînt și petrecerea Lui în Biserică. Ea garantează în acest chip sfințenia și eficacitatea Sfințelor Taine, iar prin aceasta mai garantează și infailibilitatea Bisericii, prin graiul sinoadelor ecumenice. Învierea lui Hristos din morți este puterea care alimentează credința și nădejdea creștină și care întărește iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele. Orice știrbire adusă acestor învățături deformează dreapta credință și nu poate călăuzi spre mîntuire. Despre credința eretică sau greșită, Sf. Apostol Petru scrie că ea se aseamănă cu niște «Izvoare fără de apă și nori purtați de furtună cărora li se păstrează întunericul cel nepătruns în veac». Ea constă în «vorbe trufașe și deșarte» (II Petru 2, 17—18).

Nu mai credința care poartă girul Bisericii este dreaptă. Căci Biserica este negreșelnică, infailibilă, trupul lui Hristos, temelie și stilpul adevărului în care Hristos rămîne pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20). Din scrierile Noului Testament cunoaștem că mai înainte de a fi aceste scrieri exista Biserica în care cuvîntul lui Dumnezeu era propovăduit prin viu grai. Ca mărturie în acest sens stau epistolele Sf. Apostol Pavel unde se folosesc expresiile: a predica, a binevesti, a ține predaniile învățate prin cuvînt ș.a. (vezi I Cor. 15, 2—3; II Tes. 2, 15; I Tim. 6, 20—21; II Tim. 1, 13 ș.a.). Cînd s-a început alcătuirea cărților

Noului Testament, nu toate adevărurile deținute de Biserică au fost scrise, ci numai o parte din ele, restul transmițându-se prin viu grai, după cum arată Sf. Evanghelist Ioan (Ioan 20, 30—31 și 21, 25). Scrierile Noului Testament au fost alcătuite potrivit unor nevoi de natură pastorală sau misionară care se iveau în Bisericile locale. Celelalte adevăruri și învățături bisericesti primite de la Mântuitorul și Sfinții Apostoli, care nu intrau în preocupările imediate ale misionarilor creștini, au rămas nescrise dar binecunoscute tuturor Bisericii și astfel au fost transmise generațiilor următoare prin viu grai, alcătuind ceea ce se numește Sfânta Tradiție. În lumina acestei situații, dreapta credință trebuie să îmbrățișeze toată comoara învățăturilor păstrate de Biserică atât în cărțile Sf. Scripturi cit și în Sf. Tradiție. Și unele și altele sînt deopotrivă de vrednice de credință, așa cum învață toți Sf. Părinți. Cine ciunțește credința limitînd-o numai la scrierile Vechiului și Noului Testament respinge acceptarea multor adevăruri care existau de la început în ființa trupului tainic al lui Hristos, ca: rînduiala Sf. Taine și altor acte de cult, posturile, cultul morților, cinstirea sfinților și altele, dar prin aceasta nu se mai respectă credința și învățăturile Bisericii primare. O credință deficientă este fie eretică, fie aplecată spre erezie și în ambele cazuri nu e îndestulătoare, sau chiar potrivnică dreptei credințe. Astfel de deficiențe sînt amintite și combătute de Sf. Apostol Pavel, cînd vorbește despre cei ce se abat de la «temelia apostolilor și a prorocilor» (Efes. 2, 20) că «au căzut din credință» (I Tim. 1, 19).

Incheind aceste rînduri, vom menționa — drept concluzie — următoarele:

1. Virtutea credinței este o condiție absolut necesară pentru însușirea mîntuirii personale a omului. Fără credință nu este mîntuire, fiindcă credința este legătura omului cu Dumnezeu.

2. Numai dreapta credință este cea mîntuitoare.

3. Dreapta credință presupune cîteva trăsături definitorii:

a) referirea ei la toate învățăturile Bisericii atât cele cuprinse în Sf. Scriptură cit și cele din Sf. Tradiție;

b) acceptarea integrală a tuturor adevărurilor învățate de Biserică;

c) credința trebuie să fie lucrătoare sau trăitoare exprimîndu-se în fapte bune.

4. Mîntuitorul s-a rugat «ca toți să fie una» (Ioan 17, 21) în Biserică. Sa și această dorință dumnezeiască creștinii sînt datorii s-o urmeze cu răbdare și dragoste «pînă vom ajunge toți la unitatea credinței și la starea bărbatului desăvîrșit», adică la dreapta credință, cum ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel (Efes. 4, 13). Eforturile în acest sens nu sînt ușoare. Dar noi nădăjduim, ca și Sf. Pavel, în harul lui Dumnezeu (I Cor. 15, 10), iar cu ajutorul lui putem fi «tari, neclintii, sporind totdeauna în lucrul Domnului» (I Cor. 16, 38), adică în dreapta credință cu nădejdea mîntuirii.

Pr. MIHAIL COLOTELO

LA ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

*«Înălțându-Te Tu, Stăpîne, pe Cruce,
împreună ai înălțat toată firea lui Adam cea
căzută» (Stihira de la Vecernia mică).*

Praznicul Înălțării Sfintei Cruci, unul din cele 12 praznice împărătești, este o sărbătoare mare și veche, datînd din primele veacuri creștine și care scoate în lumină evenimente din «Istoria Bisericii lui Hristos»: Aflarea Sfintei Cruci, pe timpul împăratului Constantin cel Mare, primul împărat creștin și întoarcerea ei din Persia, în vremea lui Eraclie (610—641), cum vom arăta mai pe larg, mai departe.

Amîndouă aceste evenimente, mai cu precădere primul, au fost cinstite prin cîntări de marii imnografi creștini ca: Sfîntul Andrei Crițeanul, Sfîntul Cosma de Maiuma, Sfîntul Ioan Damaschin, Sfîntul Iosif Studitul etc.

Evidențiem cîteva cîntări din slujba praznicului: «Astăzi Crucea lui Hristos se înalță, lemnul cel de viață purtător pe care cu trupul a fost pironit», sau: «Lemnul Crucii înălțat văzîndu-l să dăm laudă lui Dumnezeu, Celui ce s-a răstignit cu trupul pe ea»; «Bucură-te dumnezeiască păzitoare a credincioșilor, zidul cel nebiruit, prin care de la pămînt la cer ne-a ridicat» (Stihiri de la Vecernia mare), cît și «Moisi mîinile întinzîndu-și spre înălțime, pe Amalic a învins».

Imnograful inspirat, într-o cîntare a praznicului (Slava Vecerniei mari) cheamă toate neamurile spre închinăciune: «veniți, zice el, să ne închinăm binecuvîntatului lemn».

Din toate aceste cîntări de laudă picură în sufletul nostru roua de viață din Crucea Mîntuitorului, «pe care picătură cu picătură s-a scurs singele Domnului nostru».

I. Sfîntul Constantin cel Mare în anul 312 a mers spre Roma, «în contra lui Maxențiu, cezarul de Apus. Era însă tare mîhnit în suflet, că avea oștiri cu mult mai puține decît dușmanul său. Domnul, văzînd credința și inima lui bună îl ajută. În plină zi îi arată semnul sfintei Cruci» deasupra soarelui cu inscripția: «Cu aceasta vei învinge». Împăratul Constantin crede și nădăjduiește în acest semn. El poruncește să meargă înaintea oștilor sale Crucea Mîntuitorului iar steagurile de luptă să aibă cusute ori pictate pe ele semnul sfintei Cruci. Se dă lupta și Maxențiu este învins. Sfîntul Constantin intră triumfător în Roma, la 28 octombrie 313 și este încoronat împărat și peste Apus.

Arătarea sfintei Cruci a fost pentru împăratul Constantin nu numai semn de bucurie și de biruință, ci și de o totală schimbare lăuntrică apropiindu-se din acea clipă cu tîtul de Iisus Hristos, pe care îl adoră cu tot focul inimii sale; la fel cinstește și sfînta Lui Cruce. El a realizat în persoana sa, de acum înainte, omul voit de Dumnezeu, omul bun, pașnic, omul jertfelnic și milostiv, preocupîndu-se de văduve, de orfani, ridicînd orfelinate și case de ajutorare, de eliberarea celor închiși și chemarea celor surghiuși, clerici și mireni, de Biserică, de treburile ei,

fiind numit și «episcop al treburilor obștești», «întocmai cu Apostolii». Și aceste fapte, el le-a îndeplinit pînă la moartea sa, întîmplată la 21 mai 337.

Acest semn dumnezeiesc a schimbat lăuntric, în decurs de veacuri multe suflete încărcate de păcate grele. Să nădăjduim și noi în ea și ne va schimba cu totul.

Sfîntul Constantin avea însă un dor care îi mistuia sufletul zi și noapte: să găsească Crucea Mîntuitorului. În acest scop a trimis la Ierusalim pe maica sa Elena. Ea, pe dată ce a ajuns aici (319), a poruncit să se caute planul orașului sfînt, din timpul răstignirii Domnului, să se citească multe inscripții, cronici și alte documente, fiind aprinsă de rivna mare pentru lemnul sfintei Cruci.

Un prețios ajutor i l-a dat și patriarhul locului Macarie, bărbat evlavios și care de curînd se întorsese din locuri pustii și stîncose în care fugise din cauza persecuțiilor. Ajutorul lui a constatat în rugăciuni fierbinți către Mîntuitorul că să fie descoperită Crucea Sa.

Era însă greu de găsit. Împăratul Adrian, cum știm, poruncise să se zidească pe Golgota un templu păgîn pentru a se șterge orice urmă a lui Iisus Hristos. A trebuit mai întîi să fie înlăturat templul și apoi să se facă săpături adînci. După multă trudă a fost găsit Mormîntul Domnului și cele trei cruci cu piroanele. Nu se știa care este a Mîntuitorului de vreme ce toate erau făcute din același lemn de cedru. Patriarhul Macarie se roagă din nou și Crucea Domnului prin atingere vindecă pe o femeie bolnavă. Acest eveniment, a fost consemnat în istoria sa și de Sozomen care zice: «l-am descris după puțință și l-am predat posterității» (Dr. Mitrofanovici). Sfîntul Paulin de Nola, arată într-o epistolă că a fost înviat și un bărbat din morți.

Mulțimile ce erau de față: bătrîni, copii, femei, cuprinși de uimire au cîntat în cor: «Mîntuiește, Doamne poporul Tău... și cu Crucea Ta îl apără și-l păzește». Toți i se închină, se roagă ei cu credință. Mulți bolnavi, prin darul sfintei Cruci au fost vindecați.

A doua zi, 14 septembrie 335, cînd avea să se sfințească marea Biserică a Sfîntului Mormînt, biserica Învierii Domnului, zidită de Constantin cel Mare și cînd au venit din toată lumea preoți, episcopi și mult popor, mulți și din părțile dunărene, moși și strămoși de ai noștri, cinstitori ai sfintei Cruci, patriarhul Macarie ia sfînta Cruce și o arată de pe amvon ca să fie văzut de toți «slăvitul lemn al Crucii spre venerare». De la această împrejurare a luat naștere această sărbătoare, Înălțarea Sfintei Cruci, sărbătorită la început numai în Ierusalim (320) și în curînd s-a răspîndit în tot imperiul și în Apus. Sărbătorirea sfintei Cruci era făcută cu mai mult fast, mai ales la Mormîntul Domnului, dar și în toate bisericile cetății sfinte. În secolul al V-lea participă la praznicul Înălțării sfintei Cruci în marea biserică a Învierii și Maria Egipteanca. Aici se roagă sfintei și dătătoarei de viață Cruci, o sărută și dobîndește haruri nenumărate: harul iertării, înfierii și al sfințeniei, culmea cea mai ridicată pe care o poate atinge un credincios.

II. Al doilea motiv, cum am arătat, pentru care se serbează Înălțarea sfintei Cruci este întoarcerea ei de la perși, prin învingerea împăratului lor Kosroes, de către Eraclie, împăratul Bizanțului.

Acest împărat evlavios Eraclie, pe dată ce a dobândit sfânta Cruce, o ia cu mare cinste, cu alai, cîntări de laudă și o depune în Constantinopol în marea catedrală, iar în anul 629 o predă cu aceeași cinste locului de unde plecase, Biserica Învierii din Ierusalim, încredințînd-o patriarhului Zaharia. În ambele orașe, glorie de sfințenie și măreție ale Răsăritului, Crucea Mîntuitorului a fost cinstită cu multă evlavie și de clerici și de credincioși și exemplul lor s-a răspîndit și în celelalte orașe ale imperiului.

La acest praznic al Înălțării sfintei Cruci să facem și noi popas duhovnicesc de înălțarea noastră morală, de înălțare în virtute, în muncă spornică în toate sectoarele unde lucrăm, de înălțare în cinste, bunătate și de înălțare spre Dumnezeu, de cinstire a Fiului Său, care «a purtat păcatele noastre în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi murind față de păcat să viețuim dreptății» și (care) «cu rana Lui noi toți ne-am vindecat.» (I Petru II, 24), și prin care lemn, cum arată Sfîntul Apostol Pavel, a împăcat pe om cu Dumnezeu, «omorînd prin ea vrășmășia» (Efes. II 16) ce era între om și Ziditorul său.

Ridicări sau înălțări spre cer, cum desprîndem și din Sfînta Scriptură a V. și N. T. sînt multe: Ilie s-a înălțat în car de foc la cer, Moise a înălțat un șarpe de aramă în pustie și cine privea spre el era mîntuit: acest șarpe de aramă înălțat era simbolul sfintei Cruci din creștinism, la care semn dumnezeiesc privind cineva și rugîndu-se cu credință scapă de multe mușcături ale diavolului căci ei mai ales de Cruce fug și «se cutremură», cum arată o cîntare de la Sfîntul Maslu.

Alte înălțări și mai mărețe: Mîntuitorul s-a înălțat întru slavă și a șezut de-a dreapta Tatălui arătînd prin aceasta că și noi vom fi înălțați cu El, făcîndu-I sfînta Sa voie. O înălțare măreață vedem pe Muntele Taborului, o înălțare a firii omenești în persoana Mîntuitorului pînă la transfigurare și îndumnezeire, pe care au văzut-o cei trei Apostoli, au văzut cu alte cuvinte slava dumnezeirii numai printr-o ferestruică, cum arată Sfîntul Grigore Teologul, fiind cuprinși de frică.

Înălțarea sfintei Cruci se încadrează în aceste înălțări sfînte și este totdeauna icoană sfîntă de înălțare a noastră duhovnicească. În adevăr, cine vrea să-și schimbe viața și să devină «omul cel nou» cum cere Sfîntul Apostol Pavel, să-și ceară ajutor ca și Maria Egipteanca, și toți cîți i s-au rugat ei cu credință au primit ajutor și au ajuns la Dumnezeu căci ea pe de Golgota unde s-a răstignit Domnul, i-a ridicat ca să fie totdeauna cu El în strălucirea lui cea veșnică, i-a ajutat să pășească din treaptă în treaptă pe scara paradisului, pe scara desăvîșirii.

Au trecut aproape 2000 de ani de la răstignirea Mîntuitorului pe Cruce și mai bine de 16 veacuri de la înălțarea ei de patriarhul Macarie pe amvonul Bisericii Învierii și a rămas tot așa de strălucitoare și vie, fiind semn dumnezeiesc, înălțată, la fiecare praznic al ei, de fiecare

biserică mică sau mare, prin slujbe, cîntări, Sfinte Liturghii, predici și este și azi înălțată de pe amvonul inimii noastre, prin evlavia noastră, prin dragostea noastră și prin faptele noastre cele bune.

Privind la Cruce, remarcă un mare predicator al Bisericii Ortodoxe, trebuie să moară în noi orice păcat și să devenim fiii Celui ce s-a răstignit pe ea. Crucea străjuiește și în cer și ne va întîmpina acolo la porțile Ierusalimului ceresc. Să te sui pe Cruce, continuă el, ca să fii în Rai cu Iisus Hristos, să mergi de pe Golgota cu Domnul în cer. Sfînta Cruce este și semn de pace: Crucea Roșie pe cîmpul de luptă, conține vrajbele, și duce spre unitate; ea este și o putere de transformare lăuntrică a fiecărui credincios, transformare ce s-a produs și în sufletul Sfîntului Constantin.

Pentru toate acestea, de timpuriu s-a constituit un cult al sfintei Cruci respectat și de poporul nostru din moși-strămoși. Și el mereu a purtat acest semn mîntuitor, Crucea Sa, ca și Simon din Cirene, cu multă dragoste, de cînd s-a zămislit ca neam pe aceste locuri scumpe și binecuvîntate de Dumnezeu și de cînd Sfîntul Andrei i-a adus lumina lui Hristos, aprinzînd cu ea fiecare inimă a strămoșilor noștri. El a purtat-o nu pentru răstignirea Domnului, ci pentru mărirea Lui și și-a împletit viața cu ea de la leagăn pînă la mormînt, împletind-o cu fapte de jertfă, de milostenie, de muncă, de cinstire și de evlavie și de ajutor pentru cel în necaz. Cu ea s-a sfințit mai puternic și a învins pe dușmani ca și Constantin cel Mare pe Maxențiu. Cu ea și-a început rugăciunile, pentru a primi Sfintele Taine, și-a rodnicit munca, și-a îngropat morții, — ea străjuind la căpătușii lor. Acest cult al Sfintei Cruci, venerarea ei ca și cultul sfinților este parte integrantă din învățătura sfintei noastre Biserici Ortodoxe.

Trebuie să mai știm apoi că prin însemnarea noastră cu semnul sfintei Cruci, Iisus Hristos vine în inimile noastre și ne ajută în nevoi, și cînd ne închinăm ei, arată Ilarie de Pictavium, ne închinăm Celui ce s-a răstignit pe ea, Mîntuitorului, și cu care ea este într-o strînsă legătură, căci nu există un Hristos fără Cruce și o Cruce fără Hristos. Un Hristos fără Cruce este un non sens. În acest înțeles venerăm noi sfînta Cruce.

Sfînta Cruce este cinstită și de natură: multe flori sînt cruciforme «iar păsările cînd se înalță spre cer întind aripile în formă de cruce», arată scriitorul bisericesc Tertulian, spre a aduce laudă celui ce le-a creat și s-a răstignit pe ea.

Prin Cruce ținem legătura cu Mîntuitorul și cu semenii noștri, fiind și semn de solidaritate între oameni și cu lumea de dincolo, ea fiind pomul vieții și biruința noastră asupra morții. Ea va merge înainte la judecata din urmă. Se cade totdeauna să strigăm și mai ales la acest praznic al Înălțării: «Crucii Tale ne închinăm, Stăpîne, înalță-ne și pe noi prin ea la slava Ta. Amin».

Arhid. Prof. IOASAF GANEA

LA DUMINICA DUPĂ ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

Puțin ar putea fi aceia care să nu recunoască existența sufletului; a face așa însemnează a renege propria ființă, sau cel puțin conștiința existenței de sine, ceea ce este absurd. Problema se complică, haberele se împant, atunci când se pune în discuție originea sufletului și mai ales permanența sau veșnicia lui.

Unii aderă la părerea că sufletul omenesc ar fi o manifestare a materiei la nivelul sistemului nervos superior, o însușire sau calitate a ei. În evoluția ei, prin intercondiționarea dintre întâmplare și necesitate, materia ar fi reușit să producă sufletul, să se manifeste ca atare la nivelul conștiinței de sine. A crede așa însemnează a contesta sufletului ceea ce formează distincția lui proprie — nemurirea — și viața noastră s-ar considera definitiv încheiată prin moartea trupului. Până acum însă nu s-a dovedit că sufletul nostru intră în condiția generală a naturii.

Biserica noastră învață că sufletul omului este nemuritor, că stă mai presus de baza fiziologică prin care se manifestă în condițiile vieții de aici. El este creat printr-un act deosebit al lui Dumnezeu, printr-o participare directă și prin aceasta are un alt destin și o valoare de excepție. Fiind nemuritor, sufletul omului are alte orizonturi cu posibilități de afirmare în planul valorilor spirituale — pe care le reconsideră mereu — și aspiră spre deschideri și angajări cu responsabilitate pleneră.

De aceea, spune Mintuitorul în cuprinsul Evangheliei de astăzi: «Ce-i folosește omului să ciștiște lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul? Sau ce ar putea să dea omul, în schimb, pentru sufletul său?» (Marcu VIII, 36—37).

După învățătura Bisericii noastre, cu omul se încheie planul văzut creat de Dumnezeu, fără ca prin aceasta să se limiteze puterea creatoare a lui Dumnezeu și lucrarea Lui în lume. Omul cuprinde în sine ceva din componentele anterioare ale creației și de aceea se situează la mijloc, între pământ și cer, între văzut și nevăzut, între lumea spirituală și materială, reprezentând prin sine în mic, lumea creată, în totalitatea ei. Sf. Părinți spun că «omul a fost făcut în urma celorlalte lucruri, pentru că se cuvenea să fie pregătită împărăția și apoi să vină Împăratul ei — omul». Se subliniază aici distincția deosebită a omului cu posibilitățile lui, dar și responsabilitatea lui față de mediul natural înconjurător, de lumea care îi condiționează și îi asigură propria lui viață. Mărturisirea Ortodoxă de credință spune: «Dumnezeu a creat în urmă pe om — care este alcătuit din suflet nematerial și rațional și din trup material, ca din această alcătuire a omului, pe de o parte să se cunoască adevărul că Dumnezeu este creator al lumii spirituale, iar pe de altă parte, că El a zidit și lumea cea materială». Omul a fost creat nu din poruncă ci printr-un act de participare directă a lui Dumnezeu; el primește suflet de la Dumnezeu printr-un act de creație, din natura nevăzută. Se numește suflet întrucît în funcțiunile și manifestările lui este mai aproape de biologic și rămîne în sfera naturalului și se numește spirit, în mod obișnuit, în funcțiunile lui superioare și întrucît se ridică în ordinea supranaturalului, a harului divin. Referatul biblic despre creația omului intenționează să arate cu preferință participarea directă a lui Dumnezeu, față de celelalte fapte. Adevărul acesta situează pe om cu complexul naturii și posibilităților lui într-o poziție de excepție. Sf. Ioan Damaschin spune: «Dumnezeu creează pe om cu miinile Sale din natura văzută și nevăzută, după chipul și asemănarea Sa. A făcut trupul din pământ iar sufletul rațional și gânditor îl dădu prin suflarea Sa proprie».

«Sufletul uman e făcut după chipul lui Dumnezeu cel personal, atât prin conștiința sa, cât și în calitatea de subiect între subiecte, cu un fel de conținut de conștiință umană comună» (Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogm. Ort.*, vol. I, p. 377).

Ca ființă deosebită, este creat simultan trup și suflet, intrînd în componența naturii și subordonat legilor ei, dar dispunînd totodată prin sufletul său de puterea de-a interveni motivat în mijlocul și ordinea ei. «În calitate de pămînt, spune Sf. Grigorie de Nazianz, sînt legat de viața de jos; dar fiind și o pîrticică dumnezeiască, eu port în mine dorința vieții viitoare».

Sf. Scriptură și Sf. Tradiție învață adevărul privind alcătuirea persoanei omenești din suflet și trup, într-o unitate funcțională indisolubilă în condițiile vieții noastre firești. Ecclesiastul spune: «Și ca pulberea să se întoarcă în pămînt cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat» (XII, 7). «Nu vă temeți — spune Mîntuitorul — de cei ceucid trupul, iar sufletul nu-l pot ucide» (Matei X, 28). «Trupul fără suflet este mort», spune Sf. Ap. Iacob (II, 26).

Sf. Vasile cel Mare spune că «omul este format din suflet și corp: corpul este din pămînt și sufletul din cer». «Omul nu este trupul singur, sau sufletul, singur, ci omul constă din suflet și trup», spune Fericitul Augustin.

Se afirmă că dacă omul este ceva prin trupul său, el este cineva prin sufletul său, pentru că acesta îi dă calitatea de subiect și după învățătura creștină este creat după chipul lui Dumnezeu. Dar nici trupul omnesc nu poate fi ignorat pentru că este parte constitutivă a persoanei omenești și mijlocul de exprimare și susținere a vieții noastre sufletești, cu întreaga participare și manifestare a formelor de trăire. Creat de Dumnezeu nu prin poruncă ci printr-un act de participare directă (Fac. II, 7), trupul nostru este considerat «locașul Duhului Sfînt» (I Cor. VI, 19), natură ridicată prin întruparea Fiului lui Dumnezeu la demnitate deosebită, pînă la înviere la existența fără de sfîrșit împreună cu sufletul. Dar valoarea inegalabilă a ființei noastre omenești, specificul componenței noastre excepționale, unice în planul realității date, este natura noastră spirituală, sufletul nostru. Ce este deci sufletul? Marile realități, categoriile de bază cu care operează rațiunea noastră cu anevoie se lasă cuprise în formulele limbajului. Și în problema sufletului, definițiile se conturează greu, specialiștii se suspectează, dicționarele de filozofie și psihologie evită deseori termenul și deci o confruntare de păreri, pentru a nu fi constrînși de unilateralitate; la echivalentul grecesc al termenului, un dicționar de psihologie de reală autoritate spune că sufletul este «o modalitate superioară a existenței biosociale».

Dogmatica ortodoxă învață că «sufletul este substanță reală, vie, imaterială sau spirituală și nemuritoare» are inteligență, sensibilitate și voință liberă. Prin sufletul său, «care dă formă individuală și personală ființei omenești, se distinge omul atât de Dumnezeu cit și de celelalte creaturi». Prin sufletul său omul este conștient de propria lui existență, își propune idealuri de realizat, cunoaște mediul înconjurător, sondează și interpretează realitatea înaintînd în dorința cunoașterii pînă la Dumnezeu; sufletul omnesc manifestă sensibilitate cultivabilă, admiră sau disprețuiește, iubește sau urăște, este atras de ceea ce este frumos și sublim, evită ceea ce este respingător și impropriu afinității lui. El adoră pe Dumnezeu, Părintele său și se dăruiește pînă la jertfă pentru comuniunea cu El.

Are în față legea morală și este liber să se decidă pentru idealuri și fapte după aprecieri proprii; este o ființă morală și face din propriile convingeri și fapte criterii de valorificare a meritelor. Este anturat și determinat de cauze, de necesități și interese care-l condiționează, dar are o sferă largă de decizii și mișcări

propriu care fac din el deținătorul criteriului moral și al demnității morale; se aprobă sau se dezaprobă în fapte sub autoritatea conștiinței morale și alternează între bine și rău.

Complexitatea vieții lui spirituale deschide adâncimi cu direcții deseori necunoscute nici de el; «Căci e mai ușor să cunoști cerul — spune Sf. Grigorie de Nissa, decît pe tine însuși». Chipul lui Dumnezeu în om constă și în calitatea de-a nu putea fi cunoscut în mod definitiv.

Sufletul îl face pe om subiect conștient, fiecare dintre noi fiind un unicat în planul dat de existență; fiecare om este o valoare unică și trebuie să se recunoască și să se prețuiască ca atare.

El trebuie să valorifice lumea din jurul său și s-o ridice către o ordine superioară compatibilă cu posibilitățile și aspirațiunile lui, «căci Cel ce ne-a făcut spre aceasta este Dumnezeu, Care ne-a dat nouă arvuna Duhului» (II Cor. V, 5). Învățătura creștină accentuează calitatea de chip al lui Dumnezeu, pe care o are omul și cere credincioșilor să pună în valoare și să desăvîrșească acest chip pînă la asemănarea cu Dumnezeu, se schimbă mereu dar noi rămînem aceiași, cu același fond sufletesc, cu memoria, cu Dumnezeu (Fapte XVII, 29) și de aceea poartă mereu dorința asemănării cu El. Nu se poate restrînge numai între realitățile mărginite ci caută să se împlinească după modelul său absolut. El trăiește această tensiune sufletească pentru o comuniune cît mai conștientă cu Dumnezeu. Prin aceasta ne integrăm în ordinea proprie de viață, transformăm lumea din jurul nostru prin capacitatea înțelepciunii și purității noastre și cuprindem sub raza de iubire viața și aspirațiunile semenilor noștri.

Omul este o putere în sine, nu atît prin trupul său care intră în condiția materiei, cît mai ales prin sufletul său care este o realitate mai presus de legile și condiția materiei. El are ceea ce se numește permanența eului. Materia corpului nostru se schimbă mereu dar noi rămînem aceiași, cu același fond sufletesc, cu memoria, cu imaginile și amintirile vieții noastre pe care le avem în față oricînd și oriunde, cu același om pe care îl reprezentăm. Deși sub raportul înfățișării trupești elementele corpului omenesc se schimbă prin nutriție, sufletul său își păstrează aceeași identitate. El își aduce cu plăcere sau cu tristețe aminte de împrejurările de viață pe care le-a trăit, acestea formează un tot unitar, cu o notă de actualitate continuă, pentru că sufletul este același cu faptele și cu trăsătura comună a vieții lui întregi.

Calitatea dominantă a sufletului omenesc este însă nemurirea.

Avînd origine cerească, sufletul nostru are un deștin ceresc. De aceea spune Mîntuitorul: «nu vă temeți de cei careucid trupul, ci de aceia care și sufletul și trupul îl pierd în gheenă» (Matei X, 28). După învățătura Bisericii noastre sufletul își păstrează după moarte conștiința de sine, ca și posibilitatea cunoașterii a ceea ce s-a petrecut în viața pămîntească. Pilda despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr rostită de Mîntuitorul (Luca XVI, 19—31) ne arată că omul își păstrează după moarte conștiința de sine, că se recunoaște răspunzător de faptele săvîrșite în viața pămîntească. De aici preocuparea continuă pentru suflet, pentru asigurarea mîntuirii, prin forme de trăire și fapte compatibile cu natura și destinul lui ultim.

Ceea ce dă omului putere de afirmare la nivelul posibilităților și exigențelor lui este legătura cu Dumnezeu. Sf. Grigorie de Nazianz spune: «Omul este o creatură care a primit poruncă să devină Dumnezeu». Deși calitatea de chip al lui Dumnezeu, raportată la om, vizează de preferință natura lui spirituală, nu se poate izola de trupul lui, parte constitutivă a persoanei omenești, unitate pe care moartea o separă provizoriu.

«Fără legătura cu Dumnezeu, omul nu poate fi cugetat — spune un gânditor creștin —; raportarea la absolut ține de ființa lui». De aceea, calitatea de chip al lui Dumnezeu pe care o are omul se menține și se afirmă prin relația continuă cu izvorul ființei lui care este Dumnezeu. În acest sens, Mîntuitorul ne asigură: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6); «Eu sînt viața, voi sînteți mlădițele» (Ioan XV, 5); «Cel ce crede în Fiul are viață veșnică» (Ioan III, 36); «Eu sînt plînea vieții» (Ioan, VI, 35). Sf. Ap. Petru scrie: «Dumnezeiasca lui putere ne-a dăruit toate cele ce sînt spre viață» (II Petru I, 3), iar Sf. Ap. Pavel spune către Coloseni: «Viața noastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu» (III, 3).

Legătura cu Dumnezeu, sursa vieții noastre, implică o lepădare de învelișul păcatului, de exterioritatea vinovată care s-a suprapus peste ființa noastră. Pentru aceea ne cere Mîntuitorul în cuprinsul Sf. Evanghelii de astăzi: «Cel ce vrea să vină după Mine, să se lăpede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34). Pentru asigurarea permanenței noastre ca ființe cu merit moral, vrednice de comuniunea cu Dumnezeu, se cere să renunțăm la omul păcatului. «Cel ce a luptat vitejește cu patimile trupului — spune Sf. Maxim Mărturisitorul, și a războit cu tărie duhurile necurate și a alungat din ținutul sufletului său gîndurile lor, să se roage să i se dea inimă curată și să i se înnoiască duh drept întru cele din lăuntru».

Urmarea lui Hristos este o azeziune liberă, un act de voluntariat moral. «Iată am pus înaintea ta binele și răul» (Deut. XXX, 15); «De vrei să fii desăvîrșit, spune Mîntuitorul tînărului bogat, vinde tot ce ai, împarte la săraci, apoi vino și-Mi urmează» (Matei XIX, 21). După învățătura creștină, noi oamenii străbătem în viață două etape de existență, cu două nașteri: nașterea naturală din părinți și nașterea spirituală din apă și din Duh, prin Sf. Taină a Botezului. A doua naștere, nașterea spirituală, se bazează pe cuvintele Mîntuitorului din convorbirea cu fariseul Nicodim: «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea intra în împărăția lui Dumnezeu» (Ioan III, 5). Este vorba despre o viață nouă în care lucrează efectele harului lui Dumnezeu și ne facem părtașii darurilor Sale. Se poate vorbi despre o a treia naștere, nașterea morală, care înseamnă înlocuirea omului întinat de păcate, cu omul reazezat în condiții noi de viață, orientat spre valorile care dau prestigiu moral și calitatea sfințeniei. «Suflet curat este acela care s-a eliberat de patimi și se bucură neîncetat de dragostea dumnezeiască», spune Sf. Maxim Mărturisitorul.

În consensul acestora, lepădarea de sine implică înlocuirea omului născut din trup, cu omul nou-născut din Duh, cu consecințele unei vieți morale care ne transpun biruitori asupra păcatului. Lepădarea de sine ar însemna renunțarea și înlăturarea a tot ce înseamnă natură omenească vinovată, predispusă și angajată în păcat, înseamnă desprindere de acea îngustime de existență pe care o include egoismul și deschiderea noastră mai sensibilă pentru cuprinderea semenilor noștri în puterea de afirmare a iubirii. «Iubirea este ieșirea din cercul îngust al sferei individuale» și intrarea în comuniune cu alte persoane prin asumarea de responsabilitate sluji-toare și devoțiune. Lepădarea de sine este deci un act de convertire spre idealuri superioare de viață, în care afirmăm primatul ordinii spirituale și participăm efectiv la viața și ajutorarea semenilor noștri. Această convertire morală, în om al harului, condiție de afirmare spirituală, se cere adusă sub puterea biruitoare a crucii, actul supremei iubiri a lui Dumnezeu pentru noi.

Mîntuitorul cere în cuprinsul Sf. Evanghelii de astăzi, «că cel ce vrea să vină după El, să-și ia crucea și să-I urmeze» (Marcu VIII, 34).

A-ți lua crucea în consensul cuvintelor rostite de Mântuitorul, însemnează în primul rând a crede în El. «Nu sîntem fiii îndoielei — spune Sf. Ap. Pavel — ...ci fiii credinței spre dobîndirea sufletului» (Evr. X, 39). A-ți lua crucea însemnează a mărturisii dreapta credință în Hristos, în care jertfa Sa recapitulează întreaga lucrare de răscumpărare a lumii «pentru ca printr-însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri, făcînd pace printr-însul, prin singele crucii Sale» (Col. I, 20).

A-ți lua crucea în condițiile vieții noastre pămîntești, înseamnă a transforma propria suferință în cruce, în putere morală regeneratoare. Viața noastră conține în ea un dezechilibru, o dezordine, o abatere consemnată la origine, care ricoșează defectuos pe întreg circuitul existenței noastre istorice. Marele merit al credinței creștine constă în transformarea acestei suferințe în cruce, în putere morală biruitoare, pentru că în lucrarea răscumpărătoare a Mântuitorului, crucea este calea spre înviere. Religia creștină nu face reclama suferinței, dar odată apărută, ca formă legată de păcat, o transformă în cruce, în jertfă iubitoare, în biruință morală. Fiul lui Dumnezeu, prin calea crucii aduce răscumpărarea lumii, dar calea aceasta duce la suprema bucurie a învierii din morți. A-ți lua crucea lui Hristos, înseamnă deci în ultimă instanță a conduce viața personală spre bucuria supremă a învierii. Aceasta implică și cere să rămînem în izvorul de viață al Mântuitorului Hristos, care susține prin harul Său propriile noastre izvoare de viață și puterea de afirmare prin convingeri și fapte de credință și iubire.

Deși trăiește între realitățile trecătoare, omul trebuie să se orienteze către cele veșnice, către aspirațiile pe care le poartă propria lui natură spirituală. Uneori s-a subordonat degradant cerințelor pătimașe ale trupului în detrimentul sufletului, ceea ce caracterizează esențialul ființei și aspirațiilor lui, ceea ce formează din el chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Sf. Antonie cel Mare atrage atenția și spune: «Sufletul nesocotit, măcar că e nemuritor și stăpîn peste trup, slujește trupului prin plăceri, pentru că nu a înțeles că desfătarea trupului este vătămare sufletului».

Iată calea pe care, de pe poziția învățaturii creștine ne cîștigăm sufletele, ne asigurăm viața veșnică, punînd în valoare menirea lor de chipuri ale lui Dumnezeu. Dacă omul reprezintă mai ales prin sufletul său, ființa de excepție spre care converg toate direcțiile și semnificațiile planului natural înconjurător, el trebuie să se realizeze ca atare sub puterea de transfigurare spirituală a harului dumnezeiesc.

Sufletul reprezintă natura care ne definește ființa prin ceea ce are nemuritor în ea și care trebuie să se afirme în slujirea marilor valori ce fac din viața noastră o cale de întîlnire cu Dumnezeu și de împlinire a poruncilor Lui. Dar calea spre Dumnezeu trece prin așezămintele pămîntești care asigură în mod necesar buna conviețuire socială și prin întîlnirea cu semenii noștri, care poartă ca și noi aceleași îndatoriri și idealuri.

Trăind sub lumina de har a învățaturii creștine, vom cunoaște și vom sluji aspirațiile ce fac din noi fii ai lui Dumnezeu, «pentru că am cunoscut iubirea, că El și-a pus sufletul pentru noi și noi datori sîntem să ne punem sufletele pentru frații noștri», (I Ioan III, 16). Amin.

Preot NICOLAE CĂNĂNĂU

CUM TREBUIE SA NE PREGĂTIM ACASĂ PENTRU A VENI LA BISERICĂ¹?

Predică preliturgică

Azi, la a doua predică premergătoare explicării sfintei Liturghii, voi răspunde, dragii mei frați și fii în Domnul, la următoarea întrebare: *Cum trebuie să ne pregătim acasă, pentru a veni la biserică?*

În două feluri trebuie să ne pregătim: 1. *Trupește*. 2. *Sufletește*.

1. Trupul se murdărește în fiecare zi muncind și alergînd după treburi. Din această cauză, în fiecare zi trebuie să-l curățim spălîndu-l, dacă vrem să ne păstrăm sănătoși. Dacă la serviciu, la muncă, la treabă, nu plecăm dimineața murdari, cu atît mai mult n-o să ne ducem nespălați la biserică. Cine are putință să facă baie generală, cu atît mai bine.

Obligația curățeniei, nu credem să împiedice pe cineva de a veni la biserică, cînd este, din mila lui Dumnezeu, destulă apă pretutindeni. Mulți însă, se poticnesc, cînd este vorba de îmbrăcăminte. Bine este ca fiecare să aibă un costum de haine pentru sărbători, în special, pentru dus la biserică. Sînt destui creștini care au acest costum. Bătrînii și bătrînele pioase și l-au pregătit, nu numai pentru a veni la biserică, ci și pentru înmormîntare. Și este bine așa. Sînt și dintre acei, care n-au alte haine decît acelea pe care le poartă în zile de lucru. Pot veni cu ele la biserică, dar să fie curate. Pot fi și cîrpite, dar nu nespălate. Luxul și fudulia nu sînt îngăduite, mai ales în biserică. Nici în costum de baie — pentru cei din stațiunile balneare — de sport sau cu decolteuri feminine de baluri nu se intră în biserică.

Bunele creștine știu că, la biserică nu se vine cu buzele vopsite, cu fața spoită și hainele stropite cu parfumuri izbitoare. Cei care moștenesc aceste obiceiuri păgînești și le practică — deși se numesc creștini — să le lase măcar atunci cînd vin la biserică. Cine vine la biserică, nu trebuie să miroasă nici urît, nici a parfumuri îmbătătoare. Mirosul florilor și mai ales al busuiocului este cuviincios și cînd luăm apă sfințită și în celelalte zile de sărbătoare.

Este moda în vremea noastră ca, fetele și femeile să se tîndă, să-și vopsească părul, să-i dea diferite forme pe cap, să se coafeze, cum se zice. Cele care știu porunca sfîntului apostol Pavel că, femeia trebuie să se roage cu capul acoperit (I Corinteni XI, 5) și o respectă, vin cu capul descoperit pînă la ușa bisericii, iar aci și-l învelesc cu un batic și așa intră în biserică. Ni se pare că, lucrul acesta este înțelept, pentru că în biserică nu trebuie să se atragă atenția nimănui cu pieptănături, cu farduri, cu parfumuri sau culori țipătoare ale rochiilor. Toată atenția noastră trebuie concentrată asupra rugăciunilor și cîntărilor ce se înalță către Dumnezeu.

Am moștenit, dragi frați în Domnul, bunul obicei ca, atunci cînd ne pregătim pentru dus la biserică, să nu mîncăm și să nu bem nimic de

1. Din volumul manuscris, «Ție Doamne», Predici liturgice.

sîmbătă seara pînă Duminică, după terminarea sfintei Liturghii. Pe ici, pe colo, se aude cîte un glas, care întreabă : «De ce să nu mîncăm și să nu bem, cînd ne ducem Duminica la biserică» ? Cînd vi se va pune o astfel de întrebare, să puneți la rîndu-vă întrebarea aceasta : «Pentru ce mergi la biserică» ? În nouăzeci și nouă de cazuri vi se va răspunde : «Să ne rugăm» ! Cine vine la biserică să se roage și să cînte, este cu neputință să nu bage de seamă că, atunci cînd stomacul este plin, nici rugăciunea, nici cîntarea nu se poate face cum se cuvine. Stomacul încărcat moleșește corpul, înecă cîntarea și vorba. După masă, mai degrabă ai dormi decît ai face ceva.

Preoții nu mănîncă nimic pînă după sfînta Liturghie. La fel artiștii de operă, nu mănîncă nimic pînă nu-și termină rolul. Dacă ar mîncă, nu ar mai putea cînta, sau cel puțin, vocea n-ar mai fi vibratoare, limpede și puternică, cum este în ajunare. Predicatorii și toți oratorii simt mare greutate, cînd trebuie să vorbească cu stomacul încărcat. Unii au rămas muți în fața publicului. Și apoi se știe că, la teatru și la operă, între acte, cînd este pauză, publicul poate să părăsească sala pentru necesități omenesti. În biserică, cine intră nu poate să mai iasă — dacă respectă regula bisericii — pînă nu se termină sfînta Liturghie, or se știe că, slujbele ortodoxe durează 2—3 ore și chiar mai mult. Deci, pentru a învinge neputințele omenesti și a ne întrariipa în rugăciune, se recomandă înfrînarea de la mîncare și băutură, pentru cei ce vin la biserică, dimineața. Nu se cere acest lucru copiilor mici și celor care au regim medical.

Dar, vorbindu-vă astfel, nu vreau, dragii mei, ca vreunul dintre cei ce mă ascultă să cadă în greșeala celor care confundă pregătirea pentru a lua sfînta Împărtășanie cu pregătirea spre a veni la biserică. Poți să intri în biserică și după ce ai gustat ceva întîmplător, să te rogi, să cînti, să vezi sfintele Daruri, să le cinstești și să le dorești, dar nu poți să te împărtășești cu ele. Cine este vrednic și se împărtășește, se înțelege că este vrednic să intre și în biserică. Dar, nu oricine intră în biserică, este vrednic să se și împărtășească.

Păcătosul intră în biserică — și trebuie să intre — ca să se pocăiască, să se îndrepteze. Dreptul intră în biserică spre a se desăvîrși. Cel sau cea care spune că, nu poate veni la biserică, pentru că se simte păcătos ori păcătoasă, pentru că este căsătorit sau căsătorită de curînd și alte motive de felul acesta, să ia aminte la aceste cuvinte scrise în *Așezămintele Apostolilor*, adică în a doua carte ca valoare după Sfînta Scriptură : «*Nici împreunarea după lege, nici nașterea de copii, nici curgerea sîngelui, nici scurgerea în timpul somnului nu pot să spurce firea omului sau să alunge Duhul Sfînt, ci numai fapta rea și nelegiuîtă*»...

«Femeie, ferește-te de vorbele deșarte și adu-ți aminte totdeauna de Dumnezeu, care te-a făcut și roagă-te Lui, căci este Domnul tău și al tuturor făpturilor ; și cugetă la legile Lui, neștinînd seamă de nimic ; nici de curățirea firească, nici de împreunarea legiuîtă, nici de naștere,

nici de lepădare (avort), nici de cusururile trupului, pentru că aceste datini ale oamenilor nehozi, sînt născociri deșarte și n-au nici o noimă».

Sfîntul Dionisie în canonul 2, și sfîntul Timotei în canonul 7, au oprit pe femei în timpul rînduiei firești să se împărtășească, nu însă de a se ruga în casă sau în biserică. Fiecare femeie se cunoaște pe sine însăși. Nu sînt toate la fel, dar toate știu ce este curățenia.

Să nu uităm că, Sinodul al VI-lea ecumenic a hotărît prin canonul 80, ca, dacă un creștin nu vine trei duminici la rînd la biserică, să fie pedepsit cu aproape cea mai mare pedeapsă creștinească: oprirea de la sfînta Impărtășanie. Să nu se mai supere cei respinși de la sfînta împărtășanie de duhovnicii lor, deși au postit șase săptămîni, dar n-au venit în nici o duminică din aceste șase la biserică. Duhovnicii execută o lege cu o vechime de peste o mie două sute de ani; am putea spune, mai mult cu îngăduință decît cu strictețe.

2. Pregătindu-te trupește, nu uita, iubite frate și fiu în Domnul, și pregătirea sufletească! Iartă, înainte de a pleca la biserică, pe cei care ți-au greșit, din familie ori din afara ei. Cere iertare celor pe care i-ai supărat! Inarmează-te cu tăcerea, cel puțin duminică dimineața și la sărbători! Caută înainte de a intra în biserică, să-ți amintești ce ai făcut, bune și rele, timp de o săptămînă! Examinează-ți cu de-ămănuntul conștiința, filmîndu-ți în minte trecutul! Cîntărește-ți faptele și vezi dacă ești mai bun sau mai rău decît erai duminica trecută! De voiești cu adevărat să înaintezi pe calea desăvîșirii, scrie pe hîrtie tot ce-ți aduci aminte că ai făcut: bune și rele, ca să le mărturisești Domnului în biserică Sa! De îi vei da seamă săptămînal și anual, îți va fi ușor la mărturisire în fața duhovnicului și în ziua cea mare a Judecării, în fața Mîntuitorului, cînd vei da socoteală de toate faptele vieții trăite pe pămînt.

Fii gata ca, în biserică să mulțumești lui Dumnezeu pentru fiecare lucru bun pe care l-ai făcut timp de o săptămînă cu ajutorul Lui! Să-ți aduci aminte să-I ceri, după aceea, iertare pentru greșelile ce le-ai săvîșit în cele șase zile trecute! După iertare, să-I ceri cu smerenie, dar și cu credință, ajutor pentru a spori mereu cele bune în viitor și a ocoli pe cele rele, potrivit devizei populare: *«Cele bune să se adune, cele rele să se spele».*

Fii sigur, iubitul meu frate și fiu sufleteș, că ducîndu-te la biserică pregătit trupește și sufletește, așa, cum îți arătai, te vei simți mai bine, te vei ruga și cînta mai cu viață Domnului; vei înțelege mai adînc sfînta Liturghie, vei sorbi mai cu sete învățăturile evanghelice și te vei întoarce acasă mai tare și mai hotărît, spre a înainta pe calea sfînteniei, decît, dacă ai fi intrat în casa Domnului fără nici o pregătire.

Pr. Dr. GH. PASCHIA

CUVÎNT LA O CUNUNIE

Omul este creat pentru viață în societate, adică pentru traiul laolaltă cu semenii săi (Fac. II, 18). Cea dintii formă a vieții de obște este familia. Instituită de Dumnezeu (Fac. I, 27—28), sfințită de Hristos (Ioan II, 1—11) și binecuvîntată de Biserica (Taina Cununiei), familia este o realitate a vieții și are ca temei Sfînta Taină a Cununiei. Toată rînduiala acestei slujbe este o rugăciune, din care se desprind accentele imnului bucuriei de a trăi începutul unei noi căsnicii. Mare este bucuria ceasului de față pentru acești tineri, care și-au unit viața prin a lor bunăvoie, și-au întărit-o prin legile țării și și-au sfințit-o prin rugăciunile Bisericii noastre. Iată-i pe amîndoi mirii, umăr lingă umăr, inimă lingă inimă și suflet lingă suflet, uniți, pentru totdeauna, în aceleași gînduri, în aceleași simțiri și în aceleași vreri.

În timpul acestei slujbe, ne-am rugat, în mod deosebit, așa : «Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup» și «pe care i-a unit Dumnezeu, omul să nu-i despartă» (Matei XIX, 6). Deducem de aici caracterul de indisolubilitate al căsătoriei. Indisolubilitatea aceasta este o poruncă divină, așa cum spune Sfîntul Apostol Pavel : «Celor căsătorii poruncesc nu eu, ci Domnul : femeia să nu se despartă de bărbat și bărbatul pe femeie să nu o lase» (I Cor. VII, 10—11). Chiar Dumnezeu operează această indisolubilitate. Cităm : «Însuși și acum, Stăpîne, întinde mîna Ta din sfîntul Tău lăcaș și unește pe robul Tău (N) cu roaba ta (N), pentru că de Tine se însoțește bărbatul cu femeia» (Rugăciune la cununie). Punînd, pe rînd, mîinile pe evanghelie și cruce, mirii jură că «vor păzi legătura dragostei și a unirii... pînă la mormînt» (Rug. la Cununie). Toate aceste rugăciuni nu trebuie să fie numai niște texte care să se adreseze doar minții, ci ele trebuie să influențeze pozitiv viața de familie și să impună o perfecționare complexă a stilului de muncă, pentru păstrarea indisolubilității căsătoriei. Interesante aspecte ale acțiunilor educative, în acest domeniu, sînt și celea ale răspunderii celor căsătorii față de nenumăratele obligațiuni ce le revin în calitate de soți. Astfel, la temelia acestei indisolubilități trebuie să stea legătura dintre un singur bărbat și o singură femeie (I Cor. VII, 2), dragostea curată dintre soți (Efes. V, 22—32), buna viețuire dintre ei (Col. III, 19), respectul reciproc desăvîrșit (Efes. V, 22—32), munca laolaltă (1 Tes. IV, 11) etc...

Tot în timpul acestei slujbe, ne-am rugat împreună, pentru dăinuirea «neamului omenesc» (Rug. la cununie), ceea ce dă căsătoriei și caracterul de continuitate a vieții pe pămînt. Dealtfel, perpetuarea «neamului omenesc» este cea mai veche taină și lege de pe lume. Dumnezeu a poruncit primilor oameni și urmașilor lor, adică nouă, tuturor, așa : «Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți» (Fac. I, 28). De aici înțelegem că Dumnezeu, creînd pe primii oameni, nu le-a dat un planing familial, adică nu le-a fixat un anumit număr de copii, ci, dim-

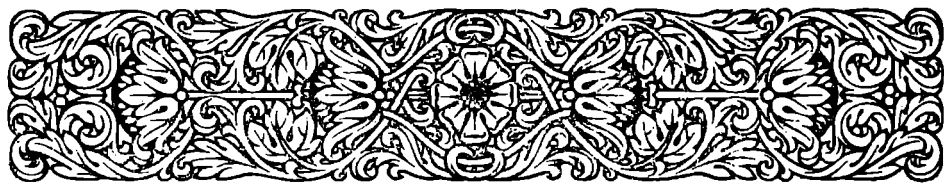
potrivă, le-a grăit : «Ferice de omul ce-și va umple casa de copii» (Ps. 127). Prin urmare, căsătoria este sîmburele din care răsare viața, temeiul vieții de obște și izvorul de continuitate a vieții pe pămînt. Avînd în față textele sacre : «Dumnezeu este Dumnezeul celor vii» (Matei XX, 32) și «Eu am venit ca lumea viață să aibă» (Ioan X, 10), se înțelege că limitarea «nașterii de prunci», deci împuținarea vieții, este un păcat strigător la cer, fiindcă se intervine în ceea ce numai Dumnezeu are dreptul, fiindcă se calcă porunca iubirii de oameni și fiindcă se știrbesc drepturile societății, prin reducerea cifrei demografice.

Și, în sfîrșit, tot în timpul acestei slujbe, iarăși ne-am rugat împreună ca tinerii să aibă «prunci buni». Firește, această rugăciune pune în lumină una din cele mai de seamă îndatoriri ale părinților, aceea a creșterii și educării copiilor. Din toate idealurile care frămîntă omenirea, cel mai mare și mai demn, este acela al formării și creșterii omului generos și moral. În această privință Sfînta Scriptură spune : «Cel ce învață pe fiul său, folos va avea de el și între cei cunoscuți se va lăuda pentru el» (Sirah XXX, 2) și mai departe : «Fule, fii cu băgare de seamă la graiurile mele și la poveștile mele pleacă-ți urechea ta» (Pilde IV, 20). Dar, cum orice lucru trebuie să înceapă cu Dumnezeu, tot așa, mai ales acesta, care pune început vieții pămîntești. De aceea, sîntem datori să dăm copiilor noștri și o educație religioasă, după cum tot Sfînta Scriptură spune : «Părinți... creșteți pe fiii voștri spre învățătura și cercetarea Domnului» (Efes. VI, 4) și, iarăși, mai departe : «Feciori ascultători să aveți cu toată curăția și cu toată credința» (I Tim. III, 4). Cu alte cuvinte, familia este răsadniță de virtuți și deci cel dintîi așezămînt de creștere morală a omului. În sinul familiei își primește copilul primele îndrumări de viață, care îi rămîn întipărite în suflet, pentru totdeauna. Căci, dacă temelia bunei creșteri a copilului este dragostea și înțelegerea firii sale, apoi acestea se fac mai întii și mai bine în familie. Numai părinții au dragoste de copiii lor în măsura cea mai mare și numai ei au prilejul potrivit și îndelungat să-i crească și să-i educe. Astăzi, există toate condițiile pentru întărirea vieții de familie, în care copiii să fie crescuți, educați și pregătiți pentru societate.

Și, acum dragi miri, unirea voastră prin «unirea nunții», adică indisolubilitatea căsătoriei voastre, «nașterea de prunci», adică continuitatea vieții în casa voastră și «dăruirea de prunci fără prihană», adică educația pe care, voi, ca părinți, trebuie s-o dați copiilor voștri, avînd ca temeii dragostea, încrederea, înțelegerea, credincioșia, întrajutorarea și munca, sînt adevăratele daruri de nuntă, pe care, voi înșivă, să vi le faceți unul altuia. Poveștile, ajutorul și îmbrățișarea părinților, nașilor și nuntașilor, sînt iarăși frumoase daruri de nuntă. Binecuvîntarea, rugăciunea și învățătura Bisericii sînt, în sfîrșit, nepieritoare daruri de nuntă. Toate acestea să lucreze în voi, prin voi și pentru voi.

La mulți ani !

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

TÎLCUIREA CÎNTĂRII A IX-A A LUI MOISI. CÎNTAREA FECIOAREI ȘI DE DUMNEZEU NĂSCĂTOAREI MARIA*

II

de NICODIM AGHIORITUL

«Că mi-a făcut mie mărire Cel puternic»

Aceste cuvinte spuse constituie arătarea mării smerenii a Maicii Domnului, căci zice : «pentru aceasta au să mă fericească toate neamurile», nu pentru «că a făcut mie mărire Cel puternic» — Dumnezeu — după cum tâlcuiește părintele Teofilact.

Iar dacă Sirah a grăit minunat despre Dumnezeu : «cine va încerca mărirea Lui», (Luca I, 49 și Sirah XVIII, 3), să zicem și noi, tot atât de minunat despre Fecioara Maria, Maica Domnului, — «cine va încerca mărirea ei ?».

Desigur, neputincioasă este toată mintea, care ar vrea să pătrundă în mărirea ei și fără glas devine toată limba, chiar dacă ar fi cea mai deprinsă și mai retorică, atunci cînd ar vrea să încerce să grăiască acestea pentru care se depășește orice minte și nu ajunge nici un cuvînt.

Într-adevăr, mărire a făcut Dumnezeu Maicii pentru că a cunoscut-o de mai înainte și a văzut-o după iconomia Sa dumnezeiască, mai înainte de veci, ea fiind, după trup, maica Fiului Său, Unul-Născut.

Mărire a făcut ei Dumnezeu, pentru că numai în acest scop a ales-o Dumnezeu, după căderea lui Adam, din întreg neamul omenesc ca să lumineze pe toți dreptii, pe cei mai înainte de lege și cei după lege, pe

---

* Prima parte din acest studiu a fost publicată în numărul 6—8/1981.

care îi numim strămoși ai lui Hristos, pentru ca astfel dintre ei să fie aleasă Pururea Fecioară și Prea Sfânta Sa Maică, care pentru aceasta și a fost aleasă dintre toate neamurile, după cum ne arată și Sfântul Grigorie al Tesalonicului (Omilie la Duminica Sfinților Strămoși).

Dacă vrei ca să înțelegi mai bine, ascultă această comparație: «După cum, de pildă, sarea chemică numită «zuckerandel» limpezește și luminează fața vinului, sau a rachiului de nouăzeci de grade, făcându-l mai curat și mai fin, și de îndată ce se deschide gura vasului spre afară, în același chip și Dumnezeu, cel mai desăvârșit Ziditor al firii, după ce de șaptezeci de ori câte șapte a limpezit și a curățit singele întregului neam omenesc, cu ajutorul atitor și atitor drepti aleși și bărbați sfinți, în cele din urmă a binevoit să se nască din Maica Domnului, cea aleasă dintre aleși, ca să-L nască pe El după trup, cea dreaptă între cei drepti și cea sfântă între sfinți.

Căci, de la Adam pînă la Hristos se numără 77 de neamuri, după genealogia Sfântului Evanghelist Luca, iar Sfântul Vasile cel Mare, tîlcuind textul «iar de la Lameh s-a numărat câte 70 de ori câte șapte» (Geneza IV, 24) zice: «numără de la Adam și pînă la venirea lui Hristos neamurile și vei găsi, după genealogia Sfântului Luca Evanghelistul că în a 77-a generație s-a născut Domnul».

Așadar, din atita limpezire și curățire a singelui omenesc, a împlinirii harului și a sfințeniei, de care vrednicie de a fi Maică a lui Dumnezeu s-a bucurat Fecioara, atita curățire nespusă a avut Maica Domnului încît chiar și pe îngerii netrupești i-a întrecut, nu numai prin curățenia sufletului, dar și prin cea a trupului, precum ne asigură Sfântul Grigore al Tesalonicului (Cuvîntarea a III-a la Intrarea în biserică).

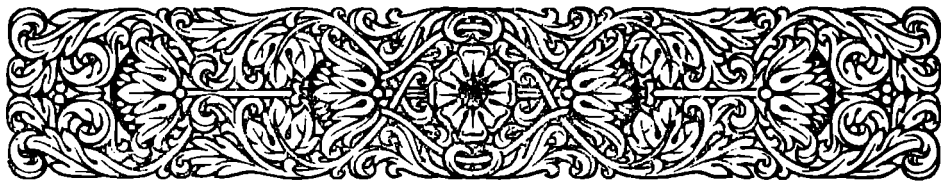
Despre această curățenie feciorească și neprihănire a trupului ei profețește și Iezechiel cînd zice: «Și iată slava Dumnezeului lui Israel venea pe drumul cel către răsărit (adică pe Fecioara și pămîntul, adică trupul ei cel fecioresc) strălucea ca fulgerul de slava ce-l împrejura» (Iez. XLIII, 2).

Mărire a făcut Dumnezeu Fecioarei, pentru că din vestirea și proorocia îngerului a lucrat zămislirea ei în pîntecele cel sterp al Anei, căci se zice de unii teologi «că ea era sfințită din pîntecele maicii sale», cum spune și proorocul Ieremia și proorocul Ioan.

Mărire nespusă a făcut ei Dumnezeu pentru că după cei dintii ani ai ei din copilărie au luat-o pe ea din lume și din brațele părinților ei și au dus-o în Sfînta Sfintelor, unde numai arhiereul intra o singură dată pe an și acolo, înlăuntru, a petrecut 12 ani împliniți, hrănindu-se cu mîncare îngerească și cerească.

Mărire a făcut ei Dumnezeu pentru că a arătat-o ca pătrunsă de har, adică fiind plină în întregime de harul cel dumnezeiesc, precum o numește Arhanghelul Gabriel zicînd: «Bucură-te cea plină de har», (Luca I, 28) precum și Sfîntul Atanasie: «plină de har, deoarece era plină de toate harurile Sfîntului Duh».

De asemenea, mulți dascăli o numesc «Maică a harurilor pe Maica Domnului».

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

TÎLCUIREA CÎNTĂRII A IX-A A LUI MOISI. CÎNTAREA FECIOAREI ȘI DE DUMNEZEU NĂSCĂTOAREI MARIA*

II

de NICODIM AGHIORITUL

«Că mi-a făcut mie mărire Cel puternic»

Aceste cuvinte spuse constituie arătarea mării smerenii a Maicii Domnului, căci zice : «pentru aceasta au să mă fericească toate neamurile», nu pentru «că a făcut mie mărire Cel puternic» — Dumnezeu — după cum tâlcuiește părintele Teofilact.

Iar dacă Sirah a grăit minunat despre Dumnezeu : «cine va încerca mărirea Lui», (Luca I, 49 și Sirah XVIII, 3), să zicem și noi, tot atît de minunat despre Fecioara Maria, Maica Domnului, — «cine va încerca mărirea ei?».

Desigur, neputincioasă este toată mintea, care ar vrea să pătrundă în mărirea ei și fără glas devine toată limba, chiar dacă ar fi cea mai deprinsă și mai retorică, atunci cînd ar vrea să încerce să grăiască acestea pentru care se depășește orice minte și nu ajunge nici un cuvînt.

Într-adevăr, mărire a făcut Dumnezeu Maicii pentru că a cunoscut-o de mai înainte și a văzut-o după iconomia Sa dumnezeiască, mai înainte de veci, ea fiind, după trup, maica Fiului Său, Unul-Născut.

Mărire a făcut ei Dumnezeu, pentru că numai în acest scop a ales-o Dumnezeu, după căderea lui Adam, din întreg neamul omenesc ca să lumineze pe toți dreptii, pe cei mai înainte de lege și cei după lege, pe

---

* Prima parte din acest studiu a fost publicată în numărul 6—8/1981.

care îi numim strămoși ai lui Hristos, pentru ca astfel dintre ei să fie aleasă Pururea Fecioară și Prea Sfânta Sa Maică, care pentru aceasta și a fost aleasă dintre toate neamurile, după cum ne arată și Sfântul Grigorie al Tesalonicului (Omilie la Duminica Sfinților Strămoși).

Dacă vrei ca să înțelegi mai bine, ascultă această comparație: «După cum, de pildă, sarea chemică numită «zuckerandel» limpezește și luminează fața vinului, sau a rachiului de nouăzeci de grade, făcându-l mai curat și mai fin, și de îndată ce se deschide gura vasului spre afară, în același chip și Dumnezeu, cel mai desăvârșit Ziditor al firii, după ce de șaptezeci de ori câte șapte a limpezit și a curățit sîngele întregului neam omenesc, cu ajutorul atîtor și atîtor drepti aleși și bărbați sfinți, în cele din urmă a binevoit să se nască din Maica Domnului, cea aleasă dintre aleși, ca să-L nască pe El după trup, cea dreaptă între cei drepti și cea sfințită între sfinți.

Căci, de la Adam pînă la Hristos se numără 77 de neamuri, după genealogia Sfîntului Evanghelist Luca, iar Sfîntul Vasile cel Mare, tilcuind textul «iar de la Lameh s-a numărat cîte 70 de ori cîte șapte» (Geneza IV, 24) zice: «numără de la Adam și pînă la venirea lui Hristos neamurile și vei găsi, după genealogia Sfîntului Luca Evanghelistul că în a 77-a generație s-a născut Domnul».

Așadar, din atîta limpezire și curățire a sîngelui omenesc, a împlinirii harului și a sfințeniei, de care vrednicie de a fi Maică a lui Dumnezeu s-a bucurat Fecioara, atîta curățire nespusă a avut Maica Domnului încît chiar și pe îngerii netrupești i-a întrecut, nu numai prin curățenia sufletului, dar și prin cea a trupului, precum ne asigură Sfîntul Grigorie al Tesalonicului (Cuvîntarea a III-a la Intrarea în biserică).

Despre această curățenie feciorească și neprihănire a trupului ei profețește și Iezechiel cînd zice: «Și iată slava Dumnezeului lui Israel venea pe drumul cel către răsărit (adică pe Fecioara și pămîntul, adică trupul ei cel fecioresc) strălucea ca fulgerul de slava ce-l împrejura» (Iez. XLIII, 2).

Mărire a făcut Dumnezeu Fecioarei, pentru că din vestirea și proorocia îngerului a lucrat zămislirea ei în pîntecele cel sterp al Anei, căci se zice de unii teologi «că ea era sfințită din pîntecele maicii sale», cum spune și proorocul Ieremia și proorocul Ioan.

Mărire nespusă a făcut ei Dumnezeu pentru că după cei dintii ani ai ei din copilărie au luat-o pe ea din lume și din brațele părinților ei și au dus-o în Sfînta Sfîntelor, unde numai arhiereul intra o singură dată pe an și acolo, înlăuntrul, a petrecut 12 ani împliniți, hrănindu-se cu mîncare îngerească și cerească.

Mărire a făcut ei Dumnezeu pentru că a arătat-o ca pătrunsă de har, adică fiind plină în întregime de harul cel dumnezeiesc, precum o numește Arhanghelul Gabriel zicînd: «Bucură-te cea plină de har», (Luca I, 28) precum și Sfîntul Atanasie: «plină de har, deoarece era plină de toate harurile Sfîntului Duh».

De asemenea, mulți dascăli o numesc «Maică a harurilor pe Maica Domnului».

Sfântul Grigore al Tesalonicului o numește «plină de har», ca fiind după har formată de Dumnezeu.

În afară de acestea plinătatea darurilor Maicii Domnului, era mai mică decât plinătatea darurilor Fiului Său, căci din bogăția harurilor aflate într-Însul s-a revărsat și în Maica Domnului, după cum tilcuieste Sfântul Ioan Gură de Aur la textul : «din plinătatea Lui toți am luat» (Cuvîntarea la Intrarea în biserică).

De trei feluri era plinătatea Maicii Domnului, după unii teologi, împărțindu-se în trei, după timp. I. Mai întii înainte de nașterea Cuvîntului lui Dumnezeu. II. La nașterea Lui. III. După înviere și ridicarea ei la ceruri. Prima era *mare* ; a doua *mai mare* ; a treia *cea mai mare*.

Pentru ca să spun mărirea tuturor măririlor, Dumnezeu a făcut mărire Fecioarei pentru că ea a luat de la Duhul Sfînt în pîntecele ei, pe Cuvîntul lui Dumnezeu cel mai presus de ființă și de închipuire, pe Fiul cel Unul-Născut al Părintelui celui fără de început, — nu o fire nouă — ci după asemănarea trupului, cum zice dumnezeiescul Vasile cel Mare : «căci îndată era desăvîrșit în trup Pruncul pe Care Îl purta și nesupus schimbării creșterii de mic în pîntece» (Cuvîntare la Nașterea Domnului), pentru că nouă luni a ținut în pîntecele ei pe Cel ce ține toate și pentru că la sfîrșitul lor a născut fără pată și fără seamăn, pe Acela prin Care toate s-au făcut. Mărire mai presus de fire a făcut Dumnezeu Maicii Domnului pentru că a înveșmîntat-o cu trei astre strălucitoare și cu trei privilegii deosebite — care nu au fost la altcineva —, adică : *mai înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere să rămînă «fecioară» adică să rămînă veșnic, Pururea Fecioară.*

Astfel, Sinodul VI ecumenic în cea de a XI-a lucrare a sa, prin declarația de credință a Sfîntului Sofronie al Ierusalimului o declară : «fecioară, mai înainte, în timpul nașterii și după naștere». Sinodul VII Trulan, de asemenea o mărturisește ca : «Pururea Fecioară» în primul său canon.

Sfîntul Vasile cel Mare, explicînd versetul de la Isaia : «Iată Fecioara, va lua în pîntece și va naște Fiu», zice : «Din sfințenia Fecioarei se naște Emanoil», deoarece zice : «cum este mie aceasta deoarece nu știu de bărbat». Această judecată pe care o face nu este referitor la «curățirea cea prescrisă de lege» căci ea, deoarece nu a zămislit cu bărbat, a devenit Maică a lui Emanoil, fiind curată, sfîntă și fără de prihană, iar după ce devine Maică a lui Dumnezeu rămînînd Fecioară». Sfîntul Epifanie zice : «cine spunînd vreodată «Maria» și fiind întrebat, nu se gîndește la Fecioara? Tot așa aghiografii preferă să o arate în meșteșugul zugrăvelilor lor în ideea de «pururea neprihănită» ca pe o enigmă, spre slava Fecioarei. Căci ei zugrăvesc sfînta icoană a Maicii Domnului punîndu-i trei stele și anume : una pe preacuratul și feciorescul ei cap ; a doua pe umărul stîng și a treia pe cel drept, pentru că se arată că Maica Domnului a fost fecioară mai înainte de naștere, fecioară s-a păstrat în timpul nașterii, iar după naștere a rămas fecioară.

Nu mai spun măreția cu care a dăruit-o Dumnezeu pe Fecioara și după moarte. Aceasta pentru că ea nu a adormit în chip obișnuit, dar s-a și ridicat sufletul ei cel preacurat, înălțându-se iarăși, cu trupul cel dăruit de Dumnezeu, fiind ridicată la ceruri și domnind împreună cu Fiul și Dumnezeul ei.

Desigur, aceasta este înțelegerea limpede a Sfinților-teologi. Astfel, Sfântul Andrei al Cretei, în cuvîntul la Adormirea ei, zice: «Nu este mincinoasă această schimbare, căci toate s-au dovedit; sufletul s-a despărțit de trup, trupul s-a slăbit, membrele s-au desfăcut unele de altele — s-au dezlegat, adică sufletul de trup și s-au legat din nou la un loc, pentru despărțirea cea de pe urmă — care nu este alta decît ridicarea ei la cer».

Sfântul Ioan Damaschinul astfel zice: «Iată pe Maica Domnului ca și aurul, după ce a aruncat de pe dînsa pămîntescul și nestrălucirea stării morții, căci coborîndu-se în moarte cu trupul neprihănit și curat —, ca lumina neprihănirii a strălucit și a înviat din mormînt. Astăzi se face începutul celei de a doua existențe a ei, căci dăruind pe prima, ia început cea de a doua, iar existența cea de a doua care este?»

Sfântul Grigore al Tesalonicului în cuvîntarea sa la «Adormire» zice așa luminat: «Numai ea, acum după preamărirea dumnezeiască a trupului, împreună cu Fiul ei cel ceresc, are loc anumit în ceruri, căci nu a avut ca să stăpînească pămîntul și moartea, avînd trup din fire viu și de Dumnezeu dăruit, al cerului și al cerului cerurilor, mai mult decît aceasta a voit, locul cel iubit în cer, lîngă Dumnezeu... Pentru aceasta, cu trupul s-a născut și s-a preamărit cu slava Fiului ei, după cuviință. Și împreună cu El a înviat după cîntarea profețească, prin învierea cea după trei zile, chivotul sfințeniei fiind. Se face pomenire de către ucenici, despre învierea ei din morți cînd giulgiurile și hainele sale de îngropare singure o înconjurau în mormînt și singure s-au găsit de cei care s-au dus s-o caute, ca și la Fiul și Stăpînul său, mai înainte. Nu avea nevoie de hrană, și chiar dacă avea, trebuia puțină, după cum Fiul ei și Dumnezeul ei a hrănit-o pe pămînt; pentru aceasta la locul cel mai presus de ceruri a ridicat-o din mormînt».

Sfântul Marcu al Efesului astfel cîntă: «Măriți cu cîntări sfinte pe cea Preasfîntă; măriți cu vrednicie pe cea mai Fericită, că a adormit și s-a sculat din nou, ca Maică a Domnului, ca încredințare a învierii de apoi, în care noi nădăjduim» (Cîntarea IX-a a glasului VIII, a celor 8 canoane ale sale), iar în altă parte zice: «Maica vieții primește să moară și în mormînt puindu-se după trei zile, cu slavă înviază, în veci cu Fiul împreună împărășind și cerînd iertarea păcatelor noastre».

Sfântul Teodor Studitul aceasta mărturisind, zice: «Maica Domnului, prin adormirea ei, s-a învrednicit de o nouă naștere, o nouă viață, care nu este alta decît — învierea», iar Sfântul Cozma dulce-cîntătorul așa zice, într-un tropar: «...pentru aceasta Prea Curato, împreună cu Fiul, te-ai înălțat în veșnicie». Acestea sînt scrise în toate mineiele obișnuite despre înălțarea Maicii Domnului cum a fost și pentru ce? «Iar uceniciei,

umplându-se de mirare, au strigat în loc de «Doamne Iisuse» — «Maica Domnului, ajută-ne nouă» și mergînd la mormînt și negăsind Preasfîntul ei trup, au crezut, cu adevărat că este vie, că a treia zi, ca și Fiul ei din mormînt a înviat, și, mutîndu-se s-a suit la ceruri și cu Hristos împărățește în vecii vecilor».

Și acum, cum aș putea să înșir toate mărețiile cite a făcut Dumnezeu la adormirea Pururea Fecioarei ? Acestea sînt mai presus decît orice mărire, sînt fără număr și nesfîrșite. Dacă ar fi cu puțință să aduc pe toți cîți s-au mîntuit cu Fiul ei, Cel fără de sămîntă și să se facă un trup și o limbă, iarăși nu ar fi cu puțință să le enumere și, după vrednicie, să le laude ; dar ce spun eu ? Nici îngerii din cer, nici cele dintîi și prea înalte cete ale Heruvimilor și Serafimilor nu pot să socotească și să laude mărețiile cele minunate și preaînțelepte ale Maicii lui Dumnezeu, dar nici să privească în pridvorul acestora, cu toată dorința nespusă de care sînt cuprinși și dragostea nemărginită pe care o au.

Așa și Sfîntul Petru, verhovnicul sfinților apostoli, ne asigură zicînd : «în Duhul Sfînt oel trimis din cer, spre care (taine) doresc îngerii să privească (I Petru I, 12). Tot astfel și Sfîntul Andrei al Cretei zice : «Tu ești Născătoare de Dumnezeu, minunea cea înfricoșată a economiei lui Dumnezeu, spre care doresc îngerii să privească» (Cuv. la Adormirea Maicii Domnului).

Fericitul Augustin, pentru aceste măreții și vrednicii ale Maicii Domnului a spus un cuvînt mare, pe care îl pomenim mai departe : «Dacă Dumnezeu este Marele Ziditor, cel care toate, din neființă în ființă le-a adus, putea să facă și alte făpturi mai desăvîrșite și concluce, zicînd : «sigur că putea, deoarece era Atotputernic, însă în afară de aceste trei lucrări — care nu primesc nici întărire și nici adăugire —, adică, în afară de înomenirea Mîntuitorului Hristos, în afară de vrednicia de a fi Maică a lui Dumnezeu, a Fecioarei Maria și, în afară de slava veșnică a fericîților».

Sfîntul Ioan Gură de Aur zice : «Nimeni nu este asemenea cu Fecioara Maria. Cercetează omule toată zidirea cu cugetul și vezi dacă este ceva asemenea mai mult ca sfințenia Fecioarei Născătoare. Străbate pămîntul, privește marea împrejur, cutreieră văzduhul, pătrunde cu mintea cerurile, amintește-ți toate puterile nevăzute și vezi dacă există o altă minune la fel cu aceasta în toată firea».

O prea dulce nume «Maria» ! Ce căldură este aceasta ce simt în lăuntru meu ? Nu pot să mă satur cu lauda minunilor tale ; căci cu cît mai mult te laud, cu atît mai mult te înlăntuiesc, dorul meu înălțîndu-se tot mai sus, iar durerea se face mai fără margini pentru că din nou vreau să te laud. Atît de mari sînt minunile măririlor tale Născătoare de Dumnezeu, încît toți cei care s-au ocupat de scrierile și învățămintele Bisericii, văzînd cu dreptate acestea, fiecare a căutat cinstea să te laude cu scrisul și cu învățătura lui. Căci pe tine scriitorii te numesc, la un loc cu Fiul Tău : «Alfa și Omega — începutul și sfîrșitul învățăturilor Sale». Înțelepții te cheamă, forma văzută a judecăților lor silogistice ; pentru că după cum în silogism premisele se nasc una

câte una dintr-alta, în același timp, și prin mijlocirea ta, s-a născut «Unul» adică Cuvîntul cel mai presus de ființă și Dumnezeu, prin altul adică după firea cea omenească, într-un chip și ipostază cu Dumnezeu fiind.

Retorii pe tine te numesc «legătura cea mai trainică, concluzia cea mai vie și începutul tuturor virtuților și al darurilor cîte s-au împărțit la toate făpturile în parte, cerești și pămîntești».

Matematicienii zic despre tine că îmbogățești relația dintre termeni, pentru care cuvînt și cu ce raport are Tatăl ceresc cu Hristos, același cuvînt și relație ai și tu Maică de pe pămînt cu același Hristos.

Pe tine geometrii te socotesc «cercul cel mai cuprinzător». Pentru că au despărțit în pîntecele tău «Triunghiul divin», adică Treimea cea mai presus de ființă și Dumnezeire nedespărțită, pentru ca să devii Maica Uneia dintre sfintele Ei Persoane. Ei, însă, te mai numesc și «centru» în care, ca și cunoscutul Euclide, Hristos a pus compasul Său și Cuvîntul cel preamărit și a înconjurat prea bine circumferința iconomiei întrupării Sale.

Pe tine muzicanții și ieropsalții te numesc acum înălțime și «capodoperă» acum «duet», pentru simfonia a toate, cît și pentru armonia tuturor sunetelor, acum te aseamănă cu lira cea enarmonică. Deoarece prin mijlocirea uneia dintre coardele ipostatice ale Dumnezeirii, pe care ai ținut-o în pîntece și în neprihănitele tale mîini, ai murmurat o melodie care a îndulcit toate, atît pe cele cerești cît și pe cele pămîntești.

Pe tine astronomii te numesc «sferă de astre», căci, după cum aceea este înconjunată cu numeroase astre, tot așa și tu ești acoperită cu nenumăratele lumini de haruri ale Sfintului Duh; te mai numesc «lună cu chipul de argint și prealuminată», căci, după cum luna plină umple și îmbogățește corpurile ce cad sub razele ei, tot așa și tu îmbogățești pe cei dreptcredincioși cu feluritele culori ale harurilor tale de Dumnezeu Născătoare.

Te mai numesc «Pleiada» sau «Cloșca cu pui» căci, după cum aceasta păzește legătura și unirea — sau cele 7 astre ale sale, — după astronomii cei vechi —, tot așa și tu păzești uniți, prin iubire pe toți credincioșii evlavioși și te arăți ca o Mare Pasăre iubitoare, care strîngi la un loc puii tăi.

Moralistii te numesc pe tine «binele cel mai mare» după Dumnezeu și fericirea cea mai deplină, iar opticienii «telescopul cel minunat prin ajutorul căruia se descoperă voința lui Dumnezeu cea mai înainte de veci și ascunsă». Noi creștinii vedem prin el, cu cea mai mare precizie, cele ce sînt mai presus de fire și tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu.

Pe tine mecanica te preînchipuie ca levierul cel mai puternic cu care mecanicul Arhimede cel de sus și Marele Arhitect Dumnezeu, mînuind brațul levierului, a mișcat, nu numai pămîntul, dar și tot cerul, schimbînd acestea din stricăciune în nesticăciune și din rușine în nerușine.

Fizicienii te numesc «minunea minunilor cea mai presus de fire» căci urmînd rînduielele și legile lor, nu pot să cunoască taina ta, cum,

bunăoară ai rămas fecioară și în timpul nașterii și după naștere : cum trupul se desface de trup fără stricăciune ? Cum Dumnezeu se face trup și cum se definește Cel nesfirșit ? Toate acestea, după principiul fizicii, nu pot avea loc.

Metafizicienii te cunosc pe tine ca pe «adevăruul cel mai ales și dumnezeiesc, scopul divin și finalitatea finalităților».

Pe tine lucrările scriitorilor divini te numesc «înălțimea tuturor profesiilor, puntea celor două ășezăminte, temelia apostolilor, rădăcina părinților și a dascălilor, tăria martirilor, încurajarea sfinților, dascălul noii rugăciuni, deschizătoarea smereniei, pilda cea însuflețită a îndoitei iubiri, chipul cel fără seamă al începutului frumuseții, minunea îngerilor, jertfa firii, închipuirea sculptată de Dumnezeu a bărbăției. De asemenea : chipul Neînchipuitului Dumnezeu, rădăcina armonioasă a Cuvântului Întrupării, lumina celor din prăpastia necunoștinței dumnezeiești, lucrarea unirii firilor lui Hristos» și, pentru ca să spun, în cele din urmă, zic, că pe tine Născătoare de Dumnezeu teologii te numesc hotarul dintre Ziditor și zidire, cinstea cea mare a Heruvimilor, slava nespūsă a Serafimilor, după Dumnezeu, care ai locul cel de al doilea, după Sfinta Treime.

Așadar, vezi cititorule că cu putere mare numește Maica Domnului pe Domnul, căci zice : «Mi-a făcut mie mărire Cel puternic», mai înții socotind să nu se îndoiască cineva despre cele zise de dînsa că nu ar putea Dumnezeu să facă minunile cele mai presus de fire cu ea, așa cum zice Părintele Teofilact tilcuind : «dacă cineva nu ar crede în puțința zămislirii sale, — adică a zămislit fiind fecioară, să se gîndească la puterea Celui care lucrează — adică la Dumnezeu ; și, al doilea, ca să arate că numai prin atotputernicia lui Dumnezeu s-a împlinit lucrarea ca să se lege într-un chip și într-o persoană, două firi extreme și cu desăvîrșire opuse : «pe Dumnezeu Iisus și omul și după unire să păzească firile necontopite, iar voințele și puterile lor să se păstreze întocmai», cum zice Sfîntul Vasile cel Mare cînd tilcuiește versetul : «încinge sabia Ta peste coapsa Ta, Puternice», zicînd : «bine a făcut că a pus înainte «Puternice» pentru că cea mai mare arătare a puterii este faptul că a putut Dumnezeu să se nască în firea omenească, căci nașterea nu este numai unirea cerului cu pămîntul, a mării, a văzduhului și a stihiiilor celor mari, și chiar mai presus de lume, ci este puterea Cuvîntului lui Dumnezeu, atît în ceea ce privește rînduiala înomenirii, cît și coborîrea spre starea cea smerită și slabă a firii.

Iar dacă David, în chip minunat a zis către Dumnezeu pentru multele măriri pe care le-a primit : «pe care măriri a făcut mie Dumnezeu» (Psalm XX), cu mai multă dreptate trebuie să se minuneze Fecioara și să se roage pentru multele, nenumăratele și peste fire și cuvînt, minuni pe care le-a făcut ei Domnul.

Poate că David a îndrăznit să le numească pe acelea «măriri» în chip profetic, pe acelea pe care avea să le dăruiască Dumnezeu, Celui care avea să se nască din sămînța lui, după trup, Hristos și prin El Pururea Fecioarei, Maicii Sale.

Și dacă Sirah, zice pentru strămoși că au văzut minune nemaivăzută, spunînd : «Mare slavă au văzut ochii lor», noi cu cît mai multă vrednicie putem să zicem pentru Născătoarea de Dumnezeu, că ochii ei au văzut, nu numai minune, ca strămoșii, ci mărirea cea mai deplină a slavei, după cum ea a întrecut pe strămoși, pe profeti, pe apostoli și pe martiri, pe sfinții și pe toți dreptii și, cu mult mai mult, ea a întrecut pe îngeri și pe arhangheli și toate cetele cerești, nu cu o măsură asemănată, ci cu una neșpusă.

Căci, după cum Dumnezeu a creat mai întii lumina care era răspîndită în tot universul și, după aceea a creat discul soarelui, și strîngînd toată acea lumină a pus într-însul, tot așa și minunile și darurile le-a împărțit Dumnezeu, mai întii la toate făpturile Sale, cu sau fără cunoștință, cerești sau pămîntești și, după aceea le-a strîns la un loc și le-a așezat ca pe o comoară la picioarele Fecioarei, astfel a arătat-o pe ea ca pe o «lume» cinstind pe amîndouă lumile, adică și pe cea fără de simțire și pe cea cu cunoștință.

Și ce să spun mai mult ? Căci nu ne pricepem a spune mai multe frumuseți de Fecioara ; că este nedespărțită de cer și de pămînt și pare ca un ocean foarte larg, în înțelesul că nu pot să-l strîngă la un loc toate mințile îngerești și omenești, deoarece are înălțimea cea mai neșuită, adîncimea cea mai nevăzută, mărirea cea mai nemăsurată și întinderea cea mai necuprînsă.

Ai văzut frate creștine măreția ? Ai văzut mărirea ? Ai văzut vrednicile Fecioarei ? Dacă vrei ca să te bucuri și tu de aceste măriri cinsteste pe Fecioara, cu viață curată și plină de virtute, după cum este scris : «cu mărirea virtuții preamărești mărirea ei». Slăvește-o și mărește-o cu imne în cinstea ei, cu evlavie, cu dor și pocăință și mai întii de toate, păzește poruncile și îndrumările Fiului ei. Dacă faci așa îți va da și ție Fecioara o parte din mărirea și harul ei, pentru că așa precum economul și păzitorul comorii împăratului pămîntesc nu păzește comoara pentru el însuși și ca să aibă numai el singur, ci ca să le dea dintr-însa și celor ce au trebuință, tot așa și Fecioara este eco-noama și păzitoarea tuturor comorilor și darurilor Împăratului ceres Dumnezeu, nu ca să ia numai ea singură ci ca să dea și să le împartă la toate făpturile cugetătoare și simțitoare, atît îngeri cît și oameni, după cum a arătat Sfîntul Grigore al Tesalonicului zicînd : «Aceasta a primit mai întii împlinirea Celui ce toate le-a împlinit împărțind fiecăruia din toate, după asemănarea și măsura curățeniei lui, pentru că ea este economul și căpetenia bogăției dumnezeirii» (Cuv. la Intrarea în Biserică).

«Și sfînt este numele Lui»

Acest cuvînt l-a spus Maica Domnului ca să răspundă acelor care vor să obiecteze cum a intrat Dumnezeu într-un pîntece de femeie.

Dezlegînd, prin urmare, întrebarea lor le zice : «Nu vă tulburați în inimile voastre oamenilor și nici nu socotiți că s-a prihănit curățenia

lui Dumnezeu când a fost zămislit în pînțele de femeie, pentru că Acesta sfînt și preacurat rămîne ; ba mai mult, unde se găsește El, acolo totul devine sfînt și nimic nu mai rămîne necurat, deoarece numele Său sfînt este și nu poate să se spurce, după cum spune și profetul Iezechiel : «Nu se spurcă numele Meu cel sfînt» (XXXIX, 7).

Și dacă numele lui Dumnezeu este sfînt, cu cît mai mult este chipul oel sfînt, pămîntesc și dumnezeiesc care a luat firea omenească în pînțele Feocioarei ?

De aceea, dacă soarele cel fără simțire, care găsindu-se în diferite locuri întinate nu se spurcă, ci pe acelea curate le face, cu cît mai mult Soarele cunoștinței și al dreptății, care se întrupează în pînțele Feocioarei, nu numai că nu a fost întinat, dar și pe Feocioara, sfîntă și preacurată a făcut-o.

Pentru aceasta și Duhul Sfînt a venit asupra ei, după cuvîntul lui Gavriil și puterea Celui Preaînalt a umbrît-o, mai întii pentru sfîntenia trupului ei și apoi, pentru ca s-o întărească să țină pe Pruncul cel mîntuitor, așa precum afirmă Sfîntul Atanasie cel Mare zicînd : «Feocioara s-a umplut cu putere de la Duhul Sfînt pentru sfîntenia trupului ei și pentru ca să poată purta pe Pruncul mîntuitor. Acesta a venit într-însa nu cu putere și forță, ci cu toată plinătatea dumnezeirii și ea a înomenit Persoana cea întrupată, preadumnezeiască și preamărită a Fiului lui Dumnezeu». Sfîntul Ciril al Ierusalimului la fel zice : «Mergînd Duhul cel Sfînt asupra Feocioarei a sfințit-o pe ea» (Cateheza XIII).

Iar Feocioara zice : «că prin mine, sfînt este numele Lui» poate înaintea oamenilor, căci prin mijlocirea ei și prin Hristos cel născut dintr-însa, pretutindeni s-a slăvit numele lui Dumnezeu, după profeta lui Maleahi ce zice : «Ca de la răsăriturile soarelui în asfințituri numele Meu se preaslăvește între neamuri» (I, 11).

Și tu, frate creștine, dacă dorești să se sfințească numele Domnului întru tine, după cum mărturisești în Rugăciunea Domnească, zicînd : «sfințească-se numele Tău» (Matei VI, 9), alungă din cugetul tău gîndurile cele rele, viclene și necurate, pentru că aceste gînduri sînt stricăcioase și urite înaintea Domnului, după cum s-a zis : «uriciune este Domnului, gîndul nedrept». Silește și grăbește să ai în inima ta cugete curate, cugete neprihănite, nepătate și sfinte. Așa te nevoiește și nu spune altora, dar nici nu asculta vorbe urite și rele, ci cuvinte sfinte și dumnezeiești, după cum se cuvine credincioșilor celor sfînți. Pentru aceasta vestește Sfîntul Apostol Pavel, căci nici nu trebuie să se pomenească desfrînarea și răutatea în mijlocul creștinilor, zicînd : «Iar desfrînarea și toată necurăția, răutatea și nerușinarea, nicidecum să nu se pomenească întru voi, după cum se cuvine sfinților» (Efes. V, 3). Și, mai presus de toate, caută să ai trup curat și neprihănit, depărtîndu-te de curvie, preacurvie, malahie și toate celelalte necurății, pentru că, după cum zice Sfîntul Apostol Pavel : «Acesta este voia lui Dumnezeu, sfîntenia voastră : ferivi-vă de desfrînare» (I Tes. IV, 3), deoarece fără sfîntenie și fără curăția trupului, nimeni nu poate să vadă pe Dumne-

zeu», tot după Sfântul Pavel, care zice: «Pacea și sfințenia să urmați cu toții, fără de care nimeni nu va putea vedea pe Dumnezeu».

În felul acesta, creștine și tu vei deveni sfânt și numele lui Dumnezeu se va sfinți prin tine.

«Și mila Lui din neam în neam celor ce se tem de El»

După Părintele Teofilact, prin aceste cuvinte Fecioara zice: «că nu numai mie mi s-a dat mila lui Dumnezeu, ci tuturor aceluia care se tem de Dînsul». După Victor Prezbiterul, Fecioara zice, prin aceste cuvinte: «că pentru aceasta eu am luat în pînțe pe Fiul lui Dumnezeu, și pentru aceasta El a luat din mine trup însuflețit, cuminte, înțelept, cu voință și atotputernic, pentru ca să-L lege cu fața Sa Însăși și ca să reverse bogăția milei Sale peste toate neamurile, peste aceia dintre oameni care se vor teme și vor crede într-Însul».

Vezi, dară că cei care se tem de Dumnezeu, adică cei care se întorc prin pocăință la frică — după Anonimos — aceia sînt miluiți de către Dumnezeu, iar cei care nu se tem, adică, cei care nu se pocăiesc, aceia nu sînt miluiți, după cum spune Teofilact.

Pentru că și mila lui Dumnezeu cuprinde în sine și se zice că mila s-a dat celor vrednici de milă, și nu celor nevrednici, atunci toți păcătoșii cei nepocăiți s-ar fi mîntuiți și nu ar mai fi nimeni pedepsit. Aceasta, însă, nu se potrivește cu dreptatea lui Dumnezeu și L-ar arăta pe Dumnezeu ca nedrept. Iată ce zice Sfîntul Ioan Gură de Aur cînd explică textul: «miluiește-mă Doamne, că bolnav sînt» (Psalm VI). La toți ne trebuie mila, dar nu toți sîntem vrednici ca să ne miluim. Căci, dacă există mila, aceasta privește pe cel vrednic, pentru că pe cel care s-a depărtat de la acest cîștig al iertării, cum va zice el: «miluiește-mă?» Și dată mila ar merge peste toți nimeni nu ar mai fi pedepsit. Aceasta, însă are o judecată, care pe cel vrednic îl cercetează și îi dă răsplată, iar pe celălalt îl pierde».

Origen zice: «pentru că după dreptate miluiește Dumnezeu pe cel care este vrednic de milă» (Psalm 114, 5), pentru că cu dreptate s-a dat mila, și nu dintr-odată, — simplu, ci cum este cîștigată. Tot așa și la Moisi, Dumnezeu a zis: «Voi milui pe cel care îl miluiesc și mă voi îndura de cine Mă îndur» (Exod XXXIII, 19) și iarăși: «Eu sînt Domnul, Dumnezeul Tău Cel care fac milă la mii (nu simplu tuturor) și celor care Mă iubesc și păzesc poruncile Mele» (Exod XX, 6).

David, în legătură cu aceasta zice: «Că după înălțimea cerului de la pămînt, a întărit Dumnezeu mila Lui (nu peste toți) ci peste cei ce se tem de El» (Psalm CII, 11).

«Din neam în neam» a zis Fecioara, că s-a dat mila lui Dumnezeu cea care vine ca moștenire oamenilor, adică — întotdeauna — în neamul iudeilor și în neamul aceluia dintre popoarele care credeau în Iisus Hristos, sau în neamul veacului acestuia și în neamul celui viitor», după cum zice Teofilact.

Căci, cei care se tem de Domnul și din frica de Dumnezeu se pocăiesc, se miluiesc, nu numai în viața aceasta, luînd iertarea păcatelor lor, dar și în cea viitoare, moștenind viața de veci.

Compară aceste zise și cu tine creștine, pentru că și tu, dacă doarești să te miluiască Dumnezeu și să-ți dăruiască iertarea păcatelor tale, trebuie să te temi de Dumnezeu, nu numai să te temi așa, pur și simplu, dar să te temi ca în fața unui Dumnezeu grozav, ca de un Dumnezeu drept, ca de un Dumnezeu care poate și sufletul și trupul să ți le piardă în Gheena, după cum Însuși spune, și așa, pentru frica aceasta să te pocăiești și să plîngi pentru păcatele pe care le-ai făcut, iar pentru viitor să te silești să nu le mai faci, după cum zice aici Maica Domnului: «Și mila Domnului, din neam în neam, celor ce se tem de El».

După cum cineva care vrea să cumpere de la magazin parfum trebuie mai întîi să-și pregătească vasul, pentru a pune parfumul în el, tot așa se întîmplă și cu cel care vrea să ia milă de la Dumnezeu, și acesta, trebuie să-și pregătească vasul, al sufletului său, pentru ca să ia mila cea dumnezeiască, iar dacă nu are vas nu i se dă milă.

Vasul acesta este frica de Dumnezeu, nădejdea cea către El, pocăința și ferirea de rele, părerea de rău, muștrarea și lacrimile.

Sfîntul Vasile cel Mare a zis că felul omului de a se purta este măsura milei lui Dumnezeu și, cu cît felul acesta este mai ales, cu atît mai multă milă i se dă.

Astfel, tîlcuind versetul: «Fie Doamne milă Ta spre noi, precum am nădăduit întru tine» (Psalm XXXII) zice: «Vezi cu cîtă înțelepciune s-a rînduit? Tot același fel de măsură a făcut și pentru îndurările lui Dumnezeu pe pămînt, după cum este mila Ta peste noi, pe care o vom dobîndi cînd vom pune nădejdea întru Tine», iar Isihie zice: «Omul nu s-a miluit el singur pe sine, cum va putea să fie miluit față de Judecătorul?». De bună seamă că se poate adăuga la acestea și ceea ce a spus Sfîntul Antonie cel Mare, celui ce îi spunea: «miluiește-mă Părinte, și roagă-te pentru mine»: «Eu nu te miluiesc și nici Dumnezeu nu o face, dacă nu te-ai miluit singur».

Așadar, și tu frate, dacă nu te pocăiești, ci alergi în noroiul păcatelor ca și porcul, află că nu poți să obții mila lui Dumnezeu, pentru că nimeni nu miluiește și ajută pe acela care merge singur și hrănește șerpi și, hrănindu-i este mușcat de ei și este omorît. Sigur că nimeni. Despre aceasta zice și Sirah: «Cine va milui pe vrăjitorul cel mușcat de șarpe și pe toți cei ce se apropie de fiare?»

Așa și Dumnezeu, nu miluiește și nu ajută pe acel creștin, care merge spre păcat și, săvîrșindu-l, se otrăvește și moare sufletește. Ia aminte, dar, cel ce săvîrșești păcatul, că, dacă nu te depărtezi de el, și nu iei dezlegare de răul pe care îl faci și dacă nu te mărturisești în duhul tău, Domnul care te-a zidit, nu te va milui. Astfel îți dovedește prin Isaia, zicînd: «Că nu este popor care are cunoștința, pentru aceasta, nu se va îndura cel ce l-a făcut pe el, nici cel ce l-a plăsmuit nu-l va milui» (Isaia XXXVII, 2).

Fericitul Augustin zice: «Cel ce te-a zidit pe tine, nu poate să te mîntuiască fără ajutorul tău».

Dacă și tu, păcătuind și, nepocăindu-te, nici mărturisindu-te, ai nădejdea că Dumnezeu te va milui, află că nădejdea ta este mincinoasă și cu minciună te încurajezi.

Și așa se împlinește cu tine ceea ce a zis Isaia : «Pus-am mincini nădejdea noastră, și cu minciuna ne vom acoperi». (Isaia XXVIII, 15).

«Făcut-a tărie cu brațul Său Domnul. Risipit-a pe cei mândri cu cugetul inimii lor»

Brațul Domnului este Fiul, precum și puterea Lui. Căci, după cum puterea omului se găsește în brațe, în brațele minii, și — mai ales — puterea luptătorului — tot așa și Fiul este puterea Tatălui, după cum a zis Pavel apostolul: «Hristos, puterea lui Dumnezeu».

De asemenea și Moisi vorbește despre brațul acesta ca al Persoanei lui Dumnezeu când zice: «Vă voi lăsa în brațele Celui Preaînalt» (Exod VI, 6). Iov zice: «Cui te alături? Nu celui care are braț puternic?» (Iov. XXVI, 6), iar Isaia: «Brațul Domnului, cui s-a descoperit?».

Așadar, Dumnezeu Părintele, zice Maica Domnului, a făcut tăria, puterea și biruința, după rânduielele firii, în Fiul său, însă cum și în ce chip a învins rânduiala firii, pentru că Fiul Său, Cel fără de trup s-a întrupat, iar eu, Fecioară fiind, am zămislit, fără de sămânță. Dumnezeu se face Om, iar Omul se face Dumnezeu.

Căci, cu adevărat, numai acelaia tare, preaînalt și preaputernic braț al lui Dumnezeu, îi era cu putință lucrarea și scopul, biruința și depășirea atîtor legi ale firii și nu altuia.

«Mândri» numește aici Maica Domnului pe demoni, pe aceia care, din pricina mândriei lor și a poftelor, au căzut din ceruri și mai ales, pe căpetenia lor — Diavolul — despre care a zis Isaia că «este mai prejos decît regele Babilonului: «Dar tu ai zis în cugetul tău, în cer mă voi sui și voi fi asemenea Celui Preaînalt» (Isaia XIV, 13). Însă, pe necurații demoni i-a risipit Dumnezeu și, scoțindu-i afară din sufletele oamenilor pe unii i-a trimis în adînc, iar pe alții i-a trimis în porci.

Prin «mândri» se înțeleg încă și iudeii, care, prin faptul că nu au vrut să primească și să creadă în Iisus Hristos, au fost risipiți din Ierusalim, după blestemul lui Dumnezeu, de armatele romanilor, și acum se află împrăștiați în fiecare cetate și țară, după cum au prorocit pentru ei profeții grăitori de Dumnezeu și, mai ales Iezechiel, cînd zice : «îi voi risipi pe ei în tot pămîntul» (Iez. XI, 16). Tilcuiorul anonim zice că prin «mândri» se înțeleg și înțelepții elinilor, cei care, pentru că nu au vrut să primească nebunia aparentă a predicării Evangheliei, au fost risipiți de adevărata cunoștință a lui Dumnezeu și au rămas întru rătăcire și necunoștință.

Dar și tu, creștine, dacă vrei să nu te risipească Dumnezeu, ca pe un mîndru și nici ca să te lase să cazi în nenorocire și în neocaz, ascultă sfatul pe care îl dă dreptul Tovit, fiului său Tovie: «iar tu fiule,

să nu te mîndrești în inima ta» (Tovit IV, 3), adică păzește-te și roagă-te bine, ca să nu te mî drești cu inima și cu cugetul tău, arătîndu-te cum că ești mai bun sau mai înțelept ca frații tăi, pentru că vei cunoaște multe lacrimi și vei fi vrednic de plîns, după cum zice Isaia: «vai de cei înțelepți în ei înșiși și știuți înaintea altora» (Isaia V, 21).

Căci, după cum Dumnezeu a împărțit limbile uriașilor aceloră mîndri din vechime și i-a împrăștiat pe ei în tot pămîntul, pentru că împinși de mîndria lor, au vrut ca să zidească un turn, al cărui vîrf să ajungă la cer, așa te va împrăștia și pe tine, oasele și puterea ta, dacă te vei mîndri și cauți să te arăți să placî oamenii, că zice David, cu privire la aceasta: «Domnul risipește oasele celor ce vor să placă oamenilor» (Psalm CII, 7).

După dreptate face aceasta, pentru că, cu adevărat, toți cei care săvîrșesc, cu bună știință, vreun păcat, vor fi împrăștiați în chinul și pedeapsa cea veșnică, deoarece zice tot David: «se vor împrăștia toți cei ce săvîrșesc fărădelegea» (Psalm XCI).

Cum să nu fie drept ca să risipească Dumnezeu pe cei care au mîndria pînă la relele cele mai de sus, cînd acesta este cel mai mare păcat dintre toate? Cînd începutul păcatului este mîndria? Sfîntul Ciril al Alexandriei zice: «Cel mai mult sînt între voi suferințele sufletești, dintre care, mai ales, cea mai grea și cea mai nesuferită și cu care se luptă Dumnezeu, este «mîndria».

«Pogorît-a pe cei puternici de pe scaune și a înălțat pe cei smeriți»

Ritoricești chipuri mînuiește aici Preaînțeleapta și mult-grăitoarea Fecioară și, cu toate acestea, știință ritoricească nu a învățat. Cum a fost aceasta cu putință? Cum oare? dacă era nepotrivit vredniciei și măreției Maicii Domnului să fi învățat de la oameni aceste lucruri fără de preț și de nimic. De la sine —, dintr-odată cînd a vrut să le spună a izbucnit țesătura și rînduirea cuvintelor acestei cîntări. Criticul Fotie spune că în epistolele Sfîntului Apostol Pavel se găsesc multe chipuri ritoricești asemănătoare care izbucnesc dintr-odată în întocmirile lor. Ce este de mirare ca să se afle aceasta și în cîntarea Maicii Domnului, a Domnului, zic, pentru că avea zămislit în pîntecele ei cînd a împletit această cîntare, pe Însăși Înțelepciunea, Izvorul și Începutul retoricii.

Se găsește aici chipul antitetic, ce are putere în cuvînt și multă frumusețe, pentru că așezarea acestor cuvinte este una contra celeilalte. Cuvîntul «a pogorît» este în antiteză cu «a înălțat» iar pe cei «puternici de pe tronuri» în antiteză «cu cei smeriți».

După tilcuirea lui Teofilact și a tilcuiitorului anonim «puternici» înțelege Fecioara pe «demonii» cei care au putere peste oamenii cei nenorociți și au ca tronuri sufletele lor unde stau.

Cînd a miluit Dumnezeu plăsmuirea sa de pedeapsa aceasta și de tirania diavolilor, s-a născut din Sfînta Născătoare de Dumnezeu și, așa

a aruncat pe diavoli de pe tronurile cele de sus ale sufletelor oamenilor și a înălțat pe cei smeriți pe care îi umilise și-i pedepsise diavolul și păcatul; căci a zis Sfântul Petru verhovnicul, lui Cornelie și celor împreună cu el: «voi știți cuvântul ce s-a făcut în toată Iudeea... pe Iisus din Nazaret, Care a umblat binefăcând și vindecând pe toți cei osîndiți de diavolul» (Fapte X, 37—38).

Cum i-a înălțat pe cei smeriți?

— Renăscându-i prin sfântul botez și făcându-i fii ai Lui după har.

Prin «puternici» se înțeleg și cărturarii, fariseii și învățătorii de lege ai iudeilor, deoarece, ca niște puternici și tirani au răpit lucrurile săracilor și au mîncat casele văduvelor și ale orfanilor, precum spune despre ei Domnul, zicînd: «Vai vouă fariseilor și cărturarilor fățarnici, că mîncăți casele văduvelor» (Matei XXIII, 13). Aceștia aveau și tro uri de învățătură, pe care stăteau sus cînd învățau, și, ca dascăli erau cinstiți, precum tot Domnul zice: «pe scaunul lui Moisi stăteau cărturarii și fariseii» (Matei XXIII, 2).

De pe aceste tronuri, prin urmare, a aruncat Domnul pe farisei și cărturari, la fel ca pe toți iudeii ce i-a pogorît de pe scaune, adică din împărăția pe care o aveau, pentru că nu au primit pe Hristos, Împăratul împăraților, căci a zis David: «Acolo (adică în Ierusalim) au stat tronurile (adică regii) la judecată, tronuri din casa lui David» (Psalm XII, 5).

Prin «cei smeriți» se înțeleg «neamurile», pentru că au primit și au crezut în Stăpînul și Împăratul Hristos, pe care le-a înălțat la mare cinste și Împărăția le-a arătat, după cum s-a scris la Apocalipsă: «Și ne-a făcut pe noi împărați și preoți ai lui Dumnezeu, Tatăl său» (Apoc. I, 6).

Potrivesc aceste zise și cu tine frate creștine, pentru că mai înainte de sfîntul Botez, inima ta era tronul păcatului strămoșesc și al puterii diavolului, iar, mai tîrziu, după ce ai fost botezat, a fost aruncată stăpînia diavolului, de pe tronul inimii tale, făcîndu-te tron al harului divin, iar tu, cel mai înainte umilit de păcat, ai fost înălțat la starea cea divină de fiu al lui Dumnezeu, după cum spune Sfîntul Diadoh: «Eu din Sfintele Scripturi și din știința lor am înțeles că mai înainte de sfîntul botez, harul spre cele bune împingea sufletul din afară, iar satana ascundea în adîncurile lui toate dreptățile cugetului, încercînd să astupe toate ieșirile; dar, din ceasul acela al botezului, în care ne-am renăscut, diavolul este afară și harul înlăuntru» (Filocalia XCVI, p. 224).

Ia seama frate, ca nu cumva din cauza cugetelor rele, a vorbelor și faptelor tale cele rele să faci inima ta, iarăși, în loc de tron al harului, tron al păcatului și al vrămașului.

Duhul cel necurat obișnuiește ca atunci, după ce a ieșit din om prin sfîntul Botez, să se învîrtească din nou mereu, prin locul de unde a plecat, adică în jurul inimii, iar dacă găsește o scădere de virtute, ori vreo nelucrare de lucru duhovnicesc, vine într-însul și, astfel, se face starea omului mai rea decît cea dintîi, după cum a spus Domnul în Sfînta Evanghelie.

Iar, dacă vrei, iubitul meu frate ca inima ta să fie tronul Dumnezeiescului Har și al virtuții și nu al păcatului și al diavolului, trebuie

ca să ai în inima ta, lucrarea cea neîntreruptă și învățătura cea curată, adică, nu trebuie să lași pe vrăjmașul să vorbească cu cugetul cel dinlăuntru al inimii tale, să nu lași fărădelegile și gândurile urâte și rele, pe care le vrea acela să-ți pătrundă în inimă, ci, strângându-ți întreg cugetul și inima ta, lăsând toate celelalte gânduri care grăiesc cu glasul ce vorbește în inima ta, să zici această scurtă și singură rugăciune : «*Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă*», ținându-ți puțin și respirația ; pentru că sfântul și temutul Nume al lui Iisus Hristos, spunându-l mereu în inima ta, pe diavoli îi taie cu un cuțit cu două tăișuri, precum zice Sfântul Ioan Scărarul : «cu numele Lui, Iisus poartă război», iar poftele tale le arde, gândurile rele și le risipește, sufletul și-l curățește și sfințește, făcându-l tron al dumnezeiescului har și locuință a Sfintei Treimi. Căci a zis Sfântul Macarie cel Mare : «Inima stăpânește tot organismul, și, după ce harul cuprinde acoperișurile inimii, atunci stăpânește toate gândurile, acolo trebuie ca să țintească, dacă s-a scris, harul legii Duhului. Unde acolo ? — În organul de conducere, în tronul harului, unde este mintea și toate cugetările sufletului, adică în inimă, după cum tilcuiește Sfântul Grigore al Tesalonicului. Să știi că inima ta trebuie să fie numai tron al harului, și nu al fărădelegii, pentru că, precum este de neamestecată lumina cu întunericul, așa este și Hristos cu Veliar, după zisa Sfântului Pavel. De asemenea este neamestecat tronul harului cu tronul fărădelegii. David a rugat pe Dumnezeu ca să nu se găsească nimeni asemenea cu El, — adică cu Dumnezeu — tronul «fărădelegii să nu fie împreună cu tine» (Psalm XCIII, 20). De aceea și Duhul Sfânt caută să-l ai numai în inima ta».

Prin urmare, cu toată grija privește în inimă, iubitele, căci în altă parte Duhul nu și se vestește.

«Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătați, iar pe cei bogați i-a scos afară deșerți»

Și aici Fecioara folosește chipul antitetic, căci sînt contra cuvintele : «i-a umplut» este împotriva «i-a scos afară deșerți».

Prin cuvîntul «flămânzi» Maica Domnului înțelege neamuri pe care mai înainte le-a numit «smeriți» — după tilcuirea Părintelui Teofilact și tilcuiitorul anonim, pentru că neamurile erau flămînde, nu de pîinea pămîntească ci de cea a cunoștinței, care este cuvîntul lui Dumnezeu, după Sfîntul Grigore Teologul, care zice : «Pîinea este cuvîntul lui Dumnezeu cu care se hrănesc sufletele flămînde de Dumnezeu». Acestea, pentru că erau lipsite de legea scrisă, de porunci, de profeți, de preoți, de cunoașterea lui Dumnezeu, de făgăduințe și trăiau ca și atei în lume, după cum zice Sfîntul Apostol Pavel : «De aceea amintiți-vă că voi, neamurile de odinioară erați în acea vreme fără Hristos, înstrăinați de cetatea lui Israel și străini de așezămîntul făgăduinței, neavînd nădejde și fără de Dumnezeu, în lume» (Efeseni II, 12).

Prin «bogați» și «îmbogățiți» înțelege Maica Domnului pe iudeii care erau îmbogățiți de lege, de profeți, de preoți și de cunoștința lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu, față de aceste două popoare, care erau împotriva, — cap în cap — ce a făcut ?

Pe cei flămânzi și lipsiți de bunurile cele înalte — neamurile, le-a umplut și le-a săturat de tot harul și de binele duhovnicesc, iar pe bogații-iudei i-a alungat afară, adică i-a uridit, atît în Ierusalimul cel de jos cît și în cel de sus, golindu-i și lipsindu-i de tot binele.

Pentru care pricină oare ? După dreptate ?

Neamurile, cu toate că nu au văzut pe Hristos în trup ci numai cu auzul ascuțit au ascultat predicarea Evangheliei, care s-a făcut de sfinții apostoli, L-au primit cu bucurie pe El și au crezut în Hristosul cel propovăduit, iar pentru credința lor s-au îndreptat și mîntuit. Iar iudeii, cu toate că au văzut cu trupul pe Stăpînul Hristos și au ascultat de față învățătura Sa, nu L-au primit ci necrezînd au căzut dintru făgăduința părinților lor și au fost lipsiți de toate bunurile trupești și duhovnicești. Astfel, s-a împlinit întru ei ceea ce s-a zis de Pavel : «Ce vom zice, că neamurile care nu caută dreptatea au primit dreptatea, dar dreptatea din credință» (Romani IX, 30). Israel, însă, umblind după legea dreptății, în legea dreptății nu a ajuns.

Curvintele acestea ale Maicii Domnului seamănă cu zisa Psalmistului : «Bogații au sărăcit și au flămînzit ; iar cei ce-L caută pe Domnul, nu se vor lipsi de tot binele» (Psalm XXXIII, 10).

David numește aici «bogați» pe iudei ; «cei ce-L caută pe Domnul» sînt neamurile.

Și tu frate creștine, care ai fost îmbogățit de Dumnezeu cu atîtea daruri duhovnicești și ai devenit fiu al Lui, după har, și moștenitor al lui Dumnezeu și al împărăției Sale — împreună-moștenitor cu Hristos, după cum zice apostolul Pavel (Romani VIII, 17), ia seama să păstrezi dreptății, în legea dreptății nu a ajuns.

Dacă te smerești, dacă te socotești totdeauna nevrednic față de tine însuși, dacă te ferești de orice păcat, dacă te mărturisești ori de cîte ori vei păcătui, ca un om slab și dacă nu te vei arde în bogăția de bani — adică, sau în bogăția cea trupească sau în cea duhovnicească și, dacă la sfîrșit, cu frică și cu cutremur lucrezi pentru mîntuirea ta.

După cum ți-a vestit apostolul, te vei îmbogăți în har. Acestea toate păstrează bogăția darurilor, care îți este hărăzită de la Dumnezeu.

**«Luat-a pe Israel, sluga Sa, ca să pomenească milele,
precum a grăit către părinții noștri, lui Avraam și
seminției lui, pînă în veac»**

Prima temelie și cel mai sigur caracter al cuvintelor lui Dumnezeu este adevărul, pentru aceea Dumnezeu este adevăr, după fire și după ființă și, tot așa este și în cuvintele sale. Sfîntul apostol Pavel zice : «Fie Dumnezeu adevărat și tot omul mincinos» (Rom. III, 4), iar David

mărturisește : «credincios (adică adevărat) este Dumnezeu în toate cuvintele Sale» (Luca I, 54).

Așa este de departe faptul de a «minti» al lui Dumnezeu, încît El, și pe oamenii care grăiesc minciuni îi pedepsește căci zice : «Blestemați sînt cei ce grăiesc minciuni» (Psalm 118, 60).

Fecioara, însă, prin cuvintele sale vrea să arate pe Dumnezeu adevărat și credincios în cuvintele Sale. A făgăduit că va da pe Mîntuitorul, mai întîi lui Avraam și al doilea lui Isac și Iacob. Era cu puțință să mintă Dumnezeu, pentru că s-a jurat față de Avraam și s-a legat cu jurămintă ? Sfîntul apostol Pavel zice : «Prin două lucruri nu se pot muta — adică făgăduința și jurămintul — în care era cu neputință să mintă Dumnezeu — să avem mai multă mîngiere» (Evrei VI, 17). Dar care era făgăduința pe care a făcut-o Dumnezeu lui Avraam?

Era aceasta : «Și se vor binecuvînta în seminția ta, toate neamurile pămîntului». Care era seminția lui Avraam prin care s-au binecuvîntat toate neamurile pămîntului ? — Era Hristos. Cine ne mărturisește acest lucru ? Apostolul Pavel zicînd : «Lui Avraam s-au grăit făgăduințe și seminției lui». Nu zice «și semințiilor», ca și cum ar fi mai multe, ci numai ca pentru una. Și seminției tale, care este Hristos.

Așadar, seminția aceasta a lui Avraam, adică a lui Hristos, a fost zămislită în preacuratul pîntece al Fecioarei și, prin ea, se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului. De aceea zice aici Maica Domnului : «că Dumnezeu a luat, adică a ajutat pe sluga Lui, Israel, adică pe Iacob, și și-a amintit ca să facă milă cu el, după cum a grăit să le facă strămoșilor noștri, adică lui Avraam și seminției sale, lui Isac și însuși lui Iacob, sau Israel, prin care și lui David».

Cuvîntul acesta al Maicii Domnului seamănă cu acela pe care l-a spus strămoșul David : «Și-a adus aminte de mila lui față de Iacob și de adevărul lui, în casa lui Israel».

«Israel» înțelege aici Fecioara pe Israelul cel de azi, adică pe poporul iudeilor, deoarece multe mii de iudei au crezut în Hristos și, lăsînt jugul cel greu al Vechiului Așezămînt, au ridicat jugul cel ușor al Evangheliei și, într-adevăr, s-au făcut un nou Israel, al cărui cuget vede pe Dumnezeu, căci așa însemnează cuvîntul «Israel».

Mai înțelege aici Fecioara și pe noul Israel, adică poporul din neamurile creștine, care au crezut în Hristos și, s-au făcut lucrare a lui Israel, care vede pe Dumnezeu, l-a luat și l-a ajutat Dumnezeu, prin iconomia întrupării Sale și l-a ridicat pe el la moștenirea împărăției cerurilor.

Cu aceste cuvinte a terminat și a închis Maica Domnului această cîntare și profeție a ei și toate cîntările și profețiile pînă acum, după cum spune Sevir. «Căci tot scopul legii nu era decît numai ca să vie și să se întrupeze Fiul Lui Dumnezeu din Fecioară, și astfel, să se împlinească făgăduința cea cu jurămintă pe care a făcut-o Dumnezeu lui Avraam și urmașilor lui».

Ia seama că și aici Fecioara folosește chipul retoricesc, pentru că termenul «pînă în veac» nu se leagă cu «semințiile lui» ci cu termenul

«să pomenească mila lui» iar, propoziția : «precum au grăit către părinții noștri, lui Avraam și seminției lui pînă în veac», aceasta rămîne la mijloc (cum se găsește în cele mai multe manuscrise).

Prin urmare Fecioara spune că Dumnezeu și-a amintit de mila pe care a făgăduit să o dea lui Avraam și urmașilor lui, pînă în veac, adică în veci și totdeauna, iar mila de «veci și pînă în veci» nu este alta decît «Hristos» pe care a prezis-o Dumnezeu în Isaia : «cu mila de vrei te voi milui» (Isaia LIV, 8). Și iarăși : «Puțină vreme te-am părăsit și cu mare milă te voi milui» (Isaia LIV, 7).

Și tu, frate creștine, dacă dorești să te ia și să te ajute Dumnezeu, amintește-ți de strămoșul Iacob (sau Israel). Acela, mai întîi se numea «Iacob», ceea ce însemnează «piedică», iar mai pe urmă s-a numit «Israel», care însemnează «văzător de Dumnezeu».

Și tu, la fel, te-ai făcut mai întîi «Iacob» adică piedică patimilor, diavolului și păcatului ; iar acestea le vei îndrepta prin făptuirea virtuților, adică cu postul, cu privegherea, cu îngenuncherile, cu metaniile, cu rugăciunile, cu disciplină aspră și cu alte munci trupești. După acestea toate, te faci «Israel» adică minte văzătoare de Dumnezeu. Cum, însă și în ce chip ?

Prin ajutorul virtuții dumnezeiești, sau de la vederea lucrurilor zidirii, atît a celor simțite, cît și a celor nesimțite, ridicîndu-te la vederea Ziditorului și de la vederea lor din Scriptură, găsind cuvintele și cunoștințele, ridicîndu-te la vederea lui Dumnezeu Celui ce a grăit în Sfințele Scripturi.

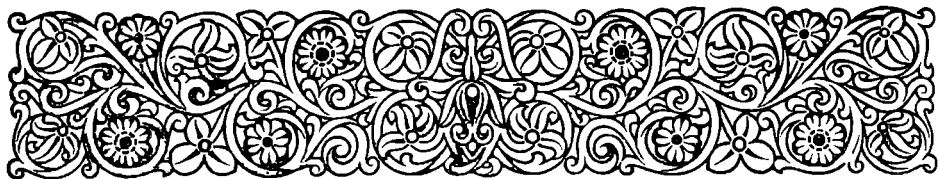
Mai bine, mai pe scurt, și mai sigur, după deprinderea «Rugăciunii inimii», ridică-te, prin bătaia inimii și în lumina cea ipostatică a harului dumnezeiesc și prin acestea, încă, să ajungi cu harul, la vederea cea mai presus de fire și nemijlocită, la vederea lui Dumnezeu.

Cu acestea, și, în acest fel, vei fi luat de Dumnezeu, frate și te vei milui, devenind și tu, cu adevărat «israelitean» și copil al lui Dumnezeu, după cum s-a făcut și Iacob — sau Israel după cum l-a numit Dumnezeu, din vechime : «Iar tu Israele, sluga Mea Iacob» (Isaia XLI, 8).

Și acum, Maica Domnului îl numește aici «slugă» pentru că «sluga» nu este numai servitorul, dar și fiul.

Și Iacov era serv al lui Dumnezeu, atît după fire și zidire, cît și după voință și obicei, dar, mai întîi de toate, era «fiu» al lui Dumnezeu, după «har» căci zice : «Fiul Meu, cel întîi născut al Meu, Israel» (Exod IV, 22).

Trad. de Pr. DAVID ȚOPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

Menirea științei este de a fi o forță a păcii nu a distrugerii

Astăzi, pentru toate națiunile lumii este clar că principala primejdie o constituie acumularea de arme din ce în ce mai distrugătoare, realitate dramatică pe care nestăvilita cursă a înarmărilor nu face decât să o întrețină și să o stimuleze. În atare condiții, inițiativele întreprinse în vederea opririi cursului înarmării este un proces care necesită adoptarea unor măsuri concrete de întărire a încrederii dintre state, de dezangajare militară și dezarmare, de antrenare a unor forțe politice tot mai numeroase și mai reprezentative în largul front al celor angajați în lupta pentru pace, securitate și progres nestinjenit. Aceste inițiative și acțiuni demne de laudă au un amplu ecou internațional.

Țara noastră — ale cărei propuneri și inițiative în problema dezarmării cunosc o elocvență prețioasă la O.N.U., în alte mari foruri internaționale și, în general, în rindul opiniei publice de pe toate meridianele globului, a atras, la începutul acestei toamne interesul viu al unor foarte largi cercuri pentru inițierea a două mari manifestări de prestigiu, a căror idee centrală a fost relația dintre știință și marile probleme ale păcii în epoca contemporană. Într-adevăr, al XVI-lea Congres Internațional de istorie a științei, desfășurat sub înaltul patronaj al Doamnei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, Simpozionul internațional «Oamenii de știință și pacea», sub înaltul patronaj al Președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, s-au impus ca două manifestări internaționale de amplă rezonanță și pe plan politic. Primul a pus în relief ideea că știința este rezultatul contribuției tuturor popoarelor, ca atare un bun comun de care trebuie să beneficieze toate națiunile; al doilea a prilejuit exprimarea unor opinii de mare autoritate în problema înaltei responsabilități ce revine științei și slujitorilor ei în apărarea păcii, libertății și vieții popoarelor.

O seamă de savanți, oameni de știință și cercetători de recunoscută reputație, printre ei și un număr de laureați ai Premiului Nobel, prezenți la București, au ținut să sublinieze, încă de la începutul dezbaterilor, aprobarea în adeziunea lor la ideile generoase, pătrunse de un adânc umanism, cuprinse în mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu adresat participanților la simpozionul «Oamenii de știință și pacea». Este semnificativ faptul că foarte mulți participanți au ținut să releve, în intervențiile lor sau în declarațiile publice, adeziunea lor totală la sublinierile făcute în mesaj în

legătură cu rolul oamenilor de știință, care «mai mult ca oricând — se arată în mesaj —, au înalta îndatorire de a-și ridica glasul hotărît și de a face totul pentru ca minunatele cuceriri ale geniului uman să nu mai slujească fabricării armelor de nimicire în masă, pregătirilor de război, politicii de agresiune, de forță și dominație, că menirea lor cea mai nobilă este de a face ca întregul potențial al științei și tehnicii contemporane să fie consacrat progresului, bunăstării, libertății și independenței popoarelor, asigurării dreptului suprem al oamenilor la viață, la pace». Apelul adoptat la simpozion în favoarea acestor idei proclamă o convingere, un angajament, o profesiune de credință care a avut un larg ecou.

Opiniile constructive exprimate la București au avut ecou atât în publicații de specialitate din străinătate, cât și într-o serie de comunicări făcute în țările lor de oamenii de știință care au luat parte la dezbaterile din capitala țării noastre. Apelul și mesajul au fost, de asemenea, primite cu viu interes de diferite mișcări pentru pace din Europa și din lume, care au salutat cu satisfacție realizarea atâtor reputați oameni de știință la obiectivele pentru care militează ele. Și, fără îndoială, tocmai datorită importanței ideilor conținute în cele două documente, mărturie pe care ele o consemnează în legătură cu activitatea în favoarea dezvoltării pașnice a umanității a acelei categorii de intelectuali cărora la datorăm realizarea marilor performanțe ale epocii noastre în domeniul științei și tehnicii. Mesajul Președintelui Nicolae Ceaușescu și Apelul participanților la simpozionul «Oamenii de știință și pacea» au fost difuzate la O.N.U. ca documente oficiale ale celui mai reprezentativ for mondial. De asemenea, în aceste zile, Federația asociațiilor naționale pentru Națiunile Unite, organizație neguvernamentală, cu sesiune de dezbateri la Geneva, a exprimat, prin glasul unor participanți, însemnătatea manifestărilor de la București și a celor două documente.

O dovadă în plus a ecoului internațional față de aceste manifestări inițiate de România este și interesul crescînd ce se manifestă în cercurile oamenilor de știință din diferite țări față de hotărîrea adoptată de participanții la simpozionul de la București privind constituirea unui Comitet internațional de inițiativă cu menirea de a promova acțiuni ale oamenilor de știință pentru dezvăluirea pericolelor pe care le implică cursa înarmărilor, în primul rînd nucleare, pentru informarea opiniei publice asupra acestor pericole și măsurilor necesare preîntîmpinării lor, pentru pregătirea unui congres mondial al oamenilor de știință în sprijinul păcii.

Fără îndoială că realizarea acestor obiective va înlesni slujitorilor științei îndeplinirea în mai bune condiții a activităților practice în care sînt hotărîți să se angajeze pentru a influența în mod pozitiv și a se alătura eforturilor consacrate determinării unui curs pașnic și constructiv al evoluției internaționale.

Preocuparea conducerii țării noastre, a Domnului Nicolae Ceaușescu pentru realizarea unei lumi a păcii, fără războaie — demonstrată și de inițiativa manifestărilor consacrate menirii fundamentale a științei — a găsit, în largul ecou internațional al acestora, o nouă și prestigioasă recunoaștere a atașamentului real și concret al României socialiste față de cauza progresului pașnic al întregii umanități.

Fie ca Dumnezeu să binecuvînteze toate strădaniile celor ce slujesc vieții, omului, păcii!

O politică în spiritul cerințelor vremii, a construcției socialiste, a păcii și colaborării

Vizita în județul Dolj, în cursul lunii septembrie a.c., a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, este o nouă expresie a dialogului de lucru cu oamenii muncii, cu făuritorii bunurilor materiale și

spirituale. Această vizită, a prilejuit o analiză la fața locului a modului în care sînt îndeplinite hotărârile conducerii țării privind dezvoltarea economiei pe o treaptă superioară. Oamenii muncii au raportat importanțele lor realizări, s-au angajat să depună eforturi sporite în acest nou cincinal — al calității și eficienței —, pentru ca întreaga activitate de producție să se ridice la cotele înalte de exigență pe care Președintele țării le-a pus în fața tuturor colectivelor de muncă. Prețioasele indicații ale Domnului Nicolae Ceaușescu, orientările și direcțiile de acțiune stabilite deschid noi perspective dezvoltării impetuoase a județului. În același timp, vizita a prilejuit, la deschiderea noului an de învățămînt, întâlniri la Craiova cu slujitorii școlii și universității, cu studenți și elevi — reafirmare a rolului deosebit de important pe care statul îl acordă învățămîntului în opera de edificare a socialismului.

Momentul principal al vizitei l-a constituit marea adunare populară din municipiul Craiova, în cadrul căreia Doamna Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, a rostit o importantă cuvîntare. Căldura și entuziasmul cu care a fost primit Domnul Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, de-a lungul întregii vizite, dau expresie sentimentelor de dragoste, atașament și profundă stimă, ce animă întregul popor față de Președintele țării.

Analizînd realizările județului Dolj, în perspectiva obiectivelor construcției socialiste din actuala etapă de dezvoltare a țării, Președintele Republicii și-a exprimat convingerea fermă în capacitatea poporului nostru ca, angajat cu toată încrederea, cu toată inteligența și hărnicia în munca sa creatoare, să ridice România pe noi culmi de civilizație materială și spirituală. Cu clarviziunea și realismul ce caracterizează întreaga sa activitate, Domnul Nicolae Ceaușescu a pus în lumină necesitatea ridicării calificării profesionale, a pregătirii oamenilor în toate domeniile de activitate, aceasta condiționînd întreaga productivitate și eficiență pe care le reclamă îndeplinirea sarcinilor și obiectivelor prevăzute în programul conducerii țării de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Referindu-se la tînăra generație, la elevi și studenți, Președintele Republicii le-a adresat o vibrantă chemare: «Însușiți-vă, dragi tovarăși, cele mai înalte cunoștințe, din toate domeniile, învățați, învățați și iar învățați! Să deveniți cetățeni demni ai patriei socialiste, în stare să duceți mai departe făclia luminoasă a progresului, să asigurați dezvoltarea în continuare a minunatelor tradiții revoluționare ale înaintașilor noștri! Dacă generația noastră a împlănit revoluția și construcția socialistă, vouă, tineretului de azi, celor de pe băncile școlilor, vă revine înalta misiune istorică de a asigura făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, edificarea societății comuniste în România — visul de aur al întregii omeniri!»

Și cu acest prilej, Președintele Republicii a reafirmat o profesiune de credință, subliniind că nu există o misiune mai nobilă decît aceea de a-ți servi poporul, patria, în orice împrejurare, de a fi purtătorul tradițiilor progresiste, de a lupta împotriva a ceea ce este vechi și de a promova neabătut noul în toate domeniile.

În concepția Conducerii țării noastre, a Domnului Nicolae Ceaușescu, politica de amplă cuprindere și promovare a intereselor dezvoltării naționale se desfășoară în consens cu obiectivele de pace și înțelegere pe care le împărtășește alături de popoarele întregii lumi. Este firesc să fie așa, atîta vreme cît, între politica internă și cea externă a țării, există o legătură indisolubilă, cîtă vreme se apreciază cu toată rigoarea științifică necesară, cu tot realismul ce se impune, că linia consecventă pe care o urmează neabătut dezvoltarea multilaterală a României socialiste este — și nu poate fi altfel în condițiile actuale — conexată la evoluțiile și tendințele de reală

semnificație ale vieții internaționale. După cum sublinia Domnul Nicolae Ceaușescu, îndeplinirea îndatoririlor ce ne revin pentru dezvoltarea liberă și independentă a țării, rezultatele obținute în construcția internă reprezintă o contribuție de seamă la cauza socialismului, a colaborării dintre toate țările socialiste, la cauza păcii și colaborării internaționale.

În cuvântarea Domnului Nicolae Ceaușescu au fost reafirmate opțiunile fundamentale ale politicii externe de pace a României socialiste în actualul moment internațional. Imperativul dezarmării și, cu prioritate, al dezarmării nucleare, adâncirea procesului de edificare a societății în Europa și importanța unor rezultate concrete și eficiente în reuniunea de la Madrid, necesitatea preîntâmpinării amplasării de noi arme nucleare și a bombeilor cu neutroni pe teritoriul european, edificarea noii ordini economice internaționale, necesitatea intensificării colaborării internaționale ca o condiție a soluționării problemelor ce confruntă umanitatea — au fost obiective majore evocate în cuvântarea Domnului Nicolae Ceaușescu în conexiune cu direcțiile de acțiune ale politicii externe a țării noastre: dezvoltarea colaborării cu toate țările socialiste — ca factor de pace și progres social în lume — dezvoltarea raporturilor cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealinate, cu țările mici și mijlocii — aceasta reprezentând o contribuție importantă la luptă împotriva imperialismului și neocolonialismului, pentru pace și independență — extinderea legăturilor, în spiritul coexistenței pașnice, cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, pe baza noilor principii și norme de relații internaționale.

Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat în repetate rânduri convingerea că stă în puterea popoarelor, a luptei lor unite și solidare, de a impune mersului vieții internaționale un sens constructiv, de a asigura în propriul lor beneficiu, o lume a păcii și bune înțelegeri, o lume mai bună și mai dreaptă, evidențiază din nou concordanța deplină pe care țara noastră o realizează între politica sa internă și politica sa externă. Două laturi ale uneia și aceleiași politici prin care poporul nostru demonstrează capacitatea sa de a acționa cu eficiență și răspundere pe scena politică mondială, de a ridica la valoare de exemplu relațiile pe care le întreține cu toate statele lumii, de a aduce propria sa contribuție la împămintenirea unui nou tip de raporturi, între toate statele lumii. Așa se justifică de altfel prestigiul de care se bucură țara noastră în lume.

Ca cetățeni ai țării, ca fiii ai acestui pământ binecuvântat de Dumnezeu, și noi clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe, avem datoria sfântă de a fi, după puterile noastre, împlinitorii năzuințelor de mai bine ale patriei, de a ne aduce contribuția la edificarea noii societăți, de a fi pildă pentru urmași întru înfăptuirea a tot lucrul bun și îndeobște folositor.

Să slujim țara cu credință și cu dragostea, așa cum au făcut-o și vrednicii noștri înaintași, să facem să fie belșug și spor în toate; să ne rugăm pentru vremi pașnice, binecuvîntate întru înflorirea vieții pe pământ și pentru ca să piară duhul pustirii atomice. Noi ne rugăm și credem că ceea ce este bun și folositor vieții, oamenilor, se va înfăptui. Dumnezeu ajută întotdeauna celor vrednici și buni.

«Comerț — cooperare — dezvoltare»

În a doua jumătate a lumii octombrie a.c., a avut loc inaugurarea, în prezența Domnului Nicolae Ceaușescu, a conducerii de partid și de stat, a Tîrgului Internațional București — 1981. Acest eveniment constituie o expresie convingătoare a justetei politicii promovate de statul nostru de a asigura dezvoltarea în ritm susținut a economiei naționale, participarea ei tot mai activă la circuitul mondial de valori. Mani-

festare tradițională, de recunoscut prestigiu internațional, «TIB-81» s-a desfășurat sub deviza extrem de actuală semnificație: «Comerț — cooperare — dezvoltare». În asocierea acestor trei mari imperative ale epocii se vede o sintetică ilustrare a conceptului și acțiunii românești — strălucit afirmată prin prodigioasa activitate a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu — de lărgire și diversificare continuă a relațiilor externe ale țării noastre cu toate statele, de promovare a colaborării internaționale, întemeiate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc.

Noua ediție a târgului — a șaptea — a fost revelatoare, prin profilul său, prin noutatea și varietatea produselor românești, prezentate, prin potențialul și dinamica industriei noastre, ferm angajată pe calea creșterii calitative, a modernizării și competitivității. Participarea internațională la actuala ediție a târgului a fost deosebit de amplă: alături de cele 1250 de firme din România și-au prezentat produsele firme din 44 de țări din Europa, Asia, Africa, Australia, America de Nord și America de Sud; un număr de 35 de țări au expus în pavilioane oficiale; a fost prezentă, cu un pavilion oficial, și Organizația pentru Eliberarea Palestinei; pentru prima dată, a participat cu un stand propriu «Centrul de Comerț internațional UNCTAD/GATT», de la Geneva, împreună cu «Centrul Român de Comerț Exterior». Au existat, astfel, toate condițiile pentru întâlniri și tratative între reprezentanții cercurilor de afaceri și ai întreprinderilor economice de pe toate continentele, în vederea concretizării unui număr cât mai mare de contracte comerciale și de acțiuni de cooperare economică.

Prestigiul internațional al acestui târg — dobândit în relativ scurt timp — este, ilustrativ, el însuși, pentru dinamica angrenării tot mai puternice a țării noastre în diviziunea internațională a muncii, printr-o participare sporită și în structuri mereu îmbunătățite la comerțul mondial, asigurându-se noi valențe colaborării și cooperării economice a României cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială. După datele culese din presă, menționăm, în acest sens, că, în 1981, volumul comerțului exterior al României este de 42 de ori mai mare decât în 1950, că țara noastră întreține astăzi relații economice cu 150 de state și face parte din peste 80 de organizații internaționale guvernamentale și participă la activitatea a peste 700 de organizații neguvernamentale.

Vizita Președintelui R. F. Germania Karl Carstens, în țara noastră

În cursul lunii octombrie a.c., la invitația Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, și a Doamnei Elena Ceaușescu, a sosit în țara noastră, într-o vizită oficială, Președintele Republicii Federale Germania, Karl Carstens, împreună cu Doamna Veronica Carstens.

Raporturile dintre România și R. F. Germania cunosc un curs ascendent, pe diverse planuri, despre aceasta vorbind elocvent și faptul că, între partenerii comerciali ai țării noastre, R.F.G. deține un loc de primă importanță. Calea unei noi evoluții a fost deschisă de stabilirea în 1967 a relațiilor diplomatice între cele două state, care a adus o contribuție valoroasă la procesul de normalizare a raporturilor dintre statele de pe continentul nostru, premisă indispensabilă edificării, în consens cu năzuințele popoarelor, a unui climat de destindere, înțelegere, securitate și colaborare în Europa.

Perioada care a trecut de la evenimentul menționat a consemnat o continuă dezvoltare și diversificare a raporturilor bilaterale. Pe plan politic, acest lucru este pus

în evidență de intensificarea dialogului la diferite niveluri, de lărgirea neîntreruptă a tematicii sale. În domeniul economic, de faptul că, spre exemplu, schimburile reciproce de mărfuri s-au dublat în ultimii cinci ani, ca și de faptul că s-au realizat acțiuni concrete de cooperare în producție, inclusiv societăți mixte.

O dezvoltare însemnată a cunoscut, de asemenea colaborarea tehnico-științifică, ca și cea pe tărîm cultural.

Actualele convorbiri la cel mai înalt nivel de la București, evidențiind progresele înregistrate de raporturile dintre cele două state, au analizat, deopotrivă, perspectivele lor de dezvoltare, însărcinînd pe membrii celor două delegații participante la dialog să examineze și să stabilească căi și modalități concrete de extindere a colaborării bilaterale în domenii de interes reciproc. În ceea ce privește legăturile economice — unul dintre domeniile esențiale ale acestei colaborări — cei doi șefi de stat, relevînd extinderea lor în ultimii ani, au apreciat că există largi posibilități pentru intensificarea și diversificarea lor în viitor. Într-adevăr, înaltul stadiu de dezvoltare la care se situează economia vest-germană, ca și dinamismul economiei românești constituie premise ce oferă mereu noi posibilități de amplificare a colaborării pe acest plan între cele două state.

Avînd în vedere tocmai atare premise, Președintele Nicolae Ceaușescu și Președintele Karl Carstens s-au pronunțat pentru îmbunătățirea structurii schimburilor reciproc avantajoase, astfel încît să se ajungă la o balanță comercială echilibrată. În același timp, a fost evidențiată necesitatea de a se acționa pentru promovarea mai intensă a colaborării economice, industriale și tehnice, convenindu-se să fie intensificate eforturile pentru aflarea unor noi forme și domenii de colaborare, pentru dezvoltarea cooperării în producție. A fost, de asemenea, reliefată hotărîrea de întărire a colaborării în domeniul cercetării științifice și al dezvoltării tehnologice, pe tărîmul culturii, în vederea adîncirii cunoașterii și încrederii între cele două țări și popoare.

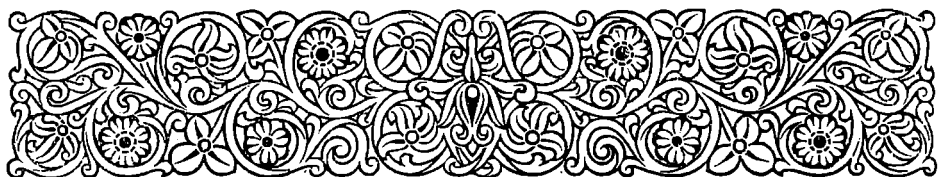
Pe agenda convorbirilor dintre cei doi șefi de stat un loc important a fost acordat examinării situației internaționale. România și R. F. Germania, ca țări europene, fiind deopotrivă interesate să conlucreze activ, pe toate planurile, atît pentru a-și asigura propășirea economică și socială, cît și pentru ca în Europa și în lume să fie promovată o politică de pace, de colaborare și destindere.

Dialogul româno-vest german la cel mai înalt nivel de la București deschide orizonturi noi dezvoltării relațiilor prieteniei dintre cele două țări.

Dl. Președinte Karl Carstens împreună cu Doamna Veronica Carstens și ceilalți membri din delegație au făcut o vizită oficială la Patriarhia Română, fiind primiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin.

În cadrul recepției dată în onoarea oaspeților din R. F. Germania, în sala sinodală de la Palatul Patriarhal, au avut loc convorbirile dintre Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și Dl. Președinte Karl Carstens, care au evidențiat legăturile tradiționale de prietenie și colaborare dintre Bisericile din R. F. Germania și Biserica Ortodoxă Română, precum și dintre cele două popoare. S-a remarcat, de asemeni, contribuția pe care o aduc astăzi Bisericiile celor două țări în lupta lor comună pentru dezarmarea și pacea a toată lumea.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— În acord cu celelalte Biserici Ortodoxe, Sinodul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, sub președinția Patriarhului Dimitrie I, a aruncat «marea anatemă» asupra tuturor hoșilor și ascunzătorilor de icoane, obiecte liturgice și alte opere de artă religioasă. Sancțiunea este urmarea multor efracții de biserici, organizate și săvârșite în Turcia, Grecia, în țările balcanice și în alte țări. Furtul de astfel de obiecte este rentabil fiind ele mult căutate în Europa apuseană și în America (Ökumenische Information 35—36/1980).

— Institutul teologic ortodox «Sf. Serghie» din Paris a organizat în vacanța de vară, o săptămână de studii liturgice cu lozincă: «Hristos în liturghie». Au participat teologi ortodocși, catolici și protestanți. Au conferențiat: prof. Andronikov: «Despre Dumnezeu-Omul în serviciile divine de la «Schimbarea la Față» și «Înălțarea la cer»; prof. Bobrinski: «Hristos și Duhul Sfânt în liturghie»; liturgicul Phyrillas despre: «Hristologia la primele sinoade și liturghia bizantină»; prof. Knjazev despre: «Hristos cel suferind și citirile biblice de la serviciile divine din Săptămâna Mare»; prof. Kolomzin despre: «Tatăl nostru»; prof. Melio despre: «Nașterea Domnului» și pro-rectorul Univ. din Atena: «Hristos și sărbătorile ortodoxe» (Ökumenische Information 35—36/1980).

— După afirmațiile unui preot moslem din Libia nici un arab nu poate să fie creștin, iar cei care sînt creștini trebuie să se convertească la religia moslemă. Dar tot preoții moslemi combat afirmația aceasta, afirmînd că triburi arabe creștine au existat înainte de apariția islamului. Deci? (Aktueller Dienst, Ausland 198/1980).

— După datele publicate de Alianța mondială a Societăților biblice, la finele anului 1979, cărți biblice au apărut în 1685 de limbi. Biblia întregă în 273 limbi, Noul Testament în 472 limbi, singulare cărți biblice în 940 de limbi (Christkatholisches Kirchenblatt 17/1980).

— Biserica Ortodoxă din Grecia a înființat un «Comitet de presă» servind pentru o mai bună și constructivă legătură între Biserică și presa zilnică, precum și cu publicațiile independente de Biserici (Ökumenische Information 34/1980).

— Arhiepiscopul Metodie de Thiatira (Constantinopol) a înființat în Anglia un «seminar serial» în care, de trei ori pe săptămână, se predau obiecte religioase pentru tineret (Ökumenische Information 34/1980).

— Alianța luterană a organizat la Siegen (R. F. Germania) o conferință cu tema: «Unitate în adevăr» (Ökumenische Information 34/1980).

— «Comunitatea de tineret ecumenică» de la Taizé (Franța) înființată în 1940 de Frère Roger, are azi 80 de membri de confesiune romano-catolică și evanghelică din 20 de țări din toată lumea. Unii membri stau permanent la Taizé, alții sînt dis-

persați în toate continentele. Comunitatea nu primește donații, trăind numai din munca personală. Ocupația ei : rugăciune, muncă și împăcarea între oameni (Katholische Korrespondenz 33/1980).

— Pe mormântul din Leningrad al cunoscutului scriitor rus T. Dostoiewski e gravat, după dorința proprie, textul biblic : «Grăunțele de grâu, când cade în pământ, dacă nu va muri, rămâne numai el, iar dacă va muri aduce multă roadă» (Ev. Ioan XII, 24).

— Comitetul comun al Vaticanului și Consiliul Ecumenic al Bisericilor «Pentru societate, dezvoltare și Pace» (Sodepcae) și-a încheiat activitatea la finele anului 1980 (Okumenische Information 35—36/1980).

— La Shanghai a fost restaurată și se re deschide pentru servicii divine impozanta catedrală romano-catolică «Xujianhia» (Okumenische Information 35—36/1980).

— Președintele Egiptului, Anwar El Sadat, când era în viață s-a adresat credincioșilor din toată lumea pentru a contribui la ridicarea unui sanctuar creștin-iudeu-islamic la poalele Muntelui lui Moisi din peninsula Sinai. Sanctuarul ar cuprinde o biserică, o sinagogă și o moschee, — ca simbol veșnic de fraternitate umană, — făclie să contribuie la toleranța și coexistența dintre națiuni și popoare. Președintele a petrecut patru zile în rugăciune la poalele Muntelui lui Moisi (Aktueller Dienst, Ausland 183/1980).

— Numărul «iezuitorilor» este de 27.169 în 106 țări (Welt, Kirche, Aktuell 63/1980).

— Comisiunea liturgică indoneziană a publicat o carte de rugăciune și cântare cu titlul «Madah Bakti» — «Laudă lui Dumnezeu». Cuprinsul are caracter indonezian, în legătură cu viața și cântarea populară din toate regiunile Indoneziei (Welt, Kirche, Aktueller (63/1980).

— Textele rugăciunilor pentru «Ziua de rugăciune mondială a femeilor» din 1981, cu lozincă : «Pământul nostru — creațiunea lui Dumnezeu» se elaborează de femeile indiene din America de Nord (Aktueller Dienst, Inland 199/1980).

— Credincioșii romano-catolici și evanghelici germani au restaurat împreună o biserică din Egein (R. F. Germania) pentru utilizare comună. — Progres ecumenist. (Korrespondenzbericht 283/1980).

— Un grup de 63 preoți anglicani din America și 1000 de mireni s-au adresat Vaticanului pentru a fi primiți în Biserica Romano-Catolică. Motivul ieșirii din Biserica anglicană? Respectivii nu sînt de acord cu hirotonia femeilor — act practicat de Biserica anglicană din America, nu însă și de cea din Anglia. Preoții căsătorii au fost primiți în Biserica Romano-Catolică și în trecut : sub Papii Pius XII, Ioan XXIII, Paul VI, — e vorba de preoții luterani. În privința preoției anglicane Vaticanul a declarat că ea poate fi recunoscută ca valabilă. Pentru a fi primiți în Biserica Romano-Catolică preoții anglicani trebuie să recunoască învățătura acesteia și autoritatea Papei și a Episcopilor. În răspunsul dat celor 63, Vaticanul admite ca să păstreze în liturghie și câteva elemente din liturghia anglicană. Preoții anglicani trecuți la Biserica Romano-Catolică pot sluji, dar anglicanii necăsătorii convertiți, voind să fie preoți, trebuie să rămână celibatari. În caz că un preot convertit rămîne văduv nu se poate recăsători. Un convertit nu poate primi demnitatea de episcop romano-catolic (Kirchen — Zeitung 35/1980).

— Regele budhist al Thailandeii a urat mult succes creștinilor, cu ocazia «Consultației pentru evanghelizarea lumii», căci creștinii și buddhiștii trebuie să lucreze împreună pentru ridicarea morală a poporului și pentru păstrarea păcii (Alt-Katholische Kirchenzeitung 8/1980).

— Asociația ecumenică a teologilor africani și-a ținut prima sa conferință în Kamerun cu tema: «Cuvîntul lui Dumnezeu și limba oamenilor». Asociația s-a înființat în 1977 pentru a promova colaborarea teologilor africani de diferite confesiuni și din diferite regiuni. Publică și un buletin religios (Altkatholische Kirchenzeitung 8/1980).

— Patriarhul ecumenic Dimitrie I din Constantinopol, s-a declarat pentru intensificarea dialogului dintre Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică. De altfel, de cîțiva ani, Constantinopolul și Vaticanul prăznuiesc împreună sărbătorile Sfîntului Andrei și Sfinților Petru și Pavel.

Deci ecumenismul progresează (Ökumenische Information 28/1981).

— Intr-o casă din Mitino — Susdal s-a descoperit o ediție biblică datînd din anul 1569 — lucrarea primului tipograf rus Ivan Tjodorow (Ökumenische Information 30/1981).

— Sinodul Bisericii Ortodoxe din Grecia a canonizat pe preotul Nikolas Planos decedat de cîțiva ani. A fost un preot foarte evlavios. Sinodul grec a informat Patriarhatul ecumenic din Constantinopol pentru a fixa o zi în calendar noului canonizat. În 1920 același sinod a canonizat pe Sfîntul Nectarie. (Ökumenische Rundschau 27/1981).

— Un grup de monahi din mînăstirile din Grecia și din Cipru a fost transferat la «Frăția ortodoxă de la Sfîntul Mormînt» (Ierusalim), unde se află puțini monahi. (Ökumenische Rundschau 27/1981).

— În mînăstirea Petraki-Atena, s-a ținut un simpozion pastoral cu tema: «Tineretul ortodox în lumea de azi». (Ökumenische Information 28/1981).

— «Orthodoxe Gegenwart» este titlul unei reviste informative — apare de patru ori pe an — publicată de Mitropolia și Exarhatul ortodox de la Bonn. (Ökumenische Information 35/1981).

— În mînăstirea «Sfîntul Gheorghe» de la Plevna — Bulgaria, s-au descoperit manuscrise în limba bisericească slavă din secolele XVI—XVIII, cuprinzînd fragmente biblice din secolele XIII—XIX. (Ökumenische Information 35/1981).

— Episcopul romano-catolic Felipe Fernandez Garcia din Avila (Spania) a afirmat, în urma unei vizite făcute Bisericii ruse, necesitatea intensificării relațiilor Bisericii romano-catolice cu Biserica Ortodoxă Rusă. Motivul vizitei în Rusia a fost pregătirea conferinței teologice ortodoxo-romano-catolice, ce se va ține în 1982 la Salamanca. În același scop și o delegație de episcopi ortodocși ruși va vizita Spania. (Ökumenische Information 35/1981).

— Profesorul Anwar Barkat (Pakistan), a fost numit la «Consiliul ecumenic al Bisericilor» director al programului pentru combaterea rasismului (Ökumenische Information 3/1981).

— Un grup de teologi germani a publicat, cu contribuția unor teologi ortodocși ruși, ediția completă a lucrărilor cunoscutului scriitor rus Wladimir Solowjew. (Ökumenische Information 3/1981).

— Un grup de 200 de monahi și preoți romano-catolici din Elveția, căsătoriți fără dispensă de la Vatican, pretind desființarea «celibatului obligatoriu» pentru preoți, avînd în vedere lipsa de preoți din Elveția, căci «celibatul preoțesc trebuie subordonat și nu suprapus necesității serviciilor divine» (Evangelische Information 26/1981).

— Biserica romano-catolică și-a ținut la Lourdes al 42-lea congres euharistic mondial cu tema: «Iisus Hristos — piine frintă pentru o nouă lume» (Kirchenzeitung 29/1981).

— Disesiunea continuă între Vatican și Arhiepiscopul Marcel Lefèvre, suspendat de Vatican. Recent episcopul Graber din Regensburg a hirotonit în preoți 11 diaconi, iar la cîțiva kilometri depărtare Lefèvre a hirotonit și el 5 preoți (Kirchenzeitung 29/1981).

— La Budapesta s-a ținut adunarea generală a Alianței luterane mondiale cu tema: «În Hristos — nădejde». (Evangelische Information 33/1981).

— În plină renovare se află mănăstirea augustină din Erfurt (R. D. Germană), în care a activat Luther. Mănăstirea datează din secolul XIII și a suferit multe avarii în decursul timpului, îndeosebi în al doilea război mondial, cînd a fost total dărîmată (Evangelische Information 31/1981).

— La Öopenhaga (Danemarca), s-a înființat un centru cultural islamic, cu o moschee și o școală (Evangelische Information 31/1981).

— În apus se observă un curent «interreligios», în sensul că aceeași persoană aparține la două confesiuni, acordîndu-le aceeași valoare în procesul mîntuirii. Astfel, o tînără algeriană care își pregătește, la Institutul catolic din Paris, teza de doctorat despre: «Teologia creștină», este concomitent musulmană și catolică; pastorul evanghelic (Paris), George Tarter, docent pentru limba arabă, este din anul 1977 și musulman, priorul Roger Schultz de la comunitatea ecumenică din Taize, într-o vizită la Vatican a declarat în prezența papei că este și catolic și protestant (Evangelische Information 31/1981).

— Biblia este tradusă în 24 dialecte vorbite în Etiopia, între care este și dialectul «Gimira» cea mai muzicală limbă din lume. Are cinci tonalități. În ea se poate exprima numele unui prieten sau al unei localități, fără utilizare de vocale și consoane, ci printr-un simplu fluierat. Sînt cuvinte în limba «Gimira» care se deosebesc unul de altul prin înălțarea tonului (Lutherische Welt Information).

— «Conferința Bisericilor asiatice» înființată în 1957 și-a ținut adunarea generală cu tema: «Viața în Hristos» (Ökumenische Rundschau 3/1981).

— Din anul 1960 s-au hirotonit în Biserica evanghelică din Suedia, 420 de femei, lucrînd singure într-o parohie sau împreună cu preotul bărbat.

— În Suedia tinerii trebuie să declare la hirotonie, că sînt de acord să lucreze în aceeași parohie împreună cu o femeie-preot. Cine nu-i de acord, nu este hirotonit (Lutherische Welt 36/1981).

— Biserica evanghelică din Etiopia dezvoltă o intensă și utilă campanie de alfabetizare a credincioșilor înființînd și susținînd un bogat număr de școli, tipăriind și cărțile necesare (Lutherische Welt 36/1981).

— Conferința Bisericilor Africane și-a ținut adunarea generală la Nairobi cu lozincă: «A urma luminii lui Iisus Hristos». S-au tratat temele: «Evanghelia și educația», «Biserica și societatea», «Evanghelia și împăcarea între oameni și între popoare» (Lutherische Welt 36/1981).

— Într-o circulară adresată Bisericilor, facultăților de teologie și altor școli religioase, Consiliul german pentru studii ecumenice, stăruie pentru o mai multă considerare a teologiei ecumenice în pregătirea studenților în teologie (Ökumenische Rundschau 3/1981).

— «Conferința Bisericilor Europene», într-o consultație ținută la Cardiff (Anglia), a fixat tema de care să se ocupe Bisericile în anii următori: «Comunitatea Duhului Sfânt azi: trinitate, biserică, creațiune» (Ökumenische Rundschau 3/1981).

— Patru preoți anglicani s-au retras din serviciul lor bisericesc, nefiind de acord cu hirotonia femeilor, admisă de Biserica din Wales în anul 1979 (Evangelische Information 15/1981).

— În catedrala «Sfântul Petru» din Hamburg s-a organizat o serbare pentru «Prietenii Bibliei», la care a participat un mare număr de credincioși. S-au citit și explicate texte biblice și cântat piese religioase (Evangelische Information 25/1981).

— Alianța luterană mondială, în conferința anuală de la Turku (Finlanda), s-a hotărât pentru adâncirea relațiilor cu Biserica romano-catolică (Evangelische Information 33/1981).

— Arhiepiscopul anglican de Canterbury a afirmat într-o predică, între altele, că misiunea anglicanilor este de a lucra la dizolvarea Bisericii și la reînființarea unei Mari Biserici Universale (Evangelische Information 37/1981).

— La Hamburg (R. F. Germania), a fost o întâlnire a Bisericii evanghelice cu islamul, cu tema din sura 19 din Coran, unde e vorba de Nașterea lui Hristos. Vorbitorul mahomedan a prezentat creștinismul și islamismul ca nefiind religii contrare, ci ca reciproce, completându-se în privința concepției despre Dumnezeu cel unul (Evangelische Information 25/1981).

— Sinodul de toamnă al Bisericii evanghelice germane, se deschide cu filmul «O biblie pentru timpul nostru» (Evangelische Information 37/1981).

— Sinodul general al Bisericii anglicane din York a aprobat cu mare majoritate cununia bisericească pentru divorțați, ceea ce de o jumătate de secol nu se aproba în nici un caz (Evangelische Information 28/1981).

— Episcopul anglican al diocezei Michigan (S.U.A.), a demisionat din funcția sa, anunțând că se va stabili în mănăstirea benedictină din Minnesota (S.U.A.), pentru a răspunde invitației teologilor romano-catolici de acolo, de a conlucra cu ei la reforma liturghiei (Evangelische Information 28/1981).

— După o continuă dorință a multor studenți din India, începând cu anul 1981—1982, la Universitatea din Mysore (statul Karnataka), se poate obține și un titlu din domeniul teologiei creștine (Ökumenische Information 30/1981).

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Apel la pace și unitate

La conferința ținută în luna mai la Washington de Bisericile din comuniunea anglicană, s-au discutat probleme privind dezarmarea, cooperarea Bisericilor creștine cu lumea iudaică și musulmană, sărăcia din lume și perspectivele de dezvoltare ale ecumenismului.

Conferința a fost prezidată de Robert Runcie, arhiepiscop de Canterbury.

În ceea ce privește ecumenismul, arhiepiscopii anglicani doresc ca Biserica romano-catolică să-și revizuiască poziția sa negativă față de intercomuniune. S-a discutat problema autorității în Biserică, iar arhiepiscopul de Canterbury a declarat

că așteaptă o declarație comună, în acest sens, din partea Suveranului Pontif și a conducerii Bisericii anglicane, pentru a se realiza un pas mai departe pe drumul unității.

Totuși președintele conferinței a reafirmat opoziția sa față de hirotonia femeilor (admisă în 1978 de episcopalienii din USA și Canada) subliniind că aceasta ar constitui o barieră în calea reunirii cu catolicii și cu ortodocșii (La Croix/6.05.1981).

Noul Arhiepiscop ortodox din Franța

Adunarea dioezană a ales în luna mai 1981, pe Mgr. Wagner, ca arhiepiscop ortodox pentru Franța și Europa Occidentală, care succede Arhiepiscopului Tarassow, decedat în martie 1981.

Mgr. Wagner s-a născut la Berlin în 1930, iar în 1955 a depus votul monahal, devenind și preot.

Alegerea sa urmează să fie ratificată de Patriarhia de Constantinopol (La Croix/5 mai 1981).

Decesul Șefului Bisericii Ortodoxe din Macedonia

Arhiepiscopul Dositei, șeful Bisericii ortodoxe autocefale a Macedoniei (Iugoslavia) s-a stins din viață la 20 mai 1981, în Skopje, capitala Macedoniei, la vârsta de 75 ani.

I. P. S. Dositei a păstorit Biserica Macedoniei din 1958, a cărei autocefalie a fost proclamată în 1967 (La Croix/22.05.1981).

Insula Patmos — declarată «insulă sfântă»

Potrivit unei hotărâri a Parlamentului grec, din 30 martie 1981, insula Patmos, unde tradiția creștină spune că Sfântul apostol și evanghelist Ioan a scris Apocalipsa, a fost declarată «insulă sfântă».

Prin aceasta s-a dat urmare unei vechi doleanțe, a Bisericii din Constantinopol, de care insula și minăstirea ei depind din punct de vedere canonic (Episkepsis/15.04.1981).

Patriarhia Moscovei va sărbători un mileniu de creștinism

Patriarhia Moscovei a creat o comisie specială în vederea pregătirii celebrării a o mie de ani de la primirea botezului creștin. Cu această ocazie, Patriarhul Pimen al Moscovei a declarat că «Biserica ortodoxă rusă și-a îndeplinit misiunea evanghelică în strict acord cu învățătura lui Hristos și a apostolilor și Sfânta Tradiție».

Un nou mitropolit al Bisericii Greciei

Sub președinția Arhiep. Serafim al Atenei și a toată Grecia s-a ținut, în 27 și 28 martie 1981, ședința extraordinară a sinodului general al episcopilor Greciei. Punctul principal al ordinii de zi a fost alegerea unui nou mitropolit de Ierisos și Muntele Atos. Funcția a revenit Arhim. Nicodim Anagnost, care a fost sfințit în ziua de 29 martie a.c.

Noul mitropolit s-a născut în insula Lesbos, în 1931 și a urmat cursurile școlii teologice din Halki, pe care le-a terminat în 1955. A păstorit o parohie în Arhie-

piscopia Tiatirei și a fost egumen al minăstirii Vlatades și vicepreședinte al Fundației pentru studii patristice, din această minăstire. Este autor al unor bogate lucrări teologice, articole și studii.

Noi episcopi în Patriarhia Ierusalimului

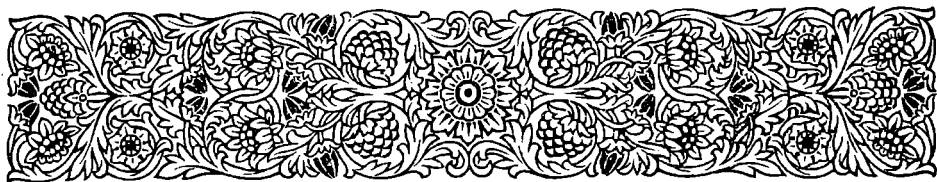
Sfântul Sinod al Patriarhiei de Ierusalim, sub președinția P. F. Patriarh Diodor, a ales ca Arhiepiscop titular al Ierapolei pe Arhim. Irineu Skopelitis — fost exarh al Sfântului Mormint la Atena, și ca Arhiepiscop titular de Neapolis și egumen al minăstirii Puțul lui Iacov, pe Arhim. Ambrozie Antonopoulos.

De asemenea au fost aleși: ca Arhiepiscop al Muntelui Tabor, Arhim. Daniel, fost schevofilax și ca Arhiepiscop de Ascalon, Arhim. Arcadius.

În aceeași ședință, Patriarhul Diodor a încredințat Mitropolitului Vasile al Cezareei, sarcina de reprezentant patriarhal. Arhiepiscopul Diocezareei a fost ales prim-secretar, iar Arhim. Teofan, secretar al sfântului Sinod. Arhim. Isichie a fost ales ca reprezentant patriarhal la Aocra, iar Arhim. Kiriakos ca schevofilax. Arhimandritul Inocent, a fost maestru de ceremonii al Patriarhiei, este ales egumen al minăstirii Ioppe și președinte al Consistoriului (Episkepsis/15.04. 1981).

A. MANOLACHE

COMEMORĂRI

O MIE TREI SUTE DE ANI DE LA SINODUL AL VI-LEA ECUMENIC

Acum o mie trei sute de ani — din toamna anului 680 pînă în toamna anului 681 — se desfășura la Constantinopol *Sinodul al VI-lea ecumenic*, eveniment de o deosebită importanță bisericească universală. Sinodul discuta *erezia monotelită* sau *monotelismul* și prin concluziile și soluțiile la care avea să se ajungă se punea capăt marilor dispute hristologice care frământaseră Biserica creștină mai bine de trei sute de ani.

PREMISELE SINODULUI VI ECUMENIC trebuie căutate în situația politică și bisericească, foarte complexă și critică prin care treceau Imperiul bizantin și Biserica Ortodoxă în secolul VII cînd încep și se desfășoară lucrările acestui Sinod.

Pe plan politic, Imperiul bizantin trecea prin mari încercări și greutăți. În prima jumătate a secolului VIII, atacurile perșilor la granițele orientale, soldate cu cuceriri de întinse teritorii bizantine, precum și incursiunile de pradă ale avarilor, la granițele occidentale, iar începînd din deceniile patru și cinci ale acestui secol pericolul general pe care îl reprezentau arabii mahomedani în plină expansiune, pun existența Imperiului bizantin în mare primejdie.

Pe plan religios-bisericesc propriu-zis, ofensiva monofizită sub forma noii învățături monoenergiste și monotelite postcalcedoniene amenință puternic dreapta credință, Biserica Ortodoxă în însăși esența sa doctrinară.

După cum se știe, între anii 602 și 622, perșii sub conducerea destoinicului lor rege *Cosroe II* (584—627) reușiseră să ocupe de la bizantini provinciile orientale și o bună parte din Asia Mică amenințînd cu cucerirea însuși Constantinopolul, capitala Imperiului. Trecuseră sub stăpînirea persană Armenia IV, Martyropolis, Dara și alte teritorii. Împăratul bizantin *Focas* (602—610), sub care începe în secolul VII conflictul persano-grec era un om fără calitate de militar, incapabil să facă față unei atari situații, iar pe plan intern politica sa s-a dovedit la fel de falimentară. Nepriceput, lipsit de simțul realității, Focas ducea o politică despotică, de terorizare a adversarilor săi; era intolerant față de creștinii monofiziți, față de evrei, și unii și alții supuși la adevărate persecuții, ca să treacă la Biserica oficială (ortodoxă). Această despotică politică bisericească imperială avea să adîncească și mai mult prăpastia între cele două tabere religioase rivale, între calcedonieni și necalcedonieni, care se acuzau reciproc de erezie; — neînțelegeri ce aveau un puternic ecou negativ, ce se repercuta îngrijorător și dureros și pe plan politic.

În anul 610 Focas moare asasinat. Tronul imperial este ocupat de împăratul *Heraclios* (610—641), cu care se inaugurează o nouă dinastie la Bizanț, dinastia *Heraclizilor*. În primii ani de domnie ai împăratului *Heraclios*, se aflau sub stăpînirea persană, ca rezultat al ofensivei lui *Cosroe II*, *Antiohia*, *Apameea* și *Cezareea*, cucerite de perși în anul 612, *Ierusalimul*, cucerit în 614 sau 615, *Egiptul* cucerit în 617, precum și alte teritorii din *Asia Mică* pînă la *Calcedon*. Cucerind *Ierusalimul*, regele *Cosroe II* ducea cu sine în captivitate pe patriarhul *Zaharia* (609—632); tot acum lua din *Cetatea Sfîntă* crucea pe care fusese răstignit *Mîntuitorul Hristos*, fapt ce a avut un puternic ecou în lumea creștină.

În fața unei atari situații, *Heraclios* își dădea seama că, în primul rînd, este nevoie de a avea liniște și unitate în interiorul țării, că trebuie să-și întărească și disciplineze armata, că trebuie să se asigure de o pace — fie ea și numai temporară — cu vecinii din părțile apusene ale Imperiului său. În consecință, acționează în aceste direcții.

Între anii 622 și 628, împăratul *Heraclios* întreprinde trei campanii împotriva perșilor cotropitori, soldate cu strălucite și depline succese; provinciile bizantine de sub stăpînirea perșilor revin la Imperiu, fapt cu mari consecințe pentru viața religioasă bizantină din secolul VII. Prin aceste strălucite victorii militare, «*Heraclios se dovedește cel mai mare strateg al lumii romane de la Traian încoace*». Acum este readusă din captivitatea persană crucea răstignirii *Mîntuitorului*, păstrată pînă atunci în orașul *Ctesifon* și reasezată cu mare cinste și fast în *Ierusalim*, la 31 martie 630.

În timpul campaniilor sale din Orient și după aducerea la Imperiul bizantin a teritoriilor recucerite de la perși, *Heraclios* a putut constata o totală lipsă de loialitate, o vădită indiferență și obstrucție a maselor monofizite față de Imperiu, socotit dușmanul doctrinei lor. Împotriva acestei atitudini trebuia găsit un remediu, trebuia făcut un compromis. Acum se naște noua politică religioasă a lui *Heraclios* față de realitățile din Imperiu. Este o politică de compromisuri unioniste, cu monofiziții, politică încercată fără succes și de înaintașii săi. Cîștigarea pentru cauza Imperiului bizantin a monofiziților însemna în fapt consolidarea provinciilor cucerite de la perși, însemna «reintegrarea civilizației persane în civilizația Bizanțului».

Sfîtuitorul și principalul sprijinitor teologic al împăratului în noua sa politică religioasă avea să fie *Serghe I*, patriarhul *Constantinopolului* (610—638).

Inceputurile concrete ale noii politici religioase «unioniste» a împăratului *Heraclios* am putea spune că stau în faptul că, în timpul campaniilor din 622—628 împotriva perșilor, cîteva căpetenii ale monofiziților, destul de numeroși în provinciile răsăritene ale Imperiului, au sugerat acestuia ideea ademenitoare că ei împreună cu toți monofiziții moderați ar fi de acord cu hotărîrile *Sinodului de la Calcedon* din anul 451, dacă ortodocșii ar admite că în *Iisus Hristos sînt două naturi — divină și umană —, dar nu și două voințe și două energii (lucrări), ci numai o singură voință (ἓν θέλημα) și o singură energie (μία ἐνέργεια) — voința divină și, respectiv, energia sau lucrarea divină*. Era noua formulă postcalcedonică a monofiziților. Această nouă învățătură i s-a părut împăratului *Heraclios* acceptabilă și a socotit-o ca o punte de unire între dogma ortodoxă calcedoniană și învățătura monofizită.

Intors în capitală, împăratul s-a consultat pe această temă cu patriarhul *Serghe*, care, la rîndul său, intră în legătură cu alți teologi, între care erudiții episcopi *Cyr de Fasis* (*Sebastopolis*) din *Lazica* (*Colcida*) și *Teodor de Faran* (*Arabia*), un bun cunoscător al problemelor monofizite. Cei trei ierarhi au căzut de acord că, fără

a aduce vreun prejudiciu dogmei ortodoxe calcedoniene, s-ar putea admite că în *Iisus Hristos sînt două naturi, dar o singură voință* (ἐν θέλημα) și o singură energie (μία ἐνεργεια), deoarece voința și energia (lucrarea) umană sînt absorbite cu totul în voința și energia (lucrarea) divină. Opiniile patriarhului și ale celor doi episcopi conjugate cu dorința și păzuirile împăratului au găsit aprobarea multor personalități politice bizantine, care erau ferm convinse că meșteșugurile și controversele religioase dintre Constantinopol și populația monofizită a Răsăritului au ușurat mult cuceririle regelui Cosroe II al perșilor.

Monoenergismul asupra căruia căzuseră de acord patriarhul Serghie împreună cu erudiții episcopi Cyr de Fasis și Teodor de Faran determină pe împăratul Heraclios să acționeze pe linia unei uniri bisericești a monofiziților cu ortodocșii. Tratatивele de împăcare și unire a celor două tabere religioase începură curînd și rezultatele păreau satisfăcătoare și promițătoare, mai cu seamă după ridicarea în scaunul patriarhal de Alexandria, în anul 631, a lui Cyr de Fasis, care s-a ostenit mult pentru realizarea acestei uniri; cu un an înainte, în 630, în sinodul de la Garin, convocat de catolicosul Esdras, se făcuse unirea monofiziților din Armenia; în anul 638 avea să urmeze unirea unor descendenți din Siria și a monofiziților egipțeni. În cele două articole ale hrisovului de unire — spre a se scoate cît mai bine în evidență contrastul față de dioprosopismul lui Nestorie — se accentua că *unul și același Hristos atît ca Dumnezeu cît și ca om, a activat printr-o unică energie divino-umană*.

Reacția și opoziția antiunionistă n-au întîrziat să se manifeste, atît din partea ortodocșilor cît și din partea monofiziților. În fruntea opoziției ortodoxe se găsea învățătorul călugăr palestinian Sofronie, care va ajunge în curînd patriarh al Ierusalimului (634—638). *A admite că Iisus Hristos — intuia logic Sofronie — are o singură energie este a admite că Acesta are o singură natură, dar cel ce crede în existența a două naturi nu poate decît să admită o dublă sferă de acțiune*. Înarmat cu acest raționament, Sofronie a stăruit puternic pe lângă Cyr, patriarhul Alexandriei, să renunțe la ideea sa monoenergistă, monotelită. Intransigent în propria-i opinie și atitudine, Cyr, drept răspuns la stăruințele lui Sofronie, afirma că pentru cîștigarea unor «oi rățacite» — cum numea el pe calcedonieni — și pentru binele și prosperitatea Imperiului, el nu se poate abate de la calea apucată; — de aceea acționează cu zel pentru desăvîșirea și consolidarea unirii cu monofiziții. Dacă, în aparență, unirea părea asigurată, în realitate, așa-ziii convertiți — monofiziții — susțineau plini de mîndrie că «ortodocșii au venit la noi, nu noi ne-am dus la ei».

După zadarnicele stăruințe pe lângă patriarhul Cyr, Sofronie a plecat la Constantinopol, spre a aduce la cunoștința patriarhului de aici pericolul ce amenința dreapta credință. Patriarhul Serghie a căutat să-l liniștească și să-i risipească temerile. Întors la Ierusalim, Sofronie este ales patriarh al Sfîntului Oraș. Sîntem în anul 634.

Chiar în acest an, patriarhul Sofronie convoacă la Ierusalim un sinod, în care discută și condamnă-noua erezie. După încheierea lucrărilor, el adresează un *Synodicon*, o scrisoare sinodală, celor mai însemnate căpetenii bisericești, în care, combătînd monotelismul ca o nouă erezie, dezvoltă, împotriva acesteia, învățătura că *fiecare din cele două firi — divină și umană — ale lui Iisus Hristos trebuie să-și aibă și voința ei proprie — divină și, respectiv umană, căci altfel ele nu ar fi depline, deoarece voința este o însușire necesară a firii. Iar a susține că Iisus Hristos a avut numai o singură voință (ἐν θέλημα) înseamnă a afirma și susține că a avut numai o fire*. Prin aceasta, patriarhul Sofronie demasca, de fapt, că învățătura despre o singură voință în Iisus Hristos sau monotelismul nu-i, în fond, nimic altceva decît un monofizism deghizat.

Cunoscînd părerea lui Sofronie și temîndu-se că preocupările și acțiunile sale promonofizite-monoteliste ar putea suferi, patriarhul Serghie al Constantinopolului s-a adresat papei *Honoriu I* (625—638) printr-o scrisoare, ticluită foarte ingenios, cău-tînd să-l atragă de partea sa. Exagerînd lucrările, patriarhul Serghie înfățișa Sfîntului Părinte din Roma revenirea monofiziților ca un «mare succes și o neașteptată victorie a Ortodoxiei». Credul sau indiferent față de gravitatea problemei asupra căreia urma să se pronunțe, papa Honoriu a acceptat ideile înaltului ierarh constantinopolitan, «lău-dîndu-i tactul, prevederea și vigilența». Cît despre atitudinea apologetică ortodoxă a patriarhului Sofronie, papa Honoriu o aprecia drept o «simplă controversă provo-cată de o neînțelegere de expresii». Prin aceasta, fără să se aștepte, papa Honoriu căzuse în mreжіle monofizismului.

Ca să pună capăt discuțiilor ce frămîntau din nou și parcă și mai puternic Bise-rica, împăratul Heraclios face să se publice în septembrie-octombrie 638 un edict de credință, numit *Ekthesis*. Afișat în narxetul catedralei Sfînta Sofia din capitală, edictul acesta *interzicea discuția despre o energie sau două energii (lucrări) în per-soana lui Hristos*.

Alcătuitorul acestui document — mărturisire de credință — era patriarhul Ser-ghie, ajutat, se pare, și de egumenul Pyr. *Ekthesis*-ul interzicea expresia «o energie» (lucrare) pe motiv că, «deși a fost folosită de unii sfinți Părinți bisericești, ea este neplăcută multora dînd naștere la neînțelegeri; expresia «două energii» (lucrări) era interzisă pe motiv că nu este folosită de Părinți și că ar implica afirmația a două voințe contradictorii în Hristos, astfel că este favorizată expresia «o singură voință» (ἓν θέλημα).

În toamna anului 638, patriarhul Serghie a ținut în capitala Imperiului un sinod, prin care impunea *Ekthesis*-ul. După sinod s-a dat publicității un *decret sinodal*, în noiembrie 638, care aproba *Ekthesis*-ul și condamna pe cei care îl respingeau: cu pe-deapsa depunerii, pentru episcopi, preoți și diaconi; cu excomunicarea, pentru călugări și laici. Cu toate pedepsele prevăzute, *Ekthesis*-ul nu și-a atins scopul, n-a dat re-zultatul scontat.

Urmasul lui Honoriu, papa Severian n-a avut timp să se pronunțe într-un fel sau altul asupra învățăturii monotelite, la care fusese cîștigat înaintașul său, căci a murit la două luni după alegerea sa în scaunul roman. În schimb, papa Ioan IV (640—642) succesorul lui Severian, la scurtă vreme după ridicarea sa în scaunul pon-tifical, avea să osîndească într-un sinod *Ekthesis*-ul, aducînd la cunoștință acest lucru și lui Pyr, patriarhul de acum al Constantinopolului și împăratului Heraclios. Împăratul trimite papei o scrisoare de răspuns, în care se dezvinovățește, spunînd că nu este el autorul edictului de credință, ci fostul patriarh Serghie.

În februarie 641, împăratul Heraclios moare, nu înainte de a fi văzut distrusă întreaga sa operă de cucerire, provinciile orientale ale Imperiului căzînd, rînd pe rînd, de data aceasta, în stăpînirea arabă: Ierusalimul în anul 637, Siria întreagă în anul 638, Egiptul ceva mai tîrziu, în anul 642, după moartea lui Heraclios. Prin aceasta, unirea și aparenta împăcare dintre monofiziți și Biserica Greacă, pentru care luptase atîta patriarhul Cyr al Alexandriei, devenea nulă și inoperantă și de drept și de fapt.

Urmasul imediat al lui Heraclios, împăratul *Constantin III* (socotit de unii istorici drept *Constantin II*) domnește numai trei luni, pînă la 26 mai 641, și se pare că era adversar al monotelismului — atitudine explicată prin înlăturarea din scaunul pa-

triarhal a lui Pyr, succesorul lui Serghie. Se pare însă că motivul principal al înlăturării lui Pyr era legătura acestuia cu partida adversă împăratului.

După Constantin III ajunge împărat *Heracleonas*, cu sprijinul mamei sale *Martina*, soția văduvă a lui *Heraclios*. Acum este chemat din surghiun și reșezat în scaunul de patriarh Pyr, sprijinitorul monotelismului. Opoziția antimonetelită față de noul împărat, față de mama sa și de patriarhul Pyr era iarăși foarte mare. Așa, de pildă, *Valentinian*, conducătorul armatei bizantine din Orient aflând că pe tronul imperial se găsește fiul Martinei, se întoarce în capitală cu armata; *Heracleonas* este înlăturat de pe tron și înlocuit cu *Constans II* (641—668), fiul minor al lui Constantin III. Din porunca senatului, fostului împărat *Heracleonas* i se taie nasul, iar mamei sale *Martina*, limba, apoi amândoi sînt exilați în insula *Rodos*; la fel patriarhul Pyr ia din nou calea exilului. În locul lui ajunge patriarh *Pavel (Paul)* (641—653).

Considerînd că a sosit momentul să întreprindă o acțiune serioasă și definitivă pentru pacificarea taberelor religioase rivale, împăratul *Constans II* s-a gîndit și el — ca și *Heraclios* — la un compromis. În septembrie 648, acesta emite un decret dogmatic numit *Typos*. Prin publicarea lui se *interziceau sub cele mai aspre sancțiuni ale legilor de stat orice fel de discuții cu privire la una sau două energii (lucrări), precum și la una sau două voințe în persoana Mîntuitorului*. Dar, ca și în cazul *Ekthesis*-ului, nici *Typos*-ul lui *Constans II* n-a ajutat cituși de puțin la restabilirea păcii și armoniei în Biserică, ci dimpotrivă. Ortodocșii priveau acest decret ca «o prohibire de a predica doctrina ortodoxă», și, în amărăciunea lor, spuneau cu ironie că *Heraclios* în *Ekthesis*-ul său lăsase lui *Hristos* măcar o singură voință, pe cînd în *Typos* nu i se lasă nici una. Așa cum era alcătuit *Typos*-ul n-a putut satisface nici pe ortodocși, nici pe adevărații monoteliiți.

În octombrie 649, la Roma, papa *Martin I* (649—655) ține un sinod în biserica *Mîntuitorului* din palatul *Lateran*, sinodul condamnînd atât *Ekthesis*-ul lui *Heraclios* cît și *Typos*-ul lui *Constans II*, ca acte oficiale imperiale, precum și monotelismul, ca învățătură greșită. Sinodul se pronunță pentru «*două naturi unite care nu se confundă, două voințe naturale — una divină și una umană și două lucrări naturale — una divină și una umană, în perfectă armonie*». «Din considerații politice, numele autorilor celor două edicte dogmatice n-au fost menționate, vina răsfrîngîndu-se asupra patriarhilor *Serghie* și *Paul III*, care, asemenea lui *Pyr*, au fost loviți cu anatema».

Drept răspuns la hotărîrile sinodului de la *Lateran*, împăratul *Constans II* a recurs la măsuri rapide împotriva papei *Martin I*, ordonînd exarhului său imperial de *Ravena*, *Olympios*, să plece degrabă la Roma, să-l aresteze pe papă și să obțină de la episcopii din Italia semnături în favoarea *Typos*-ului. Ajuns la Roma, *Olympios* caută să profite din plin pentru sine de situația creată: trădează misiunea imperială ce i se încredințase și se gîndește să folosească «disprețul Romei față de *Constantinopol*» în propriul său interes, desfăcînd legăturile ce încătușau Italia de *Bizanț* și lăsîndu-se proclamat «șef politic». *Constantinopolul* nu întreprinde nimic împotriva rebeliunii lui *Olympios*, care ia sfîrșit de la sine în anul 652, odată cu moartea auto-ului ei.

În iunie 652, *Calliopa*, noul exarh imperial, vine cu armată la Roma, arestează pe papa *Martin I*, și, după ce-l ține în captivitate mai bine de un an, îl trimite la *Constantinopol*, unde i se intentează proces sub acuzație politică și teologică în același timp. Acuzația politică era de înaltă trădare, *Martin* fiind învinuit că a ajutat pe *Olympios* în rebeliunea acestuia. Acuzația religioasă consta în aceea că *Martin* fusese de acord să se adauge la Simbolul de credință «*Filioque*» (și de la *Fiul*), adaos venit

din Spania, — prin aceasta contravenindu-se hotărîrilor Sinoadelor III și IV ecumenice care opreau, sub aspră pedeapsă, orice adaos sau omîtere. Sentința pronunțată este condamnarea la moarte a papei. La stăruința patriarhului capitalei Pavel II, aflat pe patul de moarte, pedeapsa capitală i se schimbă în exil. Bolnav, papa Martin I ia calea exilului, la Cherson, unde va muri la 16 septembrie 655.

Aceeași soartă o vor împărtași învățatul monah Maxim, supranumit «Mărturisitorul», și doi ucenici ai săi: călugărul Anastasie, și apocrisiarul Anastasie. Mare apărător al învățaturii calcedoniene, Maxim Mărturisitorul a fost — cum era firesc — un mare adversar al monotelismului. Ca și patriarhul Sofronie al Ierusalimului, și Maxim Mărturisitorul a arătat neîncetat că *monotelismul reprezintă o gravă deviere de la formula dogmatică a Sinodului din Calcedon (451)*, deși monoteliiții pretindeau că își trag învățătura lor din această formulă. El a dovedit că «monotelismul nu este numai un sistem teologic greșit avînd origini într-un principiu metafizic fals, ci el este în același timp un mare și real pericol pentru viața Bisericii». Pentru activitatea sa apologetică ortodoxă, desfășurată mai cu seamă în Africa de Nord și la Roma, Maxim Mărturisitorul a fost supus mai multor interogatorii în capitala Imperiului, urmată de mai multe exiluri în diferite locuri. În urma unui interogatoriu din anul 662 la Constantinopol, nevrînd să-și renege convingerile ortodoxe și punîndu-i-se pe seamă și învinuirii politice, Maxim este bestial schingiuit, tăindu-i-se limba și mina dreaptă, «ca să nu mai poată vorbi și scrie împotriva compromisului dogmatic», împotriva monotelismului. Astfel, mutilat, Maxim Mărturisitorul este trimis pentru ultima oară în exil, în Lazia, unde ajunge la 18 iulie 662 și unde avea să moară la 13 august același an, în vîrstă de 80 de ani, «nepătat în credința sa ortodoxă».

După moartea patriarhului Pavel II, în decembrie 653, scaunul patriarhal de Constantinopol este ocupat pentru a doua oară de Pyr, în ianuarie 654; o păstorire de cîteva luni — timp suficient pentru ca unul din preoții săi, Petru, să răspîndească învățătura că «*în persoana lui Iisus Hristos sînt trei voințe: una personală ipostatică și două naturale: una a naturii divine și una a naturii umane*». Cu această nouă învățătură, de fapt o nouă erezie, preotul Petru credea că va putea împăca și pe monoteliiții și pe ortodocși. Erezia preotului Petru și-a însușit-o noul patriarh Petru (654—666), urmașul lui Pyr, care s-a străduit din răspuțeri s-o facă să devină «*învățătură generală*». În acest scop, patriarhul Petru s-a adresat papei Eugen I (654—657), care însă nici nu a vrut să audă de o nouă erezie.

Spre sfîrșitul domniei sale, împăratul Constans, «*făcîndu-se nedorit la Constantinopol pentru politica sa religioasă*» sau, poate, de teama ofensivei arabe, mută capitala Imperiului la Siracuză (663), unde «*deși nu-și mai avea rostul, continuă să sprijine monotelismul*».

După plecarea împăratului la Siracuză, la Constantinopol începe să se producă o schimbare de optică: patriarhii de aici au acum o atitudine «*dacă nu defavorabilă, cel puțin neutră*» față de monotelism, încercînd împăcarea cu papalitatea. E adevărat că aceasta nu rezolvă încă situația, dar era prelușul împăcării. Și dacă din partea patriarhilor de Constantinopol se făcea simțită o tot mai accentuată dispoziție de împăcare cu Biserica Romei, aceeași dorință se făcea simțită și la urmașii papei Martin, printre care papa Eugen I (654—657), papa Vitalian (657—672) și papa Agathon (678—681).

La 1 septembrie 668, împăratul Constans II moare și pe tron se suie fiul său, Constantin IV Pogonatul (668—685). Pe plan politic-militar, domnia lui este considerată drept «*una dintre guvernările de importanță decisivă din istoria Bizanțului, prin vic-*

toria obținută asupra arabilor, care puneau în primejdie nu numai Imperiul, ci întreaga civilizație europeană». Pe plan bisericesc, întrerupînd politica de sprijinire a monotelismului, dusă de înaintașii săi, el se va strădui să restabilească relațiile bisericești normale între Roma și Bizanț, pe linie ortodoxă. Reașezînd mai întii capitala Imperiului la Constantinopol, Constantin IV intră în legătură, după aceea, cu Roma, pentru împăcare. Printr-o scrisoare din 12 august 678, adresată papei *Donus* (dar pe care o primește noul papă *Agathon*, căci *Donus* murise între timp), împăratul cere trimiterea unei solii a Bisericii romane la Constantinopol pentru purtarea unor «tratatative de împăcare». Papa *Agathon* răspunde scrisorii împăratului abia la începutul anului 680, cînd desemnează și delegații solicitați de împărat. În martie 680, papa ține la Roma un sinod în care condamnă monotelismul pe linia și prin optica sinodului de la Lateran din anul 649.

Primînd răspunsul papei, împăratul Constantin IV Pogonatul se adresează, la 10 septembrie 680, patriarhului Constantinopolului, *Gheorghe I* (679—686) și îl roagă să invite în capitală pe toți arhiepiscopii și episcopii de sub jurisdicția sa, în scopul «unei cercetări amănunțite a învățaturii despre activitatea voinței și energiilor în Hristos». Aceeași rugăminte i se face și patriarhului *Macarie* de Antiohia. În felul acesta se pregătea *Sinodul VI ecumenic*, ce avea să aducă mult dorita pace în Biserică.

*

DESCHIDERA ȘI DESFĂȘURAREA LUCRĂRILOR SINODULUI VI ECUMENIC. Sinodul VI ecumenic, este — după II ecumenic (381) și V ecumenic (553) — al treilea sinod de această importanță ținut la Constantinopol. Lucrările lui, care s-au deschis la 7 noiembrie 680 și au durat pînă la 16 septembrie 681, s-au desfășurat în sala boltită (τρούλλος) din palatul imperial. Și pentru că, probabil, tot în această sală boltită, s-a mai ținut în anul 692 încă un sinod, sinodul din 680—681 mai este cunoscut și sub numele de «primul sinod trulan», iar sinodul din 692 «al doilea sinod trulan».

Deși intenția împăratului n-a fost să convoace un «sinod general», adică ecumenic, totuși prin participarea la el a reprezentanților celor patru Patriarhate ortodoxe: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, precum și a reprezentanților Bisericii romane încă de la început, el a luat caracterul unui sinod ecumenic, fiind declarat ca atare chiar din prima sa ședință de lucru. Numărul total al participanților oficiali la lucrările sale s-a ridicat — după semnăturile ultimei sale ședințe — la 174. De remarcat că printre participanții la lucrări și în listele sale figurează și numeroși călugări reprezentînd monahismul răsăritean și monahismul din Roma și din sudul Italiei. Călugării «apuseni» erau în marea lor majoritate greci refugiați din provinciile ocupate de arabi și foarte probabil că «în culisele Sinodului ei acționau intens pentru apărarea Ortodoxiei pe linia teologiei Sfîntului Maxim Mărturisitorul, cu a cărui gîndire erau în mod sigur familiarizați».

Patriarhia de Constantinopol, în frunte cu patriarhul *Gheorghe I* (679—686), aducea la Sinod cel mai mare număr de reprezentanți, circa 140, aproape toate mitropoliile ei sufragane trimițîndu-și delegați. Patriarhia de Alexandria era reprezentată la Sinod prin ieromonahul *Petru*, care purta titlul de «vicar», adică locțiitor de patriarh, calitate ce o vor avea toți conducătorii ei timp de aproape o sută de ani, de la 651 pînă la 742. Patriarhia de Antiohia era reprezentată prin patriarhul *Macarie*, susținătorul monotelismului, care din cauza stăpînirii arabo-mahomedane n-a păstorit niciodată efectiv pe scaunul Antiohiei. Nevrînd să retracteze învățătura monotelită, la 7 martie 681, Sinodul îl va depune din treaptă, fiind numit în locul lui *Teofan*, care va «păstori» ca patriarh pînă în anul 684, fără ca nici el să fi călcat vreodată în Antiohia, din ace-

leași motive ca Macarie. Patriarhia de Ierusalim era reprezentată de ieromonahul *Gheorghe* (ce va deveni patriarh de Antiohia, sub numele de *Gheorghe II*, 685—702). La Sinod ieromonahul *Gheorghe* reprezenta de fapt pe preotul *Teodor*, care exercita funcția de locțiitor de patriarh. Scaunul papal era reprezentat printr-o delegație a papei *Agathon* compusă din «episcopii *Abundanțiu* de Paterno, *Ioan* de Reggio, *Ioan* de Porto, precum și alți clerici». După tradiția rangului de cinste acordat întîistătătorilor pe scaunul roman, toți aceștia aveau să semneze — în numele papei *Agathon*, ai cărui delegați erau — pe primul loc, înainte de patriarhul de Constantinopol. Din partea Arhiepiscopiei autocefale a Ciprului, participa la sinod o delegație de episcopi condusă de *Teodor* al Trimitumdei, locțiitorul arhiepiscopului *Epifanie*. La sinod au mai participat și unii ierarhi greci, aflați în acel timp sub jurisdicția Bisericii papale: arhiepiscopul *Ioan* de Tesalonic, episcopul *Ștefan* de Corint, mitropolitul *Vasile* de Gortina (Creta), episcopul *Ioan* de Atena.

Lucrările Sinodului VI ecumenic s-au desfășurat în 18 ședințe, împăratul *Constantin IV* rezervîndu-și conducerea lor; aceasta spre a se evita vreo eventuală surpriză neplăcută de felul «sinodului tilhăresc» de la Efes, din anul 449, care-l determinase, în anul 451, pe împăratul *Marcian* să prezideze el însuși Sinodul IV ecumenic de la Calcedon. La primele 11 ședințe și la ședința a 18-a, finală, împăratul a participat personal. După ședința a 11-a, văzînd că lucrările se desfășoară normal și își ating scopul, împăratul n-a mai participat, lăsînd în loc pe delegații săi, care-l țineau în permanență la curent cu mersul lucrărilor. Modul de lucru în primele ședințe ale Sinodului lăsa impresia unui «proces juridic desfășurat sub forma unui dialog între acuzați și acuzatori». În serviciul sinodalilor stăteau în permanență un mare număr de copişti, arhivari și bibliotecari, care puneau la dispoziția acestora, copii, acte de arhivă, scrieri ale Sfinților Părinți, pentru documentare. Argumentația Sinodului VI ecumenic, atît pentru ortodocșii calcedonieni cît și pentru monofiziții-monoteliti o constituiau Sfînta Scriptură, hotărîrile Sinoadelor ecumenice anterioare și ale atîtor sinoade, culegerile de texte din Sfinții Părinți, culegerile de canoane.

De regulă, ședințele erau foarte laborioase, concluziile și hotărîrile lor fiind rodul unor discuții, unde opiniile erau sprijinite pe puternice argumente și documente.

Iată, de pildă, concluziile și hotărîrile ședinței a 13-a din 28 martie 681: «După ce am citit scrisoarea dogmatică a lui *Serghie* de Constantinopol către *Cyr* de Fasis și cea către papa *Honoriu*, ca și scrisoarea acestuia din urmă către *Serghie*, am văzut că aceste documente sînt contrare învățăturii apostolice, hotărîrilor Sfintelor Sinoade și tuturor Sfinților Părinți, ele fiind în acord cu doctrinele greșite ale ereticilor. De aceea, noi le înlăturăm și le condamnăm drept pierzătoare pentru mîntuirea sufletului. Astfel, numele lui *Serghie*, care a scris primul pentru această doctrină eretică, al lui *Cyr* de Alexandria, ale lui *Pyr*, *Pavel* și *Petru* de Constantinopol și *Teodor* de Faran trebuie să fie înlăturate din Biserică. Numele acestea anatema să fie! Împreună cu aceștia trebuie exclus din Biserică și anatematizat, potrivit hotărîrii noastre comune, și numele lui *Honoriu*, papa vechii Rome, pentru că am găsit că în scrisoarea sa adresată lui *Serghie*, el urma întru totul părerile acestuia din urmă, confirmînd doctrina pierzătoare de suflet. Noi am examinat, de asemenea, scrisoarea sinodală a lui *Sofronie*, pe care am găsit-o conform adevăratei credințe a Apostolilor și a Părinților. De aceea o acceptăm ca folositoare Bisericii sobornicești și apostolice și hotărîm ca numele lui *Sofronie* să fie trecut în dipticele Sfintei Biserici».

În ședința a 16-a din 9 august 681 este luată în discuție o mărturisire de credință a preotului *Constantin* din Apameea Siriei, pe care autorul ei o socotea un «mijloc de împăcare între doctrina despre o singură voință și o singură lucrare în

Iisus Hristos și doctrina ortodoxă despre două voințe și două lucrări. Acest preot afirma că «întrucît lucrarea aparține naturii, în Iisus Hristos există două lucrări, conform celor două naturi». Pînă aici învățătura lui este ortodoxă, dar «cu privire la voințe, Constantin din Apameea afirmă că în Iisus Hristos există o voință personală: aceea a Logosului și o voință naturală: aceea a naturii umane. Pe cruce Logosul a părăsit trupul și singele uman și împreună cu acestea El a pierdut și voința umană, așa că după Înviere, se poate vorbi în Iisus despre o singură voință». Preotul Constantin a fost condamnat «atît ca monotelit cît și ca maniehu și apolinarist».

Tot acum sînt anatematizați caeretici cei a căror învățătură fusese discutată și condamnată în ședința a 13-a și în altele anterioare: Teodor de Faran, Serghie de Constantinopol, Cyr de Alexandria, papa Honoriu al Romei, Pyr, Pavel și Petru, patriarhi ai Constantinopolului, Macarie, patriarhul de Antiohia împreună cu Ștefan și Pîhroniu. Ordinea în care sînt citați aceștia «este concluzia la care a ajuns sinodul în urma cercetării documentelor. Teodor de Fara a fost calificat drept inspiratorul lui Serghie de Constantinopol, ceea ce constituie o mărturie cu privire la originea ereziei monotelismului».

În ultima ședință, a 18-a, ținută în ziua de 16 septembrie 681, prezidată iarăși de împărat, se citește mărturisirea de credință a Sinodului, în care se spune, printre altele: «...autorul a tot răul găsește totdeauna un șarpe care să-i îndeplinească serviciile și prin el aruncă veninul său și își găsește uneltele proprii pentru a-și îndeplini voința; înțelegem prin aceasta pe Teodor de Faran, Serghie, Pyr, Pavel, Petru, foști episcopi de Constantinopol, Honoriu, papă al Vechii Rome, Cyr de Alexandria, Macarie de Antiohia și discipolul său Ștefan. El (diavolul, n.n.), a provocat prin lucrarea acestora scandal în Biserică, cu ocazia răspîndirii doctrinei eretice despre o singură voință și o singură lucrare a celor două naturi ale lui Hristos, Unul în Treime». Definind împotriva acestei erezii învățătura cea adevărată, se spune mai departe: «Noi ne-am alăturat deci celor cinci sinoade ecumenice și venerabililor Părinți și am mărturisit că Domnul nostru Iisus Hristos este adevăratul Dumnezeu nostru, Unul din Sfînta Treime, cea de o ființă și de viață dătătoare; desăvîrșit în divinitate și desăvîrșit în umanitate; același fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat, compus din suflet rațional și trup; deoființă cu Tatăl după dumnezeire și același deoființă cu noi după umanitate; asemănător cu noi în toate afară de păcat; născut mai înainte de veci din Tatăl după dumnezeire și același născut după umanitate la plinirea vremii, pentru mîntuirea noastră din Duhul Sfînt și din Fecioara Maria, cea în sens propriu și cu adevărat Născătoare de Dumnezeu Unul și același Hristos cunoscut ca Fiu și Domn; Unul-născut din două firi unite în mod neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit, fără ca prin aceasta să fie înlăturată deosebirea firilor din cauza unității, ci mai virtos păstrîndu-se însușirea fiecărei firi unite într-o singură persoană și un singur ipostas, El nefiind despărțit sau separat în două persoane, ci Unul și același Fiu-Cuvîntul, singurul născut al lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos...; «mărturisim de asemenea că în Hristos există, așa cum ne-au învățat sfinții Părinți, două voinți (θέλησεις) — actual de a voi) și două voințe (θέληματα — voințe), și două lucrări care sînt unite între ele în chip neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit. Cele două voințe ale Sale nu sînt opuse între ele, așa precum pretînd în mod neevlavios ereticii, ci voința umană fără să se opună se supune voinței Lui dumnezeiești atotputernice... «Noi mărturisim că în Domnul Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu nostru, există și două lucrări naturale, unite între ele în chip neîmpărțit și nedespărțit, neamestecat și neschimbat, adică lucrarea dumnezeiască și lucrarea omenească — după cum spune foarte limpede Leon cel de Dumnezeu inspirat

că «*fiecare din cele două liri lucrează ce îi este propriu cu participarea celeilalte. Cuvîntul făcînd ceea ce este al Cuvîntului, iar trupul săvîrşînd ceea ce aparţine trupului*».

Noi nu putem admite să se afirme că Dumnezeu şi făptura Sa (firea omenească a lui Hristos, *n.n.*) ar fi avut o singură şi aceeaşi lucrare, ca să nu ridicăm făptura în fiinţa dăvină, şi nici să coborîm fiinţa dumnezeiască cea aleasă la locul cuvenit făpturilor... «*Recunoaştem deosebirea după fire numai în Unul şi singurul ipostas prin care fiecare din cele două liri voieşte şi lucrează ceea ce îi este propriu cu participarea celeilalte*. De aceea credem că după această raţiune există şi două *voinţe naturale* şi două *lucrări naturale* care *conlucrează la mîntuirea neamului omenesc*».

Acestea fiind stabilite de noi cu toată claritatea şi cu toată grija, hotărîm că nu este permis nimănui să pronunţe o altă credinţă sau să scrie, sau să compună, sau să cugete, sau să înveţe altfel; iar pe aceia care îndrăznesc să iscodească altă credinţă sau să enunţe sau să înveţe, sau să predea alt simbol acelor ce voiesc să se îndrepte spre cunoaşterea adevărului (...), sau cei care ar îndrăzni să introducă o inovaţie sau să iscodească lecturi pentru distrugerea celor hotărite de noi acum, aceştia dacă sînt episcopi sau clerici să fie înlăturaţi din cler, iar dacă sînt călugări sau laici să fie anatematizaţi».

După citirea mărturisirii de credinţă a Sinodului, împăratul a întrebat dacă aceasta a fost aprobată de toţi episcopii. Răspunsul a fost unanim pozitiv, formula dogmatică fiind semnată de cei 174 de participanţi la lucrări. Tot acum este citită o scrisoare adresată împăratului de către sinodali, în care se arată că şi acest Sinod ecumenic, asemenea celorlalte cinci precedente, s-a adunat pentru a stîrpi erezia apărută în acel timp şi pentru a restabili pacea în Biserică. Scrisoarea sinodală către împărat este semnată, de asemenea, de toţi participanţii la lucrări. La rugămintea sinodalilor, împăratul semnează şi el definiţia dogmatică, şi tot la rugămintea lor, împăratul dispune trimiterea cîte unui exemplar către cele cinci scaune bisericesti: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia şi Ierusalim. O scrisoare specială a fost adresată de sinod papei Agathon, în care sînt enumerate hotărîrile luate, cu rugămintea ca papa să confirme în scris aceste hotărîri.

Printr-un edict imperial dat în ziua de 16 septembrie 681, cînd s-au încheiat lucrările Sinodului, li se punea în vedere locuitorilor capitalei ca «*nimeni să nu îndrăznească să înveţe altceva decît ceea ce a fost stabilit sau să mărturisească o voinţă sau o energie*»; cei care se vor împotrivi — episcopi, clerici sau călugări vor fi deportaţi; persoanele oficiale ale Imperiului vor fi pedepsite cu confiscarea averilor şi pierderea demnităţilor, iar persoanele particulare cu exilul. O scrisoare a împăratului din 23 decembrie 681, adresată tuturor diocezelor imperiale vestea bucuria că, în fine, pacea a fost restabilită în Biserică şi în Imperiu.

Deşi a ţinut aproape un an de zile, Sinodul VI ecumenic, asemenea Sinodului V ecumenic, n-a dat nici un canon privitor la disciplina bisericească, cu toate că se simţea din plin nevoia de aşa ceva. Lucrul acesta îl va face *Sinodul II trulan sau quini-sext din anul 692*.

Lucrările şi hotărîrile Sinodului VI ecumenic au fost receptate — cu excepţia maroniţilor — în toate provinciile ce intrau în componenţa Imperiului bizantin în acea vreme. Nu le-au recunoscut Bisericile neocalcedoniene, care vedeau în aceste hotărîri o «*reeditare* şi chiar o agravare a Bisericilor neocalcedoniene, care vedeau în Biserică Romană «*s-a discutat mult cu privire la hotărîrile Sinodului, care n-au putut fi uşor acceptate, datorită faptului că ele conţineau condamnarea nominală a unui papă drept eretic*», condamnare care este confirmată şi de scrisoarea papei Leon II (682—683 către Constantinopol.

Importanța și actualitatea Sinodului VI ecumenic sînt mari și evidente. Hotărîrea dogmatică adoptată în 681 este «cea mai adevărată și mai profundă lămurire adusă formulei dogmatice a Sinodului IV de la Calcedon din 451». Sinodul VI ecumenic completează în chip fericit hotărîrile Sinodului de la Calcedon; e o continuare logică, am putea spune, a acestuia. Înțelegerea, justa apreciere și receptarea Sinodului VI ecumenic nu se poate face decît pe linia acceptării Sinodului IV de la Calcedon, pe care îl completează. La Sinodul VI ecumenic Biserica Ortodoxă și-a apărut învățătura sa în fața unor încercări de unire care atacau, prin formulele de credință propuse în acest sens, tocmai «integritatea și puritatea învățăturii primite de la Mîntuitorul prin Sfinții Săi Apostoli și, mai departe, prin Sfinții Părinți».

Pe fundamentul acestei atitudini întemeiate și alimentate în esență din adevărul învățăturii lui Iisus Hristos a înțeles și înțelege Biserica Ortodoxă să poarte astăzi în spirit ecumenist discuții cu Bisericile necalcedoniene, de orice nuanță, în vederea apropierii pozițiilor și atitudinilor lor dogmatice. În discuțiile de la Aarhus (Olanda) din 1967, bunăoară, la care a participat și o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, s-a subliniat ca un punct deosebit de important pentru apropiere «necesitatea obiectivă și logică a hotărîrilor Sinodului VI ecumenic».

Pentru Biserica Romano-Catolică din vremea noastră, actualitatea Sinodului VI ecumenic este legată de dogma infailibilității papale, definită ca «neputința pontifului roman de a greși cînd se pronunță în materie de credință ex cathedra» și aceasta raportată la actul concret al condamnării ca eretic de către acest Sinod a papei Honoriu, condamnare confirmată la vremea lor și de două căpetenii supreme bisericești romane, papii Leon III și Grigorie II. În lumea teologică romano-catolică de azi această problemă este privită, judecată și apreciată diferit: de autoritatea oficială supremă bisericească și, neoficial, de unii teologi romano-catolici. Potrivit opticii tradiționale, autoritatea supremă bisericească, făcînd abstracție de «ereticul Honoriu», înfățișează infaibilitatea papală ca dogmă imaculată, fără pată, fără sbricitură, deși acestea există. Mai realistă și mai obiectivă, optica teologilor neoficiali, neputînd trece peste cazul Honoriu și deci peste incompatibilitatea ce există între erezie și infailibilitate, pun sub un mare semn de întrebare realitatea și necesitatea acestei dogme. Cazul Honoriu, condamnat ca eretic de Sinodul VI ecumenic rămîne în permanență punctul cel mai nevralgic al infailibilității papale, ca adevăr fundamental de credință.

Prof. ADRIAN N. POPESCU

BIBLIOGRAFIE

- 1) Ch. Hefele-H. Leclercq, *Histoire des conciles*, tome III, 1; 2) A. Fliche, V. Martin, *Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nos jours*, tome V, Paris, 1934; 3) J. Pargoire, *L'Eglise byzantine de 527 à 847*, Paris, 1905; 4) Diac. asist. Viorel Ioniță, *Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul actual*. Teză de doctorat, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, București, 1978; 5) *Istoria bisericească universală*, Manual pentru Institutele teologice, vol. I (1—1054), Ediția a II-a revăzută și completată, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, București, 1975; 6) Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*. Curs oral în limba germană... traducere de Athanasie Mironescu, cartea întâia, ediția a II-a, Tipografia Cărilor bisericești, «filiala din mînăstirea, Cernica», 1926; 7) Stelian Brezeanu, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981; 8) Cosmoiu Aurelian și Sanda Ilie, *Curs (litografiat) de Istoria Bisericii universale pentru anul I (pînă la 1054)*, 1935—1936; 9) V. Loichiță, *Hotărîrile și definițiile dogmatice de credință ale celor șapte sinoade ecumenice*, în «Mitropolia Banatului», an. IX (1959), nr. 1—2, p. 25—59.

CINSTIREA JERTFEI LUI MIHAI VITEAZUL 1601 — 1981

Pornind de la permanențele istoriei noastre, desăvârșirea unității statale românești la 1 Decembrie 1918 apare ca o încoronare a unor continui strădanii ale în tregului popor român, ca împlinirea năzuințelor lui seculare în lupta pentru libertate, suveranitate și independență națională.

O mare rezonanță în sufletele celor mulți, făuritori de istorie, a avut-o numele acelor personalități istorice, care prin faptele lor au slujit interesele generale ale țării și au proiectat pentru viitor lumini de speranțe pentru mai bine, coordonate

pentru programul de lucru al unor întregi generații. În istoria poporului român, deasupra marilor noastre personalități istorice se ridică Mihai Viteazul, prin vitejia sa, prin îndrăzneala gândirii și a înfăptuirilor sale, prin jertfa sa¹.

Cum arăta Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, «Mihai Viteazul a intruchipat în chip minunat măzuințele celor trei țări românești spre unitate statală, pentru a putea face față năvălitorilor străini, oprimirii otomane, pentru a-și păstra ființa națională, pentru a deschide calea progresului și bunăstării»².

De la ocuparea tronului Țării Românești (septembrie-octombrie 1593), pornind din Oltenia, unde cîrmuise ca mare ban (după 18 februarie 1592)³, două gînduri i-au stăpînit întreaga ființă, luminîndu-i drumul vieții sale zbuciumate și susținîndu-i faptele lui temerare: independența și unitatea țărilor române⁴. Realizarea acestui mare ideal este marele său merit care, în vara anului 1600, cu sfîrșitul lunii mai, iunie, iulie și august, cîrmuiește cele trei țări românești: «Io Mihail Voievod din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei»⁵. Unirea politică a celor trei țări românești este actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizat de Mihai Viteazul. Se aducea în hotarele firești ale vetrei strămoșești geto-dacice din vremea lui Burebista, pentru prima dată, cele trei țări românești sub conducerea sceptrului său viteaz, realizînd voința poporului român de a trăi liber, unit și stăpîn în țara sa.

Înfăptuirea mărețului act din 1600, de proporție epopeică, era o urmare firească la care ducea o îndelungată realitate și experiență istorică, datorită continuității și unității etnice, unității de limbă, unității de credință și de civilizație a poporului român, din Maramureș pînă la Dunăre și pînă la țărmurile Mării Negre. Numai într-o astfel de unitate țările române găseau tăria existenței, a conservării și apărării ființei lor. Geniul personalității lui Mihai Viteazul a pecetluit politic înfăptuirea acestei realități istorice cu jertfa sa și cu jertfa eroilor săi care l-au urmat neabătut, și care avea să rămînă idealul și tăria în rezistența și lupta poporului român pentru desăvîrșirea acestui ideal la 1 Decembrie 1918. Numele și exem-

1. Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie «N. Iorga», *Mihai Viteazul. Culegere de studii*. Redactor coordonator: Paul Cernovodeanu-Constantin Rezachevici, Editura Academiei R. S. România, București, 1975, p. 7, 13.

2. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, București, Editura politică, 1967, p. 697.

3. Aurel H. Golimas, în «Ramuri», 5 (22), 5 mai, 1966.

4. *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, op. cit., p. 13.

5. La 27 mai, 1600, din Iași, Mihai Viteazul emitea actul domnesc prin care se îngăduia călugărilor de la mănăstirea Neamț să-și apere hotarele moșiei mănăstirești de pe ambele maluri ale Bistriței: «Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei. Am dat și am învoit rugătorilor noștri monahi de la Mănăstirea Neamț, ca să fie ei slobozi a-și apăra tot hotarul...» (*Documenta Romaniae Historica*. B. Țara Românească, vol. XI, București, 1975, p. 529). Sigiliul lui Mihai Viteazul cuprindea elementele heraldice ale celor trei țări românești: un vultur cu aripile întinse și cu o cruce în cioc deasupra, stema Țării Românești; la mijloc, un scut pe care era gravat capul de zimbrou, stema Moldovei; doi lei sprijiniți pe șapte coline, țin în picioarele din față o sabie, stema Ardealului; de o parte și de alta sînt gravate două personaje încoronate. În exergă sigiliul are inscripția: «Io Mihail Voievod din mila lui Dumnezeu Domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei».

plul lui Mihai Viteazul, în anii de grea încercare pentru poporul nostru, au fost o călăuză, un îndemnul la rezistență și îndemn la luptă, care au dus la victorie⁶.

În lupta împotriva turcilor pentru independența țării, Mihai Viteazul s-a alăturat Ligii creștine, «Sfânta Ligă»⁷, inițiată de papa Clement al VIII-lea și sprijinită de Filip al II-lea, regele Spaniei și de Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei, înainte de a fi fost solicitat, după cum singur o mărturisește: «...oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului și câtă slujbă creștinătății... singur cu sabia în mână, fără să am nici întârituri, nici castele, nici cetăți, nici o casă de piatră unde să mă pot adăposti... Și n-am făcut-o de sila cuiva, ci ca să am și eu loc și nume în creștinătate»⁸. Numele lui acoperă secolul al XVI-lea cu cea mai glorioasă cavaloadă de cruciat desășurată pe pământul românesc. Spaniolul San Clemente ne-a lăsat mărturie că Mihai Viteazul spera, după lupta de la Mirăslău (18 septembrie 1600), fără să se lase înfrânt, să cucerească nu numai Constantinopolul, ci și Ierusalimul «*la Citta Santa nella quale il Redentore volse*»^{9a}.

Popoarele din Peninsula Balcanică vedeau în Mihai Viteazul pe eliberatorul lor, cum îl asigura mitropolitul Dionisie Rally, că «toată creștinătatea de acolo este aplecată către măriia ta»⁹.

Mihai Viteazul a intuit clar că independența țării în împrejurările de atunci o putea asigura numai constituirea unei puteri politice și militare superioare, prin unirea celor trei țări românești sub o singură conducere, după cum el însuși o afirmă: «când voi fi adus în puterea mea cele trei țări, atunci cu adevărat voi putea apuca pe turc de barbă și voi aduce cu atât mai mult servicii creștinătății»^{9a}. Acest act a fost realizat în toamna anului 1599, prin inițiativa pornită din Țara Românească, și îndeaproape pregătit cu mult înainte. Legăturile economice ce existau din totdeauna între cele trei țări românești, formarea unui început de piață comună la Brașov — unde era și centrul tiparului lui Coresi pentru cărțile românești de slujbă, care au jucat «în condițiile secolului al XVI-lea un rol mai însemnat în dezvoltarea consti-

6. Ștefan Ștefănescu, în «Mihai Viteazul. Culegere de studii», op. cit., p. 9; C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Chereșteșiu, T. Morariu, *Din istoria Transilvaniei*, I, 1960, p. 139.

7. *Sfânta Ligă*, alianța între Austria, Spania și ducatele italiene: Toscana, Mantova și Ferrara, la care au aderat apoi Transilvania, Moldova și Țara Românească.

8. N. Iorga, *O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși*, Cultura Națională, București, 1925, p. 9—10.

8 a. Al. Ciorănescu, *Michel le Brave et la politique espagnole*, «Etudes Roumaines», vol. I, Paris, 1938, p. 14.

9. Hurmuzaki, XII, p. 291—292; Nicolae Stoicescu, *Oastea lui Mihai Viteazul*, în «Mihai Viteazul. Culegere de studii», op. cit., p. 95. Dionisie Rally trece în Țara Românească și îl sprijină efectiv pe Mihai Viteazul în politica sa. În sinodul ținut la 2 iunie, 1600, în Suceava, la care au luat parte *Nectarie*, Arhiepiscop al Primei Justiniane, al Ohridei și a toată Bulgaria, Serbia și celelalte, *Dionisie* (Rally), mitropolitul Tîrnovei și întîistător al Moldovlahiei, *Ghermanos*, mitropolitul Chesareiei lui Filip, *Theofan*, mitropolitul Vodenei, *Petronie*, episcopul Muncaciului, *Efrem*, episcopul Habrului, s-a hotărît situația scaunelor episcopale devenite vacante prin părăsirea lor, urmînd în Leahia pe fugarul Ieremia voievod, de către *Gheorghe*, mitropolitul Moldovei, episcopii *Agaton*, al Romanului, *Theodosie* al Rădăușilor și *Ioan* al Hușilor, oa «preasfințitul mitropolit al preasfintei Mitropolii a Tîrnovei chir Dionisie, preacinstit și exarh a toată Bulgaria și întîistător al preasfintei Mitropolii a Sucevei, de a hîrononi alți episcopi la episcopii, cu voturile arhierilor, după cum stă datina și orînduirea bisericească» (*Documenta Romaniae Historica*. B. Țara Românească, vol. XI, p. 533—534). În ianuarie 1600, sfințise apa de Bobotează în Alba Iulia, stropind cu aghiazmă pe domn și pe sfinții lui.

9 a. Hurmuzaki, XII, p. 610.

inței unității poporului român decât factorul legăturilor «economice»¹⁰, la care se adaugă constantele legături politice și bisericești dintre românii de dincolo și de dincoace de Carpați care, toate, au pregătit calea realizării actului eroic al lui Mihai Viteazul de a uni sub o singură cîrmuire Țara Românească, Transilvania și Moldova¹¹.

În Transilvania, starea populației românești, obidită de un dublu jug, social și național, era și mai grea decât în celelalte două țări românești. În secolul al XVI-lea sistemul politic în Transilvania era întemeiat pe recunoașterea a trei națiuni: ungarilor, sașii și secuii și a patru religii «recepte»: catolică, calvină, luterană și unitariană, iar drepturile publice sau politice erau condiționate și de apartenența la religiile «recepte». În acest fel, în chip constituțional întregul popor și religia lui ortodoxă erau puse în afara legii. De aceea, marea masă a românilor ajunsese în starea de iobăgie, încît în limbajul comun, «român» devenise, cu timpul, aproape sinonim cu iobag¹².

Ceea ce-i separa pe românii din Transilvania de naționalitățile suprapuse asupritoare, îi unea în schimb cu frații lor din cele două țări românești: limba, portul, obiceiurile și aceeași credință ortodoxă, care devenise «legea românească» pentru ei. Tot acest complex de elemente distinctive a întretinut o conștiință de «*neam românesc*» — *valachorum natio*, permanent prezentă în procesul de devenire istorică.

În acțiunea sa, Mihai Viteazul a căutat să întărească mai întîi această unitate sufletească ortodoxă a românilor din cele două provincii, pe care el avea să se bizuie tot timpul. Clerul ortodox român a participat activ la lupta pentru unitatea neamului românesc desfășurată eroic de Mihai Viteazul, cum o dovedesc actele istorice ale vremii.

În 1595, Mihai Viteazul a trimis delegația de 12 boieri, în frunte cu mitropolitul țării, Eftimie, și cu episcopii Teofil al Rîmnicului și Luca al Buzăului, ca să încheie, la 10/20 mai, la Bălgrad tratatul de alianță, în condiții momentan aparente de supunere față de Sigismund Báthory. Între clauzele favorabile domnului român — poate singura — se prevedea ca Biserica Ortodoxă Română din Ardeal să stea sub oblăduirea mitropolitului Ungrovlahiei de la Tîrgoviște, urmînd ca preoții să-și păstreze «vechile obiceiuri și libertăți». Astfel, toate bisericile românești (*omnes ecclesiae valachiae*) din Țara Transilvaniei (adică toată populația românească de credință ortodoxă) treceau sub ascultarea ierarhică a Mitropoliei din Tîrgoviște, întărindu-se din nou vechea legătură din secolul al XIV-lea, cînd mitropolitul Ungrovlahiei era și «exarh al plaiurilor și al întregii Ungarii». Articolul prevedea: «Seninătatea Sa va lăsa întreaga turmă bisericească și monahală sau a călugărilor în obiceiul și tradiția din vechime, cu ritul, ceremoniile și libertățile lor și chiar să-și poată strînge în mod liber veniturile lor îndătinat. Toate bisericile românești existente în stăpînirile Seninătății Sale vor fi puse sub jurisdicția sau dispozițiunea arhiepiscopului din Tîrgoviște, după dispozițiunea dreptului bisericesc și a rînduielilor ace-

10. L. Demény, *Cartea și tiparul — promotori ai legăturilor culturale dintre țările române în secolul al XVI-lea*, în «Studii și materiale de istorie medie», 1973, vol. VI, p. 108.

11. Pr. I. Ionescu, *Lupta pentru unitatea neamului sub Mihai Viteazul*, în articolul colectiv «Cincizeci de ani de la Unirea Transilvaniei cu România», în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1295.

12. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, 1967, p. 76—86; Pr. I. Ionescu, *art. cit.*

13. *Ibidem*.

lei țări și își vor putea strînge veniturile lor îndătinat și obișnuit»¹⁴. Prin clauza dobîndită, toată suflarea românească din Transilvania intra nemijlocit sub ocrotirea lui Mihai Viteazul și devenea astfel cu puțință pregătirea pentru realizarea «unității sufletești a răsăritului neam românesc»¹⁵.

La 30 decembrie 1596, cînd Mihai Viteazul a fost primit cu mare pompă la Alba Iulia de Sigismund Báthory, el i-a obținut îngăduința să ridice în 1597 în capitală «pe deal lîngă cetate» o biserică, cu mănăstire, avînd hramul Sfintei Treimi, urmînd a servi de reședință mitropolitului ortodox de la Alba Iulia. Mihai Viteazul a adus ca «Arhiepiscop și mitropolit Sfintei Mitropolii a Bălgradului, a Vadului, a Silvașului, a Făgărașului, a Maramureșului și a episcopilor din Țara Ungurească» pe vlădica Ioan de la Prislop, (1585—1605), pe care l-a dăruit în 1599 cu cîrja de argint a mitropoliților, făcută din porunca lui Mihai și purtînd numele lui Ioan, iar pecetea Mitropoliei purta chipurile Sfinților Arhangheli Mihail, patronul otitorului, Gavriil și Rafail¹⁶.

1. Sigiliul lui Mihai Viteazul;
2. Autograful: *Și hotarul Ardealului pohta ce-am pohtit Moldova Țara Rumânească;*

3. Două semnături: *Io Mihai Voevod*. A doua semnătură este precedată de semnul crucii, ca semnăturile împăraților bizantini. (Reproducere după Șt. Nicolaescu, *Cum a murit Mihai Vodă Viteazul*, p. 5).

14. Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 212.   15. *Ibidem*.
16. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, 1902, p. 40—41.

În ctitoria sa, Mihai Viteazul avea să aducă numeroși călugări români, de care el se va sluji ca să dobîndească de la ei știri despre starea politică din Ardeal sau folosindu-i ca iscoade în tabăra lui Andrei Báthory¹⁷. Călugării transmiteau lui Mihai Viteazul știri din Ardeal și îndrumau poporul în favoarea lui. În toamna anului 1599, «popa Todor din Sîngeorzul Bistriței era chiar comandantul unei trupe numeroase răscolite»¹⁸. Alături de călugări, Mihai Viteazul s-a folosit și de preoții din Țara Românească, pe care i-a trimis să completeze lucrurile de preoți ortodocși aflate libere prin satele ardeleni, pentru a face propagandă în favoarea luptei sale¹⁹. În ianuarie 1600, Gheorghe Basta scria cu îngrijorare despre această situație: «Aflu că valahul (Mihai) trimite preoții lui în toate satele, la marginile țării locuite de neamul său, ceea ce îmi dă de bănuît»²⁰. Unul din preoții cunoscuți, trimiși de Mihai Viteazul din Țara Românească în Ardeal pentru scopurile sale politice, înainte de cucerirea Ardealului, a fost și preotul Neagoslav din Tîrgul de Floci, trimis ca ajutor al protopopului Brașovului, Mihai, la vechea biserică Sfîntul Nicolae din Șcheii Brașovului, unde, printre ctitori, se află pictat și chipul lui Mihai Viteazul. Atît protopopul Mihai, cît și ajutorul său, preotul Neagoslav, au făcut parte din solia brașovenilor care a întîmpinat pe Mihai Viteazul în Brașov, cînd acesta a trecut cu oaste din Țara Românească în Ardeal (la 4/14 octombrie 1599). Se crede că preotul Neagoslav era un om de casă al lui Mihai Viteazul, trăgîndu-se din același tîrg dunărean²¹. La 13 martie 1606, preotul Neagoslav din Șcheii Brașovului era judecat de Teotist, mitropolitul Ardealului și de Luca, mitropolitul Țării Românești și trimis «să se ducă la locul său... în oraș de la Floci»²².

Un alt preot care a stat în slujba lui Mihai Viteazul, în timpul domniei lui, a fost popa Stoica din Fărcașa (Oltenia), știutor de carte și probabil bun caligraf, ocupînd slujba de logofăt, iar mai tîrziu (20 mai—29 august 1624), de mare logofăt, a treia dregătorie ca importanță după aceea de ban și de vornic²³.

În acest timp este întîlnit și Teodosie, egumenul mănăstirii Bistrița, care l-a adăpostit pe Mihai Viteazul fugăr, în toamna anului 1600, cînd el a cumpărat pentru vechiul locaș al Craioveștilor, din leafa ostașilor ce se mai aflau pe lîngă el, satul moșnenesc Costești—Vilcea²⁴.

Pentru românii din părțile de nord ale țării, Mihai Viteazul a numit în stră-vechea episcopie a Vadului pe Ioan Cernea (1599—1605), iar în Maramureș a trimis în cursul anului 1599 pe egumenul de la Tismana, Serghie, ca episcop de Muncaci, cu sediul în vechea mănăstire voievodală, Sfîntul Nicolae din Peri. «Luat-au Mihai Voievod pe părintele arhimandritul Serghie de aici de la Tismana de l-au pus episcop în Sfînta Episcopie ce se cheamă Muncaci în Țara Ungurească»²⁵. După pierderea Transilvaniei, Serghie a mai rămas în scaun pînă în anul 1616, cînd a fost

17. Hurmuzaki, *Documente*, IV, 1, p. 287 ș.u.

18. Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 175; N. Iorga, *Studii și documente...*, I—II, p. 15.

19. P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 180.

20. *Ibidem*; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 626; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, ed. 1968, p. 314.

21. *Ibidem*. 22. Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 184.

23. N. Stoicescu, *Aga Farcaș din Brabova și popa Stoica, logofătul din Fărcașa*, în «Mitropolia Olteniei», XVII (1966), nr. 11—12, p. 1002—1005.

24. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. a II-a, 1929, vol. I, p. 220.

25. Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 181; Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968, p. 31—32.

nevoit să se retragă în Polonia, ca apoi, chemat de Radu Mihnea, trecînd prin Moldova, să revină la mănăstirea Tismana, unde își încheie zilele prin 1626—1627.

Numirea egumenului Serghie de la Tismana ca episcop de Muncaci a constituit o acțiune de sprijinire și ajutor la cucerirea și stăpînirea Transilvaniei. Pentru episcopia de la Muncaci se mai cunosc în acest timp și Petronie (între 1597—1599) și un Eftrem, cu reședința în mănăstirea Hebra de lângă Baia Mare prin 1600 (iunie).

Datorită faptului că în perioada pregătirii campaniei care trebuia să ducă la biruința de la Șelimbăr, Mihai Viteazul lămurise «întreaga plebe a românilor din Transilvania prin acțiunea tainică a călugărilor săi»²⁶, și el «ar fi trimis în ascuns călugări și preoți din țară peste munți, în satele românești, dînd de știre de sosirea sa și sfătuiindu-le să se scoale asupra nobililor»²⁷, este de înțeles de ce «țărănimea română din Transilvania a întâmpinat intrarea lui Mihai Viteazul printr-o mișcare care vădea o anumită solidaritate de neam. Ocuparea Transilvaniei de către armata comandată de domnul Țării Românești, creă iluzia înlăturării asupririi de neam. Țărăniile române din Transilvania se înfățișau astfel, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, ca o clasă socială în care era profund înrădăcinată conștiința unității etnice, într-o formă mai puternică decît la boierime»²⁸.

După cucerirea Ardealului, grija cea dintîi a lui Mihai Viteazul a fost să înlăture nedreptatea revoltătoare făcută timp de veacuri populației românești ortodoxe, care nu aparținea religiilor «recepte», fiind socotită doar religie «toleratată». El a cerut și a obținut de la împăratul Rudolf al II-lea al Austriei recunoașterea Bisericii Ortodoxe din Transilvania între confesiunile «recepte», fiind prima menționată (greci — ortodocși, frînci — catolici și lotreni — luterani)²⁹. Totodată, în dieta de la 20 iulie 1600, a obținut scutirea preoțimii de robotă și a luat măsuri de disciplină împotriva acelor care, nesocotind canoanele, se recăsătoreau³⁰. Pe lângă biserica și clădirile noi ale Mitropoliei de la Alba Iulia, numele lui Mihai Viteazul în scurta sa domnie în Transilvania mai este legat de ctitoria și așterea biserici, ca cea din Ocna Sibiului, se crede și cea din Lușârdea din părțile Someșului, și o biserică din Făgăraș³¹.

Lupta lui Mihai Viteazul, în primul rînd pentru ideea creștină, pornită din adîncul sufletului său, conștiința unei misiuni pentru ortodoxie, cavalerismul de oștean pus în slujba acestei lupte i-au înarmat brațul pentru toate îndrăznelile și l-au făcut să ceară țării și lui însuși jertfe ce păreau de neîndurat pentru dobîndirea libertății, suveranității și independenței naționale³².

În această luptă epopeică de cruciadă, preoțimea română de pretutîndeni l-a urmat cu însoflejire, în frunte cu ierarhii: mitropolitul Eftimie (1594—1603), pămîntean de origine, adus de la Cozia, unde fusese, poate, stareț, și ridicat în toamna anului 1594 de Mihai Viteazul, mitropolit, episcopul Teofil al Rîmnîcului (c. 1593, înainte de 26 martie 1594, — c. 1601), Luca al Buzăului (1583—1603, apoi mitropolit — 1629)³³.

26. *Istoria României*, vol. II, 1962, p. 994.

27. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 171.

28. *Istoria României*, vol. II, 1962, p. 994—995.

29. A. Vereș, *Documente*, VI, p. 76; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 13.

30. Ioachim Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul (1599—1600)*, în *AIIN*, VII, 1936—1938, p. 638—640; I. Lupas, *Documente istorice transilvane*, I, p. 59—60; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 14.

31. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 141.

32. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 108; Pr. I. Ionescu, *art. cit.*, p. 1299.

33. Pr. I. Ionescu, *Mitropolitul Luca din Cipru, un reprezentant al culturii bizantino-cipriote în Țara Românească. Trei sute cincizeci de ani de la moartea sa: 1629—1979*, în «*Glasul Bisericii*», anul XXXIX (1980), nr. 1—2, p. 78—94.

Ioan de Prislop, Serghie, Petronie, Efrem, Cernea, Nicanor al Sucevei, și cei de peste Dunăre: patriarhul Meletie Pigas, Dionisie Rally Paleologul, mitropolitul Tîrnovei, Nectarie de Ohrida, Gherman al Cezareei lui Filip, Teofan al Vodenei. O exprimă clar, mai mult decît am căuta noi să arătăm, hotărîrea Dietei întrunită la Letzfalu, la 25 octombrie 1600, la scurtă vreme după înfrîngerea de la Mirăslău (18 septembrie 1600): «Intrucît ruina și primejdia noastră de acum a venit din partea celor două țări românești..., nici un preot român să nu poată veni aici nicicînd din cele două țări românești. Iar călugării să fie cu totul proscrisi din țară, din toate locurile; dacă s-ar găsi vreunul că a venit sau vine contra hotărîrii țării (edictum regni), pe acela să-l prindă și să-l despoaie ori și unde»³⁴.

După înfrîngerea de la Mirăslău, dușmanii lui Mihai Viteazul vor dezlănțui în întreaga Transilvanie o sîngeroasă teroare împotriva celor care luptaseră și fuseseră alături de el. Ne-o spune însuși Mihai Viteazul în memoriul către marele duce de Toscana: «Apoi ei³⁵ au venit la Alba Iulia, unde, pe cîți i-au găsit, italieni, greci, români și sîrbi cu familiile lor — căci pe sîrbi, aici și aiurea, Mihai îi coloniza — pînă și pe pruncii de lapte, pe toți i-au trecut sub sabie... Tot așa au mers la spital și au făcut același lucru. Încă și în biserică mea, pe care eu o clădisem mai înainte, au intrat și au dezgropat oasele lui Aron-volevod, care de atîta vreme era înmormîntat, și ale unor boieri — cum se știe, ale tatălui lui Matei Basarab — și le-au aruncat afară: o așa neomenie n-a fost făcută nici de păgîni»³⁶.

Mihai Viteazul a arătat motivul sufletesc care l-a adus la înfrîngere: «Eu, fiind creștin, care nu eram obișnuit să mă arunc cu bucurie asupra creștinilor, silit acum de nevoie, nu m-am luptat așa cum obișnuiam s-o fac cu dușmanul meu firesc, apînzînd cu cuvintele și pilda mea însăși la luptă și înfruntînd cel dintîi asalt dușman, ci, văzînd oaste creștină, mișcat de milă și ca să nu se verse, din pricina nestatorniciei cîtorva ticăloși singele creștin, n-am stat după obicei în fața întîii loviri, ci m-am retras; nu doar că n-aveam atîta putere sau că-mi perise inima, ci fiindcă-mi era groază să minjesc cu sînge creștin sabia care băuse odată din belșug singele vrăjmășesc. Și, cum ostașii mei, în fruntea cărora am mers totdeauna în luptă, nu m-au văzut de față în această luptă, zguduîți, nu de vreo spaimă, ci socotînd din lipsa mea că s-a întîmplat ceva rău, au fugit»³⁷.

Infrîngerea de la Mirăslău avea să aducă după sine pierderea Transilvaniei și apoi a Moldovei, prin invazia trupelor poloneze conduse de Ian Zamoyski. Au urmat zilele de grîle jertfe date pentru apărarea independenței Țării Românești împotriva oștilor moldo-polone care aduceau cu ele pe noul domn, Simion Movilă, la Năeni și Ceptura, la Bucov pe Teleajen, la 20 octombrie 1600, la Curtea de Argeș, la 25 noiembrie 1600. Totuși, Mihai Viteazul nu s-a lăsat înfrînt. Retrăs în Oltenia, la Craiova, unde fusese mare ban înainte de a ajunge domn, își refăcu armata credincioasă și zdrobi complotul boierilor, îndreptat împotriva sa, condus de banul Udrea și spătarul Negrea și înfrînsă noua încercare de ofensivă turcească de a ocupa țara.

Copleșindu-l forțele dușmanilor, fu nevoit să ia drumul pribegiei, înconjurat de puțîni săi ostași ce-i mai rămăseseră, spre a merge la Viena, unde ajungea la 12 ianuarie 1601, cu hotărîrea de a convinge curtea imperială de dreptatea cauzei sale și a-i acorda ajutorul să poată continua războiul antiotoman, conform tratatului de alianță

34. Ion Matei, *Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVII-lea*, Sibiu, 1914, p. 46—47; D. Prodan, *op. cit.*, p. 89; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 133.

35. La 20 septembrie «Basta și aceiași Ugnad intrau în Alba-Iulia, groaznic prădată de haiduci...», Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, 1968, p. 366.

36. N. Iorga, *op. cit.* 37. *Ibidem*, p. 365—366.

încheiat. Impotriva calomniilor ce i le aduceau Basta și magnații din Transilvania, Mihai Viteazul a alcătuit două memorii: către împăratul Rudolf al II-lea și către ducele Toscanei, care «conțin o trecere în revistă a faptelor sale de arme, justificarea acțiunilor sale politice și militare, analiza răspunderilor pentru evenimentele din toamna anului 1600, și chiar o schiță de program politic izvorit din ura contra turcilor și contra nobilimii din Transilvania»³⁸. Evenimentele care s-au desfășurat în Transilvania au dat dreptate argumentelor aduse de Mihai Viteazul. La 1 februarie 1601, avea loc în Transilvania o nouă insurecție nobiliară, care urmărea readucerea pe tron a lui Sigismund Báthory. La 5 februarie, la Cluj, era tras în țeapă și ars de viu, viteazul comandant de oști al lui Mihai Viteazul, Baba-Novac, «legat cu lanț de fier», și a «preotului» său român, pentru că ar fi chemat pe turci în Banat³⁹.

În această situație, Mihai Viteazul era singurul care putea rezolva din nou problema ardeleană. Constrâns de împrejurări, la 1 martie 1601, împăratul îl primea acum în audiență pe Mihai Viteazul, impunându-i însă condiția de a se împăca cu generalul Basta și a «supune împreună Transilvania stăpînirii austriece. Mihai Viteazul nu putea nicidecum renunța la politica sa. Într-o scrisoare din 1 mai 1601 către boierii munteni, în care se întitulează «principe ereditar» al Țării Românești, «gubernator și domn al Transilvaniei și Moldovei», Mihai Viteazul se arăta hotărît să reia acțiunea de unificare politică a celor trei țări românești. La Gorăslău, la 3 august 1601, armatele unite ale lui Mihai Viteazul și ale generalului G. Basta cîștigaseră victoria hotărîtoare. Calea spre stăpînirea Transilvaniei era acum deschisă. Mihai Viteazul avea din nou la îndemînă forța militară necesară pentru reînceperea acțiunii de unificare politică a țărilor române⁴⁰. Dar, forțele adverse erau prea puternice pentru a le mai putea înfrînge. Se vedeau puse în primejdie interesele politice ale nobilimii din această parte a Europei și interesele de stat ale Austriei, ale Poloniei și ale Imperiului otoman. «Impotriva a ceea ce reprezenta Mihai Viteazul s-au unit o clipă interesele cele mai divergente, atît de mare era considerat pericolul legat de numele și de acțiunile sale»⁴¹. Soluția pentru înlăturarea piedicii din calea stăpînirii austriece asupra Transilvaniei și a celorlalte două țări românești a fost suprimarea fizică a lui Mihai Viteazul⁴².

O gîndire și o acțiune politică și militară de proporțiile celei desfășurate de Mihai Viteazul a declanșat opoziții multiple și aprige împotriviri de la nemeșii transilvăneni și pînă la oficialitățile habsburgice, otomane și polone, care urmăreau să cuprindă sau să țină în continuare țările române în sfera lor de influență și de dominație⁴³. După victoria de la Gorăslău (3 august 1601), asasinatul a apărut adversarilor lui Mihai ca «modalitate» cea mai directă de a-l înlătura. Ucigașii tocmiți de generalul imperial Basta au pus capăt vieții lui Mihai Viteazul în zorii zilei de 9/19 august 1601 «pe cîmpii Tordei», cînd împlinise abia 43 de ani. Ei au fost: Jacques Beauri și Mortague, care comandau un detașament de 300 de mercenari valoni. Căpitanul valon Rosini i-a dat lovitura mortală cu halebarda^{43a}. Să ascultăm însă cuvîntul cutremurător al cronicii: «Iar cînd într-o dimineață, văzu Mihai Vodă oastea nemțească viînd cătră cortul lui, umii călări, alții pedestri, și socoti Mihai că acestea sînt ajutorul lui, și nimica de dinșii nu se temea. Iar ei, procleții, nu au fost ajutor, ci

38. *Istoria României*, II, 1962, p. 1001.

39. N. Iorga, *op. cit.*, p. 385.

40. *Istoria României*, II, p. 1002.

41. *Idem*, p. 1004; Șt. Ștefănescu, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, în «Studii și materiale de istorie medie», 1962, p. 175—188.

42. *Idem*.

43. Pr. I. Ionescu, *Capul lui Mihai Viteazul*, în «In drumător Pastoral», IV, Alba Iulia, 1980, p. 126.

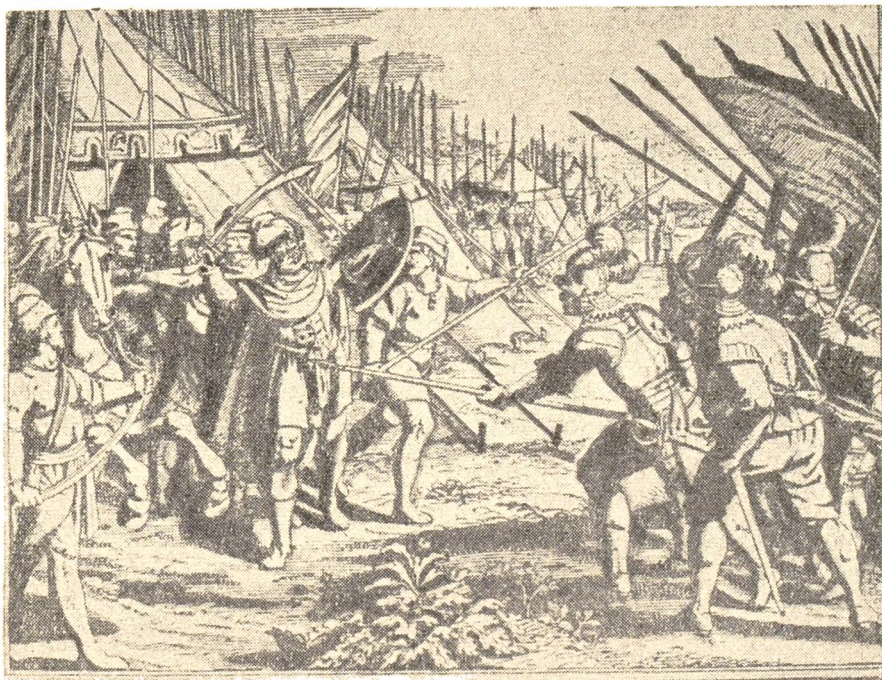
43 a. N. Iorga, *op. cit.*, p. 397.

vrăjmași. Și deaca văzu că sosesc, eși Mihai Vodă din cortu-său înaintea lor vesel și le zise: Bine ați venit voinicilor, vitejilor! Iar ei se repeziră asupra lui ca niște dihănii sălbatice cu săbiile scoase. Ci unul dete cu sulita și-l lovi drept în inimă, iar altul degrab îi tăe capul.

Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaci, pentru că nu știuse, nici să împăilejise sabia lui cea iute în mâna lui cea vitează. Și-i rămase trupul gol în pulbere aruncat, că așa au lucrat pizma încă dinceputul lumii. Că pizma au pierdut pre mulți bărbați fără de vină, ca și acesta.

Căci era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz bun pentru ei, cit făcuse pe turci de tremura de frica lui. Iar diavolul cel ce nu va binele neamului creștinesc, nu l-au lăsat, ci iată că cu meșteșugurile lui au intrat prin inima celor răi hicleni, pînă il deteră morții. Și rămaseră creștinii, și mai virtos Țara Românească, săraci de dînsul»⁴⁴.

Împreună cu Mihai Viteazul, «vreo șaisprezece ostași întovărășiră în moarte pe domnul lor. Unul dintre boieri strigă: «Am pierdut Ardealul pe Cîmpia Turdei, tot aici voim să-l redobîndim»⁴⁵.

Uciderea lui Mihai Viteazul
(Reproducere după Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 7).

44. Cronicile medievale ale României, III. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*. Ediție critică întocmită de C. Giurescu și D. Simonescu, 1960, p. 81—82; A se vedea și Cronicile medievale ale României, IV, *Istoriile domnilor Țării Românești*, de Radu Popescu vornicul, ed. critică de Const. Grecescu, București, 1963, p. 80; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, 1968, p. 428; Șt. Nicolaescu, *Cum a murit Mihai Vodă Viteazul*, București (f.d.), p. 8.

45. Szamosközy, trad. Crăciun, p. 159, cit. N. Iorga, *op. cit.*, p. 399.

Schingiuit, bătrînul ban Mihalcea «a fost aruncat la Bălgrad într-o groapă de unde scoteau piatră, în cîmpia unde a fost bătaia, în locul Tîrgului-Vechi, lîngă cetate, de unde l-au scos cîinii și l-au mîncat»⁴⁶.

Se adevereau cuvintele ce le spusese Mihai Viteazul: «o așa neomenie n-a fost făcută nici de păgîni».

S-a pus întrebarea: Mihai Viteazul, ca militar și om politic de o excepțională calitate, cum de nu și-a luat măsurile elementare de pază și securitatea propriei sale persoane? Cum arată Dinu Giurescu, nu poate exista decît o singură explicație: — Mihai nu și-a putut închipui o clipă că va fi arestat și asasinat de generalul comandant al armatei imperiale, de reprezentantul oficial al guvernului cu care avea un tratat formal de alianță, alături de care luptase atîta timp și nu-și va fi putut închipui că, între aliații creștîni ce urmăresc o cauză comună majoră, ar putea exista altceva, în afară de o lealitate sinceră⁴⁷. Pentru această încredere și înaltă atitudine de caracter, Mihai Viteazul avea să plătească în condiții tragice cu propria sa viață jосnicia intrigilor și jосnicia caracterului trădătorilor și ucigașilor săi.

Dar, dacă «trupul lui cel frumos ca un copaci» îi era doborît mișesește «pe cîmpii Tordei», cauza luptei sale drepte și sînte mu putea fi doborîtă. Unitatea politică a țărilor române înfăptuită de Mihai Viteazul a rămas permanent ca o idee călăuzitoare în conștiința fiecărei generații, căpătînd valoarea unui mesaj național. Poporul român ca și popoarele balcanice l-au cîntat în balade și cîntece⁴⁸, iar românii din Transilvania i-au pictat chipul de martir pe icoanele de sticlă, ipostaziat în chipul Sfîntului Theodor Tiron «Todor Biruitorul»⁴⁹, trecute și peste muntii în cele două țări românești și păstrate în case sub lumina candelelor și năframa ștergarelor, adunînd nădejtile împlinirilor, în numele Sfîntei Troițe, hramul Mitropoliei din Bălgrad (Alba Iulia) și patronul celor trei țări românești, unite pentru prima dată politic de Mihai Viteazul, primul făuritor al unității noastre naționale⁵⁰. Sfîntul mucenic Theodor Tiron va deveni pe steagul *Revoluției din 1821*, pictat la mănăstirea Antim din București de monahul David, în culorile roșu, galben și albastru, *patronul Domnului pandurilor*, în lupta lui pentru biruință «a tot norodul românesc»⁵¹, pornit,

46. *Ibidem*.

47. Dinu C. Giurescu, *Primul drum al tuturor românilor*, în «Magazin istoric», anul X (98), nr. 5, mai, 1975, p. 6; C. Rezachevici, *Mercenarii în oștile românești în evul mediu*, în «Revista de istorie», tom. 34, 921, 1981, p. 57, arată că mercenarii lui Mihai au fost angajați de Basta în solda sa.

48. Ion Drăgoescu, *Consemnări și tradiții privind figura lui Mihai Viteazul*, în «Revista de Etnografie și Folclor», tom. 21, 1, 1976, p. 61—72; Victor Atanasiu, *Mihai Viteazul, proeminentă personalitate militară*, în «Revista de istorie», 28, 1975, 4, p. 28; Carol Göllner, *Semnificația europeană a luptelor lui Mihai Viteazul în cadrul războaielor turcești din secolul al XV-lea*, în «Mihai Viteazul. Culegere de studii», op. cit., p. 28—35; Florian Dudaș, *Mihai Viteazul în conștiința românilor din Transilvania. Mărturii istorice*, în «Mitropolia Banatului», an. XXV, 1975, nr. 4—6, p. 216—223.

49. Cornel Irimie — Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, 1968, icoanele nr. 51 și 52; Idem, *Icoane pe sticlă*, ed. Meridiane, 1971, p. 16; Iuliana Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, ed. Meridiane, 1975, București, nr. 34.

50. Pr. I. Ionescu, *Capul lui Mihai Viteazul*, art. cit., p. 127.

51. Steagul Revoluției din 1821, sub flămurile căruia Domnul Tudor rostește la 23 ianuarie *Proclamația de la Tismana — Padeș*, către «tot norodul românesc», constituia un simbol național pentru toți cei «de un neam și de o lege cu noi». În emblema steagului este plasată central, la bază, stema Țării Românești, corbul cruciat, cu aripile în zbor, aflat în tradiția heraldică a țării din secolul al XIV-lea, din timpul lui Dan I (circa 1383—1386). Deasupra este reprezentată Sfînta Treime: Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul, odihnindu-se pe norii cerului și Sfîntul Duh în chip

ca și Mihai Viteazul, tot din Oltenia, și, care-și găesc împreună, pentru lupta și jertfa lor, în acest an, în conștiința poporului român, popas comemorativ (380 și 160 de ani).

Despre cele petrecute după moartea lui Mihai Viteazul, informațiile ce le avem sînt divergente⁵². De acum începe însă «*odiseea capului Viteazului*»⁵³.

După ce trupul eroului a fost îngropat în Cîmpia Turzii de oamenii săi cei credincioși⁵⁴, iar mai tîrziu, se crede să fi fost adus în otitoria sa, Catedrala de la Alba Iulia, capul i-a fost dus în ascuns la Tîrgoviște de postelnicul Turturea⁵⁵ și înhumat la mănăstirea Dealu. O tradiție păstrată la schitul Trivalea din Pitești spune că, în vechiul schit de lemn, din josul actualului schit clădit de Varlaam (în 1674; 1678—1686) ar fi fost adăpostit capul lui Mihai Viteazul care a fost adus din Transil-

de porumbel, reprezintă simbolul unității «*norodului românesc*». De o parte și de alta sînt plasaji Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, purătorul de biruință, în dreapta, simbolul eclesiastic al Moldovei, din vremea mușatinilor. Îmbrăcat în armură de luptător, are coiful pe cap, nîmbat, ține în dreapta platoșa, iar în stînga, adusă strîns la brîu, o creangă de finic. În stînga, în aceeași armură militară, avînd coiful pe cap nîmbat, Sfîntul Theodor Tiron, patronul Domnului Tudor, poartă mina stîngă la piept, simbol al jurînței către Sfînta Treime al luptei desfășurate de Tudor, iar în dreapta port-drapelul, ridicat pentru «*dreptățile norodului*». Opt stihuri, grupe simetric de o parte și de alta a stemei Țării Românești, exprimă credința luptătorilor: «*Tot norodul românesc / Pre Tine Te proslăvesc, / Troiță de-o-îlîntă / Trimițe-mi ajutorîntă / Cu puterea Ta cea mare / Și în brațul Tău cel tare, / Nădejde de dreptate / Acum să am și eu parte.*»

1821 Ghenarie.

52. P. S. Emilian Bîrdaș, *Alba Iulia oraș bimilenar*, Sibiu, 1975, p. 55—59; Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, Silviu Dragomir, *Mormîntul lui Mihai Viteazul în Catedrala din Alba Iulia*, în: «*An. Acad. Rom.*», îst., 1939; Constantin Rezachevici, *Ultimele zile*, în «*Magazin istoric*», 8, 1976, p. 18—22.

53. Ilie Dumitrescu, Constantin Cîrjan, *Odiseea capului viteazului*, în «*Magazin istoric*», nr. 8, 1976, p. 23—24.

54. Silviu Dragomir, *op. cit.*; N. Iorga, *op. cit.*, p. 398: «*Bestiile-i tăiară capul cu înșăși sabia lui și zvîrliră trupul cîinilor din tabără, unde rămase trei zile, pînă l-au înmormîntat pe furîs niște sirbi.*»

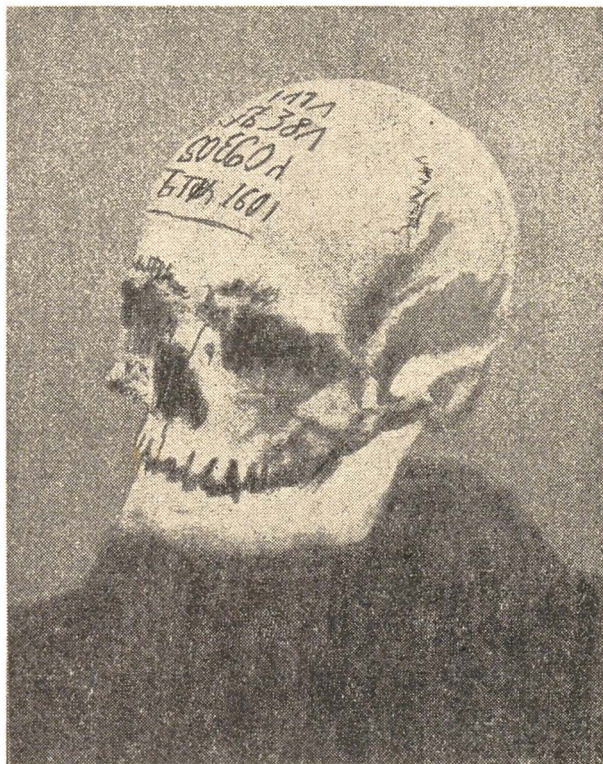
Șt. Nicolescu, *op. cit.*, p. 8: «*Luat-au capul lui și l-au purtat prin toată tabăra cu vorbe de ocară și mînjind mulțimea, că a fost trădător. Trupul lui l-au pus spre batjocură pe un hoit de cal și astfel a stat trei zile nefîngropat. Apoi, trecînd pe acolo niște călători creștini, cu frica lui Dumnezeu, s-au milostivit și l-au îngropat cu cinste pe cea colină a Turdei. Capul lui purtat a fost și prin Alba Iulia, ca să-l vadă ungerii de acolo că Mihai Vodă, cel temut de toți, a pierit cu adevărat. Iar de aici un credincios boer al său, anume Turturea postelnicu, care făcuse frăție de cruce cu marele erou, mult s-a nevoit și bani mulți a cheltuit de-a luat cinstitu-i cap și l-a adus la mănăstirea Dealului, împlinîndu-și făgăduința dată domnului său, Mihai Vodă, și împărțind mila ce-o lăsase el pînă era în viață.*»

«*De aceea să povestim de boierii care au fost a lui Mihai Vodă, anume Turturea postelnicu(1): Acesta a fost legat cu jurămint tare, cum să caute amîndoi unul pe altul pînă la moarte. Și de se va întîmpla lui Mihai Vodă să piară în alte țeri, să nu-i lase oasele acolo, ci să le aducă în Țeara Românească; iar de se va întîmpla să piară acest Turturea postelnicul în alte țări, să nu-i lase Mihai Vodă oasele, ci să le aducă în țară să i le îngroape. Drept aceea, dacă văzu Turturea postelnicul că tăiaseră pe Mihai Vodă, mult s-au nevoit pentru jurămint, ca să aducă oasele lui Mihai Vodă, ci nu le-au putut, ci au luat numai capul de l-au adus în Țara Românească și l-au îngropat la mănăstirea din Dealu Tîrgoviștii. Și au făcut milă mare, care au fost lăsat Mihai Vodă să dea acei monastiri» (*op. cit.*, p. 10; Gr. Tocilescu, *Studii critice asupra cronicilor române*, în «*Revista pentru istorie, arheologie și filologie*», an. II, vol. I, p. 278).*

55. C. Rezachevici, *Cine a adus la Tîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?*, în «*Magazin istoric*», nr. 6, 1969, p. 56, 58; Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 9—11.

vania, poate pe valea Oltului, cu opriri la Cozia, la Cotmeana, la Trivalea—Pitești și apoi la Dealu⁵⁵ a.

Piatra de mormint unde i se păstrează cinstitu-i cap a fost pusă în 1604 de Radu Buzescu și soția sa, Preda, cu inscripția în limba română, «limba lui de acasă»⁵⁶.
«Aice zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail, Marele Voevod, ce au

Craniul lui Mihai Viteazul
 (Reproducere după Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 10).

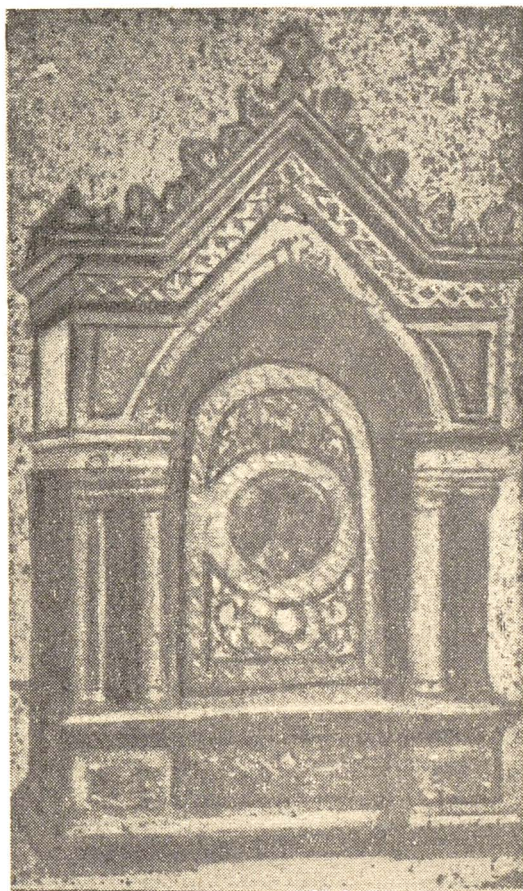
fost Domn Țării Rumânești și Ardealului și Moldovei. Cinstitul trup zace în Cîmpii Tordei. Și cînd l-au ucis nemții, ai au fost 7109, în luna lui avg. 8 zile. Această piatră o au pus jupan Radul Buzescul și jupîneasa Preda».

Locul unde a fost ucis Mihai Viteazul se află pe o colină de pe malul drept al Arieșului, în apropiere de localitatea actuală Mihai Viteazul, la 6 km vest de Turda. Pe acel loc, într-un parc îngrijit, o troiță masivă de stejar, care i-a fost înălțată după primul război mondial, și apoi refăcută după anul 1944, poartă inscripția: *«Aici a fost răpus Marele Voievod Mihai Viteazul la 9 august 1601».*

⁵⁵ a. Arhim. Gr. Urăscu, *Schitul Trivale din Pitești*, în «Mitropolia Olteniei», XVII (1965), nr. 3—4, p. 107.

⁵⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 398.

În spatele troiței este fixată pe un piedestal o placă de piatră, care se crede că a fost din lespedea micului mormânt vremelnic al «Marelui Voievod Mihai Viteazul»⁵⁷. Un impunător obelisc avea să fie ridicat între anii 1976—1977 de sculptorii Marius Butunoiu și Vasile Rus Botin.

Osuarul lui Mihai Viteazul
(Reproducere după Șt. Nicolaescu,
op. cit., p. 11).

57. P. S. Episcop Emilian Birdaș-Rășinăreanu, *op. cit.*, p. 58; Nicolae Iorga, *Soarta taimei lui Mihai Viteazul*, București, 1919, p. 11; Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 4—8, bazându-se pe cronica lui Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Sava Brancovici, care a trăit la Alba Iulia de la vârsta de 12 ani până la 20 de ani (1656—1663) aflându-se acolo între anii 1667—1680, a avut posibilitatea să cunoască mormântul lui Mihai Viteazul din Catedrala mitropolitană, ca și istoria despărțirii trupului de cap (cf. C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 57, 61). Din Cronica lui Brancovici rezultă că, după ce trupul lui Mihai a fost înmormântat împreună cu capul în Cîmpia Turzii, a trecut citva timp până ce trupul a fost reînhumat în catedrala mitropolitană din

Trupul lui Mihai Viteazul rămas în pământul Transilvaniei și capul adus în Țara Românească aveau să pecetluiescă peste orice potrivnicii unirea Transilvaniei cu Țara Românească.

Mănăstirea Dealu, cu hramul Sfântul Nicolae, clădită în prima jumătate a secolului XV-lea (ante 1431), reconstruită de Radu cel Mare între 1499—1501, lucrările fiind terminate de Vlăduț voievod (1510—1512), zugrăvită de Neagoe Basarab, circa 1514, avea să fie refăcută de Mihai Viteazul, după pustiirea turcească a lui Sinan Pașa din 1595 și unde el avea să primească în 1598 solia lui Rudolf al II-lea pentru semnarea tratatului în lupta antiotomană⁵⁸.

În 1947, Gheorghe Bibescu (1842—1848), renovind biserica a dispus să se deschidă mormântul lui Radu cel Mare și cel al capului lui Mihai Viteazul și să li se expună capetele în două racla de sticlă, în fața cărora el a venit să se închine, într-un costum asemănător celui al lui Mihai Viteazul. În 1904, prin îndemnul și stăruința profesorului Grigore Tocilescu, societatea *Tinerimea universitară* a schimbat racla de sticlă cu un chivot de bronz, pe care Nicolae Iorga îl considera necorespunzător «pentru a adăposti o atât de prețioasă relicvă»⁵⁹. Din inițiativa lui N. Iorga, și cu sprijinul direct al lui Niculae Filipescu, ministrul de război, s-au proiectat două sarcofage de marmură albă, plasate în cele două părți laterale ale pronaosului. În anul 1908, la împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Radu cel Mare, rămășițele acestuia au fost înhumate definitiv într-unul din cele două sarcofage. Cel de al doilea mormânt nefiind gata, capul lui Mihai Viteazul a rămas mai departe în chivotul lui Tocilescu. În anul 1913 a fost terminat și sarcofagul lui Mihai Viteazul, executat de sculptorul Fr. Storck, dar evenimentele de atunci au împiedicat desăvârșirea planului⁶⁰.

Pe lespedeza dreptunghiulară a sarcofagului, în chenar, de jur împrejur, pe cele patru laturi, sînt sculptate numele localităților unde Mihai Viteazul a purtat bătăliile sale: 1595 CĂLUGĂRENI (apus); 1599 ȘELIMBĂR (răsărit); GIURGIU + NICOPOL + VIDIN + SILISTRA + RUSCIUK + PLEVNA (nord); 1600 MIRĂSLĂU + GORĂSLAU + TURDA 18 AUGUST 1601 (sud). La mijloc, sub stema lui Mihai Viteazul, este săpat epitaful, compus de N. Iorga: *Aici se odihnește ceea ce crima și impietatea au lăsat din trupul cel sfînt al lui Mihai Voievod cel Viteaz. Iar sufletul său trăiește în sufletele unui neam întreg pînă Scripturile se vor împlini, cînd va alla în ceruri odihna dreptilor împreună cu sufletele fericite ale părinților săi care au fost.*

Sarcofagul mai poartă săpate cuvintele: *S-au înrumusețat acest mormînt cu cheltuiala Țării, după trei sute unsprezece ani de la jertla lui, în anul 1913.*

Liga Culturală a Românilor, al cărei președinte era N. Iorga, depusese la racla de sticlă, cu craniul lui Mihai Viteazul, o coroană din bronz cu frunze de măslin și stejar, cu stema țării, avînd pe frunzele coroanei încrustate numele localităților legate

Bălgrad. Silviu Dragomir consideră că, dacă osemintele lui Mihai Viteazul au fost într-adevăr duse în catedrala de la Alba Iulia, aceasta s-a făcut în tăcere, fie în timpul lui Basta, fie ceva mai târziu. Și alți istorici susțin înhumarea trupului lui Mihai Viteazul în mănăstirea zidită de el în Alba Iulia, ca Szamasközy, Simikianus, W. Bethlen, cf. Rezachevici, *op. cit.*, p. 58; P. S. Emilian Bîrdaș, *op. cit.*, p. 59.

58. A se vedea: Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I. Țara Românească, Vol. 1: A—L*, ed. Mitropolia Olteniei, p. 269—272, (1970), cu istoricul mănăstirii și bibliografia lucrărilor publicate.

59. Ilie Dumitrescu, Constantin Cîrjaș, *Odiseea capului Viteazului*, în «Magazin istoric», nr. 8, 1976, p. 23.

60. *Ibidem*.

de luptele lui Mihai Viteazul, precum și omagiul: *Lui Mihai Viteazul (1593—1601) — Omagiu — Liga Culturală a Românilor — 1901*. Coroana se află și astăzi pe mormîntul lui Mihai Viteazul.

În împrejurările dramatice din septembrie-noiembrie 1916, spre a nu cădea unei eventuale profanări, craniul voievodului a fost transportat la Iași, unde se retrăsese și conducerea statului, și depus în catedrala mitropolitană a Moldovei, prin strădania a doi profesori de la liceul militar «Nicolae Filipescu» de la Mănăstirea Dealu: fostul preot *Alexandru Dolănescu*, ajutat de soția sa, și *Teodor Naum*, mai târziu profesor la Universitatea din Cluj, dresîndu-se cu această ocazie procesul verbal de predare, în trei exemplare, semnat de mitropolitul Pimen al Moldovei și de cei doi profesori, în ziua de 17 octombrie 1916⁶¹, dintre care un exemplar a rămas în păstrare la Mitropolie, altul a fost înmînat ministrului Cultelor, I. G. Duca, iar cel de-al treilea Ministerului de Război.

În aceste grele condiții se reîntorcea în Moldova Mihai Viteazul, după 316 ani, unde la 27 mai, la Iași, dăduse primul act mănăstirii Neamț, semnîndu-l: *Io Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei*. Prezența lui tutelară reprezenta pentru țara sfîșiată nădejdea victoriei crezului unității naționale.

Cum scria Nicolae Iorga, rătăcirile martiriului nu se isprăviseră. În cursul lunii august 1917, odată cu trenurile de refugiați care plecau din Iași în Rusia, este transportat și craniul lui Mihai Viteazul la Kerson, de către preotul profesor Grigore Popescu-Breasta, de la fostul liceu «Carol I» și director al fostului Seminar «Sf. Grigore Decapolitul» din Craiova, care l-a ascuns cu cutia în care se afla, sub poala acoperămîntului sfintei mese a altarului bisericii unde a oficiat în timpul șederii sale aici⁶². După ce s-a repatriat, capul Voievodului a fost predat la 5 aprilie 1918 din nou mitropolitului Pimen al Moldovei spre păstrare în Catedrala Mitropoliei din Iași⁶³.

La 8 noiembrie 1918, sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, într-o atmosferă de înalt entuziasm patriotic, în Catedrala Mitropoliei din Iași, cînd sfîrșitul

61. Pr. Dr. C. Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul militar «Nicolae Filipescu»*, Tîrgoviște, 1930, cit. Ilie Dumitrescu și Constantin Cîrjan, *art. cit.*, p. 23: «urmîndu-se sfatul Domnului profesor Iorga, a fost salvată relicva sfîntă a neamului românesc, capul lui Mihai Viteazul. Înfășurîndu-l într-o veche stofă bisericească și apoi într-alta obișnuită, preotul liceului, părintele Dolănescu, l-a transportat la Iași, depunîndu-l la Mitropolie, după un drum plin de multe peripeții».

Consiliul profesoral al liceului militar «Nicolae Filipescu», al cărui director de studii era prof. Ioan Pavelescu, a însărcinat cu această misiune pe pr. prof. Alexandru Dolănescu și pe prof. Teodor Naum, ieșan de origine. Prof. Teodor Naum a plecat mai înainte cu adresele oficiale, obținute de N. Iorga, pentru prevenirea autorităților locale, iar pr. prof. Alexandru Dolănescu l-a urmat la o zi sau două după aceea, împreună cu soția și trei copii (cel mai mare de cinci ani), purtînd într-un geamantan o cutie de lemn de ciureș, pe care soția preotului o căptușise cu catifea roșie, în care se afla capul lui Mihai Viteazul, învelit într-o stofă bisericească. În dimineața zilei de 16 octombrie 1916 prof. Teodor Naum l-a întîmpinat la gară pe pr. prof. Alexandru Dolănescu și, împreună au predat relicva la Mitropolie, dresîndu-se procesul verbal de predare în trei exemplare.

62. Prof. Maria Munteanu-Breasta, *Completări la Odiseea capului Viteazului*, în «Magazin istoric», Nr. 3, 1977, p. 31—32; Idem, *Chipuri de clerici olteni: Pr. prof. Grigore Popescu-Breasta*, în «Mitropolia Olteniei», an. XXXI (1979), Nr. 7—9, p. 596—604.

63. Pr. Scarlat Porcescu, *Craniul Voievodului Mihai Viteazul*, în «An. Inst. de istorie și Arheologie, A. D. Xenopol», XIV, 1977, Iași, p. 297—300; Idem, și în «Biserica Ortodoxă Română», an. XCVI (1978), Nr. 11—12, p. 1306—1313.

durerilor era aproape, s-a desfășurat comemorarea voievodului Mihai Viteazul, care reușise cu trei sute optsprezece ani înainte «să reconstituie vechea Dacie», de față fiind regele Ferdinand cu familia sa, membrii guvernului, corpul diplomatic, căpeteniile oștirii, foștii miniștri și un numeros public. Craniul Voievodului a fost așezat pe un catafalc în mijlocul catedralei, iar o gardă de ofițeri decorată cu ordinul «Mihai Viteazul» îl străjuia. Slujba de pomenire a fost oficiată de mitropolitul Pimen, care a și rostit un înflăcărat cuvânt patriotic, spunând, între altele, că: «Rare sînt zilele cînd un neam întreg și în împrejurări deosebite își sărbătorește eroii, precum ne-am adunat azi, aici, în vechea Mitropolie a Moldovei, ca să facem slujbă bisericească pentru pomenirea celui mai mare viteaz al neamului nostru... se cuvine ca, prin glasul meu, smeritul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, să aduc acea recunoștință adîncă, precum se cuvine mai marilor cîtori și viteji, fără care acest neam și-ar fi pierdut cărările vieții și ar fi pierit în întunericul vremii. Încheind cuvîntarea ce mi-a fost dat să țin la această strălucită sărbătoare religioasă-națională în prezența D-Voastre a tuturor, avînd între noi capul lui Mihai Viteazul, îndemn și rog pe toți, ca, în aceste vremuri mari, să avem sus inimile pregătite suflește pentru ziua cea strălucită a înfăptuirii României Mari, cum s-a gîndit eroul român Mihai Viteazul, al cărui nume îl sărbătorește astăzi toată suflarea românească»⁶⁴.

După amiază, la Teatrul Național din Iași, unde se aflau înaltele oficialități ale statului și reprezentanții românilor din Transilvania și Bucovina, s-a desfășurat un festival închinat memoriei marelui voievod. A vorbit atunci prof. Al. Lapedatu despre strălucitele fapte de arme ale lui Mihai Viteazul. Despre cinstirea lui Mihai Viteazul ca simbol al unirii tuturor românilor a vorbit Prof. Dr. Nicolae Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului, ca delegat al Consiliului Național din Ardeal, spunînd: «...Trupul lui a fost sfîșiat în bucăți de dușmani pe Cîmpia Turdei. Capul lui, în cuprinsul căruia s-a plămădit cel mai sfînt viș al neamului nostru, după o pribegie de peste 317 ani... se găsește în cetatea Unirii, unde acum 59 de ani s-a realizat unirea Moldovei cu Muntenia...; în zilele mari de astăzi am venit ca șol al Ardealului, ca să talmăcesc voința neștrămutată a întregului nostru popor de-a reîntregi moștenirea națională a marelui erou...»⁶⁵. În numele armatei, generalul N. Petała a omagiat memoria marelui voievod. Ansamblul coral al Catedralei mitropolitane a interpretat un bogat concert coral. Între alte bucăți corale a cîntat împreună cu toată asistența ridicată în picioare și *Deșteaptă-te Române*. Seara, în aula Universității ieșene a conferențiat N. Iorga despre semnificația unirii celor trei țări române în istoria neamului nostru, la care au asistat, de asemenea, înaltele oficialități de stat, reprezentanții românilor din celelalte provincii și numeros public.

În vremurile grele ale anilor 1916—1918, craniul lui Mihai Viteazul, păstrat, ca cel mai sfînt odor, în tainița păretelui de răsărit al altarului catedralei Mitropoliei din Iași, a luminat și a îmbărbătat inimile întregului nostru popor în victoria deplină a unității noastre naționale. Și au venit și zorile zilei noastre mult așteptate.

La 1 Decembrie 1918, Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia declara pe veci unirea Transilvaniei cu Țara Românească⁶⁶.

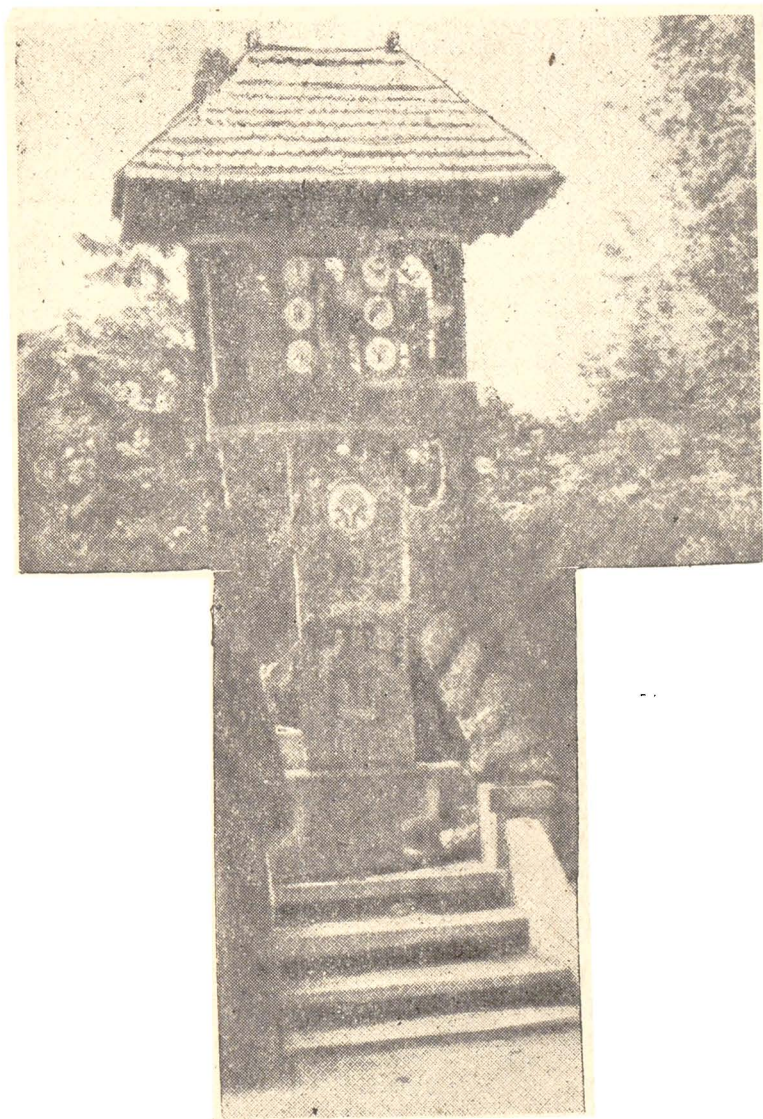
64. Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Din vremea marelui război*, București, 1919, f. 38—42.

65. Pr. I. Dăncilă, *Biserica strămoșească și marea noastră unire. Contribuția mitropolitului Nicolae la actul Unirii*, în «Omagiu I.P.S.S. Dr. Nicolae Bălan, la douăzeci de ani de arhipăstorie», Sibiu, 1940, p. 46.

66. A. Deac — I. Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotoptitorilor 1916—1918*, București, ed. Militară, 1978, p. 311.

În aureolat, capul lui Mihai Viteazul a urmat să se reîntoarcă la locul său de veci, spre a-și găsi odihna, în cripta de la Mănăstirea Dealu, cu toate onorurile cuvenite.

Potrivit actelor păstrate în arhiva Mitropoliei Moldovei și Sucevei din Iași, ca și actelor păstrate în arhiva Sfântului Sinod din București, pe care le facem cu-

Troița de pe «Cimpii Tordei», unde a fost ucis Mihai Viteazul
(Reproducere după P. S. Emilian Birdaș Rășinăreanul,
Alba Iulia oraș bimilenar, Sibiu, 1975, p. 58).

noscute și în Anexă, unele din ele fiind comunicate și aflate și în arhiva Mănăstirii Dealu, capul lui Mihai Viteazul trebuia să fie readus la Mănăstirea Dealu în luna noiembrie 1919⁶⁷. Pentru desfășurarea acestui important eveniment național s-au luat de către autoritățile de stat măsurile cuvenite. Cu adresa nr. 1333 din 12 noiembrie 1919, Marele Stat Major făcea cunoscut Cancelariei Sfântului Sinod de a i se comunica numele persoanelor delegate care vor participa la readucerea capului lui Mihai Viteazul de la Iași cu trenul special, ce urma să se oprească în localitățile istorice: Suceava, Turda, Alba Iulia, Sibiu, Șelimbăr și Mănăstirea Dealu⁶⁸.

Marele Stat Major, Secția a III-a, cu adresa nr. 1350 din 14 noiembrie 1919, făcea cunoscut Cancelariei Sfântului Sinod revocarea măsurilor luate, urmînd ca serbările pentru aducerea capului lui Mihai Viteazul la Mănăstirea Dealu să fie anulate la timp⁶⁹.

În arhiva Sfântului Sinod se păstrează și textul unei telegrame din 8 noiembrie 1919, ce urma să fie comunicată Cancelariei Mitropoliei din Iași despre sosirea mitropolitului Pimen, cu trenul. În josul telegramei, însemnarea scrisă de mînă cu creion culoare albastră: «Nu s-a expediat fiind grevă generală la poștă și telegraf»⁷⁰.

Mișcările muncitorești revendicative, ca și acțiunile armatei române în apus: «La 4 august 1919, armata regală română intra în Budapesta, unde avea să staționeze pînă în primăvara anului următor»⁷¹, au făcut ca manifestările programate să fie amîinate.

Delegatul Ministerului de Război, colonelul I. Manolescu, în numele *Societății Mormintelor Eroilor căzuți în Război — Comitetul Central*, cu adresa nr. 1183/11 august 1920 făcea cunoscut Cancelariei Sf. Sinod programul serbărilor ce vor avea loc cu ocazia transportării capului lui Mihai Viteazul de la Iași, prin Ardeal, la mănăstirea Dealu, însoțit de itinerarul și programele de detaliu, invitînd un delegat să participe la procesiune.

Adresa poartă rezoluția cu cerneală albastră: «Am luat eu parte în tot drumul M» (=Mitropolitul Miron)⁷².

Itinerarul, dat în anexă, prevedea desfășurarea procesiunii de la Iași, prin Ardeal la Turda, Sibiu, Șelimbăr și Țirgoviște, între 20 și 26 august 1920.

Festivitatea ridicării capului s-a aminat pentru ziua de 23 august 1920, fixîndu-se și noul itinerar al parcurgerii trenului special de la Iași la Țirgoviște: Iași — Ruginoasa — Pașcani — Mîrcești — Roman — Bacău — Mărășești — Focșani — R. Sărăt — Buzău — Ploiești — Țirgoviște.

Ministerul de Război, cu adresa nr. 9213 din 16 august 1920 aducea mulțumiri mitropolitului Pimen «pentru că a păstrat cu cinste capul lui Mihai Viteazul». Rezoluția mitropolitului era următoarea: «Această adresă a Domnului Ministru de Război, General Rășcanu, se va păstra la dosar ca un document foarte prețios pentru noi din timpul marelui război, ca păstrător al capului lui Mihai Viteazul la Mitropolia Iași»⁷³.

67. Vezi și Ilie Dumitrescu, Constantin Cirjan, *op. cit.*, p. 24.

68. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar Nr. 147/1919*, fila 219. Adresa este înregistrată cu Nr. 63 din 13 noiembrie 1919. A se vedea *Itinerarul*, în Anexă, între 14—21 noiembrie 1919. 69. *Ibidem*, fila 218. 70. *Ibidem*, fila 216.

71. *Istoria poporului român*, sub redacția acad. Andrei Oțetea, ed. Științifică, București, 1970, p. 522. 72. Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 151/1920*, fila 67.

Mitropolitul Primat Conon Arănescu Donici (14 februarie 1912— 1 ianuarie 1919; + 7 august 1922) «a făcut paretisis» la 1 ianuarie 1919, iar la 31 decembrie 1919 este înșcăunat Miron Cristea (31 decembrie 1919 — 6 martie 1939).

73. Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 299.

Profesorul Ioan Petrovici, în cartea sa de *Amintiri*, în capitolul «*Readucerea capului lui Mihai Viteazul de la Iași la Mănăstirea Dealului (1920)*»⁷⁴ relatează, printre altele, următoarele: «S-a hotărât întoarcerea acestor moaște, cu un ceremonial deosebit, în vara anului 1920.

Era la cîrma statului generalul Averescu; totuși, inițiativa acestei transportări sărbătorești a aparținut lui N. Iorga, șeful opoziției din Cameră, dar mai presus de toate savantul cu un prestigiu unic față de propunerea căruia, guvernul a arătat o promptă sollicitudine.

S-a hotărât, în deplin acord, constituirea unui tren special cu un vagon anume amenajat, în care țeasta eroului să fie așezată pe catifeaua unei mese proporționate, păzită de două santinele militare. În convoiul celorlalte vagoane, călătorea o delegație ad-hoc, compusă din mai mulți arhieri, în frunte cu mitropolitul primat Miron Cristea, N. Iorga, președintele Ligii Culturale, trei reprezentanți ai Universității din Cluj, Marin Ștefănescu, Fl. Ștefănescu-Goangă și I. Lupaș, — precum și doi reprezentanți ai Parlamentului: din partea Senatului, generalul ardelean Herbai, iar din a Camerei, autorul acestor povestiri (Ioan Petrovici). Mai erau și ziaristi, care trimiteau succesiv dări de seamă la gazetele respective.

Cel dintîi proiect al traseului a fost ca, de la Iași, să meargă pe linia Pașcani—Roman—Bacău, să intre în Transilvania, făcînd un ocol prin Alba Iulia, Sibiu și apoi să treacă din nou Carpații, îndreptîndu-se spre Tirgoviște. Nu știu din ce motive s-a renunțat la acest ocol și în ultimul moment s-a decis să urmăm calea directă: de la Bacău la Focșani, Rîmnicul Sărat, Buzău, Ploiești, Tirgoviște»⁷⁵.

Prin grija Comandamentului Corpului 4 Armată Iași s-a pregătit un așet de tun, în vederea transportării craniului de la Mitropolie la gara Iași, cu un piedestal de stejar pentru depunerea lădiței ce purta capul marelui erou. Vagonul a fost drapat mortuar cu drapele cernite și cu coroane de flori naturale. S-a pregătit și o lădiță cu pereții de geam, în care craniul să fie expus publicului, pentru care s-a intervenit la Institutul de Anatomie al Facultății de Medicină din Iași «ca să fie prinse oasele craniului» care, între timp, se desprinseseră⁷⁶.

În presa timpului au apărut numeroase relatări și informații în legătură cu transportarea craniului voievodului de la Iași la mănăstirea Dealu. Se relatează că în vederea festivităților au sosit la Iași, în ziua de 22 august 1920, mitropolitul primat Miron Cristea, N. Iorga și alți reprezentanți ai autorităților de stat, ai Universităților din țară și ai societăților culturale, care au fost întîmpinați la gară de reprezentanții autorităților locale. Generalul Lupescu, comandantul armatei române de est a salutat mai întîi pe mitropolitul primat Miron Cristea, care a răspuns «că e fericit a călca pentru întîia oară pe pămîntul moldovenesc și în orașul Iași». Delegații au mers la Mitropolie, unde a avut loc un serviciu religios, la sfîrșit vorbind mitropolitul Miron Cristea despre «glorioasele lupte duse de neamul românesc pentru dezrobirea sa». Adresîndu-se ieșenilor, îi încredința «că pot fi mindri, căci din Iași au purces toate actele mari ale neamului românesc». După amiază, mitropolitul Miron Cristea, însoțit de mitropolitul Pimen al Moldovei, de N. Iorga și de reprezentanții autorităților au vizitat biserica Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc și mănăstirea Ce-

74. Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieți. Amintiri*. București, 1966, p. 280—286; A se vedea și N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, București, 1935, p. 178 și urm.

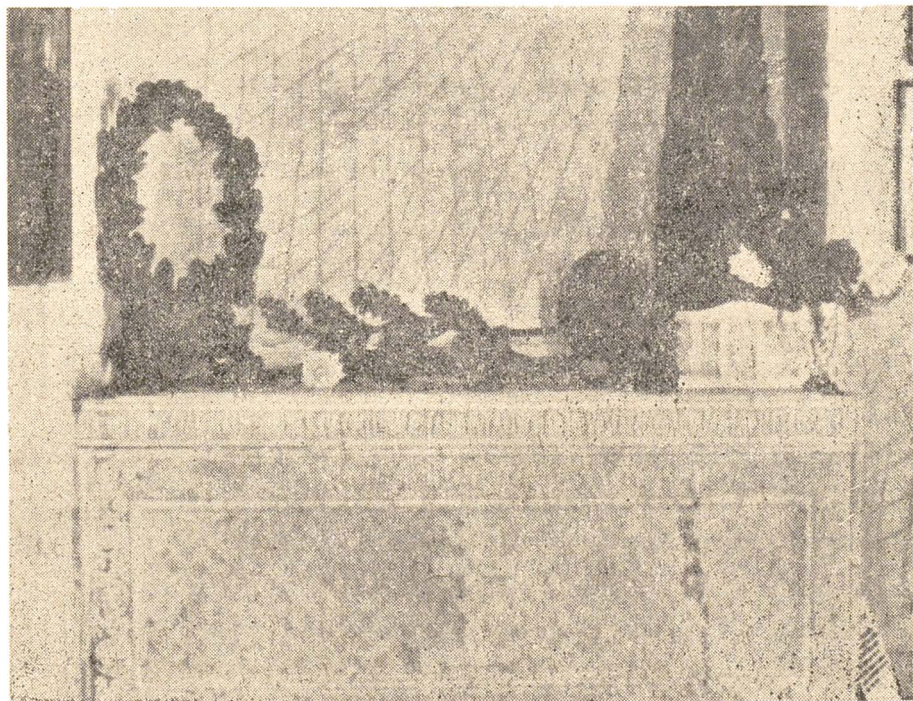
75. *Ibidem*, p. 280—281.

76. Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 299—300.

tătuia. Seara a avut loc un festival la Teatrul Național, la care a conferențiat Nicolae Iorga despre Mihai Viteazul ⁷⁷.

În ziua de 23 august, potrivit programului stabilit, dimineața, la orele 10, s-a oficiat în catedrala mitropolitană un serviciu religios de către cei doi mitropoliți, înconjurați de un numeros sobor de preoți.

Capul viteazului erou era așezat pe un catafalc, frumos împodobit cu coroana de lauri oferită de regina Maria. O gardă de onoare în jur era compusă de patru colonei: Cristodulo, Gurău, Diamandi și Ionescu. Un mare număr de ofițeri superiori stăteau în apropierea sicriului, în frunte cu generalii: Lupescu, Zadic și Gherculescu și primarul orașului Iași, colonelul Negruți. Delegații din țară ocupau partea dreaptă dinspre altar. După serviciul religios, mitropolitul Miron Cristea și mitropolitul Pimen au rostit cuvântări, cărora le-a răspuns generalul Lupescu, în numele ostașilor. N. Iorga a slăvit «împlinirea visului secular și aduce omagii oștirii române» ⁷⁸.

Mormîntul lui Mihai Viteazul

La sfîrșit, sicriul «cu relicva scumpă» este luat pe umeri de ofițeri superiori, în frunte cu generalii Zadic, Lupescu și Gherculescu și dus afară, unde a fost așezat pe afetul de tun frumos împodobit cu steaguri tricolore. În curtea bisericii aștepta un imens public. Muzicile au intonat imnuri religioase. Clopotele Mitropoliei

⁷⁷. *Mișcarea*, anul XIV, nr. 182, luni, 20 august, 1920; Nr. 183, miercuri, 25 august, 1920.

⁷⁸. *Ibidem*.

răsunau prelung. Sicriul a fost așezat pe afet și s-a format cortegiul, într-o măreață procesiune — alcătuită din corurile, membrii clerului, studențimea universitară, școlile de fete, școlile de băieți, Seminarul «Veniamin Costachi», școala normală, liceele, gimnaziile etc., compania de onoare cu toate drapelurile, afetul de tun cu capul marelui erou urmat de generalul Lupescu, prefectii P. Pogonat și Petit, consulii Franței și Greciei, generalul Zadic, comandantul corpului 4 armată, generalul Rudeanu, generalul Gherculescu, colonelul Miltiade, M. Negruți, primarul orașului și alte autorități locale, profesorii universitari, reprezentanții autorităților administrative, corpul profesoral și ofițerii garnizoanei. Urmau orfanii, invalizii și veteranii de război, delegații din Basarabia, Bucovina și județele Moldovei, primarii rurali din județ și o mulțime imensă de lume»⁷⁹.

Străzile pe care a trecut cortegiul: Ștefan cel Mare, Cuza Vodă, Piața Unirii și Arcului — erau pavoazate cu drapel cernite, iar din loc în loc au fost înălțate arcuri cu flori și ramuri verzi. În piața gării a avut loc o grandioasă defilare, în timp ce escadrile de avioane zburau deasupra procesiunii. Înainte de plecarea trenului au mai fost cuvântări festive primarul orașului, M. Negruți, și mitropolitul Pimen⁸⁰. Trenul a pornit spre Ruginoasa, unde era înmormântat domnitorul Cuza (adus ulterior în Biserica Trei Ierarhi). «S-au alăturat, astfel, voievodul care a gândit și a realizat prima dată Unirea, cu acela care peste două veacuri și jumătate, a pus temelile statului național unitar român»⁸¹. În preajma înserării, al doilea popas s-a făcut la Mircești, pentru noaptea de 23 spre 24 august, unde s-a vizitat mormântul poetului Vasile Alecsandri, oaspeții depunând coroane, și casa în care a locuit «bardul neamului nostru, luptător și înflăcărat cîntăreț al Unirii»⁸². Acolo se găsea «și văduva lui V. Alecsandri, o venerabilă persoană de 90 de ani, micșorată la trup, purtînd o rochie neagră și un bariz de aceeași culoare, sprijindu-se într-o cîrjă de lemn noduros», unde domnii delegați «așezînd pe un fotoliu, la mijloc, pe d-na Paulina Alecsandri», s-au fotografiat împreună⁸³.

A doua zi, luni dimineața, 24 august 1920, trenul a sosit în gara Roman, unde s-a făcut primirea oficială de către prefectul județului, primarul, clerul și o numeroasă asistență. O companie cu drapelul a dat onorurile, apoi s-a oficiat un serviciu religios de către episcopul Teodosie al Romanului. După serviciul religios au vorbit mitropolitul primat Miron Cristea, mitropolitul Pimen al Moldovei, prefectul și episcopul Teodosie⁸⁴.

De la Roman, trenul a pornit spre Bacău. În gară, aceeași primire oficială, unde au vorbit mitropolitul și prefectul. Pe la orele 14 și jumătate, trenul a oprit în gara Mărășești, unde a fost înconjurat de autoritățile locale, de elevii școlilor și de un numeros public. După cuvîntarea mitropolitului primat Miron Cristea, preoții orașului au oficiat un serviciu religios, vorbind apoi ajutorul de prefect, Manoliu, care a salutat «în numele orașului, moaștele marelui erou»⁸⁵. Însoțitorii trenului au vizitat localitatea, mormintele eroilor, precum și locul unde s-au dat luptele glorioase. Trenul și-a continuat drumul spre Focșani, unde a rămas peste noapte. În întîmpinare au ieșit autoritățile civile și militare din localitate, societățile, școlile etc. S-a oficiat un serviciu religios, apoi au vorbit despre însemnătatea faptelor marelui

79. *Ibidem*. 80. *Ibidem*.

81. Ilie Dumitrescu, Constantin Cirjan, *op. cit.*, p. 24.

82. *Ibidem*.

83. Ion Petrovici, *op. cit.*, p. 283—284.

84. *Dimineața*, joi 26 august, 1920.

85. *Ibidem*.

voievod mitropolitul primat Miron Cristea și institutorul Rosleanu, din partea Ligii Culturale.

În ziua de 25 august s-au făcut primiri festive la Râmnicu Sărat, Buzău și Ploiești. În gara Buzău trenul a ajuns la ora 11 și jumătate, unde, după onorurile

Mănăstirea Dealu

oficiale, episcopul Dionisie cu sobor de preoți a săvârșit serviciul religios și a vorbit despre «însemnătatea acestei mărețe serbări și datorita credincioșilor de a proslăvi memoria aceluia care au luptat pentru binele neamului și al țării»⁸⁶. Au mai ținut cuvântări prefectul, primarul, directorul liceului local, profesorul universitar din Cluj, Marin Ștefănescu și mitropolitul Miron Cristea.

Pe la orele 16, trenul se oprea în gara Ploiești, fiind întâmpinat de reprezentanții autorităților civile și militare. Onorurile au fost date de regimentul 7 Prahova. Serviciul divin pentru pomenirea marelui erou a fost oficiat de protoiereul județului Prahova, și apoi a vorbit Mitropolitul Miron Cristea, spunând, între altele: «Nu trebuie să uităm că Mihai Viteazul, înainte de a porni cu oaste în Ardeal s-a oprit în Ploiești și intrând într-o biserică a chemat binecuvântarea lui Dumnezeu asupra oștirii sale, spre a ieși biruitoare în lupta ce întreprindea... Cu oștile sale a trecut marele Mihai prin valea Teleajenului»⁸⁷.

La orele 18, trenul special, în uralele soldaților și ale populației a pornit spre Tîrgoviște. La orele 19 trecea prin Chitila și s-a oprit peste noapte, în gara Nucet.

Din gara Pașcani, N. Iorga invitase telegrafic «pe rege să asiste la solemnitatea depunerii capului lui Mihai la mănăstirea Dealului, la care invitație suveranul a răspuns că vine cu toată dragostea»⁸⁸.

În ziua de 26 august, la orele 9 dimineața, trenul special intra în gara Tîrgoviște, unde s-a desfășurat ceremonialul de primire a craniului și de depunere în cripta de la Mănăstirea Dealu, după programul fixat. Urmărind desfășurarea procesiunii reținută în presa timpului, se menționează că, după ce s-a făcut primirea oficială în gară, într-un pavilion special în fața gării, a urmat un serviciu religios, oficiat de mitropolitul primat Miron Cristea, mitropolitul Pimen al Moldovei, mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan și protoiereul jud. Ilfov, pr. Vintilescu și de către toți membrii clerului din localitate. După serviciul religios, relicva a fost așezată pe un afet de tun tras de șase cai și, în sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraș, a pornit spre mănăstirea Dealu, însoțit de un alai impresionant: delegații Senatului, Camerei, Ministerului de Război, Societății «Mormintele Eroilor», Ligii Culturale, Caselor Naționale, Universităților, Tinerimii Române, studenților universitari, Sindicatului Ziariștilor și Asociației generale a ziariștilor și un public imens.

Regele, cu un tren regal, a sosit în gara Tîrgoviște la ora 11. După ce a trecut în revistă trupele în gară, Suveranul, într-un automobil a sosit la mănăstirea Dealu, unde s-a oficiat un parastas în fața locașului mănăstirii de către cei trei mitropoliți. S-au tras 21 salve de tun, rachete, iar muzicile au intonat «Pentru rugăciune». Corul mănăstiresc a dat răspunsurile. Curtea mănăstirii și împrejurimile ei erau înțesate de lume. După oficierea slujbei religioase s-au rostit discursuri. În cuvântarea sa, regele a spus că e fericit să asiste la solemnitatea depunerii capului lui Mihai în Mănăstirea Dealului, deoarece acest domnitor a răspuns la chemarea neamului, înfruntând adversități nenumărate pentru a putea înfăptui unirea Munteniei cu Ardealul și Moldova. Cu toate că această unire a fost înfăptuită pentru cîtva timp, acțiunea aceasta trebuie să ne servească drept exemplu de energie și imbold. Generațiile de azi, ca și cele viitoare sînt datoare să se inspire de la actele mărețe ale voievodului Mihai și nu trebuie să piardă niciodată din vedere eroismul, spiritul lui de jertfă și sacrificiul depus de Mihai pentru înfăptuirea unui ideal scump întregii suflări românești...».

86. *Universul*, vineri, 27 august, 1920, p. 3.

87. *Ibidem*.

88. *Idem*, sîmbătă, 28 august, 1920.

A vorbit apoi mitropolitul primat Miron Cristea, care a făcut apel la unire. Nicolae Iorga a vorbit în numele Academiei Române.

Din partea Adunării deputaților a vorbit profesorul Ion Petrovici, arătând că «Mihai a fost ucis la Turda — capul lui a fost despărțit de trup. Ideea lui măreață însă a rămas moștenire urmașilor și azi o vedem înfăptuită...».

Din partea Senatului a vorbit generalul Herbay. În numele Colegiului profesoral al Universității din Cluj, a vorbit Preotul profesor Ioan Lupaș, menționând că: «Ar fi fost un prilej de mândrie națională și de puternică manifestare patriotică, dacă ar fi fost trecut capul lui Mihai și prin Ardeal, unde a luptat și a pătimit marele domn român. Mihai s-a jertfit pentru ideea de neam. Expediția din Transilvania a fost rezultatul acestei idei...».

În numele Universității din Cernăuți, a vorbit rectorul Tarnowski. Din partea «Caselor Naționale» a vorbit profesorul universitar Marin Ștefănescu. În numele Liceului Militar de la Dealu a vorbit profesorul Vasile Haneș, iar din partea studențimii Cezar Partenie.

Înainte de a se depune capul în mormânt, «regele și-a scos de pe piept insigna albastră a Ordinului «Mihai Viteazul» și a așezat-o pe fruntea eroului, apoi, cu mâna lui, a cimentat cu mortar alb capacul de marmură al sarcofagului»⁸⁹. «Scripturile împlinindu-se, capul lui Mihai și-a căpătat odihna refuzată vreme de peste trei secole»⁹⁰.

Nicolae Iorga, cel care a inițiat, a participat personal și a dat înaltă valoare patriotică evenimentului național, își consemna impresiile adunate în suflet la sfârșit, care ne-au rămas ca o pagină sfântă în «*Scriptura neamului românesc*», pe care a sfințit-o și el, tot cu sîngele de martir: «Vin de la un drum lung, în care am străbătut de Iași pînă la Tirgoviște țara întreagă, aducînd din locul de pribegie amenințată de dușmani la locul de odihnă asigurată osul sfînt ce ne-a rămas de la acela care, în amintirea poporului nostru trăiește ca Mihai cel Viteaz.

Pretutinderi s-a adus cuvenita cinste acestui cap tăiat de sabia protivnicilor, în care sintem obișnuiți să vedem înnoaște ocrotitoare pentru binele țării și nației noastre. Au sunat trîmbițele la trecerea lui, imnul regal s-a cîntat înaintea acestei rămășițe omenești de trei sute și mai bine de ani; s-au plecat steagurile și armele s-au prezentat. Cuvintele cele mai alese s-au rostit și cele mai frumoase flori s-au pus cu brațul pe coșcigul lui.

De ce a mișcat mai mult pe cei care-l însoțeau a fost evlavia celor mici și smeriți, care, fără să fi citit cărți și să fi auzit lecții despre dînsul, simțeau bine în inima lor adîncă, folosul ce a venit, de pe urma acestui războinic, grozav în lupta pentru dreptatea creștinătății.

La gara din Iași, hamalii își scoteau șăpcile înaintea Domnului de pe vremuri și-și făceau cruce. Lingă Ploiești, mitropolitul Pimen al Moldovei a văzut sătenii pe cîmp care-și lăsau lucrul ca să se închine cu evlavie marelui mort care, în viața lui, duse la război pentru neam, pe înaintașii lor. La Tirgoviște, femeii din mahalale, copii desculți alergau cu mănunchi de flori și n-aveau bucurie mai mare decît aceea cînd vedeau că prinosul sărăciei și umilinței, dar și al nevinovăției și bunătății lor

89. Ilie Dumitrescu, Constantin Cîrjan, *op. cit.*, p. 24.

90. *Ibidem*, Racla în care se păstrase craniul lui Mihai Viteazul a rămas la mănăstirea Dealu, fiind apoi adusă de către col. Eugen Cristea la Muzeul Militar Central din București, unde se află și astăzi.

se așează pe sicriu lângă osul alb al capului tăiat de sabie, pentru că era al unui Român ridicat prin vrednicia lui mai sus decât trufia altor neamuri.

Azi ce a mai rămas din Mihai Voievod stă sub lespedea de marmură de la Dealu. În mormînt, Regele, desfăcînd de la gitul său crucea care poartă numele Viteazului, a pus-o lângă capul mucenicului. Și această cruce, care stă pe pieptul atîtor fii ai poporului care au călcat pe urmele lui, spre scopurile lui, stă acolo ca o veșnică legătură între ce a făcut el pe vremea lui și ce a făcut apoi o nație pentru nedesfăcuta ei unire»⁹¹.

La mormîntul care poartă sfînta relicvă a poporului român, a venit în ziua de 11 mai 1967 și Președintele Țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, aducîndu-i omagiul patriotic. Pe lespedea albă de marmură a mormîntului, a depus o sabie cu frunze de stejar, avînd încrustate pe ea cuvintele: «*Primului Întregitor de Patrie, Glorie nepieritoare!*», iar în Cartea de Aur a Muzeului mănăstirii Dealu a consemnat următoarele: «*Cu un sentiment, de adîncă venerație am vizitat muzeul «Mănăstirea Dealu», păstrător al unor pagini eroice din zbuciumata istorie a poporului român și din lupta sa pentru libertate și unitate națională, mărturie a vremurilor glorioase în care Mihai Viteazul a reușit pentru prima dată să înlăptuiască visul de întregire a Patriei.*

Amintirea memoriei glorioșilor înaintași constituie un puternic mijloc de educare socialistă a lăuritorilor României Socialiste.

Felicităm colectivul Muzeului pentru grija ce dovedește pentru păstrarea acestor valoroase vestigii ale trecutului de luptă al poporului nostru».

Realizarea statului național unitar român rămîne înfăptuirea visului nemuritor al Marelui Erou, ce luminează Chivotul de la Dealu.

«*Tot ce s-a lucrat și s-a plănuit de la 1601 pînă la 1918 de o latură și de alta a Carpaților, a fost ca o pregătire îndelungată și temeinică pentru dorita ei înfăptuire pe veci»⁹².*

Jertfa supremă adusă pămîntului românesc de Mihai Viteazul ne obligă pe toți fiii patriei noastre să lucrăm și să veghem neconținut la păstrarea unității, a suveranității și a independenței ei.

Pr. Prof. I. IONESCU

91. *Neamul Românesc pentru popor*, anul al VIII-lea, Nr. 29, 16 (29) august, 1920, p. 450—452.

92. I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, 1937, p. 152—153.

A N E X E

ITINERARUL ¹

Delegației însărcinată a purta capul lui Mihai Viteazul în țară și în ținuturile reunite ².

- Ziua de 14 noiembrie st.n. ³ — Ora 9 plecarea din București a membrilor delegației. Călătoria pînă la Iași. Seara sosirea la Iași.
- Ziua de 15 noiembrie — Ora 12,30 plecarea din Iași spre Suceava (Bucovina). Călătoria pînă la Ițkani. Seara sosirea la Suceava cu trăsurile.
- Ziua de 16 noiembrie — Ceremonia la Suceava la Mitropolie. Ora 17 plecarea din Suceava spre Ițkani, cu trăsurile. Ora 19 plecarea din Ițkani spre Turda cu trenul.
- Ziua de 17 noiembrie — Călătoria prin Pașcani—Adjud—Palanca—Gheorghi(eni)—St. Mikloș—Tg. Mureșului—Kociat la Turda. Seara sosirea la Turda.
- Ziua de 18 noiembrie — Ceremonia la Turda, pe locul unde a fost omorît Mihai Viteazul.
Ora 17 plecarea spre Alba Iulia. Ora 20 sosirea la Alba Iulia.
- Ziua de 19 noiembrie — Ceremonia la Alba Iulia în Cetate. Ora 18 plecarea spre Sibiu. La ora 20 sosirea la Sibiu.
- Ziua de 20 noiembrie — Ceremonia la Sibiu și Șelimberg. Ora 18 plecarea din Șelimberg spre Tîrgoviște prin R. Vilcea—Piatra Olt.
- Ziua de 21 noiembrie — Sosirea la Tîrgoviște și ceremonia depunerii capului lui Mihai Viteazul la Mănăstirea Dealul. Ora 13 plecarea din Tîrgoviște spre București. Ora 17 sosirea la București.

PROGRAMUL

Serbările ce vor avea loc cu ocaziunea transportării capului lui Mihai Viteazul de la Iași, prin Ardeal, la Tîrgoviște ⁴.

1. Capul Marelui Erou va fi ridicat de la Iași la 20 August 1920, transportat de delegații însărcinați de Guvern, prin Ardeal, la Alba Iulia, Turda, Sibiu, Șelimberg și în urmă deus la Mănăstirea Dealului, în ziua de 26 August 1920.

2. În localitățile arătate mai sus se va face de către I.P.S.S. Mitropolitul Primat, asistat de I.P.S.S. Mitropolitul Regiunii, cu Clerul hotărît de Înalt Prea Sfințiile lor,

1. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 149/1919*, fila 220 — scrisă la mașină, culoare indigo-violet.

2. *Ibidem*, filele 221—226 cuprind: *Programul detaliat al deslășurării Itinerărului serbărilor*, pe care nu-l mai reproducem, din economie de spațiu, care coincide, în mare, cu cel alăturat din august 1920.

3. Stil nou.

4. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 151/1920*, filele 70 și 71 tipărite.

o scurtă rugăciune la ridicarea capului din vagon și în urmă un serviciu religios, după cum se indică mai jos :

La Iași, la Mitropolie, înainte de a se ridica capul Eroului (20 August).

La Turda serviciul se va face chiar pe locul unde a fost omorât Mihai Viteazul (22 August).

La Alba Iulia, în Cetate (23 August).

La Sibiu la Mitropolie, dimineața și după amiază pe cîmpia de la Șelimbreg (24 August).

La Mănăstirea Dealului, în chiar locul Mănăstirei (26 August) ziua aniversării bătăliei de la Călugăreni.

În fiecare din localitățile indicate, după terminarea serviciului religios pînă la plecarea delegației, capul Marelui Erou va fi expus publicului.

3. Vor asista la gările respective în momentul cînd se va oficia rugăciunea :

a) Autoritățile militare și civile ;

b) Clerul ;

c) Școalele ;

d) Corurile și Societățile culturale din localitate și împrejurimi, cu drapelele ;

e) Public cît se poate mai numeros din localitate și împrejurimi invitat de autoritățile locale ;

f) O companie de onoare cu cît se poate mai multe drapele din Garnizoanele învecinate care va da onorurile ;

g) Trupe aduse din alte localități.

4. Parada militară va fi comandată de un general.

5. De la gară la locul indicat pentru oficierea serviciului religios, capul Marelui Erou va fi purtat pe un afet de tun, escortat de 4 ofițeri superiori decorați cu ordinul Mihai Viteazul.

6. Cortegiul de la gară pînă la locul unde se va oficia serviciul religios va fi format din :

a) Un pluton de cavalerie care va deschide cortegiul ;

b) Toate corurile din localitate care vor cînta imnuri religioase și patriotice ;

c) Clerul ;

d) Școalele din localitate ;

e) Compania de onoare cu Drapele ;

f) Afetul de tun cu capul Marelui Erou ;

g) Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană ;

h) Toate Societățile culturale, cu drapelele lor care vor fi invitate de autoritățile civile ;

i) Publicul care va fi înștiințat ;

j) Trupele aduse la nevoie din garnizoanele învecinate, care vor cînta marșuri și cîntece eroice.

Cu același ceremonial se va aduce capul Marelui Erou de la locul unde a fost expus publicului pînă la gară.

7. În tot acest timp vor suna clopotele la toate bisericile.

8. Delegația care va însoți capul Marelui Erou cu trenul se va compune din :

a) Un reprezentant al Curții Regale ;

b) I.P.S.S. Mitropolitul Primat cu suita ;

Cîte un delegat al Corpurilor Legiuitoare (adăugat cu cerneală, n.n.).

c) Un membru al Academiei.

- d) Cite un delegat al Universităților: București, Iași, Cernăuți și Cluj;
- e) Cite un delegat al Societăților studențești de la fiecare din cele patru Universități de mai sus;
- f) Un delegat al Comandamentului Legiunii de cercetași;
- g) Un delegat al Marelui Stat Major;
- h) Un delegat al Ministerului de Interne;
- i) Un delegat al Ministerului Instrucțiunii;
- j) Un delegat al Ministerului Artelor și Cultelor;
- k) Un delegat din Comitetul Ligii Culturale;
- l) Un delegat al autorităților din Ardeal;
- m) Un delegat al autorităților din Bucovina;
- n) Un delegat al Basarabiei;
- o) Cite un delegat al Societății Scriitorilor Români, Tinerimea Română și Casele Naționale;
- p) Un delegat al Comisiunii Monumentelor Istorice (D-nul Onciul);
- r) Un delegat al Sinodului;
- s) O delegație a Societății Ortodoxe a Femeilor Române;
- t) Un delegat al Societății I.O.V.;
- u) O delegație de trei ofițeri și zece grade inferioare din Regimentul «6 Mihai Viteazul»;

v) D-nii Pavelescu și Naum, profesori ai Liceului Mănăstirea Dealului, care pe timpul retragerii Armatei Române, au ridicat capul lui Mihai Viteazul;

x) Un medic militar care să însoțească această delegație; Comisiunea pentru organizarea serbărilor va face parte din delegația ce va însoți cortegiul: (cu cerneală, n.n.) delegații Ministerelor de Război, Instrucțiune și Arte, Presei, Ligii Culturale, Stat Major și C.F.R.

Insoțește comisiunea un secretar ofițer, 4 subofițeri și 4 grade inferioare.

9. Trenul special pentru transportul capului Marelui Erou și al invitațiilor va urma itinerarul alăturat și va fi însoțit pe tot timpul călătoriei de un inginer de la Căile Ferate cu însărcinarea de a preveni sau eventual de a înlătura toate piedicile ce s-ar opune călătoriei. În special sosirile în localitățile indicate să se facă astfel ca să se poată executa ceremoniile arătate la punctul 6 din program. Deoarece delegațiunea va dormi și va lua masa în tren, pe timpul călătoriei compunerea trenului este aranjată astfel că persoanele neinvitate nu pot călători în acest tren neavând loc.

10. Delegația va fi însoțită de un operator cinematografic militar, de fotografi și de (cu cerneală, n.n.) un număr de 3 corespondenți de ziare, hotărâți de Sindicatul Ziariștilor și 3 de Asociația Generală a Presei, în afară de ziarele Patria (Cluj), România (Cluj), etc. ce se invită special (hașurat) cite un corespondent al ziarelor: Universul, Dacia, Viitorul, Îndreptarea, Neamul Românesc, Țara Nouă, Steagul, Renașterea Română, Patria (Cluj), România (Cluj) etc.

11. Vagonul în care se va depune capul Marelui Erou, va fi decorat cu flori verdeață și drapele. De asemenea și afetul de tun pe care se poartă capul Eroului, de la Gară pînă la locul de ceremonie.

12. În timpul călătoriei, cite o gardă de patru soldați și un gradat din Regimentul 6 Infanterie Mihai Viteazul și Regimentul 40 Călugăreni, va face paza relicvelor Marelui Erou.

13. La Mănăstirea Dealului, garda de onoare va fi făcută de elevii Liceului care s-au chemat în acest scop.

14. În ziua de 26 August va avea loc în toată țara, în școale și în corpurile de trupă, dimineața Te-Deum-uri și parade militare, iar după amiaza și seara Serbări cu caracter național.

La Călugăreni, Comana și Vidra, unde au avut loc luptele lui Mihai Viteazul cu turcii, se vor organiza serbări și excursii școlare, după dispozițiunile Ministerului Instrucțiunii.

p. Delegatul Ministerului de Război și al

Comisiunii de organizare

Colonel,

(ss). Maior Pastia

PROGRAMUL DE DETALIU

al serbărilor ce vor avea loc cu ocaziunea transportării capului lui Mihai Viteazul de la Iași, prin Ardeal la Tîrgoviște¹.

LA IAȘI

În ziua de 20 August 1920

În ziua de 20 August, ora 10 a.m., se va ridica capul lui Mihai Viteazul de la Mitropolie, și se va transporta la gară cu următorul ceremonial:

1. Se va oficia, la plecarea din Mitropolie, un serviciu religios. Vor lua parte:

a) Autoritățile militare, civile și clerul din localitate;

b) Trupele din garnizoană cu drapelul și muzica;

c) Toate Societățile cu drapelul;

d) Școalele și corurile din localitate.

2. După oficierea serviciului religios, lădița ce poartă capul marelui erou național, se va depune pe un afet de tun, care va fi drapat cu drapelul național cernite (cuvînt hașurat, *n.n.*), pregătit din vreme, sub îngrijirea Corpului IV Armată.

3. Toate autoritățile arătate la punctul 1 vor însoți relicvele pînă la gara Iași, unde se va face o rugăciune și apoi se va depune în vagonul destinat (adăugat cu cerneală, în locul cuvîntului mortuar, hașurat, *n.n.*), care va fi drapat cu drapelul național și cernite, prin îngrijirea Corpului IV Armată, și care se va atașa trenului special, cu care va călători comisiunea însărcinată de Guvern.

4. Cortegiul care va însoți relicvele (în cerneală, în locul cuvîntelor: rămășițe pămîntești, hașurate, *n.n.*), ale eroului, pînă la gară va fi format în ordinea următoare:

a) Un pluton de jandarmi va deschide cortegiul;

b) Toate corurile din Iași, care vor cînta pe tot parcursul drumului imnuri religioase și naționale;

c) Clerul;

d) Școalele din oraș;

1. Arhiva Sfîntului Sinod, Dosar nr. 151/1920, filele 69, 72, 73.

- e) Compania de onoare cu toate drapelurile din garnizoană și cu drapelul Regimentului 6 Infanterie Mihai Viteazul ;
- f) Afetul de tun cu capul Marelui Erou ;
- g) Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană ;
- h) Toate societățile culturale care vor fi invitate la ceremonie în acest scop de Prefectura Poliției Iași ;
- i) Publicul ce va lua parte la oficierea serviciului religios ;
- j) Trupele din garnizoană cu muzica militară vor încheia cortegiul.
5. Parada se va comanda de un general din Corpul IV Armată.
6. Pe tot parcursul afetul de tun va fi escortat de către 4 ofițeri superiori din Corpul IV Armată, din cei decorați cu ordinul «*Mihai Viteazul*».
7. În tot acest timp toate clopotele bisericilor din oraș vor suna.
8. La gară, după ce se va oficia o scurtă rugăciune, se vor da onorurile de către compania cu drapelurile tuturor corpurilor de trupă din localitate adusă în fața vagonului special (= mortuar, hașurat, *n.n.*) în acest scop.
9. Pe tot timpul călătoriei de la Iași la Tirgoviște pe timp de 7 zile vagonul cu relicve va fi însoțit de o gardă din cîte patru soldați și un gradat din regimentul 6 Infanterie «*Mihai Viteazul*», și 40 Infanterie Călugăreni.
10. Plecarea din Iași spre Turda (hașurat Suceava și scris cu cerneală Turda, *n.n.*), ora 13—14, (scris cu cerneală și hașurat 12,30, *n.n.*).

În ziua de 22 August 1920

În dimineața zilei de 22 August, ora 9,30, se va ridica capul lui Mihai Viteazul și se va transporta pe locul unde a fost omorît, cu următorul ceremonial :

- Se va oficia la plecarea din gară, o rugăciune de către preoții din localitate. Vor fi prezenți la gară :
  - Autoritățile militare, civile și clerul din localitate ;
  - Trupele din garnizoană și garnizoanele vecine cu drapelurile și muzica ;
  - Toate societățile cu drapelurile ;
  - Școalele și corunile din localitate.
- După oficierea rugăciunii, lădița ce poartă capul Marelui Erou național se va depune pe un afet de tun, care va fi drapat cu drapelurile naționale, pregătite din vreme sub îngrijirea Corpului 6 Armată.
- Toate autoritățile arătate la punctul 1 vor forma cortegiul pînă la locul unde a fost omorît Mihai Viteazul, unde se va oficia un serviciu religios de tot clerul prezent, iar capul Marelui Erou va fi expus vederii publicului pînă la ora 15.
- Cortegiul va fi format în ordinea următoare :
  - Toate corunile din localitate, care vor cînta pe tot parcursul drumului imnuri religioase și naționale ;
  - Clerul ;
  - Școalele ;
  - Compania de onoare cu toate drapelurile și cu drapelul Reg. 6 Infanterie «*Mihai Viteazul*».
  - Afetul de tun cu capul Marelui Erou ;
  - Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană și ofițerii delegați din garnizoanele vecine ;

g) Toate societățile culturale, care vor fi invitate la ceremonie în acest scop, prin prefectură ;

h) Publicul ce va lua parte la oficierea serviciului religios ;

i) Trupele din garnizoană și garnizoanele vecine cu muzica militară vor încheia cortegiul.

5. Parada se va comanda de un general din Corpul 6 de Armată.

6. Pe tot parcursul afetului de tun va fi escortat de către 4 ofițeri superiori din Corpul 6 Armată decorați cu ordinul «Mihai Viteazul».

7. În tot acest timp clopotele de la toate bisericile vor suna.

8. La gară, onorurile vor fi date de către compania de onoare cu drapelul tuturor trupurilor de trupă din localitate, adusă în fața vagonului special, în acest scop.

9. La ora 15 capul Eroului se va ridica și va fi condus la gară cu același ceremonial ca la venire și va fi depus în vagonul mortuar la ora 16,30.

LA ALBA IULIA

În ziua de 23 August 1920

În dimineața zilei de 23 August, ora 9,00, se va ridica capul lui Mihai Viteazul de la gară și se va transporta la locul oficierei serviciului religios, cu următorul ceremonial :

1. Se va oficia la plecarea din gară o scurtă rugăciune de către preoții din localitate.

Vor fi prezenți la gară :

a) Autoritățile militare, civile și clerul din localitate ;

b) Trupele din garnizoană și cele din garnizoanele vecine cu drapelul și muzica ;

c) Toate societățile cu drapelul ;

d) Școalele și corurile din localitate.

2. După oficierea rugăciunii, lădița ce poartă capul Marelui Erou național se va depune pe un afet de tun, care va fi drapat cu drapelul național, pregătit din vreme sub îngrijirea Corpului 6 Armată.

3. Toate autoritățile arătate la punctul 1 vor forma cortegiul, care va străbate orașul, va intra în cetate, pe poarta principală, la care intrare se va face o scurtă rugăciune, va trece prin cetate ieșind pe poarta care dă în câmpul de instrucție, unde se va oficia serviciul religios și unde va fi din vreme amenajat un cenotaf (prin îngrijirea Corpului 6 Armată).

4. Cortegiul va fi format în ordinea următoare :

a) Toate corurile din localitate care vor cânta pe tot parcursul drumului imnuri religioase și naționale.

b) Clerul ;

c) Școalele ;

d) Compania de onoare cu drapelul și cu drapelul Regimentului 6 Infanterie «Mihai Viteazul» ;

e) Afetul de tun cu capul Marelui Erou ;

f) Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană și ofițerii delegați din garnizoanele vecine ;

- g) Toate societățile culturale, care vor fi invitate la ceremonie în acest scop de prefectură ;
- h) Publicul ce va lua parte la oficierea serviciului religios ;
- i) Trupele, cu muzica militară, vor încheia cortegiul.
5. Parada se va comanda de un general din Corpul 6 Armată.
6. Pe tot parcursul afetului de tun va fi escortat de către 4 ofițeri superiori din Corpul VI Armată decorați cu ordinul «Mihai Viteazul».
7. În tot acest timp toate clopotele din oraș vor suna.
8. La ora 11,30 capul Eroului se va ridica și va fi condus la gară cu același ceremonial ca la venire, unde se va depune în vagon.
9. La gară, atât la sosire, cât și la plecare, onorurile vor fi date de compania de onoare cu drapelul trupelor de trupă din localitate aduse în fața vagonului mortuar în acest scop.
10. Plecarea la ora 13.

LA SIBIU ȘI ȘELIMBERG

În dimineața zilei de 24 August, ora 8,30, se va ridica capul lui Mihai Viteazul și se va transporta de la gara Sibiu la Mitropolie, cu următorul ceremonial :

1. Se va oficia la plecarea din gară o scurtă rugăciune de către clerul din localitate.

Vor fi prezenți la gară :

- a) Autoritățile militare, civile și clerul din localitate ;
- b) Trupele din garnizoană și garnizoanele vecine cu drapelul și muzică ;
- c) Toate societățile cu drapelul ;
- d) Școlile și corurile din localitate.

2. După oficierea rugăciunii, lădița ce poartă capul Marelui Erou național se va depune pe un afet de tun, care va fi drapat cu drapelul național, pregătite din vreme sub îngrijirea Corpului 6 Armată.

3. Toate autoritățile arătate la punctul 1 vor forma cortegiul pînă la Mitropolie, în ordinea următoare :

- a) Toate corurile din localitate, care vor cânta pe tot parcursul drumului imnuri religioase și naționale ;
- b) Clerul ;
- c) Școlile ;
- d) Compania de onoare cu toate drapelul și cu drapelul Regimentului 6 Infanterie «Mihai Viteazul» ;
- e) Afetul de tun cu capul Marelui Erou ;
- f) Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană și ofițerii delegați din garnizoanele vecine ;
- g) Toate societățile culturale, care vor fi invitate la ceremonie în acest scop de prefectură ;
- h) Publicul ce va lua parte la oficierea serviciului religios ;
- i) Trupele din garnizoană și garnizoanele vecine cu Muzica Militară vor încheia cortegiul.

4. Parada se va comanda de un general din Corpul 6 de Armată.

5. Pe tot parcursul afetului de tun va fi escortat de către 4 ofițeri superiori din Corpul 6 Armată, decorați cu ordinul «Mihai Viteazul».

6. În tot acest timp toate clopotele bisericilor din oraș vor suna.

7. Ajuns la Mitropolie, se va oficia un serviciu religios de tot clerul prezent, după care capul va fi expus vederii publicului pînă la ora 11,30.

8. La ora 11,30 capul Eroului va fi ridicat și condus la gara Sibiu cu același ceremonial ca la venire și va fi depus în vagon la ora 12,30.

9. La gară, atît la sosire cît și la plecare, onorurile vor fi date de către compania de onoare cu drapelul tuturor corpurilor de trupă din localitate, aduse în fața vagonului mortuar în acest scop.

10. La ora 12,45 plecarea din gara Sibiu la gara Șelimbreg.

11. La ora 16, capul Marelui Erou va fi transportat pe cîmpia unde a avut loc lupta de la Șelimbreg, cu ceremonialul de la punctul 3.

În acest scop, Comandamentul Corpului 6 Armată de acord cu autoritățile locale vor dispune că la acea oră să se afle la gara Șelimbreg autoritățile de la punctul 1 (a, b, c, d). La nevoie se va cere formarea unui tren special pentru persoanele oficiale și invitate.

Pe locul unde a avut loc lupta de la Șelimbreg se va oficia un serviciu religios de tot clerul prezent, în care scop Comandamentul Corpului 6 Armată va îngriji ca să se amenajeze un cenotaf, pe care apoi capul se va expune vederii publicului pînă la ora 19.

În timpul cît va fi expus capul, populația va întinde hora în sunetul muzicilor militare.

12. În timpul ceremoniei clopotele bisericilor din Șelimbreg vor suna.

13. După ceremonie și pe locul bătăliei se va pune, spre veșnică pomenire, o cruce de lemn, care se va face și transporta din timp, prin îngrijirea Comandantului Corpului 6 Armată (...).

14. La ora 19 capul Eroului va fi ridicat și dus la gara Șelimbreg, cu același ceremonial ca și la sosire, și depus în vagonul mortuar.

15. Plecarea spre Tîrgoviște.

LA TÎRGOVIȘTE ȘI MĂNĂSTIREA DEALUL

Se va ridica capul lui Mihai Viteazul de la gara Tîrgoviște, la ora 9,30 și se va transporta la Mănăstirea Dealul, cu următorul ceremonial :

1. Se va oficia la plecarea din gară o rugăciune cu preoții din Tîrgoviște. Vor lua parte :

- a) Autoritățile militare, civile și clerul din localitate ;
- b) Liceul militar «Mănăstirea Dealul» ;
- c) Trupele din garnizoană cu drapelul și muzica ;
- d) Toate societățile cu drapelul și muzica ;
- e) Școlile cu corurile din localitate.

2. După oficierea rugăciunii, lădița ce poartă capul Marelui Erou național se va depune pe un afet de tun care va fi drapat cu drapelul național cernite și pregătit din vreme sub îngrijirea Corpului II Armată Teritorial.

3. Toate autoritățile arătate la punctul 1 vor însoți relicvele pînă la Mănăstirea Dealul, unde se va oficia din nou un serviciu religios.

4. Cortegiul care va însoți relicvele Eroului, va fi format în ordinea următoare :

- a) Un pluton de infanterie va deschide cortegiul ;

- b) Toate corurile din Tîrgoviște, care vor cînta pe tot parcursul drumului în-nuri religioase și naționale ;
- c) Clerul ;
- d) Școalele. Elevii liceului militar «Mănăstirea Dealul» ;
- e) Compania de onoare cu toate drapelele din garnizoană și garnizoanele ve-cine și cu drapelul reg. 6 Infanterie «Mihai Viteazul» ;
- f) Afetul de tun cu relicvele ;
- g) Autoritățile civile și militare și toți ofițerii din garnizoană ;
- h) Toate societățile culturale care vor fi invitate la ceremonie în acest scop ;
- i) Publicul, ce va lua parte la oficierea serviciului religios ;
- j) Trupele cu muzica militară vor încheia cortegiul.
5. Parada se va comanda de un general din Corpul II Armată.
6. Pe tot parcursul afetul de tun va fi escortat de către 4 ofițeri superiori din localitate, de preferință din cei decorați cu ordinul «Mihai Viteazul» ;
7. În tot acest timp clopotele de la toate bisericile vor suna.
8. Ajunși la biserica Mănăstirea Dealului, se va depune capul la vechiul loc, cu onorurile cuvenite, se va oficia slujba religioasă și se vor ține cuvîntări oca-zionale.
9. După depunerea capului, comisiunea și invitații se vor înapoia cu trenul special la București.
-

ARTICOLE ȘI STUDII

MĂRTURISIRI DE CREDINȚĂ PROTESTANTE ACTUALE

Introducere generală. Mărturisirile de credință protestante au avut un rol foarte important în viața religioasă a Protestantismului nu numai ca formulări ale învățăturii și rînduieșilor cultice și organizatorice, ci și din alte puncte de vedere.

Astfel, interpretarea individuală a Bibliei la Protestanți le-a impus căutarea unui consens prin aceste Mărturisiri de credință și în acest scop ele au fost adeseori socotite de ei ca egale în valoare cu simboalele de credință, — operele Sînoadelor ecumenice din Biserica primară. De aceea, teologii protestanți le-au rînduit în categoria «Cărilor simbolice», — denumire specifică pentru mărturisirile de credință comparate și monumente teologice ale unui trecut de dispute interconfesionale.

Pe de altă parte, neînțelegerea protestanților față de Tradiție, pe care o detestau, i-a obligat pînă la urmă să-și făurească ei înșiși una («quinque saecularis», cum zicea Georg Kalist, important teolog din secolul al XVII-lea), privită de ei drept o tradiție proprie, pavază împotriva acuzației de a fi lipsiți de fundamentul Bisericii primare.

În vremea noastră de mari prefaceri în teologia protestantă, s-a afirmat cu putere un alt aspect al acestor mărturisiri de credință și anume acela al actualizării și acomodării Evangheliei la vremurile și situațiile noi în noile Mărturisiri de credință.

La temelia acestui aspect înnoitor al trăirii religioase în actualitate, — care nu e numai apanajul Protestantismului, dar s-a afirmat totdeauna mai prompt și mai strălucitor în el din pricina individualismului său — trebuie s-o recunoaștem —, stă experiența de totdeauna a Bisericii creștine care, ca un adevărat «homo viator» străbate eonul prezent privind către celălalt, ținta ultimă (Evrei, XI).

În acest context s-a observat că veșnicia adevărului nu exclude, ci dimpotrivă include potența de actualizare în temporal. Biblia însăși descrie această actualizare în perspectiva omenească, drept o peregrinare în duh de lîngă «Părintele luminilor în care nu e schimbare, nici umbră de mutare» (Iacob I, 17), în liniștea veșniciei, ideal al vieții duhovnicești (potrivită cu doctrina stabilită despre acel «Actus Purus», lipsit de potențialitate și deci de puțință de schimbare), — spre a ajunge la «Tatăl nostru», care întîmpină cu negrăită bucurie pe fiul risipitor întors la El, la Dumnezeu, cel ce «se căiește» ca în Prologul cărții «Judecători» și în cartea profetului Amos.

În această peregrinare în duh, al cărei prototip indicat de teologi, este aceea a Patriarhului Abraam (cf. Geneză, cap. XII și urm.), se petrece o schimbare, ca și cum s-ar trece de la oceanul de lumină lină la Ființa despre care s-a spus că are tragioul

ei interior în jertfelnicia supremă a Întrupării și a Crucii; în acest context s-a putut vorbi despre un contrast real între un concept filosofico-teologic de Dumnezeu și o Ființă vie, după chipul căreia sintem făcuți noi¹.

În același context și Biserica se deschide spre lume ca o adevărată Biserică a celor credincioși.

Istoria Patriarhului Avraam, prototipul adevărat al peregrinării într-o lume nouă, ne arată iarăși, simbolic, calea cea bună de urmat, spunându-ne că cei ce se uită înapoi, încremenesc și pier: «Mintuiește-ți sufletul!»... «Să nu te uiți înapoi..., ci fugi la munte, ca să nu pieri!» — Ci la pieirea Sodomei, «femeia lui Lot s-a uitat înapoi și s-a prefăcut într-un stîlp de sare!» (Geneză XIX, 17, 26).

Intr-adevăr, problema cea mai mare care s-a pus Bisericii spre rezolvare în vremea noastră este aceea a poziției ei într-o lume în transformare, sau într-o lume tehnicizată în vârtejul aspirațiilor contemporane. Prin credință ne însușim mărturia lui Iisus Hristos și o reținem, dar o trăim în lumea aceasta — așa cum a trăit-o și El, pătimind, murind și înviind —, așa cum au mărturisit-o cei 12 Apostoli împreună cu Matia (cum ne arată cap. I din Faptele), așa cum au mărturisit-o și Pavel și norul de mărturisitori, la îndemnul apostolesc, care ne spune: «Pentru aceea, frați sfinți, părtași chemării cerești, îndreptați privirea voastră la trimisul și Arhiereul mărturisirii noastre, la Iisus Hristos, care credincios a fost Celui ce L-a rânduit... De aceea și noi, avînd împrejurul nostru așta nor de mărturie, să lepădăm orice povară și păcatul cel gravnic ce ne înconjoară și să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înainte, cu ochii așintii asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, care, pentru bucuria pusă înainte-I, a suferit Crucea, n-a ținut seama de batjocura ei și a șezut de-a dreaptă tronului lui Dumnezeu...» (Evrei III, 1—2; XII, 1—2).

De-a lungul veacurilor și astăzi, Biserica dă neconținut mărturia ei printr-o mărturisire adevărată eonului acesta schimbător. Teologia accentuează, în acest context, esența cuvintelor Domnului, care sînt aplicabile la orice situație: Profunzimea lor cere să fie interpretate pentru a fi înțelese de cititori și ascultători foarte deosebiți ca receptivitate. Iar atunci cînd credința le dă convingerea că ele sînt rodul inspirației dumnezeiești puterea lor transformatoare prefăce pe omul vechi în omul nou prin care se întrezărește Hristos. Aici intervin nuanțele de deosebire, în modul în care se teologhisește și redă mărturisirea cea veșnică în termenii apropiați vremurilor pe care le străbate. Cu aceasta intrăm în problematica pe care ne-o reamintește actualitatea noilor Mărturisiri de credință protestante.

Procesul însuși de teologhisire a «actualizării» Teologiei a fost mai vizibil și mai patetic în Protestantism, unde s-au ciocnit între ele numeroase școli și curente. Astfel, de pildă, s-a părut că generalizarea criticii în veacul nostru în protestantism va pune în cumpănă valori ca inspirația unor texte biblice care, în această concepție reflectau a treia fază de redactare definitivă a lor, căci trecîndu-se prin «critica surselor» la «critica istoriei formelor literare» (Vorgeschichtliche Schule) și apoi la «istoria redactării» (Redaktiongeschichte sau Kompositiongeschichte), sau la faza actuală a «metodei de critică istorică», s-a ajuns pînă la urmă, în mod cu totul surprinzător la ideea total lipsită de «critică», după care dinamismul cuvintelor Domnului păstrează în toate vremurile o putere religioasă transformatoare, fiind răspunsuri în timp la situațiile ivite. «Profunzimea lor, ascunsă de o uimitoare claritate și simplitate, a cerut tot-

1. Johannes Feiner und Lukas Vischer, *Neue Glaubensbuch der gemeinsamen christliche Glaube* (ed. 9-a). (Ed. Herder, Freiburg — Basel, Wien, Theologischer Verlag, Zürich, p. 30, sq.).

deuna o multiformitate de interpretare, comentariu și explicație — rămânând pînă la urmă accesibile oricărei receptivități», — așa cum se spune în cercurile protestante.

De aceea teologii repetă ideea că Scriptura e «norma normens non normata» și că Biserica creștină e conștientă de identitatea ei cu forma ei originară, descrisă de Scriptură (pe care Scriptură tot Biserica a format-o și o interpretează).

Teologia Ortodoxă descrie actul mîntuirii ca o înălțare a credinciosului pînă la acea *theosis*, îndumnezeire, care este implicată în acțiunea de transformare a creației prin energiile cele necreate ale Sfîntului Duh, cel ce pe toate le plinește adică le desăvîrșește, într-un proces fără sfîrșit de înduhovnicire.

În acest context teologii vorbesc de o schimbare, amintindu-se că nu se schimbă Dumnezeu și Fiul Său cel veșnic și Duhul care mărturisește despre ei. Ci cel ce se schimbă prin voința celui ce nu se schimbă e credinciosul în activitatea sa îmbunătățită, ca expresie a libertății sale și mai ales a belșugului de slavă pe care Dumnezeu a voit-o în creație și în re-creație prin Răscumpărarea care duce la îndumnezeire. S-a precizat deci că în această înnoire a toate e vorba de o prefacere duhovnicească a credinciosului, în care «toate se fac noi» sau de o «transfigurație», în cadrul acelei «renovatio in Christo» — asupra căreia insistă atît de mult Scriptura Sfîntă: «Iată, Eu fac toate lucrurile noi» (Apocalipsă XII, 5); «cer nou și pămînt nou» (II Petru II, 13).

În acest cadru larg cît creația pămîntească și cerească se amintește că apare crucea cu cele două laturi ale ei care, la verticală leagă cerul cu pămîntul, iar la orizontală leagă credinciosul cu semenii lui. Pe aceste dimensiuni se petrece o înnoire duhovnicească a credinciosului din ce în ce mai adîncă. Ea dă o viziune nouă în care înnoirea aceasta, «schimbarea», nu implică o alterare, o stricare a doctrinei, ci o aprofundare a înțelegerii pe care o avem în vremile noi și în împrejurările noi pe care le străbate Biserica. Participarea la aceste schimbări asigură creștinului identificarea lui cu credința și cu Biserica în care, recunoscîndu-le ca voite de Dumnezeu, și ea si le însușește în urcușul anevoios spre Noul Ierusalim din eonul viitor.

Tradiția aceasta creștină care reprezintă și bogăția experienței Bisericii legînd începutul cu sfîrșitul și trecutul cu viitorul, într-un permanent prezent, lărgiște viziunea aprofundînd-o, manifestînd tot mai puternic prezența Duhului Sfînt.

«Actualizarea» aceasta nu ne face ea oare să credem din înălțimile contemplărilor celor supraesențiale ale Sfîntului Dionisie Areopagitul la cele neesențiale — creații și lucruri trecătoare de pe pămînt? — Nu, căci acestea împlinesc pe acelea, așa cum orizontală împlinește verticala crucii, iar noi trăim în lume, care nu este a duhurilor, ci a oamenilor. De aceea Sfinții Apostoli au binecuvîntat trimiterea la apostolat a Sfîntului Pavel cu clauza de neînțeles aproape a grijii de săraci: «Cunoscînd harul ce mi-a fost dat mie, scrie el (în Gal. II, 10), și Iacob și Chefa și Ioan, cei socotiți a fi stîlpi mi-au dat mie și lui Barnaba dreapta spre unire cu ei, pentru ca noi să binevestim la neamuri, iar ei la cei tăiați împrejur, numai să ne aducem aminte de cei săraci, — ceea ce tocmai m-am silit să fac» (Cf. Fapte XXIV, 17; Rom. XV, 26; I Cor. XVI, 1; II Cor. IX, 1). Într-adevăr, «dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îi urăște, mincinos este. Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească» (I Ioan IV, 20).

În același cadru și context se poate înțelege de ce Mitropolitul Movilă a oferit Bisericii Ortodoxe Mărturisirea sa de credință, pentru ea la nu mai mult de treizeci de ani Patriarhul Dositei să i-o ofere pe a sa etc., și de ce în vremile noastre de epocale înnoiri, fericitul întru pomenire patriarh Justinian i-a dăruit o Mărturisire

de credință nouă, adecvată vremurilor noi, sub modestul titlu de «Învățătura de credință creștină ortodoxă».

Mărturisirile de credință protestante pe care le prezentăm în acest studiu sînt actuale în sensul că ele caută să contribuie la rezolvarea problemelor vitale ale omenirii de azi, de pe poziții proprii creștine. De aceea cuprinsul lor se axează nu pe specificul lor confesional, ci pe ascultarea necondiționată, de porunca divină, care arată unde este scăparea: «Grăbește, dar, și fugi acolo...» (Geneză XIX, 22).

Această preocupare de probleme actuale ale contemporaneității a putut apropia astfel toate Bisericile într-o conlucrare creștină a tuturor pentru a veni în ajutorul eforturilor celor care vor să salveze lumea de la ruină și dezastru. Ea a fost organizată de Mișcarea ecumenică, mai ales de la Adunarea de la Stockholm, din 1925, «pentru viață și acțiune» și face și astăzi specificul întregii lucrări ecumenice.

Protestantismul, în grija perpetuă de proclamare actuală a mesajului evanghelic «hic et nunc», a schimbat de mai multe ori perspectiva în timp. Astfel, veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea, au împins gîndirea și lucrarea protestantă pe făgașul social, îndeosebi, pe cînd în prima parte a veacului al XX-lea, ele s-au limitat mai mult la mîntuirea individuală. «Astăzi, citim într-o Mărturisire de credință protestantă actuală², protestanții sînt din ce în ce mai convinși că trebuie să ajute la rezolvarea marilor probleme sociale, cărora trebuie să le facă față oamenii. Ei au grijă de omul întreg, după pilda Domnului lor, a iubirii Lui constrîngătoare, a identificării Lui cu neamul omenesc și a problematicei moștenirii Lui evanghelice».

Mărturisirile din ultimii ani, pe care le expunem aici, arată o convingere totală în acest sens. Ele sînt multe și interesante; am ales numai cîteva dintre ele și le-am împărțit în două categorii, după autoritatea pe care o au în Bisericile respective sau chiar în protestantismul întreg și după importanța pe care o au problemele susținute și le-am rînduit în mod cronologic. O parte din ele au fost provocate de Comisia pentru Credință și Constituție. Avem convingerea că, dacă am întinde cercetările asupra Declarațiilor și Mărturisirilor de credință, făcute de grupuri sau chiar individual, studiul ar cîștiga numai din punct de vedere extensiv și al varietății ca formă. De aceea, am mai amintit cîteva din categoria aceasta, pentru a avea o privire de ansamblu cît mai completă astăzi asupra lor.

Din pricina extensiunii materialului mai ales și din pricină că deosebirile interconfesionale care se vor înregistra pe parcurs sînt cunoscute cititorilor, expunerea noastră ne va permite să concentrăm atenția exclusiv asupra obiectului principal al studiului nostru, care este aportul actual al Protestantismului la rezolvarea problemelor sociale, care stau astăzi în fața omenirii. În acest scop vom reliefa foarte rar deosebirile interconfesionale, presupunînd că toate deosebirile interconfesionale, ca și atitudinea față de ele a Bisericii Ortodoxe, sînt deja cunoscute de cititorii acestei reviste.

De asemenea, în perspectiva Teologiei ortodoxe am împărțit aceste Mărturisiri protestante actuale în două categorii: una principală a Mărturisirilor care se bucură de autoritatea deplină a Bisericilor respective și alta secundară a acelor Mărturisiri care nu se bucură de autoritatea întregii Biserici respective, ori se ocupă de unele aspecte singulare ale problemelor care interesează Bisericile numite.

2. *Declarația de la Wheaton-Illinois* (Statele Unite ale Americii), în *Document de discutat la Adunarea Comisiei pentru Credință și Constituție* (Universitatea din Ghana, Legon-Accra, iulie 22—august 5, 1974), în engl., p. 203.

Expunerea noastră începe cu cea mai veche — relativ — dintre ele, și care a intrat în «tezaurul sacru al Simbolicii protestante» de astăzi și de mâine: Mărturisirea anti-hitleristă a Bisericii Germane.

PARTEA I-A : MĂRTURISIRILE DE CREDINȚĂ PROTESTANTE ACTUALE PRINCIPALE

1. «*Declarația teologică de la Barmen*» din 1934 este a doua Mărturisire de credință protestantă actuală pe care și-au însușit-o apoi atât Biserica Protestantă Unită din Statele Unite, cât și Biserica Presbiteriană din Statele Unite, alături de alte Mărturisiri din diferite epoci, așa cum vom arăta mai departe. Adoptarea acestei noi Mărturisiri de cele două Biserici Presbiteriene este perfect justificată atât prin cuprinsul ei, cât și prin împrejurările istorice deosebit de interesante care i-au dat naștere. Ea accentuează și mai mult — și arată din nou în ce direcție — năzuința acestei Biserici de a proclama un mesaj evanghelic absolut actual.

Declarația teologică de la Barmen este socotită de unii teologi protestanți ca o operă providențială a Duhului Sfânt, prin care Biserica Protestantă Germană s-a opus acțiunii întreprinse de unii dintre conducătorii ei pentru a o pune în slujba hitlerismului și în plină ascensiune, pentru a o face astfel părtașă în fața istoriei la ororile acestui partid și sistem politic³. Cei care au înfruntat la Barmen regimul nazist cu prețul vieții lor erau puțini la număr: 139 delegați prezenți, dintre care 53 laici; în fruntea lor însă se aflau teologi de mare autoritate (K. Barth, Niemöller, Vogel, Niesel și alții). În această luptă neegală, se părea că Biserica Protestantă împărțită, nesigură de sine și ajunsă sub ispita naționalismului, nu avea cum să țină piept asaltului brutal și înșinuant al partidului național-socialist. Oficialitățile Bisericii Germane Romano-catolice pentru a se pune la adăpost de prigoana politică nazistă acceptaseră catastrofalul concordat din ianuarie 1934 (format și semnat din partea statului german de von Papen și din partea Bisericii de cardinalul Pacelli), prin care episcopii erau obligați la jurământul de fidelitate față de regim, iar preoții la abținerea de la orice activitate politică. «Protestanții porneau lupta împotriva nazismului în Biserică, răspânziți, fără unitate organică sau spirituală. Tradiția luterană de supunere la guvernul stabilit, orientarea naționalistă a celor mai de frunte dintre oamenii Bisericii, disprețul care se afișa în unanimitate față de Republica de la Weimar — totul pregătea Biserica Evanghelică să bată pasul în «câmașă stacojie». Iar la 25 aprilie, conducătorii naționaliști ai principalelor confesiuni protestante din Germania le-au unit sub numele de «Biserica Evanghelică a națiunii germane», dând o proclamație, în care, printre altele, se arăta că «o vastă reformă a Reich-ului se manifestă în națiunea germană care se mărește astăzi. La această cotitură a istoriei noi răspundem cu un «da» recunoscător. Dumnezeu ne-a dat-o». Mișcarea aceasta a creștinismului naționalist întemeia doctrina noii Biserici evanghelice Germane, pe sloganele naziste de «națiune, rasă, führer», proclamând superioritatea națiunii germane ca produsul cel mai pur al rasei ariene, căreia se adresează Evanghelia: «Nici o Biserică de Stat, se spunea în această Decla-

3. Cadrul istoric necesar îl dăm după admirabilul «*Portrait de Karl Barth*», carte corectată și elogiată în prefață de chiar acest teolog protestant, cu care autorul ei, Georges Casalis, profesor la Facultatea protestantă din Paris, era înrudit prin alianță (apărut în Editura «Labor et Fides», Geneva, 1960), și anume din § «1933», «*Theologische Existenz Heute!*» și «*Barmen*» (p. 30—37).

rație, ci o Biserică Evanghelică a Reich-ului, pentru care măreția statului național-socialist să fie un articol de credință. Ea este Biserica creștinilor germani, adică a creștinilor de rasă ariană. Ne aflăm pe terenul creștinismului pozitiv. Locașurile de cult erau acum împodobite cu steagurile germane cu crucea încirlicată și alături de coralul lui Luther «Ein feste Burg ist unser Gott» se intonau «Deutschland über alles» și «Hornt Wessels Lied». În această atmosferă incendiară la alegerile bisericești din iulie 1933, listele creștinilor germani au fost votate în proporție de peste 75 la sută.

Totuși apelul teologilor amintiți mai sus, în frunte cu K. Barth, conștiinți de dezastrul unic, care amenința nu numai nația germană, ci și Biserica ei, un mic grup se ridică, căpăta curaj, răbdare, îndrăzneală și se pregătește de luptă, cu bucuria martirilor Bisericii de altădată. «Sigur că cei care, împreună cu Barth, credeau că Biserica nu este numai o instituție omenească, ci însuși Trupul lui Hristos, «comunitatea vie a Doamnei cel viu «toți aceia afirmă astăzi că trecerea de la Biserica Evanghelică a națiunii germane» din Germania dinainte de 1933 la Biserica mărturisitoare din 1934, n-a fost cu puțință fără o minune a Sfintului Duh...»⁴.

K. Barth este cel care a redesteptat conștiința creștină a conducerii acestei Biserici Germane, mai ales prin revista «Astăzi, teologie», a cărei apariție e socotită de unii ca tot atât de însemnată pentru Biserica Germană din secolul al XX-lea ca și cele 95 de teze ale lui Luther pentru cea din sec. al XVI-lea⁵. Cele 22 de numere apărute în 1933 și 1934 s-au răspândit în zeci de mii de exemplare în Germania și în afara granițelor ei, deschizând perspective noi, creștine, în marasmul abrutizării hitleriste inumane și necreștine.

Vom cita câteva fraze din primul număr pentru a arăta nivelul acestei publicații care a avut un efect salvator pentru Biserica Germană în al patrulea deceniu al veacului nostru, în cea mai teribilă încercare a ei din întreaga epocă modernă: «Predicatori și dascăli ai Bisericii, noi sintem unanim a afirma cu frică, dar și cu bucurie, că sintem chemați să slujim, prin predica și prin învățătura noastră, Cuvîntului lui Dumnezeu în Biserică și în lume...

Or noi riscăm astăzi să pierdem tocmai sentimentul dependenței noastre exclusive de Cuvîntul lui Dumnezeu, al vocației noastre speciale în slujba acestui Cuvînt... Așa este în adevăr, sub multe forme deosebite, violenta ispită a epocii noastre: aceea de a nu mai cunoaște, sub presiunea altor revendicări ale vremii noastre, cerințele Cuvîntului dumnezeiesc în ceea ce ele au mai imperios și exclusiv și ca în același timp să încetăm de a înțelege semnificația însăși a acestui Cuvînt. Alarmați de primețiile de toate felurile, sintem ispitiți să nu ne mai încredem în întregime paterii Cuvîntului lui Dumnezeu, ci să ne gândim mai curînd să-l susținem prin tot felul de organizații omenești, renunțînd astfel aproape cu totul să credem în victoriile lui... A venit clipa ca să afirmăm sus și tare că, cu orice preț, fără nici un fel de alte calcule, trebuie să rămînem credincioși vocației noastre de predicatori și dascăli ai Bisericii și, dacă am părăsit-o, să ne întoarcem la Biserică, care e locul rezervat în mod riguros chemării noastre». Accentuînd ideea dreaptă că adevăratul conducător al Bisericii trebuie să rămînă Iisus Hristos, se spune: «Acolo unde se înțelege că Iisus Hristos și numai El e Conducătorul (der Führer), acolo este o adevărată existență teologică. Acolo unde nu e existență teologică, acolo unde se cere un conducător bisericesc în loc să fie un conducător în slujbă care ne e comandată, acolo orice apel la

4. Georges Cassalis, «Portrait de Karl Barth», cit. supra, p. 30—32.

5. Revista «Theologische Existenz heute»; idem, ibidem, p. 32—34.

un șef spiritual e tot așa de zădarnic ca și strigătul preoților lui Baal: «Baal, auzi-ne»!

Declarația teologică care a încununat această luptă unică a Bisericii Germane a luat naștere la Sinodul de la Barmen, în 1934; «La Barmen, în Wuppertal, va fi redactat la 31 mai 1934 acest document decisiv, care va purta în istoria Bisericii numele de «Mărturisirea de credință de la Barmen» și cu acest nume va intra în lista textelor simbolice prin care, în toate vremurile, Biserica a exprimat crezul ei, în fața pri-goanei și a ereziei.

Un Comitet de conducere a Adunării a propus un document care a fost cercetat separat de delegații reformați și cei luterani. Apoi s-a numit o comisie care să redacteze documentul definitiv, ținând seama de comentariile făcute. Ea a lucrat de la ora 5 p.m., pînă a doua zi dimineața, cînd Adunarea a aprobat în unanimitate documentul propus de comisie, sub denumirea de «Declarație», în formă de apel⁶.

Cassalis afirmă că Barth e responsabilul direct al acestui text și care, după mărturisirea unuia dintre însoțitorii lui de atunci, «a pus la punct în cîteva ore, proiectul de Mărturisire de credință»⁷.

Textul «Declarației teologice de la Barmen» se împarte în două părți:

1. Partea întâia se intitulează «Un apel către Bisericile Evanghelice și creștinii evanghelici în Germania».

2. Partea a doua e intitulată «Declarația teologică privind situația prezentă a Bisericii Evanghelice Germane».

Așa cum reiese din acest din urmă titlu, adunarea de la Barmen a numit-o modest «Declarație Teologică»; profesorul protestant Cassalis spune că Bisericile protestante o socotesc o adevărată Mărturisire de credință și o pun în rîndul Cărților simbolice. Iar Bisericile Presbiteriene o pun printre aceste Cărți simbolice, asimilînd-o cu cele mai vestite opere de acest fel, selecționate de ele, în frunte cu Simboalele ecumenice.

Totuși, întrucît acesta este titlul ei dat de adunarea de la Barmen, îl menținem, arătînd în același timp autoritatea de care se bucură în Bisericile Presbiteriene de astăzi: Carte simbolică prin excelență de mare autoritate și deci de actualitate absolută.

O vom rezuma în cele ce urmează:

În partea I-a se arată că Sinodul Confesional al Bisericii Evanghelice Germane s-a adunat la Barmen între 29—31 mai, 1934, spre a formula un mesaj comun pentru a face față nevoilor și încercării prin care trece Biserica. Membrii acestui sinod, ca reprezentanți ai Bisericilor Luterană, Reformată și Unită, nu și-au propus nicidecum să desființeze statutul confesional al Bisericilor lor (cum erau acuzați), ci să se opună să credință în unanimitate la distrugerea Mărturisirii credinței și a Bisericii Evanghelice din Germania. «În opoziție cu încercările de a stabili unitatea Bisericii Evanghelice Germane prin mijlocirea unei false doctrine, prin folosirea forței și a practicilor nesincere, Sinodul confesional insistă asupra faptului că unitatea Bisericilor Evanghelice în Germania poate veni numai de la Cuvîntul lui Dumnezeu în credință prin Duhul Sfînt. Numai așa se poate înnoi Biserica»⁸.

6. V. *The proposed Book of Confessions for study and Comment by the Presbyteries*, ed. by «The Presbyterian Church in the United States», 1973, p. 10—11.

7. Georges Casalis, «Portrait de Karl Barth», p. 35—36.

8. Textul cuprinde 28 de aliniate; de aceea «The Constitution of the United Presbyterian Church in the United States of America», partea I-a, «Book of Confes-

Sinodul apelează la Bisericile Evanghelice să-l urmeze în rugăciune și să rămână sfârșite unite în fidelitate, în jurul pastorilor și dascălilor, care sînt credincioși Confesiunilor lor⁹.

«Nu vă luați după calomniile, că noi am intenționat să ne opunem unității națiunii germane! Nu dați ascultare înșelătorilor care pervertesc intențiile noastre, ca și cum am dori să sfărîmăm unitatea Bisericii Evanghelice Germane, ori să părăsim Mărturisirile Părinților!»¹⁰. Bisericile sînt invitate să judece cele ce se spun după Scripturi și după Mărturisirile strămoșești și îndemnați la curaj, potrivit Cuvîntului lui Dumnezeu care zice: «Nu te teme, turmă mică, pentru că Tatăl vostru a binevoit să vă dea vouă împărăția!» (Luca XII, 32)¹¹.

Partea a II-a, de trei ori mai mare, formulează «Declarația teologică», privind situația prezentă a Bisericii Evanghelice Germane.

La început se precizează că Biserica Evanghelică Germană e Federația Bisericilor confesionale (formată din Bisericile Luterană, Reformată și Unită), așa cum s-a constituit la 11 iulie 1933, și cum a fost recunoscută de guvernul Reich-ului la 14 iulie același an, pe temeiul Sfintei Scripturi și a Mărturisitorilor de credință¹².

Ea declară în fața tuturor Bisericilor din Germania că credința lor este într-o mare primejdie. Ea este grav amenințată de metodele de învățură și de acțiunile Bisericii conducătoare a «Creștinilor Germani» și a administrației lor bisericești. Această amenințare constă în faptul că baza teologică pe care e unită Biserica Evanghelică Germană a fost continuu și sistematic zădărnicită și făcută neefectivă prin principii străine, din partea conducătorilor și reprezentanților «Creștinilor germani» ca și din partea administrației Bisericii»¹³.

Membrii adunării de la Barmen primesc riscul — care putea să fie închisoarea și moartea în regimul hitlerist —, de a se opune pervertirii credinței prin amestecarea sloganurilor politice naționalist-naziste în ea. Ei manifestă astfel hotărîrea fermă de a rămîne credincioși cu orice preț diferitelor lor confesiuni și de a mărturisi nealterat crezul lor comun¹⁴.

Iată în ce constă acest mesaj dumnezeiesc: «Făcînd față erorilor «Creștinilor germani» și ale conducerii bisericești din Reich-ul de azi, care bîntuiesc Biserica și fac praf unitatea Bisericii Evanghelice Germane, noi mărturisim următoarele adevăruri evanghelice:

1. «Eu sînt calea, adevărul și viața; nimeni nu vine la Tatăl decît prin Mine» (Ioan XIV, 6). «Adevărat, adevărat zic vouă. Cel ce nu intră pe ușă în staulul oilor, ci sare pe altă parte, acela este fur și tâlhar... Eu sînt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mîntui; și va intra și va ieși și pășune va afla» (Ioan X, 1, 9).

Iisus Hristos, așa cum este mărturisit pentru noi în Sfînta Scriptură, este Cuvîntul unic al lui Dumnezeu, pe care trebuie să-l ascultăm, în care trebuie să avem încredere și să i ne supunem în viață și în moarte.

sions», îl citează ca a VIII-a Mărturisire a Bisericii Presbiteriene, între 8.01. și 8.28, prima cifră indicînd numărul Declarației de la Barmen, în Colecția de Mărturisiri acceptate de Bisericile Presbiteriene; iar celelalte două, numărul aliniatelor. Citația de aici e făcută din primul aliniat, notat 8.01. (Amintim, de asemenea, că textul e publicat și în «Cartea de Mărturisiri pentru studiu și comentarii a presbiterienilor», publicată în Atlanta, Georgia, 30.308, în 1974), p. 141—143; preferăm să o cităm după colecția Presbiterienilor—uniți, ca fiind mai analitică). 9. *Ibidem*, 8.02.

10. *Ibidem*, 8.03. 11. *Ibidem*, 8.04.

12. *Ibidem*, 8.05—8.06.

13. *Ibidem*, 8.07. 14. *Ibidem*, 8.08.

Noi respingem învățătura falsă după care Biserica ar putea și ar vrea să recunoască drept izvor al proclamației sale pe lângă acest unic Cuvînt al lui Dumnezeu, și alte evenimente și alte puteri, alte personalități și alte adevăruri, ca Revelație a lui Dumnezeu»¹⁵.

În cele cinci puncte care urmează, se resping, pe baza cite unui citat biblic, cu care începe fiecare punct, cele cinci erori principale repetate «Creștinilor germani»: Astfel, se respinge pretenția ca Șeful Statului să conducă «ipso facto» Biserica, chiar în problemele strict religioase¹⁶. Creștinii, se spune mai departe, fiind și cetățeni loiali, trebuie să mențină mesajul evanghelic și constituția Bisericii lor în cadrul legilor statale existente. De asemenea ei nu sînt obligați să primească în cadrul Bisericii, în afara ierarhiei proprii, conducători speciali, investiți cu puterea de conducere din afara Bisericii însăși și împotriva rînduiriilor ei. Se împinge, deasemenea, orice formă de cezaro-papism, conform căreia Biserica, depășind sarcinile ei speciale, și-ar însuși caracteristicile, lucrările și demnitatea statală, devenind ea însăși un organ al Statului. Biserica, se spune de asemenea, trebuie să se ocupe de sarcina ei care este propovăduirea mesajului evanghelic de mîntuire, nu să pună Cuvîntul și lucrarea Domnului în slujba unor năzuințe, scopuri și planuri străine de Evanghelie.

Declarația de la Barmen se termină cu un apel către Bisericile germane de a se întoarce la adevărurile formulate acolo, ca unica bază a Bisericilor Evanghelice Germane: Sinodul «invită pe toți cei ce sînt în situația de a primi declarația lui să fie atenți la aceste principii teologice în hotărîrile lor privitoare la politica bisericească. El imploră pentru aceasta pe toți cei ce sînt interesați să se întoarcă la unitatea în credință, iubire și speranță»¹⁷.

Așa cum reiese clar din expunerea noastră, Declarația de la Barmen este o Mărturisire de credință în forma unui apel la conștiința «creștinilor germani» de a nu amesteca problemele religioase cu cele politice ale timpului (care, după cum se știe, erau opuse ideilor evanghelice în multe puncte principale și total deosebite privitor la valoarea omului). Ea scoate în relief lupta pentru menținerea libertății religioase într-un regim politic absolutist, de a-și îndeplini menirea ei mîntuitoare în cadrul legilor statale existente, fără amestec, la ambele părți.

Această mărturisire este de o importanță unică, ținînd seama de momentul istoric în care a luat naștere și riscurile pe care le-a provocat; de unde și acceptarea ei în colecțiile de astăzi ale Mărturisirilor de credință, alături de cele clasice, protestante.

2. *Mărturisirea Bisericii Presbiteriene Unite din Statele Unite ale Americii*¹⁸, — este rodul unei îndelungate trude, începută în 1958 și definitivată în 1966. În acel an, a 178-a Adunare Generală a acestei Biserici a luat hotărîrea de a-i da o constituție care constă din două părți: «Cartea Mărturisirilor de credință» și «Cartea Rînduiriilor» (Book of Order). Partea I-a, pe care o prezentăm aici, cuprinde Crezurile Niceo-constantinopolitan și apostolic, precum și următoarele Mărturisiri de credință, protestante: Mărturisirea Scoțienilor, Catehismul de la Heidelberg, Mărturisirea Helvetică Secunda, Mărturisirea de la Westminster și Catehismul mai scurt (care au fost

15. *Ibidem*, 8.09—0.12.

16. *Ibidem*, 8.12—0.27.

17. *Ibidem*, 8. 28.

18. Această Mărturisire a fost publicată cu titlul «*The Confessions of the United Presbyterian Church in the United States of America*», așa cum am arătat la nota 8, partea I-a, «*Book of Confessions*», fără paginație obișnuită, avînd însă notat numărul ordinal al acestei Mărturisiri în cadrul celor nouă Mărturisiri protestante normative pentru Confesiunea Presbiteriană (fiind a 9-a), precum și numărul cardinal de 56 de aliniate ale acestei Mărturisiri, care se adaugă indicativ la numărul 9 (de la 9.01 pînă la 9.56), precum se va vedea în continuare.

adoptate de Biserica Presbiteriană Americană la Adunarea ei generală a 170-a din 1958), apoi Declarația Teologică de la Barmen și Mărturisirea proprie din 1967. «Cartea (a doua) a Rînduieilor» care urmează să apară va cuprinde Regulile pentru Cult, Forma de conducere și Cartea disciplinei (fiind oarecum corespunzătoare canoanelor din Biserica Ortodoxă).

Așa cum se poate observa din această Carte simbolică, Presbiterienii contemporani au menținut în conștiința lor atît două din cele trei simboale ecumenice (cel niceo-constantinopolitan și cel apostolic, lăsînd deoparte pe cel zis atanașian, folosit des în «Prayer-Book»-ul anglican, dar care primește adaosul «Filioque» romano-catholic). De asemenea, menține autoritatea celor mai răspîndite Mărturisiri protestante (celebrul Catehism de la Heidelberg și Helvetica Secunda sau Posterior, ambele de nuanță calvină moderată), precum și tradiționalele lor Mărturisiri (Catehismul mai scurt și Mărturisirea de la Westminster, strîns legate de istoria lor și redînd specificul lor doctrinar). Ciclul se încheie cu două Mărturisiri noi: Declarația Teologică de la Barmen și Mărturisirea lor din 1967.

Prezența celor două simboale ecumenice este cerută de năzuința continuă a Protestanților în general de a-și menține doctrina în cadrul Tradiției Bisericii primare, pe cînd Catehismul de la Heidelberg și Helvetica Posterior le asigură legătura cu Mărturisirile clasice ale Reformei.

Adoptarea declarației de la Barmen, alături de actuala Mărturisire proprie din 1967, vrea să accentueze obligativitatea și necesitatea contemporaneității și actualizării interpretării Evangheliei pentru generațiile noi.

Revenind la tema noastră, constatăm că, în «Prefața» Mărturisirii din 1967 se expune astfel această idee de temelie a rostului de actualizare doctrinară periodică a Descoperirii dumnezeiești prin Mărturisirile de credință¹⁹: «Biserica, — se spune acolo — mărturisește credința ei cînd dă o mărturie prezenței harului dumnezeiesc în Iisus Hristos. Această mărturie se dă atît prin cuvinte, cit și prin fapte, după cum o cer nevoile timpului. (Această idee o primim cu multă bucurie, noi ortodocșii). Cele dintîi exemple de Mărturisire, se spune mai departe, le aflăm în Sfintele Scripturi. Formulările confesionale s-au făcut în formă de imne, formule liturgice, definiții doctrinale, catehisme, sisteme teologice în rezumat și declarații împotriva răului amenințător.

Mărturisirea proclamă pe Iisus Hristos unica autoritate supremă pentru credincioși; ca atare, mărturisirile și declarațiile sînt toate supuse acestei autorități, care e Cuvîntul lui Dumnezeu, așa cum și Scripturile dau mărturie. De aceea nici un fel de Mărturisire nu e valabilă în mod exclusiv, nici o formulare nu e ireformabilă. Singură supunerea lui Iisus Hristos identifică Biserica universală cu cea primară și asigură continuitatea tradiției ei. Această supunere lui Iisus Hristos este datorită de căpetenie a Bisericii ca și libertatea de a se reforma ca viață și doctrină, atunci cînd o cere Providența dumnezeiască, citim mai departe în Prefața.

Biserica Presbiteriană din America, se spune apoi, este ajutată la înțelegerea Evangheliei de mărturia Bisericii dată din cele mai vechi timpuri și din multe părți...

Scopul Mărturisirii din 1967 este de a chema Biserica la unitatea în mărturisire și misiunea cerută de discipolii ei de astăzi. Actualitatea ei nu constă într-un «sistem de doctrină» și de aceea nu cuprinde capitolele tradiționale de Teologie; iată de ce nu se definesc din nou Sfînta Treime și Persoana lui Iisus Hristos, ci sînt numai afirmate, iarăși, ca formînd baza și ca determinînd structura credinței creștine. Mărtu-

19. *Ibidem*, 9.01—9.06.

risirea aceasta se zidește pe temelia împăcării oamenilor între ei prin Iisus, căci «misiunea împăcării la care El a chemat Biserica Lui, este inima Evangheliei în toate vremile». Este lucrarea lui Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, temelie a tuturor formulărilor doctrinale-confesionale asupra lui Dumnezeu, asupra întregii creații, se precizează în aliniatul următor privind cuprinsul Mărturisirii.

Slujirea lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor revine ca un leit-motiv de-a lungul celor trei părți ale acestei Mărturisiri. Ea îi dă caracteristica și are marea semnificație a actualizării totale a unei Mărturisiri de credință din vremea noastră, în acord cu problemele vitale ale epocii noastre, în care omeniirea trebuie să aleagă între viață și moarte, după cuvîntul scripturistic: «Viață și moarte ți-am pus astăzi înaintea și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi!» (Deuteronom XXX, 19).

Partea I-a a Mărturisirii Presbiteriene din 1967, intitulată Lucrarea de împăcare, are trei secții, pe care le vom rezuma în cele ce urmează :

Secția A : *Harul Domnului nostru Iisus Hristos* are două paragrafe : 1. «Iisus Hristos», în care se spune foarte pe scurt viața Sa pămîntească și lucrarea Sa răscumpărătoare : «Acțiunea de împăcare în Iisus Hristos, se spune în acest paragraf, e un mister pe care Scripturile îl descriu în felurite chipuri. E numită jertfa mielului, viața păstorului dată pentru turma sa, răscumpărarea adusă de un preot ; de asemenea e prețul de răscumpărare a unui rob, plata datoriei, satisfacția substitutivă a unei penalități legale și biruință asupra puterilor răului. Toate acestea sînt expresiile unui adevăr care rămîne dincolo de puterea de pătrundere a oricărei teorii în adîncurile de taină ale iubirii lui Dumnezeu față de om. Ele descoperă gravitatea, prețul și desăvîrșirea lucrării răscumpărătoare a lui Dumnezeu». Hristos cel înviat e Mîntuitorul întregii lumi : «Cei uniți cu El prin credință sînt așezați la dreapta lui Dumnezeu și au sarcina de a sluji cu o comunitate de împăcare. Hristos e capul acestei comunități, ca Biserica care a început să existe cu Apostolii și continuă cu toate generațiile». Tot Iisus Hristos e judecătorul nostru al tuturor : «A primi viața de la Domnul cel înviat, înseamnă a avea viață veșnică ; a refuza viața de la El, înseamnă a alege moartea, care este acum despărțirea de Dumnezeu»²⁰.

În § 2, *Păcatul omului*, se accentuează iarăși aspectul moral-social al răului, spunîndu-se printre altele că potrivit Revelației dumnezeiești lucrarea de împăcare a lui Dumnezeu în Iisus Hristos descoperă răul în creație ca păcat împotriva Lui. Răutatea aceasta, spune mai departe Mărturisirea, face să se piardă specificul uman într-o frămîntare deșartă, în revoltă, disperare și izolare. Dimoptrivă, omul virtuos e acela care-și împodobește viața cu o activitate binefăcătoare pentru societate : «Oamenii înțelepți și virtuoși au năzuit de-a lungul vremurilor la bunul cel mai înalt, devotîndu-se libertății, dreptății, păcii, adevărului și frumuseții. Dar orice virtute omenească, cînd e privită în lumina iubirii lui Dumnezeu în Iisus Hristos se dovedește a fi declarată în interesul propriu și de dușmănie». Lipsa de smerenie este osîndită ca și în vechile scrieri ascetico-duhovnicești. Textul exprimă o excepțională robustețe de gîndire cu o profundă rezonanță social-creștină, scriînd : «Viața este un dar care trebuie primit cu recunoștință și este și o sarcină, care trebuie urmărită cu curaj. Omul e liber să-și cerceteze viața în planul lui Dumnezeu ; Să dezvolte și să protejeze resursele naturii pentru bunăstarea comună, să lucreze pentru dreptate și pace în societate și pe alte căi să folosească puterile sale creatoare pentru desăvîrșirea vieții omenești». După ce

20. *Ibidem*, 9.07—9.11.

se arată rolul religios al poporului și profetilor israeliți, se amintește rostul unic și absolut al Mântuitorului: «El a fost împinerea făgăduinței dată lui Israel, începutul unei noi creații și pionierul unei noi umanități (religioase)... El a chemat Biserica să fie slujitoare Lui pentru împăcarea Lumii»²¹.

Partea I-a se sfârșește cu *Secția C*, referindu-se în special la *comuniunea Duhului Sfânt*, care e rezumată astfel: «Dumnezeu-Duhul Sfânt îndeplinește opere de împăcare în credincioși. Sfântul Duh creează și înnoiește Biserica ca pe o comunitate în care cei credincioși sînt împăcați cu Dumnezeu și între ei. El îi face în stare să primească iertarea precum și ei se iartă unul pe altul și să se bucure de pacea lui Dumnezeu, precum și ei se împacă unii cu alții. Cu toate păcatele lor, El le dă puterea de a deveni reprezentanți ai lui Iisus Hristos și ai Evangheliei împăcării tuturor»²².

Paragraful I, *Viața cea nouă* este o descriere entuziastă a unor aspecte ale vieții moral-creștine, care amintesc Epistola lui Diognet din antichitate: «Lucrarea de împăcare a lui Iisus a fost criza supremă în viața omenirii credincioase. Crucea și Învierea Lui devin o criză personală și o nădejde prezentă pentru credincioși cînd e proclamată și crezută Evanghelia. În această experiență Duhul le aduce iertarea lui Dumnezeu, îl face să răspundă cu credință, pocăință și supunere și inițiază viața cea nouă în Hristos. Viața cea nouă nu liberează pe credincios de conflictul cu mîndria, plăcerea, frica. El mai are de luptat și cu greutățile și, cu alte probleme descurajatoare. Dealtmînteri, pe măsură ce se maturizează în iubire și credincioșie în viața sa în Hristos, trăiește în libertate și bucurie, dînd mărturie în zilele bune și în cele rele, încredințat fiind că viața cea nouă e plăcută lui Dumnezeu și folositoare tuturor.

(În calitatea lor de cetățeni) membrii Bisericii sînt vestitori de pace și caută binele omului în colaborare cu puterile și autoritățile în cele politice, culturale și economice»²³.

Paragraful 2 — *Biblia* — rezumă în cîteva aliniate, toată problematica Revelației din punct de vedere protestant. Iisus Hristos e Cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu, căruia Duhul Sfînt îi dă o mărturie unică, profetică și apostolică. Mai departe se spune că Biblia trebuie înțelesă în lumina mărturiei ei dată lucrării lui Dumnezeu de împăcare în Hristos. Apoi se accentuează, în lumina criticii biblice de astăzi, faptul că Scripturile scrise sub călăuzirea Duhului Sfînt sînt totuși date în cuvinte omenești, deci în condiția limbii și formelor de gîndire literare ale locurilor și timpurilor în care au fost scrise. Ele reflectează concepțiile de viață, istorie și știință care erau curenți atunci. De aceea Biserica are obligația de a se apropia de Scripturi cu înțelegerea necesară din punct de vedere literar și istoric. Mărturisirea adaugă o frază specială privitoare la actualizarea interpretării spunînd: «Intrucît Dumnezeu a grăit Cuvîntul Său în situații culturale deosebite, Biserica e încredințată că El va continua să spună Cuvîntul Său prin Scripturi într-o lume schimbătoare și în orice formă a culturii omenești. Cuvîntul lui Dumnezeu e grăit către Biserica astăzi, atunci cînd Scripturile sînt predicate cu credință și citite cu atenție de a primi adevărul și îndrumarea lor»²⁴.

(Așa cum se poate vedea din aceste afirmații ale Mărturisirii, criteriul predicării strict subiectiv al credinței și iluminării Sfîntului Duh — necontrolat de Tradiția dumnezeiască —, nu poate garanta obiectivitatea Cuvîntului lui Dumnezeu adresat «hic et nunc» poporului său. Este vorba, desigur, de interpretarea, explicarea și apelul pe

21. *Ibidem*, 9,12—9,14.

22. *Ibidem*, 9,15—9,20.

23. *Ibidem*, 9,21—9,26.

24. *Ibidem*, 9,27—9,30.

care-l face predicatorul către auditorii săi în cadrul predicii strict subiective a cultului protestant).

Urmează *partea II-a: Ministeriul împăcării* care este partea centrală a Mărturisirii, împărțită în două secții principale:

Secția A — Misiunea Bisericii, cu patru paragrafe principale: *Paragraful 1: Direcția*: Biserica, se spune, este comunitatea care are sarcina împăcării între Dumnezeu și credincioși, între noi și semenii noștri, prin Iisus Hristos în Duhul Sfânt. Textul Mărturisirii explică amănunțit în ce fel viața, moartea și învierea Mântuitorului, ca și revenirea Sa descriu chiar misiunea Bisericii pe pământ: Este partea cea mai duhovnicească a acestei Mărturisiri.

«Viața Sa ca om cuprinde Biserica în viața comună a oamenilor. Slujirea oamenilor săvârșită de El dă Bisericii sarcina de a se strădui pentru orice formă de bunăstare omenească. Patima Sa face Biserica sensibilă la toate suferințele omenirii în așa fel încît ca să vadă fața lui Hristos pe fețele oamenilor în orice fel de lipsuri. Răstignirea Lui dezvăluie Bisericii judecata lui Dumnezeu asupra neomeniei față de om și asupra îngrozitoarelor urmări ale propriei complicități la nedreptate. Iar în puterea lui Hristos cel înviat și în nădejdea venirii Sale «Biserica vede făgăduința înnoirii de către Dumnezeu a vieții și a biruinței lui Dumnezeu asupra a tot răul»²⁵.

Paragraful 2: Forma și preoția. Mărturisirea insistă asupra sarcinii și răspunderilor individuale ale tuturor membrilor credincioși pe care-i numește «poporul lui Dumnezeu», după Biblie: «Instituțiile poporului lui Dumnezeu se schimbă și variază așa cum cere misiunea lor în felurite timpuri și locuri. Unitatea Bisericii e compatibilă cu o vastă varietate de forme... (Mărturisirea continuă aprofundarea îndatoririlor tuturor creștinilor, în cadrul preoției universale, făcînd, potrivit învățaturii protestante, o insuficientă amintire și nici un loc preoției speciale, ierarhice).

După ce se arată îndatoririle duhovnicești și de conducere a comunității, a tuturor credincioșilor, se precizează mai departe că, recunoscînd unele daruri speciale ale Duhului și în scopul rînduirii vieții ei comunitare, Biserica cheamă, antrenează și autorizează pe unii membri pentru conducere și supraveghere. Persoanele calificate pentru aceste îndatoriri, în acord cu rînduiele Bisericii sînt puse pe de o parte prin preoție sau alt act potrivit și sînt făcute astfel responsabile pentru ministeriile (slujirile) lor speciale.

«Biserica rînduiește astfel viața sa ca o instituție cu o constituție cu conducere, funcționari, finanțe și conducători administrativi. Acestea sînt instrumente ale misiunii, nu scop în ele însele. Diferite rînduiele au slujit Evanghelia și nici una nu poate pretinde folosirea ei exclusivă», încheie această Mărturisire, un fel de declarație asupra diferitelor forme de slujire preoțească.

De pe aceeași poziție adaugă unele declarații de politică bisericească principală, îndreptățite oarecum de trecutul de luptă al acestei Bisericii: «O politică (bisericească) presbiteriană organizează responsabilitatea tuturor membrilor pentru ministeriu și menține legătura organică a tuturor congregațiilor în Biserică. Ea caută să protejeze Biserica de exploatarea, de puterea și ambiția bisericească sau seculară. Orice rînduială bisericească trebuie să fie deschisă la o oarecare reformă, cînd poate fi cerută pentru a o face un instrument mai efectiv al misiunii de împăcare» (Repetăm, așa cum se poate vedea și aici, că concepția expusă de Mărturisire asupra preoției, ca și în alte privințe, este specific protestantă)²⁶.

25. *Ibidem*, 9.31—9.33.

26. *Ibidem*, 9.34—9.40.

Paragraful 3: *Revelație și Religie*. Mărturisirea îndeamnă la «deschidere și respect» față de celelalte religii, începînd cu cea mozaică; nu uită să amintească credincioșilor ei că Biserica «are sarcina de a propovădui Evanghelia tuturor oamenilor, oricare ar fi religia lor și chiar cînd nu mărturisesc nici una»²⁷.

Paragraful 4: *Reconcilierea în societate* este paragraful central și cel mai lung. El dezvoltă idei întîlnite deja, care asigură un loc deosebit acestei Mărturisiri de credință, printre celelalte; le vom expune, foarte amănunțit, în cele ce urmează:

a) În primul aliniat se osîndesc orice fel de discriminări rasiale și etnice pornind de la ideea că paternitatea dumnezeiască prin creație impune întregii omeniri sentimentul unei familii unice: «Dumnezeu, se spune, a creat popoarele pămîntului ca să fie o familie universală. În această iubire care împacă, El depășește barierele dintre frați și desființează orice formă de discriminare bazată pe deosebiri rasiale sau etnice, reale sau imaginare. Biserica e chemată să determine pe toți oamenii ca să se primească și să se susțină unul pe altul ca persoane în toate relațiile vieții: în funcție, găzduire, educație, odihnă, căsătorie, familie, Biserică și în exercitarea drepturilor politice. Pentru aceasta, Biserica se străduiește pentru desființarea oricărei persoane sau grupuri de creștini, care exclud, domină sau oprimă pe tovarășii lor, rezistă în mod viclean Duhului lui Dumnezeu și aruncă disprețul asupra credinței pe care o mărturisesc».

b) În al doilea aliniat Mărturisirea proclamă datoria creștină de a apăra existența, securitatea, pacea, dreptatea și suveranitatea statelor pe toate căile: «Împăcarea dată de Dumnezeu în Iisus Hristos este temelia păcii, dreptății și libertății naționale ale căror forțe și guverne sînt chemate să le slujească și să le apere. Biserica, prin propria-i viață e chemată să practice iertarea dușmanilor și să recomande națiunilor ca actuală năzuința spre cooperare și pace. Această năzuință cere ca națiunile să urmărească relații noi și demne de încredere dincolo de orice formă de conflict, pentru a reduce extinderea neînțelegerilor și pentru a se generaliza înțelegerea internațională.

Împăcarea între națiuni devine deosebit de urgentă, întrucît țările înmulțesc armele nucleare, chimice și biologice, devînd mina de lucru și resursele lor de la scopul lor constructiv și amenințînd cu nimicirea omenirii».

În continuare se combat atitudinile extremiste ca aceea a «creștinilor germani», care, admițînd identificarea intereselor lui Dumnezeu cu interesele națiunii lor, sau cu modalitățile unor procedee ale ei, și-au putut însuși programul partidului nazist.

c) Al treilea aliniat, pune problema sărăciei în creștinism: Mărturisirea face declarația principală că «împăcarea omului prin Iisus Hristos redă clară ideea că sărăcia înrobitoare într-o lume de belșug e o violare de neadmis a creației bune a lui Dumnezeu»; apoi explică această învățătură pe larg: «Din pricină că Iisus se indentifică cu cel sărac și exploatat, cauza săracilor în lume e și cauza discipolilor Săi. Biserica nu poate accepta sărăcia, în cazul că ea este rezultatul unor structuri sociale nedrepte, a exploatării celor fără apărare, a lipsei de resurse naționale, a absenței de înțelegere tehnologică, sau a rapidei expansiuni a populației, Biserica cheamă pe fiecare om să folosească capacitatea lui, bunurile lui și roadele tehnologiei, ca daruri ce i-au fost încredințate de Dumnezeu pentru întreținerea familiei sale și pentru progresul prosperității comune. Ea încurajează aceste forțe în societatea omenească, care fac să ia naștere nădejdi ale oamenilor pentru condiții mai bune

27. *Ibidem*, 9.41—9.42.

și le oferă prilej nimerit pentru o viață destul de bună». Această explicație se sfirșește cu condamnarea indiferentismului religios față de problema sărăciei, a bunurilor pămîntești ca și a unei poziții unilaterale: «O Biserică care e indiferentă față de sărăcie, sau se ferește de răspundere în afacerile economice, ori e deschisă numai unei clase sociale, sau așteaptă recunoștința pentru mărinimia ei, face un simulacru de reconciliere și nu oferă lui Dumnezeu un cult acceptabil».

d) Ultimul aliniat, al patrulea, tratează despre raportul dintre bărbat și femeie în vremea noastră, în părțile lumii vizate de Mărturisire și în lumina Evangheliei; pentru profunzimea și nouitatea lui îl vom reproduce în întregime. «Relația dintre bărbat și femeie, se spune, exemplifică într-un mod temeinic rînduiala lui Dumnezeu asupra vieții interpersonale pentru care a creat omenirea. Anarhia în legăturile sexuale este un simptom al înstrăinării omului de Dumnezeu, de semenul său și de sine însuși».

Mărturisirea afirmă apoi că «veșnica zăpăceală a omului privitor la semnificația sexului a fost agravată în zilele noastre» din mai multe pricini: Mai întii de posibilitatea de a folosi unele mijloace pentru ceea ce s-a numit «controlul nașterilor» (birth control) — marea problemă în privința căreia nici statele, nici Bisericile nu sînt toate de acord în zilele noastre; apoi de posibilitatea mult mai largită oferită de stadiul actual al științei de a trata bolile venerice și în sfirșit de alte cauze foarte deosebite ca: grăbirea urbanizării și suprapopularea lumii, de o parte, la «exploatarea simbolurilor sexuale în informațiile de masă» — adică la o preocupare exagerată de problema sexuală —, care duc la un libertinaj moral accentuat. Biserica, ca familie a lui Dumnezeu, este chemată să scoată pe credincioși din această stare de înstrăinare în libertatea răspunderii, a vieții noi în Hristos, citim mai departe. Împăcată cu Dumnezeu, fiecare persoană are în sine bucuria și respectul pentru umanitatea proprie și pentru a celorlalte persoane. Un om și o femeie sînt apti să se căsătorească, să se angajeze la o viață împărtășită reciproc, și să răspundă unul altuia cu o grijă afectivă pe toată viața. Părinții primesc harul de a îngriji pe copii în iubire și de a le educa personalitatea». Toate aceste prescripții morale sfirșesc cu o amenințare gravă pentru Bisericile care nu-și îndeplinesc misiunea lor în aceste probleme sub aspect creștin: «Biserica vine la judecata lui Dumnezeu și atrage respingerea ei de oameni, cînd ea nu reușește să conducă pe oameni și pe femei la semnificația deplină a trăirii împreună, sau refuză mila lui Hristos celor prinși de zăpăceala morală a vremii noastre»²⁸.

Secția B — *Înzestrarea Bisericii* — cuprinde enumerarea mijloacelor cu care Biserica Protestantă își îndeplinește slujba ei printre credincioși, și anume: Predica și învățătura (proslăvirea lui Dumnezeu) și rugăciunea, Botezul și Euharistia.

Mărturisirea adaugă o preocupare constantă a unora dintre conducătorii acestei Biserici: «Aceste daruri rămîn, dar Biserica este obligată să schimbe formele slujirii ei pe căi potrivite cu felurile generații și culturi».

1. Mărturisirea amintește că Biserica își îndeplinește misiunea ei mai întii prin predică, învățatură și mărturie personală: toate acestea presupun studiul Bibliei și al lumii contemporane.

2. Biserica răspunde la mesajul evanghelic prin lauda Domnului și rugăciunea către El.

După o scurtă analiză a adorării lui Dumnezeu și a felurilor rugăciuni se adaugă că «artele și în special muzica și arhitectura sînt o contribuție la lauda și la rugă-

28. *Ibidem*, 9.43—9.47.

ciunea unei adunări creștine când ele ajută pe oameni să privească dincolo de ei înșiși spre Dumnezeu și lume, care e obiectul iubirii Sale».

3. Aliniatul acesta face un rezumat al importanței Botezului în viața creștinului: «Prin smerita Sa supunere la Botezul lui Ioan, se spune aici, Hristos s-a unit cu oamenii în nevoile lor. Botezul cu apă reprezintă nu numai curățirea de păcate ci și moartea cu Hristos și o înviere cu El la o viață nouă. El angajează pe toți creștinii să moară în fiecare zi și să trăiască pentru dreptate. În Botez Biserica prăznuiește înnoirea Legământului prin care Dumnezeu a legat poporul său de El însuși. Prin Botez, indivizii sînt primiți în mod public în Biserică pentru a participa la viața și slujirea ei și Biserica devine responsabilă de instruirea și ajutorul lor în ucenicia creștină...».

4. Ultimul aliniat al acestei Secții expune foarte pe scurt învățătura euharistică strict presbiteriană cu titlul «Cina Domnului». «Cina Domnului e săvîrșirea împăcării oamenilor cu Dumnezeu și între ei, în care ei mănîncă și, beau cu bucurie împreună la masa Mîntuitorului lor... Împărtășindu-se cu El, intrucît mănîncă pîinea și beau vinul potrivit slujirii lui Hristos, ei primesc de la Domnul cel înviat și viu binefacerile morții și învierii Sale. Ei se bucură de pregustarea Împărăției pe care El o va duce la desăvîrșire la venirea Sa făgăduită și pleacă de la masa Domnului cu curaj și nădejde pentru servirea la care i-a chemat»²⁹.

Partea a III-a: Desăvîrșirea împăcării. Paradoxul acestei Mărturisiri constă în aceea că, protestantă fiind, ea pune, totuși accentul pe manifestarea credinței creștinului prin fapte, care devin astfel modalitatea întrezăririi prezenței lui Dumnezeu activă prin oameni, adică a misiunii creștine printre ei.

În patru mici aliniate se rezumă acțiunea creștină în lume, caracterizată ca «desăvîrșire a împăcării»: «Opera răscumpărătoare a lui Dumnezeu în Iisus Hristos, îmbrățișează totalitatea vieții creștinului; ea include cadrul natural al creștinului. Voința lui Dumnezeu este că planul pentru viața creștină să fie desăvîrșit sub stăpînia lui Hristos și orice rău să fie izgonit din creația Sa».

Imaginea biblică a acestei «Împărății a lui Dumnezeu» exprimă desăvîrșirea acestei stăpînii a lui Iisus Hristos: «Viziunile și imaginile biblice ale stăpînirii ca: «Cetatea cerească, casa tatălui, cer nou și pămînt nou, praznicul de nuntă și ziua cea fără sfîrșit, culminează în imaginea împărăției (lui Dumnezeu). Această împărăție înfățișează triumful lui Dumnezeu asupra a tot ceea ce se opune voinței Lui și fărîmîtează creația Sa. Împărăția lui Dumnezeu este de pe acum prezentă ca un ferment în lume, provocînd nădejde în oameni și pregătind lumea ca să primească judecata din urmă și răscumpărarea Lui. Cu perseverență născută din această speranță, Biserica se străduiește pentru o lume mai bună. Nu trebuie să se identifice un progres mai limitat cu împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, nici nu trebuie să disperăm în fața dezamăgirii și înfringerii. În speranța neclintită, Biserica privește dincolo de orice realizări parțiale la triumful final al lui Dumnezeu».

Mărturisirea se sfîrșește cu o Doxologie³⁰.

Mărturisirea Bisericii Presbiteriene Unite din Statele Unite ale Americii prezintă în cadrul doctrinei confesionale proprii, poziții actuale, expuse la un nivel înalt, potrivit în unele dintre cele mai dezbătute probleme morale și umanitare, care frămîntă omenirea de astăzi.

3. «Misiunea Bisericii astăzi». — *Mărturisirea Bisericii Fraților Cehi, din 1973*
Biserica Evanghelică a Fraților Cehi a aprobat la al XVII-lea sinod al ei, ținut în

29. *Ibidem*, 9.48—9.52.

30. *Ibidem*, 9.53—9.56.

1973, această Mărturisire de credință. În ea se descrie Biserica ca un pelerin. Ea caută astăzi împlinirea ei în slujirea societății — și anume în cadrul unei societăți socialiste³¹. Mărturisirea discută cele două *atitudini*, care s-au manifestat în Biserici de-a lungul veacurilor și anume cea *verticală*, care se dedică desăvârșirii spirituale a creștinilor în cadrul ei exclusiv și cea *orizontală*, a cărei activitate este o stare de tensiune continuă în slujba semenului și a societății respective, arătând în ce condițiuni trebuie adoptată o poziție mijlocie. Aceasta trebuie să îmbine spre un scop final, superior, efortul spiritual cu acela al slujirii oamenilor și este categorisită ca Mărturisire eshatologică³².

Mărturisirea aceasta cuprinde opt capitole scurte, subîmpărțite în 32 de paragrafe.

I. «*Orizontul Misiunii Bisericii*» e larg cit creația lui Dumnezeu și ea se săvârșește pe calea mesajului evanghelic. II. *Izvoarele misiunii* sînt împărțirea poporului credincios la Masa Domnului, Stăpînul vieții lui și al creației întregi, care dă creștinului bucurie manifestată în adorarea liturgică și în prezența activă a poporului lui Dumnezeu. III. *Biserica este debitoare față de toți* și este ca un pelerin pe calea Domnului numai dacă este prezentă prin rugăciunea liturgică și dacă trăiește în prezența lui Dumnezeu, prin pocăință și credință în făgăduința Lui. Domnul înnoiește toate prin curajul profetic și concentrarea rugăciunii. IV. «*Chestiunea profeției*» este pusă în legătură cu manifestările pentecostaliste din vremea noastră³³.

Centrul Mărturisirii îl formează cap. V: *Criza teologică prezentă a Bisericii*, care expune trei concepții finaliste despre Biserică. Așa cum am amintit mai sus, prima concepție este cea *verticală*, transcendentală, adică aceea în care «lumea» este categorisită ca o entitate alături, în afara Bisericii, deși aproape de această Biserică care îi este transcendentală, ea aflîndu-se la verticală.

Mărturisirea arată că această concepție verticală încearcă să sustragă pe membrii ei de la responsabilitatea față de lume, oferind «un har ieftin», fără obligația de a urma pe Hristos în timpul vieții de aici (de pe pămînt). Insușindu-și o astfel de concepție strict spiritualistă, Biserica — se spune mai departe —, se preface într-o campanie de asigurare generală a mîntuirii într-o instituție concentrată asupra propriei funcționări și a propriei conservări.

A doua concepție este cea *orizontală*, în care lumea este înlăuntrul Bisericii. În cadrul acestei concepții, Biserica, afirmă Mărturisirea, ar părăsi, de asemenea, calea lui Hristos, dacă ea s-ar concentra înainte de orice «asupra sarcinilor de prefacere socială a lumii, asupra programării unor asemenea sarcini în presupunerea că pe această cale ea traduce în viață Împărăția lui Dumnezeu». (După o interpretare individualistă a unor texte, referindu-se la Împărăția lui Dumnezeu, Mărturisirea trece la concluzie potrivnică acestei concepții pentru motivul că «pierderea polului credinței orientat spre viitor poate duce la un moralism de auto-îndreptățire și împinge Biserica spre sfera puterilor politice. Ambele aceste concepții, se spune mai departe, pun în primejdie însăși ființa misiunii Bisericii și așa cum arată istoria, mai curînd sau mai tîrziu, dobîndesc un efect de învechire»).

Se știe că ambele concepții *izolate* au fost aspru criticate de teologi și șefi de Biserici, care au arătat că misiunea Bisericii pe pămînt este cea mîntuitoare.

31. «*Misiunea Bisericii astăzi*» a Bisericii Evanghelice a Fraților Cehi a fost publicată în revista «*Communio-Viatorum*», XVI, 4, trimestrul de iarnă, 1973, și reprodusă în «*Documentul de discutat la Adunarea Comisiei pentru Credință și Constituție*», ținută la Universitatea din Ghana, Lagon, Accra, Ghana, iulie 22—august 5, 1974, p. 148 și 157—163.

32. *Ibidem*, p. 146.

33. *Ibidem*, p. 157—158.

Dar ea se adresează unor creștini, care sînt în același timp cetățeni ai unui stat și deci trăitori pe pămînt în condițiile obișnuite ale oricăror creaturi, avînd nevoie unele de altele. În acest cadru creștinii pot să manifeste individual dragostea creștină alături de îndeplinirea îndatoririlor lor cetățenești, iar Biserica poate ajuta la progresul umanitar în societate. Izolarea într-un ghetou spiritual nu este evanghelică și, de altfel, ar fi contrară tradiției tuturor cultelor religioase, de fapt, imposibilă.

A treia concepție, pe care — așa cum am amintit — o acceptă *Mărturisirea Fraților Cehi*, este cea *eshatologică* sau cu denumirea de *a pelerinilor*, care este înfățișată ca o călătorie duhovnicească (în felul aceleia a lui John Bunyan), săvîrșită într-o intensă și aproape exclusivă concentrare spre desăvîrșirea eshatologică. În ea se acordă, prin urmare foarte puțină atenție creației pentru motivul că totul a fost creat de Domnul cel înviat și pentru El (Col. I, 16).

În acest context se trage concluzia că «noi aparținem pozitiv valorilor civilizației și culturii și participăm la crearea lor»³⁴.

În cadrul Învierii și Înălțării Domnului, ca evenimente eshatologice, se anticipează mesajul biblic și în viața comunităților creștine. Iisus cel înviat descoperă pretențiile falsului mesianism al Bisericii și liberează pe cei ce-l urmează pe El.

Mărturisirea Fraților Cehi dezvăluie apoi criza manifestată la Sinoadele al XIV-lea și al XVII-lea, unde s-au înfruntat cele două concepții amintite — cea de a treia neputîndu-le armoniza. Ea critică în continuare formele lor de manifestare, mai ales pe cea «verticală», socotindu-le excesive și contrare misiunii indicată de Domnul. Bisericii și amune nu de a conduce, ci de a servi (Matei X, 42—45; Luca XXII, 25—27) și precizează mai departe (în cap. VI), modul în care conține prezența Bisericii în lume.

În felul acesta, primele două concepții expuse mai sus — cea verticală și cea orizontală — nu au aprobat Bisericii exclusive în întregime fiecare, cea dintîi nefiind întru totul aprobată mai ales de tineret, iar cea de a doua fiind înclinată la unele «ispite legaliste». Dar Mărturisirea caracterizează această criză ca fiind «hris-tologică», în sensul că ea dovedește o înțelegere nedesăvîrșită a personalității și operei Domnului nostru Iisus Hristos, mai ales în ce privește relația dintre Har și Lege³⁵.

Capitolul VI afirmă *prezența Bisericii în lume prin mijloacele rugăciunii și slujirii*. Din cele mai vechi timpuri, se spune la început, Biserica s-a rugat pentru pace (I Tim. II, 2), pentru *dreptate* (I Petru II, 13) și pentru *unitatea* tuturor creștinilor (Ioan XVII, 21). În legătură cu *pacea* se amintesc principalele aspecte ale activității Bisericii Evanghelice a Fraților Cehi pentru întărirea păcii în lume ca: Discutarea ei în Aduhările la toate nivelurile, de la cele parohiale pînă la cele ecumenice, incluzînd pe cele politice cu acest aspect; importanța ei în epoca atomică și răspunderea Bisericilor în acest context; colaborarea Bisericii Cehi cu Conferința Creștină pentru Pace de la Praga, care dă posibilitate discutării acestei probleme cu creștinii de pretutindeni, pentru crearea unei atmosfere de înțelegere și pace în lume. Vorbînd despre *dreptate*, amintește la început că lumea e amenințată totdeauna de *foame, mizerie și oprinare*. Mărturisirea e de partea celor care nu primesc o părere optimistă despre evoluția lumii și accentuează profundele deosebiri dintre națiuni și grupuri sociale, ca și lupta de clasă. De asemenea, susține *lupta împotriva rasismului*

34. *Ibidem*, p. 158—159.

35. *Ibidem*, p. 159—160.

și atestă solidaritatea ei cu frații din *lumea a treia*, în lupta lor împotriva rasismului și opririi economice.

Această preocupare pentru dreptate împiedică și grija de sufletul tuturor oamenilor pentru care a murit Hristos (II Cor. V, 15), care e prezent în tot cel ce suferă în lume (Matei XXV, 40) ³⁶.

În același capitol, Mărturisirea Fraților Cehi face elogii socialismului în paragraful: «Prezentul socialist». Intrucît victoria lui Hristos este omniprezentă, Biserica nu poate îndeplini misiunea ei altfel decît prin acceptarea în timpul slujirii ei, tocmai a acestui prezent, în care ea a fost trimisă și ca loc al servirii ei în acest mediu în care a situat-o Domnul... Trăim în cadrul statelor socialiste. Ca sistem de guvernare, socialismul a fost astăzi desăvîrșit tocmai în aceste state. Atracția socialismului pentru lumea a treia și pentru generația tînără în lume (Federația Mondială a Studenților creștini) și pentru numeroși teologi proeminenți, o mare... Atracția socialismului se datorește faptului că este un sistem social care corespunde posibilităților raționale și condițiilor istorice în era industrializării și revoluției științifico-tehnologice. Prezența de slujire a creștinilor într-o societate socialistă este îndeosebi manifestată în faptul că ei pot să săvîrșească lucrarea lor numai în mod onest în servirea omului, încercînd în același timp să păstreze legătura cu Hristos prin mărturia vieții lor...» ³⁷.

În paragrafele despre stat (26—27) se accentuează opoziția împotriva «anarhiei entuziaste» (Rom. XIII, 1; I Petru II, 12 sq), în contrast cu ideea de autoritate (I Tim. II, 2) și de ordine legală, care garantează libertatea (referindu-se la mișcările spiritualiste excesive de astăzi).

Paragraful următor descrie *Mișcarea ecumenică*, ca semn plin de nădejde al timpului nostru, fiindcă dă puțința Bisericilor de a se întîlni una cu alta în împlinirea misiunii lor, în special privitor la cauza păcii și a dreptății în lume. Mărturisirea credinței într-o Biserică comună și rugăciunile pentru unitate dobîndesc astfel o formă concretă ³⁸.

Capitolul VII descrie *Biserica*, semn al noii creații. Biserica nu este un scop în ea însăși (Apoc. XXI, 22), ci în ea Hristos adună poporul Său pentru slujirea lumii pînă la venirea Lui. De aceea, în ciuda sărăciei ei și a caracterului ei provizoriu, se spune mai departe, ea apare în public, în forma unei adunări liturgice ca manifestare a conversiunii și renașterii (Matei XVII, 3 și Ioan III, 3), prin care Duhul Sfînt înlătură egoismul, ura, prejudecățile, exclusivismul confesional și egoismul național (șovinismul) și le preface în mărturie și slujire.

În capitolul VIII se trage *concluzia* în care calea viitoare a Bisericii e descrisă ca o polarizare creativă a două concepții despre ea: Una ca o nouă creație, care apare în timpul cultului și alta ca prezență a slujirii în lume, asemenea lui Hristos, în unitatea care ne-a fost făgăduită (I Cor. XIII, 13).

Mărturisirea Bisericii Fraților Cehi, prin analiza profundă pe care o face celor două direcții ale acțiunii Bisericii — verticală și orizontală — și prin descrierea rolului socialismului în lumea nouă de astăzi, ca și a legăturii creștinismului cu el, este una dintre cele mai interesante Mărturisiri protestante ale epocii noastre ³⁹.

36. *Ibidem*, p. 161—162. 37. *Ibidem*, p. 162—163. 38. *Ibidem*, p. 162—163.

39. În această Mărturisire se simte influența gînditorului creștin și socialist, teologul ceh J. L. Hromadka (mort în 1969), fost președinte al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, rector al Universității Ian Comenius din Praga, membru al Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și laureat al premiului Lenin pentru Pace (așa cum reiese nu numai din întreaga sa activitate): Amintim de

4. *Mărturisirea Bisericii Presbiteriene din Statele Unite ale Americii*. O a doua ramură a Bisericii Presbiteriene din Statele Unite ale Americii a publicat o carte de 210 pagini, în care propune nouă Mărturisiri de credință⁴⁰ tradiționale și o nouă Mărturisire de credință proprie⁴¹.

Vom analiza această mărturisire proprie, întrucât oferă câteva puncte de vedere actuale, după ce vom face o scurtă descriere de ansamblu a acestei interesante cărți simbolice, care se caracterizează prin aceea că este publicată de conducerea ramurii Bisericii Presbiteriene din Statele Unite pentru a fi supusă examinării membrilor acestei Biserici (cărora li se cere să depună câte un raport asupra ei pînă la 1 februarie 1975, potrivit hotărîrii luate la cea de a 114-a Adunare Generală din 1974). Aceste rapoarte vor fi discutate apoi la cea de a 115-a Adunare Generală care urmează să aibă loc în acest an.

De la început se observă o deosebire în ce privește preferințele pentru anumite Mărturisiri protestante. Astfel, comparînd catehismele și Mărturisirile clasice ale Creștinismului primar și pe cele protestante, primite de cele două Biserici Presbiteriene ale Americii, — precizăm iarăși: Cea *Presbiteriană*, despre care vorbim acum și cea despre care am vorbit, adică *Presbiteriană unită* —, constatăm că *Propunerile pentru Biserica Presbiteriană* cuprind 10 Mărturisiri de credință, eliminînd din colecția de 9 a Bisericii Presbiteriene Unite, Mărturisirea «*Helvetica Secunda*» și introducînd în plus «*Catehismul de la Geneva*» (al lui Calvin) și «*Catehismul cel Mare*» (de la Adunarea de la Westminster, de la mijlocul sec. al XVII-lea), alături de Mărturisirea actuală a acestei Biserici Presbiteriene.

Această carte simbolică cuprinzînd propuneri făcute de un comitet special al Bisericii Presbiteriene din America, în vederea adoptării Mărturisirilor de credință, are cinci părți (notate A, B, C, D și E) care dau toate lămuririle de justificare ale acestor propuneri și care le încadrează.

În prima parte (A), care este o «*Introducere*» bine studiată, se definește mai întii noțiunea de Mărturisirea de credință înîndu-se seama de factorii care-i dau naștere, accentuîndu-se ideea lui Luther că Mărturisirile nu sînt documente infailibile ca ale unei Biserici triumfale, care dă mărturie, ci documentele unei Biserici luptătoare, care luptă cu păcatul și slăbiciunile omenești.

Se dau ca veacuri mari și specifice, ale Mărturisirilor de credință, veacul al XVI-lea și veacul al XX-lea, care a produs peste 30 de astfel de documente. Apoi se arată că Mărturisirile de credință au corespuns unor nevoi adînci: Ele au menținut unitatea Bisericii în timpul persecuțiilor, începînd cu cele din epoca nașterii Bisericii; au oferit expunerea credinței, în care botezau catehumenii și pe care o mărturisesc dintru început participanții la slujbele publice, în sfîrșit au fost necesare totdeauna în lucrarea de catehizare a Bisericii. Astăzi sînt foarte mult folosite în discuțiile ecumeniste în vederea cunoașterii apropierii și unirii Bisericilor creștine⁴².

Introducerea expune apoi «*ideea de carte de Mărturisiri de credință*»: E colecția de mărturisiri vechi și noi care devine la un moment dat a constituției unei Biserici și baza ei doctrinală oficială. O găsim în Biserica veche și, în vremuri mai noi, Bise-

pildă atitudinea sa la Conferința mondială a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Amsterdam (din 1948) și scrieri ca «*An der Schwelle des Dialogs*», (Union, Verlag, Berlin, *In Pragul dialogului*, 1964), etc.

40. *The proposed Book of Confessions of the Presbyterian Church in the United States for study and comment by the Presbyteries*, edit. Materials Distribution Service 341, Ponce de Leon Avenue, N. E., Atlanta-Georgia, 30.308.

41. *Op. cit.*, p. 6 sq. 42. *Ibidem*, p. 5.

rica Presbiteriană poate aminti cele opt Mărturisiri adoptate de Biserica Scoțiană înainte de a-și însuși cele trei documente ale Adunării de la Westminster (Mărturisirea, Catehismul cel Mare și cel Mic).

Nevoile catehizării au impus o lărgire a cercului acestor Mărturisiri, el trebuind să cuprindă și cele două sau trei Crezuri ale Bisericii primare (al Apostolilor, cel Niceean și cel Atanasian), apoi o operă calvinistă (Confessio Belgica sau Catehismul de la Geneva), apoi una dintre cele două mărturisiri clasice, protestante (Catehismul de la Heidelberg și Mărturisirea Helvetică Secunda) și, în sfârșit, Mărturisirea actuală a Bisericii Presbiteriene.

Introducerea dă o justificare a «procesului de alegere pentru această carte de Mărturisiri», arătând că crezul Apostolic și cel Niceean e de la început în slujba Bisericii Presbiteriene; Catehismul de la Geneva a fost ales ca operă a lui Calvin însuși și de limbă franceză, pe cînd cel de la Heidelberg reprezintă tradiție teologică de limbă germană. Mărturisirea Scotică și cele trei documente de la Westminster formează baza tradiției presbiteriene; Declarația de la Barmen, deși e de dată recentă, are marea autoritate privitor la raportul dintre Stat și Biserică; în sfârșit «O declarație de credință a Bisericii Presbiteriene din Statele Unite» a fost pregătită la cererea specială a Adunării Generale a 114-a din 1974.

Ultima parte a Introducerii dă un scurt istoric introductiv al fiecăreia dintre cele zece Mărturisiri cuprinse în «Cartea de Mărturisiri de credință»⁴³.

În partea a II-a (B), de la p. 13, pînă la p. 165, se redă textul celor zece Mărturisiri de credință vechi și noi. Este de observat că cea din urmă, «O declarație de credință», este expusă în formă de capitole și versete, ca și cărțile biblice, pentru a putea fi intercalate în cultul public. Nu cuprinde zece capitole, fiecare avînd un titlu și un număr de versete numerotate pe margine, în cadrul fiecărui capitol.

Părțile a III-a (C), a IV-a (D) și a V-a (E) se ocupă exclusiv de Mărturisirea actuală a Bisericii Presbiteriene din Statele Unite care, repetăm, poartă titlul de «O Declarație de credință».

În partea a III-a (C) se dau explicații asupra referințelor făcute de Mărturisirile tradiționale și la Scriptură în această Declarație de credință. Aceste referințe sînt de altfel indicate în mod precis, cu recomandăția ca cititorii să le citească în contextul respectiv, deoarece «ele nu sînt exhaustive, ci sugestive». Se indică, de asemenea, versetele biblice respective. După ce se recunoaște că «orice se poate dovedi cu Scriptura», se aduce un text din Mărturisirea de la Westminster, după care judecătorul suprem în materie de doctrină rămîne Sfîntul Duh, care vorbește prin Scriptură (W. C. I, 10). (Cu aceasta credem că se elucidează adevărata problemă care rămîne aceasta: «Care este forul suprem în Biserică, care tilcuiește Scriptura, dacă se înlătură autoritatea Sinoadelor ecumenice, consensul Sfinților Părinți și al Tradiției Bisericii etc.?)⁴⁴.

În partea IV-a (D) se propune cititorilor o formă de a subscrie la această Carte de Mărturisiri. Aceasta înseamnă că cititorii să fie conștienți de relația dintre autoritatea Mărturisirilor Bisericii (Presbiteriene), aceea a Scripturii și, în fine, aceea a lui Hristos care, după cum se specifică în Tradiția Presbiteriană, «este unicul Împărat și dătător de Lege în Sion». Se poate reveni asupra unei credințe, căreia în timp, i-a luat locul alta mai bună»⁴⁵.

43. *Ibidem*, p. 6—11.

44. *Ibidem*, p. 167—174.

45. *Ibidem*, p. 175.

Ultima parte, a V-a (E), intitulată «Studiul-călăuză», expune «Note explicative pentru studiul și discutarea Declarației de credință».

Astfel, în ce privește titlul, Comitetul de redactare a preferat pe acela de «Declarație de credință», în loc de «Mărturisire», fiindcă poate fi confundată cu Mărturisirea păcatelor, după unii. Poate că e mai aproape de adevăr ideea că ea putea fi confundată cu aceea a Bisericii Presbiteriene Unită (dar o apropiere de Declarația de credință a Bisericii Congregaționale a Angliei și Țărilor).

Cuprinsul ei este expunerea pe scurt a istoriei mântuirii neamului omenească, «nu prin interpretarea evenimentelor, ci prin analiza și definirea ideilor», și ca acțiune a lui Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt — nu în cadrul unei teologii speculative. Declarația folosește forma plurală «noi» pentru a accentua ideea de mărturisire a credinței comunității⁴⁶.

În același cadru general se face o analiză explicatorie a fiecărui capitol al Mărturisirii, pe paragrafe, începând cu o privire generală asupra lui. Vom nota aici titlurile celor zece capitole ale «paragrafelor respective», insistând asupra unor idei mai deosebite în orice domeniu.

Cap. I (p. 145), *Dumnezeul cel viu* are paragrafele următoare: 1. Noi credem în Dumnezeu; 2. Dumnezeu depășește inteligența noastră; 3. Dumnezeu se descoperă în Iisus Hristos; 4. Iisus Hristos este în centrul istoriei; 5. Dumnezeu e la lucru mai presus de istoria noastră; 6. Noi nu mărturisim alt Dumnezeu; 7. Îl laudăm și ne bucurăm în Dumnezeu.

Cap. II (p. 146—148): *Creatorul și Stăpînul a toate*: Dumnezeu creează în afara Sa din iubire. (Aici Mărturisirea introduce expresia pluralității lumilor, declarând: «Dumnezeu a creat toate lumile care există, menține și guvernează toate din iubirea la care am fost aduși s-o cunoaștem în Hristos»). 3. Dumnezeu garantează bunătatea creației. (În scurta analiză pe care o face răului în lume se accentuează nedreptatea structurilor sociale și libertatea omului și se amintește punerea la îndoială a puterii și bunătății lui Dumnezeu: «Noi ne forțăm să înțelegem prezența răului într-o lume mai bună. El reduce pentru multă lume puțința unei vieți omenești depline. El pune la îndoială puterea și bunătatea lui Dumnezeu. Noi avem oarecare lumină despre felul în care se întâmplă răul: prin lucrarea puterilor naturale în ordinea creaturii, prin alegerea ființelor omenești, prin nedreptatea structurilor sociale. Dar nu știm de ce trebuie să ia această întorsătură lucrurile într-o lume creată bună. Afirmăm că răul este dușmanul lui Dumnezeu, după cum este al nostru. În Hristos Dumnezeu împărtășește agonia noastră din pricina lui. El creează neconținut pentru a-l depăși. Ultimul cuvânt îl va avea «binele» lui Dumnezeu! E ceea ce ne dă curajul de a îndura răul, de a trage învățături de la el și de a-l combate»⁴⁷). 3. Dumnezeu a făcut din omenește o parte a creației. 4. Dumnezeu a creat ființele omenești pentru viața în comunitate. (În acest paragraf se accentuează legătura cu Dumnezeu și cu oamenii în libertate și deci în responsabilitate: «Noi declarăm că ceea ce face umanul în ființele omenești este capacitatea noastră de a trăi în relație cu Dumnezeu și cu oamenii noștri în libertate și responsabilitate. Chiar cînd părăsim libertatea și tăgăduim responsabilitatea noastră, încercînd să trăim fără Dumnezeu și fără ceilalți oameni, sîntem totuși legați de ei pentru viața și buna noastră stare și creație pentru o comunitate liberă și responsabilă cu ei). Orice ființă omenească e făcută pentru comuniunea cu Dumnezeu și oamenii...»⁴⁸). 5. Dumnezeu ne-a făcut

46. *Ibidem*, p. 177—180.47. *Ibidem*, p. 146.48. *Ibidem*, p. 147.

bărbați și femei. Aici Mărturisirea ataca frontal problema care pasionează astăzi lumea apuseană în social, aceea a vieții intime de familie, declarând: «Dumnezeu a creat ființele omenești bărbat și femeie pentru ajutorul, bunăstarea și bucuria reciprocă. Noi afirmăm că deosebirea dintre sexe este reală și bună și voită de Dumnezeu. Ea îmbogățește întreaga rânduială a relațiilor omenești. Ea nu trebuie să servească drept pretext pentru indiferență sau falsitate, pentru dispreț sau cruzime». Impotriva concepției generale protestante Mărturisirea nu crede că viața de familie și căsătoria în sine ar fi indispensabile pentru realizarea ființei omenești: «Declarăm că viața familială și căsătoria, deși esențială pentru personalitatea autentică, sînt daruri bune ale lui Dumnezeu. Orice copil are dreptul la naștere și la un cămin al dragostei. Declarăm că unirea sexuală a ființelor omenești poate fi un eveniment pur de bucurie și de decizie. Dumnezeu ne interzice să abuzăm de acest dar, dominînd pe celălalt, rîndindu-l, trădîndu-l sau exploatîndu-l. Dumnezeu ne dă sarcina de a face din el un semn al unui *angajament profund și durabil*. Afirmăm valoarea iubirii și a fidelității și dezastrul libertinajului și infidelității în toate legăturile noastre ca bărbați și femei. Fie celibatari, văduvi, divorțați sau căsătoriți, noi sîntem toți membri ai familiei omenești, năzuind la o viață plină de sens, în comuniune cu Dumnezeu și cu semenul nostru»⁴⁹.

Capitolul III (p. 148—150), Dumnezeu și poporul lui Israel: 1. Dumnezeu a ales un popor din dragoste pentru toți. 2. Dumnezeu a liberat pe poporul Său. 3. Dumnezeu a făcut alianță cu poporul Său. 4. Dumnezeu a binecuvîntat și a judecat poporul Său. 5. Dumnezeu n-a părăsit poporul Său. (Mărturisirea descrie astfel starea poporului lui Israel și exprimă nădejdi adînci privitoare la eliberarea popoarelor oprimate încă: «Dumnezeu a adus înapoi în țara lor pe unii dintre ei și a lăsat pe alții împărăția în toată lumea. Trăind în exil și sub dominație străină, evreii au supraviețuit și s-au înmulțit». Ei au îmbogățit umanitatea: «Au redactat Scripturile lor, păstrînd Cuvîntul lui Dumnezeu; Au cîntat cîntările lor de disperare și de laudă; au căutat înțelepciunea, cercetînd căile lui Dumnezeu în lume; Au examinat misterele înălțării și decăderii împărățiilor și au nădăjduit venirea împărăției lui Dumnezeu. Noi dăm mărturie că Dumnezeu e un Dumnezeu fidel. Chiar cînd noi ne lepădăm de Dumnezeu, El nu ne îndepărtează. Domnul inspiră popoarelor oprimate și dezrădăcinate viziuni pătrunzătoare și îndrăznețe...»⁵⁰).

Capitolul IV (p. 150—152), Dumnezeu în Hristos: 1. Dumnezeu trimite pe Liberatorul făgăduit poporului Său. 2. Iisus a trăit o viață cu adevărat omenească. 3. Iisus era Dumnezeu cu noi. (Acest paragraf se sfîrșește cu o declarație hristologică ortodoxă: «Atît în maiestatea Sa cît și în smerenia Sa, Iisus este Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu, Dumnezeu cu noi»). 4. Iisus a murit pentru cei păcătoși. 5. Iisus este Domnul nostru cel viu.

Capitolul V (p. 152—155), Dumnezeu Duhul Sfînt: 1. Duhul Sfînt este Dumnezeu (prezent și) care lucrează în lume. 2. Duhul Sfînt a reînnoit comunitatea de credință. (Mărturisirea sfîrșește paragraful reînnoirii spirituale cu această declarație: «Sîntem moștenitorii recunoscători ai reformatorilor din trecut, rămînd deschisi reformatorilor din timpul prezent, pentru lucrarea reformatoare și înnoitoare a Duhului»). 3. Sfîntul Duh a extins cercul credincioșilor. 4. Sfîntul Duh a dat puteri credincioșilor ca să crească după chipul lui Hristos. 5. Sfîntul Duh a copleșit cu daruri comunitatea creștină. (În acest paragraf Mărturisirea manifestă spiritul anti-ierarhic, scriind

49. *Ibidem*, p. 147—148, cf. p. 185.

50. *Ibidem*, p. 148—149.

că primii creștini «au fost ispitiți să folosească aceste daruri în slujba propriilor lor nevoi și ambiții, pentru a forma grupuri de elite care disprețuiesc pe ceilalți. Dar darurile acestea erau împărțite pentru binele comun ca să construiască comunitatea lor în iubire și s-o înzestreze pentru misiunea ei în lume»⁵¹. 6. Duhul Sfânt unifică comunitatea creștină. (Paragraful acesta condamnă «spiritul de rasă și caste scriind: «Duhul ne dă unitate pe care noi n-o putem nici crea, nici distruge și face să strălucească înaintea noastră făgăduința unei unități mai mari»⁵². 7. Duhul Sfânt este liber. 8. Duhul Sfânt este unul cu Tatăl și cu Fiul.

Capitolul VI (p. 155—157), *Cuvîntul lui Dumnezeu*: 1. Dumnezeu se face cunoscut prin Cuvîntul Său; 2. Iisus Hristos e Cuvîntul viu al lui Dumnezeu. 3. Biblia este cuvîntul scris al lui Dumnezeu. (Mărturisirea precizează aici valoarea interpretativă a Tradiției în sens protestant: «Noi acceptăm ajutorul interpretărilor de mai înainte, dar nu sîntem legați de ele. Presimțim că Scriptura ne va da o altă perspicacitate în orice situație nouă, din cauză că Domnul cel viu vorbește prin ea»⁵³). 4. Predica ne împărtășește Cuvîntul. 5. Tainele fac viu Cuvîntul («Prin apa Botezului și pîinea și vinul Cuminecăturii, se spune aici, Duhul a confirmat în credincioși lucrarea mîntuitoare a lui Dumnezeu cu strălucire și putere». Realismul acțiunii celor două Taine primite de Protestanți, este descris într-un mod impresionant aici)⁵⁴.

Capitolul VII (p. 157—159), *Biserica creștină*: 1. Biserica creștină s-a născut în Israel. 2. Biserica este întemeiată pe Iisus Hristos. 3. Biserica este însemnată de Duhul («Noi recunoaștem adevărata Biserică a lui Iisus Hristos oriunde este evidentă lucrarea Duhului: în predică și Taine; în viața cea nouă și continuă creștere — în Hristos — a credincioșilor, în împărtășirea din darurile duhovnicești și materiale, în misiunea și slujirea lumii». Mărturisirea adaugă o precizare în general primită de Teologie astăzi, privitoare la granițele harice ale Bisericii: «Granițele Bisericii nu ne sînt cunoscute limpede, dar Dumnezeu cunoaște pe ai săi»⁵⁵. Amintim interpretarea pe care o dă «Studiul-ghid» acestui paragraf: «Adevărata Biserică se măsoară nu prin Teologia ortodoxă și printr-un cult corect, ci de asemenea prin calitatea vieții împreună a creștinilor și prin angajamentul lor de a sluji pe Dumnezeu în lume». Ultima sentință a acestei secții spune că numai Dumnezeu poate să judece care Biserică și care popoare sînt înălăuntrul Bisericii coexistînd cu alte credințe⁵⁶. (După ce se afirmă, printre altele, că «noi nu înlăturăm nimic din ceea ce este adevărat», paragraful se termină cu afirmația că «noi trebuie să iubim celelalte religii și să fim fără frică în legăturile noastre cu ele. Căci știm că Dumnezeu ne-a chemat ca să împărțim darul lui Hristos cu toți care-l vor primi. Sîntem convinși că Dumnezeu judecă toate credințele fără să uite pe a noastră»⁵⁷). 5. Biserica trăiește în (felurile) comunități politice. (După ce se arată că raporturile dintre Biserică și Stat au fost deosebite de-a lungul istoriei, paragraful se încheie astfel: «Noi socotim că creștinii trebuie să fie cetățeni supuși legilor. ...Noi nu trebuie să așteptăm ca Statul să impună credința creștină prin decrete. Biserica trebuie să fie liberă ca să vorbească Statului, fără să pretindă o cunoștință de export pe care n-o are, dar nici tăcînd, atunci cînd Cuvîntul lui Dumnezeu e limpede»⁵⁸).

Istoria Bisericii cu Dumnezeu continuă («Există, se spune într-o interpretare subiectivă, o istorie a credinței, a necredinței, a gloriei și a rușinii..., care a făcut cauză comună cu cultura seculară. A experimentat reforma dătătoare de viață și a

51. *Ibidem*, p. 153.52. *Ibidem*, p. 154.53. *Ibidem*, p. 156.54. *Ibidem*, p. 156—157.55. *Ibidem*, p. 158.56. *Ibidem*, p. 159.57. *Ibidem*, p. 159.58. *Ibidem*, p. 159.

căzut iarăși în răceala inimii și rigiditatea gândirii... (Bisericile) s-au împărțit în organizații rivale, dar au și lucrat cu zel pentru cooperare și unire... Sintem chemați să ne amintim trecutul... Dar nu ca să-l trăim din nou. Acum este timpul mărturiei noastre, când istoria lui Dumnezeu și a Bisericii continuă prin nou. Noi sintem chemați să trăim acum ca popor al lui Dumnezeu în slujba popoarelor de pretutindeni»⁵⁹.

Capitolul VIII (p. 160—162), *Misiunea creștină*: 1. Dumnezeu trimite Biserica în lume. (Este o laudă a misiunii creștine în lume, care începe cu afirmația că «Dumnezeu n-a retras poporul său din lume, ci l-a trimis ca să-L adore și să slujească omenirea întreagă... în special prin promovarea dreptății, a milei și a păcii»⁶⁰). 2. Dumnezeu ne trimite ca să proclamăm Evanghelia... Dumnezeu ne trimite să luptăm pentru dreptate. (Acest paragraf împreună cu cele două următoare descrie modul în care Biserica Presbiteriană din Statele Unite înțelege să ajute la transformarea societății de azi. Domnul ne îndreaptă spre o vreme când dreptatea va curge ca apele și starea de dreptate ca un fluviu ce se revarsă veșnic. Sintem convinși că Dumnezeu este la lucru aici și acum, atunci când popoarele se poartă corect unele față de altele, și lucrează ca să schimbe obiceiurile și structurile care înrobesc și oprimesc ființele omenești. Noi credem că Dumnezeu ne trimite ca să colaborăm cu toți aliații disponibili; ca să cerceteze inegalitățile mereu crescînde între națiunile bogate și cele sărace; ca să facă mai drepte și mai umane procedurile tribunalelor și instituțiilor penale; ca să smulgă prejudecățile și rasismul din inimile și instituțiile noastre; ca să stăm alături de bărbați și femei de orice vîrstă, de orice rasă și de orice clasă în lupta lor pentru demnitate și respect și pentru dreptul de a exercita puterea pentru binele tuturor.

Noi nu trebuie să admitem în Biserică și în instituțiile ei nedreptățile pe care căutăm să le corectăm în lume. Trebuie să voim să facem îndreptările pe care le putem aduce nedreptăților de veacuri, pe care Biserica le-a tolerat»⁶¹. 4. Dumnezeu ne trimite ca să manifestăm mila. («Noi credem, se spune apoi, că Dumnezeu ne trimite ca să riscăm propria noastră pace și confort din milă pentru semenii noștri; ...ca să fim simțitori față de cei care suferă în trupul și sufletul lor; ca să ajutăm și să fim ajutați într-un chip care afirmă demnitatea... Nu trebuie să limităm mila noastră la cei pe care îi socotim vrednici de ea, fiindcă altfel nici noi nu sintem vrednici de mila lui Dumnezeu»). 5. Dumnezeu ne trimite (să luptăm) pentru pace («Din ororile războiului, Dumnezeu a făurit judecata și eliberarea națiunilor. Domnul a osîndit atrocitățile războiului și a îndemnat poporul Său să nu se încreadă în puterea militară. Prințul Păcii nu întemeiază domnia sa prin forță: Domnul năzuiește spre vremea când popoarele vor preface săbiile în pluguri și națiunile nu vor mai învâța să facă război. Noi confirmăm că Dumnezeu lucrează aici și acum, când popoarele se rușinează de inumanitatea războiului, când își dau seama de amenințarea dispariției care spînzură deasupra neamului omenesc și caută alte căi de rezolvare a conflictelor internaționale. Noi credem că Dumnezeu ne trimite ca să slujim tuturor, să îndemnăm toate națiunile ca să jertfească pentru realizarea păcii resursele, inteligența și energia pe care le-au pus ca să facă război»⁶²). (O analiză mai profundă arată că Mărturisirea Presbiterienilor din America merge prea departe și se declară chiar împotriva «războiului drept» în virtutea căuia s-au purtat în veacurile XVI—XVII

59. *Ibidem*, p. 159.60. *Ibidem*, p. 160.61. *Ibidem*, p. 160—161.62. *Ibidem*, p. 162.

cunoscutele războaie religioase între Protestanți și Romano-Catolici și care pe drept sau pe nedrept este invocat de Romano-Catolici în actualul conflict din Nordul Irlandei).

Capitolul IX (p. 162—163), *Viața creștină*: 1. Dumnezeu ne cheamă să trăim în libertate disciplinată. 2. Rugăciunea este privilegiul și datoria noastră. 3. Noi trebuie să ne bucurăm de timp și să-l folosim bine. 4. Noi trebuie să ne folosim de lucruri și să le împărțim la nevoie și altora. (Trebuie să le împărțim cu bucurie semenilor noștri, oferindu-le lui Dumnezeu ca să ducă mai departe misiunea Bisericii). 5. Trebuie să avem înclinarea spre adevăr și să-l căutăm.

Capitolul X (p. 163—165), *Nădejdea creștină*: 1. Dumnezeu își ține făgăduințele și ne dă nădejde. 2. Noi nădăjdum o lume nouă și o nouă umanitate. 3. Noi nădăjdum și în fața morții. 4. Dincolo de moarte noi nădăjdum în iubirea și dreptatea lui Dumnezeu. 5. Nădejdea în Dumnezeu ne dă curajul că vom schimba lucrurile acum.

Tot acest capitol ar merita să fie citat pentru profunzimea lui, ca și pentru entuziasmul cu care pare a intona un măreț imn de biruință a *noului* asupra vechiului, nu numai religios, ci social, dar spațiul nu ne îngăduie decât să reproducem acest paragraf, care e și încheierea lui: «Poporul lui Dumnezeu s-a folosit adesea rău de făgăduințele lui Dumnezeu, ca de niște pretexte de a nu face nimic împotriva rețelilor prezente. Dar în Hristos lumea nouă și-a făcut deja loc și cea veche nu mai poate fi tolerată. Noi știm că nu noi putem aduce împărăția lui Dumnezeu. Dar nădejdea ne face să luăm parte la lupta pentru biruință asupra răului, care este cu puțință acum în lume, în Biserică și în viața personală. Ea ne dă curaj și energie pentru a lupta împotriva oricărei opoziții, oricât de invincibilă ar părea ea pentru lumea cea nouă și noua umanitate, care vor veni cu siguranță»⁶³.

Concluzia care ni se pare că se impune de la sine este că prin cadrul ei vast în care a cuprins atâtea probleme care se pun în legătură cu Mărturisirile de credință în general pentru Simbolicele protestante, pe de o parte, iar pe de altă parte prin profunzimea și actualitatea problemelor care se pun credinței în legătură cu lumea de azi, precum și prin frumusețea poetică și a formei în care sînt expuse, această Simbolică, precum și Mărturisirea cea nouă expusă în ea, merită un loc deosebit în ansamblul operelor de acest fel. Este plină de învățăminte, ca fond și formă și deci merită să fie cunoscută.

PARTEA A DOUA : ALTE MĂRTURISIRI DE CREDINȚĂ PROTESTANTE ACTUALE.

Așa cum am amintit la început, în această categorie încadrăm, tot în ordine cronologică câteva Mărturisiri de credință pe care le socotim de mai mică importanță, fie prin autoritatea de la care emană, (care conform principiului individualismului protestant poate să nu fie a întregii Biserici respective), fie prin specificitatea unilaterală a temei mărturisite. În acest cadru insistăm mai mult asupra a trei dintre ele; apoi mai amintim altele trei, cu subiectele respective, de origine ecumenică, fiind rezultatele, în cea mai mare parte, a solicitării lor de Comisia pentru Credință și Constituție, ca documente pentru Adunarea ecumenică de la Nairobi—Kenia, din noiembrie 1975.

63. *Ibidem*, p. 165.

I. — *Declarația de la Wheaton—Illinois (America)*, de la 16 aprilie 1966⁶⁴, a fost formulată de cei peste 1.000 de participanți delegați ai Bisericilor care au misiuni în străinătate, la «Congresul Misiunii Bisericii în întreaga lume» (sprijinită de Asociația misiunilor străine evanghelice și de Asociația Misiunilor străine internaționale). În cuprinsul ei se cere continua înnoire și reorganizarea pentru împlinirea testamentului Mântuitorului: «Mergînd, învățați toate popoarele...», ținîndu-se seama de credințele religioase și formele de gîndire ale popoarelor cărora se adresează mesajul evanghelic. Se face, de asemenea, o mențiune explicită despre «marea problemă socială căreia trebuie să-i faci față omul» ca și despre «interesul față de omul în întregimea lui (trup și suflet)». Căci Biserica are nevoie de curaj pentru a îndeplini procesul disciplinar al Noului Testament, pentru a păstra puritatea lui, pacea lui și unitatea lui. Poporul lui Dumnezeu are nevoie de voci profetice, care să ne cheme la depărtarea de păcat și de greșeală. Trebuie să dăm ascultare acestor voci! În această epocă se poate ușor constata că primejdia sincretismului este maximă. De aceea, pentru «o comunicare efectivă, care să intereseze, a Evangheliei, trebuie să înlăturăm din prezentarea noastră cele ce nu privesc esențialul adevărului Evangheliei. Adevărul trebuie apoi împărtășit în contextul termenilor lingvisticii și culturale, plini de sens și potriviți, ai poporului, așa încît să poată veni la înțelegerea desăvîrșită a Evangheliei. Trebuie să rezistăm sincretismului în ciuda oricărei opoziții pe care am întîmpina-o, dar trebuie să aducem mărturia noastră cu smerenie și demnitate». În Paragraful «Misiune și Sincretism»⁶⁵ se amintește că «sincretismul este încercarea de a uni sau reconcilia adevărul creștin descoperit în Biblie cu diferitele principii și practici opuse ale religiilor necreștine sau ale altor sisteme sau gîndiri care-l tăgăduiesc. Sînt alarmante vederile deviate sau eretice din creștinism care cer un teism despersonalizat, care ar putea fi primit de religiile Estului și Vestului».

Declarația cere să se aplice principiile scripturistice la probleme ca rasismul, războiul, explozia populației, sărăcia, fărîmîțarea familiei... Se pronunță, de asemenea, împotriva prozelitismului, prin conversiune forțată sau mijloace imorale (materiale sau sociale).

În paragraful «Misiune și problema socială» se spune, de asemenea⁶⁶: «Astăzi, creștinii evanghelici sînt din ce în ce mai convinși că trebuie să se implice în marile probleme sociale cărora trebuie să le facă față oamenii. Ei sînt interesați de nevoile omului întreg, din pricina exemplului Domnului, al iubirii Sale constrîngătoare, al identității Sale cu neamul omenesc și al problemei moștenirii Sale evanghelice.

Creștinii evanghelici privesc Scriptura pentru a se călăuzi în cele ce trebuie făcute și a ști cît de departe trebuie să meargă în exprimarea acestui interes social, fără să minimalizeze prioritatea predicării Evangheliei mîntuirii individuale».

Ca mărturii ale Scripturilor pentru interesul arătat față de problemele sociale se aduc următoarele texte: «Vechiul Testament manifestă interesul lui Dumnezeu pentru dreptatea socială (Miheea, VI, 8). Prin învățătură și exemplu, Domnul nostru a accentuat însemnătatea slujirii atît pentru nevoile fizice și sociale ale oamenilor, cît și pentru cele spirituale (Matei V, 9). Atitudinea Sa față de samariteni L-a implicat în problemele rasiale și sociale (Luca IX, 51—56); Ioan IV, 1—30; Luca X, 25—37). Ucenicii Săi I-au urmat pilda (Gal. II, 10; Col. III, 11; Iacob I, 27; II, 9—11). Ei au

64. Vezi Textul «*Document for Discussion at the meeting of the Faith and Order Commission*» (University of Ghana, Lagon, Accra, July 22 — August, 5, 1974), p. 195—210. 65. *Ibidem*, p. 197—198. 66. *Ibidem*, p. 208.

reflectat și au respectat rolul Statului în apărarea dreptății civile (Rom. XIII și I Petru 2). Cele două mari porunci sînt: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău și pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Marcu XII, 29—31). Acest paragraf se sfîrșește ca și celelalte, printr-o declarație: «Reafirmăm fără rezervă primatul predicii Evangheliei la toată făptura și susținem din nou interesul lui Dumnezeu pentru dreptatea socială și bunăstarea omenească; acțiunea socială evanghelică va include pe cît posibil o mărturie verbală a lui Iisus Hristos... Indemnăm pe toți creștinii evanghelici să susțină deschis și cu putere egalitatea rasială, libertatea omenească și toate formele de dreptate socială, pretutindeni în lume». Concluzia care se poate trage după citirea «Declarației de la Wheaton» este că în ea aflăm formulate multe adevăruri care interesează o parte a Creștinismului de azi în unele părți ale lumii — confruntat cu sincretismul — și, de asemenea, o poziție moderată în probleme ca «verticala și orizontala» creștină.

2. — *Mesajul către poporul din Africa de Sud*⁶⁷ este o chemare a Comisiei teologice a Conciliului Bisericilor din Africa de Sud, pe care i-a adresat-o în 1968. În primul paragraf se face un rezumat al doctrinei creștine, în șapte mici aliniate, care încep cu cuvintele: «Evanghelia lui Iisus Hristos...». În al cincilea aliniat se spune: «Evanghelia lui Iisus Hristos declară că, prin lucrarea lui Hristos oamenii sînt împăcați cu Dumnezeu și unul cu altul și înlăturind barierele strămoșești, de rasă, naționalitate, limbă și cultură, nu mai au un loc îndreptățit în frățietatea inclusivă a discipolilor creștini»⁶⁸.

În următoarele paragrafe (intitulate): 2. Grija noastră. 3. Revendicarea Evangheliei. 4. Sarcina noastră și 5. Trebuie să ne supunem lui Dumnezeu mai curînd decît oamenilor, se interpretează situația din Africa de Sud în lumina Evangheliei, osîndind rasismul ca retrograd, inuman și contravenind Legii dumnezeiești. În același timp îndeamnă pe creștinii din Africa, la o comunitate atotcuprinzătoare, care să manifeste reconcilierea cu toți oamenii în Dumnezeu. Cu aceasta se accentuează dragostea față de Hristos, care însemnează un angajament al nostru, ce depășește orice alte îndatoriri omenești.

În al doilea paragraf se scoate în relief universalitatea învățăturii evanghelice și exclusivismul rasismului sud-african: «Evanghelia lui Hristos trebuie înțeleasă într-un sens... cosmic și universal, ca mîntuirea lumii și a existenței omenești în întregimea ei». În contrast cu Evanghelia «există semne alarmante că doctrina separației a devenit pentru mulți o credință falsă, o nouă evanghelie care oferă și pacea pentru comunitate și pentru individ. Ea oferă oamenilor o siguranță zidită nu pe Hristos, ci pe teoria separației și pe păstrarea identității ei rasiale. Ea înfățișează dezvoltarea separată a grupurilor noastre de rase ca o cale pentru poporul din Africa de Sud de a se salva. O asemenea pretenție provoacă în mod inevitabil conflicte cu Evanghelia creștină care oferă mîntuirea, numai prin credința în Hristos»⁶⁹.

În al treilea paragraf se descrie nebunia rasială în aplicarea ei pe teren, pentru ca apoi să se arate adevărata învățătură a Evangheliei: «În Africa de Sud, se spune, se impune ca fiecare să creadă că identitatea noastră rasială este cel mai important lucru în legătură cu sine. Pînă ce nu e stabilită identitatea rasială a unui om, nici o hotărîre nu poate fi luată în mod virtual; dar odată stabilită (această

67. Vezi textul englezesc în «Document de discutat la Adunarea Comisiei pentru Credință și Constituție (Universitatea din Ghana, Lagon, Accra, Ghana, 23 iulie — 3 august, 1974), p. 125—130, citat în nota 64. 68. *Ibidem*, p. 126.

69. *Ibidem*, p. 127.

identitate), se poate hotărî unde poate trăi, cu cine se poate căsători, ce poate lucra, ce educație poate primi, a cărui ospitalitate o poate accepta, unde poate primi îngrijirea medicală, unde poate fi înmormântat — și răspunsul la o mulțime de alte chestiuni poate fi dat de îndată ce este stabilit acest fapt vital. Fără identitate rasială se pare că nu putem face nimic; cel ce are identitate rasială are viață; cel ce nu are identitate rasială nu are viață. Aceasta duce la tăgăduirea învățaturii centrale a Evangheliei. În continuare se arată eforturile pe care le fac nașiții pentru a fundamenta învățătura lor sălbatică în Scripturi: «...S-a spus că (această învățătură) ar avea autoritatea unei rinduieli a creației care a fost confirmată în mod divin prin amestecarea limbilor la turnul lui Babel și accentuată iarăși la Rusalii. Fapt este, însă, că evenimentul de la Rusalii afirmă și demonstrează puterea Sfintului Duh de a aduna pe oameni într-o comunitate a discipolilor, în ciuda deosebirilor de limbă și cultură și aceasta este calea, prin care este tămăduită împrăștierea de la Babel. Învățătura Bibliei despre creație nu are nimic de spus despre deosebirile dintre rase și națiuni. Dumnezeu a făcut pe om — întregul neam omenesc —, după chipul Său. Dumnezeu a dat omului — întregului neam omenesc —, stăpînirea asupra restului creației... Orice schemă care pretinde că este creștină trebuie să țină seama de împăcarea făcută deja pentru noi în Hristos. Politica de dezvoltare separată nu ține seama de aceste adevăruri. Ea făgăduiește pacea și armonia între popoarele țării noastre, nu printr-o căutare fidelă și în supunere a reconcilierii săvîrșită de Hristos, ci prin separarea care, tocmai pe linie contrară, este o demonstrare a necredinței și neîncrederii în puterea Evangheliei. Evanghelia creștină declară că despărțirea este suprema amenințare și primejdie, dar că ea a fost depășită în Hristos. După Evanghelia creștină, noi aflăm identitatea noastră în unirea cu Hristos și între noi. Apartheid-ul este o concepție despre viață și despre om, care insistă ca noi să găsim identitatea noastră în dizolvarea și în deosebirea între noi, o politică de dezvoltare separată, care este întemeiată pe acest concept cuprinde, de aceea, o înlăturare a credințelor centrale ale Evangheliei creștine. Ea numește binele rău...»⁷⁰.

Al cincilea paragraf are formule dramatice, care caracterizează cele două poziții în problema rasială și mărturisesc convingerea nezdruincinată că adevărul va învinge pînă la sfîrșit: «Hristos, se spune, este învățătorul și criticul nostru al tuturor, și al tuturor grupurilor noastre. El este și judecătorul Bisericii noastre. Dacă Biserica nu dă mărturie pentru adevărata Evanghelie a lui Hristos Iisus, se va găsi în situația de a mărturisi pentru o falsă Evanghelie. Iar dacă noi căutăm să împăcăm creștinismul cu așa-numitul «mod de viață sud-african» (sau vre-o altă cale de viață), vom afla că am îngăduit ca un idol să ia locul lui Iisus Hristos... Dar noi credem că Hristos este Domnul și că Africa de Sud este o parte a lumii acesteia. Noi credem că Împărăția Lui și dreptatea Lui au puterea de a înlătura, tot ceea ce se opune planurilor Sale și ține pe om în întuneric. Noi credem că Cuvîntul lui Dumnezeu nu este legat și că El va acționa cu putere în aceste zile, fie că oamenii îl aud, fie că refuză să-L audă». Mesajul se sfîrșește cu o dilemă, care se pune oricărui creștin în vremea noastră: «Dorim să punem oricărui creștin din această țară întrebarea la care noi înșine sîntem legați să dăm răspuns în fiecare zi: Față de cine sau la ce trebuie să fiți cu adevărat loiali și să țineți angajamentul vostru înainte de orice?»⁷¹.

Problema rasismului în Africa și mai ales în Africa de Sud este acută și încă n-a atins punctul ei culminant. Creștinii, îndeobște Consiliul Ecumenic al Bisericilor,

70. *Ibidem*, p. 127—128.

71. *Ibidem*, p. 129.

care a și ajutat cu bani organizația africană care combate rasismul, s-a pronunțat ferm împotriva lui.

3. *Manifestul către națiune al Bisericii Evanghelice Metodiste din Bolivia*⁷². — Acest «Manifest către națiune» al Bisericii Evanghelice Metodiste din Bolivia, reprezintă o Mărturisire de credință a unei Biserici, formulată în împrejurări social-politice asemănătoare, în unele privințe, cu acelea ale «Declarației de la Barmen». El a fost adresat în sprijinirea acțiunii de protest a muncitorilor și țăranilor bolivieni de principala Biserică din Bolivia, sub semnătura șefului ei, Episcopul Mortimer Arias, la 29 martie 1970, în ziua de Paști, Președintelui Republicii Bolivia. În numele principiilor umanitare expuse în lumina Evangheliei, acest Manifest cere ca poporul bolivian să fie liberat de această exploatare sălbatică și de această crudă oprimare, care face ca acest popor să-și piardă caracterul uman. Este, de fapt, un protest violent împotriva asupririi și forței nedrepte, folosită abuziv pentru perpetuarea unei stări sociale nedrepte, care a dat naștere unei stări de mizerie de nedescris. El cuprinde patru părți :

În prima parte se face o scurtă prezentare a Bisericii Evanghelice Metodiste și a două principii ale poziției ei actuale: Loialitatea față de Hristos și față de om, pe care această Biserică a manifestat-o continuu în cadrul autonomiei ei față de alte Biserici surori⁷³.

În partea a doua se arată că mesajul evanghelic demonstrează dragostea lui Dumnezeu, care s-a făcut om, pentru întreaga viață omenească, pentru sufletul și destinul său veșnic adică, ca și pentru ființa lui istorică materială, individuală și socială. Iisus Hristos este prototipul omului, așa cum îl vrea Dumnezeu, om întreg liber, pe deplin dezvoltat în chemarea, misiunea și destinul său: «Supus cu totul lui Dumnezeu și cu totul angajat față de oameni»⁷⁴. Totuși, se spune mai departe, în Bolivia omul este astăzi pe cale de înstrăinare: Este înstrăinat de el însuși, ca supus fricii, superstiției, egoismului, adică păcatului; este înstrăinat de semenul său, atunci când îl socotește un concurent, un rival, un dușman și nu un frate de viață și de luptă.

Este înstrăinat, în sfârșit, de societate, atunci când nu înțelege drepturile și datorile sale și nu se înalță pînă la solidaritatea sa cu oamenii și la responsabilitatea sa împreună cu ei. Omul sau se dezvoltă ca o creatură socială, sau devine dezumanizat, și exploatatorul și asupritorul e tot atît de dezumanizat ca și cel exploatat și asuprit. Păcatul are astfel o dimensiune socială și obiectivă, pentru că structurile sociale, politice, culturale și economice, dezumanizează dacă nu sînt puse în slujba «omului întreg și a oricărui om», adică atunci când perpetuează nedreptatea⁷⁵.

Dumnezeul Bibliei, se spune mai departe, e un Dumnezeu al libertății, care distruge miturile și doboară structurile nedreptății, ridicînd profeți care arată calea dreptății și a milei. Iar Evanghelia proclamă: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului» (Luca IV, 18—19)⁷⁶.

În partea a III-a, cea mai extinsă, se face o descriere a stării sociale a Boliviei. Bolivia, se spune acolo, este «țara cu resurse imense, care a căzut în regres și în

⁷². Textul îl cităm după «Documentul de discutat la Adunarea Comisiei pentru Credință și Constituție de la Universitatea din Lagon, Accra—Ghana», (iulie 22 — august 5, 1974), p. 150—156, luat din «Ecumenical Review», XXII/3, 1970, p. 282—286.

⁷³. *Ibidem*, p. 150.

⁷⁴. *Ibidem*, p. 151.

⁷⁵. *Ibidem*, p. 151—152.

⁷⁶. *Ibidem*, p. 151—152.

subdezvoltare. Este țara care trăiește în subnutriție, cu cel mai scăzut venit pe cap de om în toată America Latină.

Este țara, spune mai departe Manifestul, unde se face o exploatare nemiloasă, de care profită mai ales străinii care manufacturează materiile prime boliviene și le vînd la un preț de 20—30 de ori mai scump. Totuși, se spune mai departe, avem motive puternice să nu fim pesimiști. Ele sînt valorile civice și umanitare ale poporului bolivian, curajul și stoicismul muncitorilor, disciplina fermierilor, competența recunoscută a tehnicienilor, pasiunea pentru învățătura a tineretului ⁷⁷.

Pe de altă parte Manifestul recunoaște ceea ce s-a realizat prin naționalizarea resurselor naturale și prin eforturile pentru crearea unei industrii naționale, prin reintegrarea muncitorilor demși din mine etc., prin unele tendințe naționale și revoluționare, manifestate sau aplicate etc. ⁷⁸.

Partea a IV-a este intitulată: *Către viitor* și începe printr-o expunere analitică asupra modului în care se înțelege ca Biserica să ajute Statul «pentru o viață omească mai plină de demnitate», începînd cu «slujirea celui sărac» și continuînd cu toate sectoarele vieții publice, ca o «educație mai democratică» etc. — toate acestea în vederea unui efort de a face poporul conștient de drepturile lui, eliberîndu-l de lașă și curioasă admirație față de cei ce-l oprimă și de imitația străinilor. Aceasta se încadrează în programul «formării unui om nou», cu adevărat umanizat, după modelul lui Iisus Hristos, sobru, liber, conștient de posibilitățile și de răspunsurile lui, care ia soarta în propriile-i mâini și care, fiindcă este flămînd și însetat de dreptate pentru care luptă și ca și Invățătorul său, care «a venit nu ca să fie servit, ci ca să servească», socotește resemnarea drept o falsă virtute. Pentru ca un cetățean creștin să fie un luptător pentru dreptate, se spune la sfîrșit, el trebuie să fie educat în sensul unei conștiințe juste a drepturilor și datoriilor sale.

În acest context Manifestul cheamă pe toți creștinii bolivieni, la lupta pentru eliberare, dreptate, într-o lume nouă, conformă și cu principiile creștine.

În concluzie se poate spune că Biserica Metodistă, scoate în relief principiile creștine. De aceea, am socotit că acest «Manifest» merită cu prisosință să fie trecut printre Mărturisirile de credință protestante actuale.

(Continuăm cu prezentarea foarte pe scurt a încă trei Mărturisiri de credință din aceeași categorie).

4. — La invitația Comisiei pentru Credință și Constituție din 1972, *Misiunea ecumenică a Federației Bisericilor din Republica Democrată Germană* a participat la studiul privind tema care se va discuta la viitoarea Adunare ecumenică de la Nairobi—Kenia din noiembrie 1975, «Dînd socoteală de nădejdea pe care o avem», după I Petru III, 15, sub forma unei *Mărturisiri de credință*. Ea privește societatea și individul și are în centrul ei problema raportului și a colaborării practice a creștinilor și necreștinilor. Împotriva părerii altor Biserici (din Elveția, Franța d.p.), *Federația Bisericilor Evanghelice din Germania* declară printre altele în această Mărturisire că «sînt multe căi pe care creștinii și necreștinii pot să meargă împreună în contactele zilnice». Pentru ca mărturia lor să fie afectivă, într-o asemenea situație, se spune mai departe, creștinii sînt îndemnați să cîntărească ceea ce țin ca adevărat și ceea ce mîdăduiesc că este adevărat». În cadrul unei expuneri bivalentă despre om și societate pe de o parte și despre sensul misiunii Bisericii, de alta, se încearcă o depășire a granițelor ideologice.

77. *Ibidem*, p. 152—153.

78. *Ibidem*, p. 153—155.

79. *Ibidem*, p. 155—156.

Interesul acestei Mărturisiri constă tocmai în importanța temei dezbătute și a sincerității cu care se arată greutatea și luminișurile ei⁸⁰.

5. — «O rînduială pentru afirmarea vieții noastre împreună» — acesta este titlul Mărturisirii Bisericii Luterane din America, cerută unui Comitet în 1972 «pentru a continua gîndirea asupra mesajului și misiunii Bisericii». Acestui Comitet i s-a mai dat indicația ca această Mărturisire «să ia forma unui rit liturgic care să afirme viața noastră împreună în Botez». Punctul ei de plecare este textul din Romani V, 8, iar cel final este angajamentul iubirii și dreptății față de semenii noștri, care ne unesc nu numai cu ceilalți creștini, ci și cu toți oamenii și cu toate creaturile. Mărturisirea prevede posibilitatea includerii la diferitele servicii liturgice a unor rugăciuni pentru alte Biserici și misiuni creștine, ca și pentru tot felul de instituții sociale, ca agenții de slujire socială, creșe, universități; continuă cu rugăciuni publice pentru semenii noștri în tot felul de situații: pentru muncitorii din fabrici și uzine locale, pentru cazuri de dezastre internaționale, conflicte rasiale, manifestări antisemite. Propune, în sfîrșit rugăciuni pentru susținerea lucrării Bisericii în misiuni etc.

Această Mărturisire, care se apropie de Liturghia Ortodoxă, atît prin forma cit și prin multilateralitatea preocupărilor sugerate, este interesantă în această perspectivă⁸¹.

6. — *Declarația de la Chicago* (rezultatul colaborării între 23—25 noiembrie 1973, a treizeci și șase de teologi ai Bisericii Evanghelice din Statele Unite), condamnă rasismul concetățenilor lor și cere să se pocăiască cei care l-au practicat. Condamnă, de asemenea, încrederea abuzivă a națiunii lor în puterea ei economică și militară, după ce amintește milioanele de oameni care mor de foame. Declară apoi că nu subscrie la nici o ideologie politică și la nici un partid și cheamă pe conducătorii țării s-o conducă după dreptate, care «ea singură aduce mărirea unei națiuni».

Declarația de la Chicago atrage astfel atenția asupra ambelor aspecte ale trăirii religioase: personal, comunitar, religios și social⁸².

INCHEIEREA, tot în spirit ecumenic, ni se pare că se impune de la sine cu constatarea că Bisericile Protestante caută soluții creștine, problemelor sociale actuale, vitale, ale omenirii. În legătură cu această preocupare a acestor Biserici se pun mai multe întrebări privind atît raportul ei cu aceleași eforturi ale altor Biserici — în speță cu ale Bisericilor Ortodoxe —, cit și cu cele ale statelor respective și, în sfîrșit, chestiunea întietății unora dintre aceste probleme astăzi.

Prima chestiune care ni se pune în legătură cu problema acestor Mărturisiri actuale este deci *raportul lor cu eforturile similare ale Bisericilor Ortodoxe*. În acest context constatăm că Bisericile Protestante prin barthianism, au avut imediat după primul război o *atitudine negativă*, privitor la problemele sociale, socotind preocupările de acest fel ale Bisericilor ca o manifestare în continuare a creștinismului liberal al veacurilor trecute, așa cum am amintit mai sus. Încetul cu încetul, însă «politicul» pe care-l vedeau în «social» a dispărut total în viziunea creștină protestantă și mai mult, după unii teologi din afara Protestantismului, s-ar părea chiar că socialul, într-o anume gîndire protestantă-socială și-ar pierde pe nesimțite și coloritul evanghelic, ba chiar *ar pluti în sîere politice contradictorii*.

80. V. Textul *Ibidem*, p. 165—173; cf. p. 149.

81. V. Textul *Ibidem*, p. 105—110, cf. p. 88.

82. V. Textul în Rev. «New-Covenant» pe luna iunie 1974 și trad. în franceză, în «*Le Christianisme au XX-e siècle*», nr. 36, din 1974, p. 7.

Există însă o nuanță pe care este bine s-o amintim din nou aici. A trecut nu numai epoca medievală a luptei pentru investitură, ci chiar aceea a presiunilor de orice fel din partea Bisericii asupra Statului sau societății.

Pe linie pozitivă, astăzi, creștinii de pretutindeni *atenți la schimbările de tot felul ale lumii noi*, în epoca noastră sprijină societatea noastră nouă în toate eforturile ei de înnoire, prefacere și progres, potrivit Descoperirii dumnezeiești, care cere celor credincioși să iubească pe Dumnezeu din toată inima lor și din tot cugetul lor și pe aproapele lor ca pe ei înșiși.

Bisericiile Ortodoxe s-au organizat în general odată cu statele respective și, din această pricină, ele au fost părtașe popoarelor care au dezvoltat cultura lor în cadrul istoric al unui trecut zbuciumat; iar principiile evanghelice de fraternitate, pace, dreptate și iubire au fost aplicate în legile timpului; apoi nevoile liturgice și cultice în general răsfrângându-se asupra artelor și-au perpetuat local influențele de tot felul nu prin silnicie sau prin forță, ci prin dragoste față de semenul său, nu numai român ortodox — ca în cazul nostru — ci de orice culoare, rasă, de orice limbă. Cât de bucuroși în smerenia noastră trebuie să fim noi de această dragoste de om a strămoșilor noștri, care au făcut ca daniile lor să fie multe și mari pentru locurile sfinte din Orient și ca Țările Române să fie un loc de refugiu, azil și ospitalitate frățească (am zice «românească-creștinească»), pentru alte popoare la vreme de încercări pe plan religios sau național. Și cât de mândri sîntem astăzi cînd Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu oferă sprijin moral și ajutor material luptei pentru libertate și independență, pregătind un viitor mai bun pentru generațiile viitoare. Ceea ce a făcut *caracteristice acțiunii concrete și angajamentului Bisericii Ortodoxe Române este fără îndoială smerenia cu care au tănuțit jertfele și daniile celor mai mult sau mai puțin avuți și pe care nu rareori nu le-au putut șterge nici îndătinatele pisanii ale crugului vremii în duhul jertfelniciei totale al Scripturilor și al Tradiției vii a Sfinților Părinți.*

În Ortodoxia noastră s-a manifestat acest duh cumpănit, bine echilibrat, cerut de învățătura Evangheliei Bisericii în amestecul ei în «lume», unde — *deși creștinii sînt cetățeni*, ei sînt ținuți să dea «lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu și Cezarului cele ale Cezarului»⁸³.

În acest context noi ortodocșii avem rezerve în privința unor excese, ale unor manifestări creștine din vremea noastră care identifică creștinismul cu unele curente creștine.

Creștinii, potrivit Descoperirii (cf. Romani XII), sînt *cetățeni loiali și devotați și sprijină eforturile sociale spre dezvoltarea multilaterală, progres și fericire, de pe pozițiile lor creștine și în calitatea lor de cetățeni; Biserica, instituție divină și umană în același timp, susține principiile juste sociale și sprijină Statul socialist în eforturile lui ample de mai bine, de pe pozițiile Revelației dumnezeiești, așa după cum Statul aplicînd doctrina și rînduielele proprii acordă libertatea, Bisericii — formată din cetățeni creștini. Ambele acțiuni converg spre o bună colaborare, bunăstarea și fericirea tuturor, așa cum a declarat Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu la Congresul Frontului Unității Socialiste: «O realitate a vieții noastre sociale este că toți cetățenii, fără nici o deosebire, acționează în strînsă unitate pentru înlăptuirea programului de îaurire a societății socialiste multilateral dezvoltată, pentru întărirea*

83. «Le Christianisme au XX-e siècle», nr. 37 din 1973, p. 12.

suveranității și independenței țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului nostru popor»⁸⁴.

Preoțimea și credincioșii Sfintei noastre Biserici au fost îndemnați totdeauna de Sf. Sinod, în frunte cu fericitul întru adormire patriarh Justinian, la tot ce este necesar pentru binele obștesc; de pildă: «Dacă ne vom face fiecare datoria pentru întronarea păcii în lume, pentru prețuirea omului de oriunde ar fi el, de orice culoare și de orice credință, dacă vom ajuta la promovarea virtuților cetățenești și la ridicarea morală a semenilor noștri, dacă vom sprijini Conducerea noastră de Stat în toate eforturile ei de propășire și înflorire a Patriei noastre, dacă vom colabora, de pe poziția noastră, la realizarea tuturor marilor probleme care frământă lumea contemporană, atunci vom putea spune că slujim și lui Hristos și slujim în același timp și omenirea vremurilor noastre, dornică de progres, de pace, de dragoste, de libertate, de bună conviețuire și fericire»⁸⁵.

În acest fel, bine cunoscut nouă tuturor, cele douăsprezece volume ale «Apostolatului Social al Patriarhului Justinian dau răspuns pozitiv Ortodoxiei Românești la problemele sociale care confruntă astăzi omenirea — răspuns dat în climatul de libertate asigurat cultelor religioase de regimul nostru socialist⁸⁶. Repetăm aici că preocupările sociale intense de pe poziții creștine în Biserica noastră, coincid cu probleme, care confruntă omenirea de la al doilea război mondial și deci cu venirea la conducerea Bisericii a patriarhului Justinian, adică cu momentul în care cele mai multe Biserici ale lumii socoteau problemele sociale «extra muros Ecclesiae». Deci, în veacul nostru Biserica noastră a fost preocupată și de aceste probleme.

Spectaculoasele prefaceri multilaterale ale societății noastre de azi, cu nenumăratele probleme noi, pe care le pun vremurile oamenilor, popoarelor și instituțiilor, par a acapara întregul lor «pathos»; *Biserica Ortodoxă Română* a rămas însă, cu aceeași cumpănire de veacuri, slujitoare a Creatorului prin creație, care și ea slujește și adoră pe Cel Atotputernic.

Fie-ne îngăduit să mai precizăm acum, la sfârșit, că inițiativa adunărilor inter-religioase ecumeniste din țara noastră la care au participat delegații la cel mai înalt nivel al tuturor cultelor pentru a discuta și a lua hotărâri adecvate și în sprijinul rezolvării problemelor sociale vitale ale omenirii, ca și inițiativa conferințelor creștine interconfesionale (peste 37 ținute pînă astăzi), în spirit ecumenist de înțelegere și colaborare, se poate spune că sînt, în general, tot opera întîistăătorilor Bisericii Ortodoxe Române, primită cu însuflețire de toate cultele din Republica Socialistă România.

Prof. NICOLAE CHIȚESCU

84. «Expunerea Domnului Nicolae Ceaușescu privind rolul și sarcinile Frontului Unității Socialiste în înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate» în *Congresul Frontului Unității Socialiste* (Editura Politică, București, 1974), p. 38.

85. *Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, Apostolat Social, vol. IX (București, 1968), p. 42—43.

86. Cele douăsprezece volume de *Apostolat Social* ale Prea Fericitului Patriarh Justinian, citate în toate articolele teologilor români în legătură cu problemele sociale primate din punct de vedere ortodox — și normative în Biserica Ortodoxă Română astăzi — reflectă oarecum poziția Bisericii noastre și în problemele sociale puse de Mărturisirile protestante analizate de noi.

ANGLICANISMUL ÎN PREOCUPĂRILE PĂRINTELUI PROFESOR GALA GALACTION

Nu s-au potolit încă spiritele și n-au încetat condeiele de a aprecia și a așterne impresii și fapte deosebite din viața și activitatea omagiților români de către UNESCO — 1979 — și mai ales ale celor doi reprezentanți ai culturii românești și credinței strămoșești: preotul profesor Gala Galaction și diaconul Gheorghe Lazăr¹. Amîndoi, «români de viață veche», au fost teologi, profesori de teologie, literați, scriitori și întemeietori de curente și iubire de carte.

Lumea i-a sărbătorit cum se cuvine, țara i-a omagiat după datina străbună, iar Biserica — din sinul căreia au ieșit — i-a pomenit după rînduială și toți credincioșii s-au rugat pentru ei în nădejdea învierii. Faptele lor, viața lor, slujirea lor i-au veșnicit încă de aici de pe pămînt, ei fiind pietre prețioase ale culturii românești și temelii sigure la edificiul civilizației timpului nostru. Ei au adăugat frînghiei împletite a unității de neam și busuicocul tinereții bătrînei noastre Dacia: *Grigore Pișculescu* născîndu-se în Bărăganul (Burnasul) străbun, iar *Gheorghe Lazăr* în Transilvania, centrul civilizației strămoșilor noștri traco-geto-dacia.

Deși mina lor este în țărîna din care a fost alcătuită, roadele ei vor constitui hrană spirituală veșnică pentru poporul din care s-au plămădit.

Asupra activității și slujirii lui Gheorghe Lazăr (1779—1823)² s-au nevoit mulți pentru a le face cunoscută cititorilor și cinstitorilor de astăzi personalitatea lui³. De asemenea, Gala Galaction a fost omagiat după meritele sale⁴.

În postura sa de slujitor al Bisericii strămoșești, de personalitate culturală a țării, de scriitor, de ziarist și om cu vederi largi în acea vreme, Gala Galaction, așa cum vom vedea, s-a acupat și de anglicanism. Și curios, ideile sale, poziția de neclintit față de Biserica Angliei, sînt și astăzi valabile, cu cîteva excepții. Interesant este și faptul că, teologul erudit își putea difuza ideile și în masa credincioșilor, atît prin predică, dar mai ales prin articole și coloane întregi publicate în ziarele timpului, unde Galaction era solicitat.

Născut în 1879 la Didești (Teleorman) și decedat în 1961, Gala Galaction a avut o viață zbuciumată, dar temperamentul său și aleasa cultură îl înveșmîntau într-un chip blind, pasiv, fără angajamente. Fiind elev la liceul «Sf. Sava», încearcă poezii, schițe, povestiri cu caracter moralizator și își face debutul literar la «Adevărul ilustrat» cu povestea *Pe terasă* (1896). Se înscrie la Facultatea de filozofie și litere, unde audiază profesori celebri, dar înclinația lui și chemarea lui este spre candelă credinței strămoșilor, fiind convins prin aceasta de contribuția la unitatea desăvîrșită a poporului

1. Pr. Gh. Cunesco, *Gala Galaction, Bibliografie teologică bisericească*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVM (1979), nr. 3—4, p. 451—506; M. Mischie, *Omenia lui Gala Galaction*, în «Idem», p. 362—364; Pr. Sebastian Chîlea, *Viața și arta lui Gala Galaction*, în «Idem», p. 405—413; *Să ne aducem aminte de Gala Galaction*, la Ț. Antonie Plămădeală, în «Dascăli de ouget și simțire românească», Editura Institutului biblic, București, 1981, p. 455—457.

2. Gh. Lazăr, în «*Dicționar de literatură română*», Editura Univers, București, 1979, p. 221—222; *Iluministul Gheorghe Lazăr*, la George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, Editura științifică, București, 1959, p. 354—355, Ț. Antonie, *op. cit.*, p. 277—302.

3. Pe larg și *Scriitori români*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 231—234.

4. Prof. Iosif E. Naghiu, *Gala Galaction — profesor universitar*, în «Mitropolia Olteniei», XXX (1979), nr. 4—6, p. 234—237; Pr. Gh. Cunesco, *Părintele Grigore Pișculescu (Gala Galaction)*, apărător al Ortodoxiei românești, în «Idem», p. 238—243; C. D. Popastate, *Cu Gala Galaction la locurile sfinte*, în «Idem», p. 244—250.

român și forța lui spirituală de-a lungul vitregelor veacuri. Așa îl găsim în 1900, la Facultatea de teologie din București și apoi, în 1909 își ia doctoratul în teologie la Cernăuți. Cu toate aceste succese și culmi atinse, Gala Galaction colaborează intens la ziarele și revistele timpului: «Viața socială», «Literatură și artă română», «Revista idealistă», «Viața românească».

Primul război mondial îl găsește pe Galaction în deplină activitate. El renunță la problemele personale și se încadrează benevol în rindurile celor care doreau Dacia rediviva. Mizeria poporului, suferințele de tot felul, împilarea de veacuri cad ca niște cătușe apocaliptice după «triumful providențial», cum însuși spune, de la Mărăștii-Mărășești-Oituz. El a crezut în «dreptatea de sus» și în biruința țării, așa cum se exprima în nenumărate articole și reportaje, din revistele: «Viața românească», «Rampa», «Flacăra», «Facla», «Îmfrățirea», «Cronica» ș.a., încă înainte de pierz. De aceea, în 1919 îmbracă «bluza luptei revoluționare» colaborând la: Socialismul, Tineretul socialist, Chemarea, Luptătorul, Cuvîntul liber⁵.

Totuși, ceva din profunzimea lui nu-i da liniște. Se simțea izolat, gîndea pentru mulți, dar nu gusta din roua satisfacției. Îl atrăgeau tribuna și catedra, dar nu era mulțumit sufletește. În această răs-pintie se hotărăște să primească hirotonia și astfel este făcut diacon și apoi preot, în 1922. Acum, totul se luminează; slujirea lui Hristos îi creează extazul și-i întărește talentul literar, verbul crește și cuprinde sufletele însetate de lumina Evangheliei de la amvon. Galaction devine căutatul și preferatul predicator. Conducerea ecleziastică îi oferă multiple posibilități de trai, de creație și chiar de catedră universitară (1926). Întîlnirile de la Constantinopol și Vatoped, precum și îndreptarea calendarului (1924) au produs mare satisfacție părintelui Gala. El vedea în această îndreptare duhul tradiției permanent lucrător și care ține cont de mersul cultural și științific al lumii.

În același an, 1924, Galaction combătea cu toată forța sa devierile cultice și greșelile doctrinare ale preotului Tudor Popescu de la «Cuibul cu barză» și avea cuvinte aspre la adresa ierodiaconului Dimitrie Cornălescu. Se pare că rezerva pentru «diplomația anglicană» aici își are originea, fiindcă părintele Gala a condamnat primirea celor doi schismatici sub protecția bisericii anglicane din București.

După liniștirea lumii (și mai ales după discuțiile de la Versailles și Trianon) tulburată de primul război mondial, Galaction — prieten apropiat și cu marele diplomat european, de origine, român, Nicolae Titulescu — scrie: «Interdependența dintre neamuri și state crește și se afirmă, acum după război, parcă și mai mult ca înainte de război. Toate neamurile și toate statele caută să se lege între ele, să primească și să întoarcă vizite, să înmulțească legăturile de prietenie sau de simplită politetă. Nimeni nu mai vrea să rămînă singuratic. Grozava lecție a măcelului universal zorește colectivitățile omenești și pe reprezentanții lor să-și caute, să-și facă prieteni, pretutindeni... Poate că sporind cunoașterea reciprocă și intensificînd raporturile pașnice între oameni, urgia războaielor viitoare va fi aminată sau domolită.

Pentru acest cuvînt, diplomații popoarelor, căpeteniile naționale și toți cei ce într-o ramură sau alta, au calitatea să înfățișeze o țară și un neam, au ajuns să nu mai stea de pe drumuri. De-abia termină o călătorie și începe să se pregătească de alta. Învățații vizitează pe învățați, ziarisții vizitează pe ziarisți. Studenții fac vizite sau întorc vizita studenților din cutare și cutare țară.

5. Scriitori români..., p. 232.

Nebunia războiului a băgat frica în oase. Și dacă cei ce poartă sabie încep să fie cuprinși de entuziasmul pacifist, ce vor simți și ce vor zice aceia care, prin toată firea lor, și prin tot înțelesul chemării lor, sînt și trebuie să fie fiii păcii?...»⁶.

Referindu-se la poziția Bisericii, el subliniază și concretizează: «De aceea, nu ne este de mirare, că dorința cunoașterii de aproape și a întâlnirilor frățești a cuprins și pe șefii bisericești. Dacă lumea laică dorește consolidarea păcii — cu atît mai virtuos cei ce sînt, în primul loc, chemați ca să propoveduiască și să cultive pacea.

Interesant este că tendințele de generală bună înțelegere și de înfrățire bisericească sînt patronate astăzi de o Biserică străină familiei noastre ortodoxe. Biserica Angliei reluînd, după război, cu rivnă și cu puteri înzecite, o veche dorință unionistă, se adresează azi tuturor Bisericilor, poftindu-le la discuții amicale și la înnoșări de prietenie.

Preoțimea bucureșteană a văzut și a auzit mai săptămînele trecute pe un autentic preot englez, reverendul Herbert Newell Bate, călător în Orientul ortodox, tocmai ca să ne cunoască și să ne facă cunoscute stările bisericești din țara sa.

Acum în urmă, un alt mosafir bisericesc, dar mai înalt în grad, a trecut pe la noi și a făcut o amicală vizită I.P.S. nostru Mărtropolit Primat. Ieri, 28 octombrie, a avut loc vizita în chestiune. Musafirul, primit cu cinste este o cunoștință mai veche: Ioan al Gibraltarului, episcop în partibus, cu o dieceză uriașă, întrucît cuprinde tot bazinul Mării Mediterane, plus toată peninsula balcanică, plus România Mare...

Mgr. John of Gibraltar a fost la noi și acum doi ani și — după cum ne-a asigurat va veni și la anul, dar ca să stie vreo două săptămîni și să ne țină cîteva conferințe asupra treburilor bisericești din Anglia și asupra marelui dorințe pe care Biserica Engleză o are ca să se înrudească cu Biserica Ortodoxă Orientală.

Chestiunea aceasta este deosebit de importantă. Voi să zic: serioasă, dificilă, cu mii de noduri și de chichinețe... vor anglicanii episcopali să se înrudească cu noi?... Sîntem încîntați! Le recomandăm cărțile noastre simbolice, Evhologiuul nostru, Sfintele noastre Evanghelii și mărețiile și împrăreștile noastre vestiminte bisericești. Acesta ar fi idealul: «Iată s-au făcut ca anul din noi!»⁷.

Arătînd dorința de veacuri a anglicanilor de a se apropia de ortodoxie, și anume de o ortodoxie de limbă latină — fiindcă ei s-au rupt de Biserica Romei⁸ — mulți dintre reprezentanții teologilor Angliei vedeau și văd și astăzi obiectivul apropierii prin ortodoxia românească. Anglicanii încercaseră apropierea de ortodocși prin Levant, veacuri de-a rîndul, dar nu găseau ceea ce doreau ei⁹ și văzînd nu numai spiritualitatea

6. *Vizite diplomatice bisericești*, în «Crucea», II (1924), nr. 14—15, din 1—5 noiembrie, p. 23. 7. *Ibidem*.

8. Încă din 1935, profesorul-canonice anglican Georgius Leicester Marriott spunea: «Eu aud glasul inimii Voastre: ca să se restabilească legămîntul între noi și adevărata Biserică. Deci, se cade să lucrăm cu stăruință, ca să ne reintegrăm în comuniunea Bisericilor și ca Biserica noastră să se alipească și să se facă una cu acel corp, al cărui cap este Hristos...». Acuzînd Scaunul roman, zice: «Unitatea Bisericii, fraților, a surpat-o trufia de nesuportat a papei de la Roma, care dorea stăpînirea peste întreaga Biserică; ba încă impunea în public orînduirii și învățăturii noi și făcea multe învoiri împotriva obiceiului comun. Deși el, prin săvîrșirea schismei, s-a despărțit pe sine de comuniunea Bisericilor, nu numai pe o singură Biserică și a făcut-o părtaşă neleguirii sale, ci au fost dezbinate mai multe, între care și Biserica noastră...» (*Despre unirea Bisericii Anglicane cu Bisericile Ortodoxe...*, trad. din latinește de Dr. Gh. Ciuhandu, Arad, 1937, p. 6—7).

9. P. I. David, *Premise ale dialogului anglicano-ortodox...*, teză de doctorat, în «Studii teologice», XXVII (1976), nr. 3—6; «Contacte în trecut», p. 418—438.

curată, ci și dragostea de glie și vitalitatea românilor (războiul pentru independență, 1877—1878, războiul întâi mondial), orientarea de la Canterbury și diplomația ecleziastică a Londrei se îndreptau către București pentru o «înrudire spirituală», și profetic subliniază Galaction în ziarul «Crucea»: «Dar lucrurile nu pot să meargă pînă acolo și idealul nu poate să fie atins. Pînă astăzi, trebuie să constatăm că sintem numai la începutul începutului. Singurul fapt pe care l-am văzut cu toții și la care poate că am contribuit toți, este caldă primire făcută canonicului H. N. Bate. Acest preot englez trebuie să fi simțit, cu intimă satisfacție, cu olt interes a fost ascultat și cît de receptivă este lumea noastră bisericească.

Rămîne-vor lucrurile multă vreme în acest stadiu plăcut, dar pur platonice, sau vor cobori spre regiunea realităților? Englezii nu sînt oameni care să viseze și să dorească multă vreme. Într-o zi vor veni să treacă la fapte. În vederea acelei zile se cuvine să ne pregătim și să știm cu mare precizie, ce să spunem amabililor noștri musafiri. Deocamdată am rugat pe Reverendul Bate să ne dea puțința să-i cunoaștem Biserica (mai întâi teoretic), trimițîndu-ne toate cărțile și publicațiile unioniste... După ce teologii noștri vor studia teoretic originile, împrejurările și continuitatea sau necontinuitatea apostolică a acestei Biserici ieșite din revoluție, de-abia atunci vom putea vorbi mai mult.

Bunăvoința reciprocă este destulă. Dar atîta nu este destul. Ne mai trebuie și adîncă, desăvîrșita convingere că avem în fața noastră, o Biserică sau o minoritate bisericească — într-adevăr întemeiată pe cele Șapte Taine și pe cele Șapte Sinoade Ecumenice»¹⁰.

Anul 1925 a fost anul jubileu al Bisericii noastre strămoșești. După revenirea la Patria-mamă a provinciilor istorice ale Daciei felix, Mama cea duhovnicească, Biserica Ortodoxă Română, a fost recunoscută ca Patriarhie de către Constantinopol¹¹ și de către celelalte scaune apostolice. Biserica Angliei a primit aceasta cu alese bucurii și și-a început pelerinajul în Balcani, avînd sprijinătoare de nădejde pe sora ei — deocamdată vitregă — Biserica Ortodoxă Română.

Contactele, întrunirile oficiale și particulare au dus la începerea discuțiilor de fond, doctrinale, pregătindu-se chiar tratative. Astfel, un deceniu de încercări (1924—1934) este explicat de Gala Galaction în următoarele: «...Ce este Biserica Anglicană: presupunem deocamdată, că știm cu toții. Putem să spunem numai atît: Este Biserica poporului englez (cea mai numeroasă), ieșită odinioară din sinul Catolicismului, dar rămasă, la porțile Protestantismului. Biserica Anglicană nu mai este catolică, dar nu este nici tocmai protestantă. Și ceea ce este și mai curios: Dacă la început, în zilele revoluției, ea s-a simțit atrasă de Protestantism, mai tîrziu și azi, îndeosebi, s-a depărțat de reformați și a refăcut mărturisirea ei de credință, apropiindu-se simțitor de pozițiile noastre ortodoxe.

Biserica Anglicană caută azi, cu mult dinamism, o cale de bună întîlnire și de bună înțelegere cu bisericile ortodoxe, a căror puritate de doctrină o recunoaște și o admiră. Aceste dîlbuiiri și aceste preambule formează un capitol destul de important. Bisericile ortodoxe s-au arătat condescendente față de repetatele poftiri ale Bisericii anglicane și între delegații celor două fracțiuni creștine, au fost întîlniri, ședințe, discuții, procese verbale de ședință și multă recoltă de bune spenanțe. Astă primăvară a

10. *Vizite diplomatice bisericești*, în «Crucea» II (1924) din 1—15 noiembrie, p. 23.

11. Nestor Vornicescu Severineanul, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării patriarhatului înainte de 1925*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 1342—1365.

apărut la Londra, din inițiativa șefilor Bisericii Anglicane, o revistă trimestrială, intitulată: *Oecumenica*. Revista aceasta își propune să slujească tocmai scopul stăruitoarelor cercetări și a folositoarelor confruntări între crezul anglican și crezul ortodox.

În acest organ al Bisericii anglicane, găsim un prim articol scris de mitropolitul Thyatirei, I.P.S. Ghermanos, sub titlul: *Apropierea anglo-ortodoxă*. Aici avem un rezumat succint al silințelor puse de o parte și de alta pentru cistigarea unui bun teren de discuție și o interesantă continuare a progreselor doctrinare anglicane înspre ortodoxie.

Chestiunea este menită să intereseze și să aște pe teologul ortodox, și ca perspectivă utilă, bisericească, și ca problemă doctrinară. Ar fi un mare cistig pentru toată lumea ortodoxă, dacă am izbuti să aducem la numitorul nostru ortodox, pe anglicanii din Anglia și din lumea întreagă. Dar pînă atunci, iată, în fața noastră un larg cîmp de onoare, o arenă vastă, pentru cercetări, discuții și precizări teologice, menite să sporească prestigiul ortodoxiei noastre.

Din articolul I. P. S. Ghermanos al Thyatirei, ca și din alte articole, studii și discuții, știm de la început că între anglicani și noi stă o prăpastie. Această prăpastie este: *Legea celor 39 de articole*.

Multe din aceste articole, care ajustează credința Bisericii anglicane sint, pentru noi ortodocșii, de-a dreptul blasfematorii. Dacă ar fi vorba să începem discuția de la ele, am rămîne, în război doctrinar în vecii vecilor. Se întimplă, însă, că aceste 39 de articole sint azi mai mult un document istoric decît o mărturisire de credință. Treptat și sigur, ele au căzut în desuetudine. Anglicanii le-au dat la o parte, veac după veac. Afară de aceasta, această pravilă din secolul al XV-lea, dacă în Biserica anglicană din Anglia încă se mai ține pe picioare, ca monument istoric, în Biserica anglicană din restul lumii este scoasă din cartea confesională și inexistentă.

Nu vom uita luptele recente, petrecute în parlamentul englez, tocmai pentru modificarea Cărții de rugăciuni, unde stau ca anexă, articolele căzute în desuetudine. Aceasta ne impune constatarea că prăpastia dintre noi și Biserica anglicană — dacă verificăm stările actuale — se reduce la un fel de șanț despărțitor, și el pe ici pe colo, cu punți de trecere. Amănunțita cercetare a nepotrivirilor încă persistente sau aproape acoperite, dintre noi și anglicani este o datorie de onoare pentru teologia și icsuința cărturarilor din bisericile ortodoxe.

Cu zece ani în urmă, a venit din Anglia la noi în țară și a fost găzduit la Institutul Doamnelor Ortodoxe un sol al Bisericii anglicane. Nu era un plenipotențiar al acestei Biserici, dar era un membru valoros al ei și, pe cît am înțeles «călătorile lui de studii», pe la noi, acopereau un mandat real de cercetător și de informator.

Biserica noastră l-a primit frățește, i-a dat ocazia să țină o conferință sau două și l-a făcut să se simtă, printre noi ortodocșii, ca printre neamurile lui anglicane. Am avut prilejul să stau de vorbă cu acest preot și teolog anglican, între patru ochi. Știa multă carte și era autorul citorvă lucrări importante. Ca să nu trecem unul pe lingă altul, într-un chip amabil, banal și nefolositor și pe urmă să uităm că ne-am întîlnit, eu j-am dăruit Liturghierul¹² și Molitfelnicul nostru tradus în englezește, iar el mi-a răspuns, întrebare cu întrebare, la un chestionar scris, nu mai mic ca de vreo șaptezeci de întrebări.

12. O ediție bilingvă (română-engleză) a Liturghierului a apărut și în Editura Institutului biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977.

Păstrez acest chestionar — un caiet întreg — ca o prețioasă amintire. Recitind răspunsurile teologului anglican, scrise cu mâna lui, pe sub întrebările mele, când în franțuzește, când în englezește, îmi dau astăzi seama, ca acum zece ani, că teologia omului meu era o teologie în marș, spre clarificările și precizările menționate azi de I. P. S. Ghermanos al Thyatirelor. Teologia Bisericii anglicane vine spre învățătura noastră ortodoxă. Cultul Sfintei Fecioare, cinstirea icoanelor, rugăciunile pentru cei adormiți, sfintele taine rezervate pentru bolnavi, adevărul eptarhiei sacramentale, credința în Cina cea de taină și în valoarea jertfei Mântuitorului, actuală în Sfânta Liturghie, acestea și alte câteva adevăruri, desfigurate sau tăgăduite de cele 39 de articole, sînt azi formate cu evlavie și sînt mărturisite de mii de preoți din Biserica anglicană.

Este un fenomen impunător, pe care l-am putea compara cu revenirea la suprafața mării a unor insule, dispărute din calea corăbierilor acum trei-patru sute de ani și care azi se ridică iar deasupra valurilor în forma unor misterioase oscilații ale fundului marin.

Intrevederile din ce în ce mai amicale dintre ortodocși și anglicani își urmează drumul. A rămas stabilit, acum în urmă, că este de dorit și de două ori profitabil ca vreo cîțiva membri însemnați din Biserica anglicană să vină și în Biserica noastră românească, pentru mai familiară cercetare a șanselor apropierii dintre noi.

Iată o gîngășă perspectivă pentru teologia și teologii din Biserica ortodoxă. Afară de fațada ei diplomatică, chestiunea are profunzimi deosebit de serioase. Se pare că tot Orientul ortodox i-a minat pe anglicani spre noi. «Duceți-vă și înțelegeți-vă întîi cu Românii, ca unii care formează azi cea mai importantă Biserica ortodoxă».

Așadar, toate Bisericile ortodoxe surori privesc azi spre noi și așteaptă să vadă ce-o să iasă din discuția noastră cu teologii anglicani. «Iar teologii anglicani se pregătesc de călătorie, ca să fie la primăvară mosafirii noștri.

Acestea sînt cîteva din preliminariile laborioase și complicatei probleme, care ne dă ocol de multă vreme și care acum vine drept spre noi»¹³.

Cum s-a rezolvat această dilemă se știe: Tratatивele dintre teologii Bisericii Ortodoxe Române și teologii Bisericii Angliei din iunie 1935 au dus la preluđuul de apropiere cel mai avansat din istoria relațiilor anglicano-ortodoxe¹⁴ cu condiția ca toți să fie de acord. Iată ce scrie Galaction în această privință: «Timpul nostru a adus, în viața bisericească a popoarelor, fapte și evenimente necunoscute în alte epoci. O mie de ani, Biserica lui Iisus Hristos a fost una lăsînd la o parte cîteva familii separatiste și eretice. Pe urmă Occidentul a rămas Biserica aparte; la fel și Orientul. În secolul al XVI-lea a ieșit a treia Biserica și din aceasta a treia — altele foarte multe...

Astăzi, cei ce s-au despărțit în veacurile trecute ar voi să se apropie și să se unească din nou. Este o pornire impresionantă și care se cuvine să preocupe

13. *Din preliminariile unei probleme. Ortodoxie și anglicanism*, în «Biserica Ortodoxă Română», LII (1934), nr. 9—10, p. 626—631. A se vedea și *Noi și cei ce vin la noi*, în «Crucea», nr. 23 din 1 decembrie 1925; *Confruntări interconfeșionale*, în «Curentul», nr. 788 din 31 martie 1930, p. 1; *Conferința de la Lambeth*, în «Curentul», nr. 930 din 25 august 1930, p. 1, *Apropiere și înțelegere*, în «Curentul», nr. 1193, din 25 mai 1931, p. 1; *Anglicanii*, în «Curentul» nr. 1896 din 15 mai 1933, p. 1.

14. P. I. David, *op. cit.*, p. 439—448 și *Un document*, în «Biserica Ortodoxă Română», LII (1934), nr. 11—12, p. 744—753.

pe toți cei ce iubesc Biserica și cred în originea și menținerea ei dumnezeiască. De aici au pornit și pornesc atâtea și atâtea vizite, întâlniri, tratative și strădanii inter-bisericești.

Lucrurile, în felul lor, n-ar fi rele, ba poate chiar aducătoare, vreodată, în viitor, de folos sufletesc. Dar trebuie, de la început, lămurite, cu cea mai mare băgare de seamă, câteva idei cardinale.

Sintem fiii Bisericii Ortodoxe, și iată-ne invitați să cugetăm de pildă, la o eventuală apropiere de o Biserică apărută în lume, acum vreo patru sute de ani. Putem trata de la egal la egal? Biserica noastră, veche de două mii de ani și paznică fără vină a nestrictatei învățături primare, se poate privi pe sine egală cu tînăra și mult greșita biserică cutare, ieșită din revoluție religioasă și patimă politică?

Aceasta însemnează cu alte vorbe: avem noi ceva de adăugat sau ceva de șters din învățătura noastră ortodoxă, ca să ne potrivim la cîntar cu lipsurile, cu inovațiile sau cu ereziiile vreunei biserici născute în secolul Reformei?

Mai înainte de orice, trebuie scoasă la iveală și precizat, în conștiințele teologice, această întrebare: care este acea biserică fără greșeli, păstrătoarea adevărului și mai presus de orice discuții, în jurul căreia să se adune, pentru instruire și desăvirire, celelalte biserici?... Masa discuțiilor și tratativelor teologice nu seamănă cu masa diplomatică. Diplomații au criterii relative și interese pămîntești. Ei se tirguiesc. Pot să-și mai schimbe pretențiile, pot să mai lase din prețul cerut...

Cu totul altfel este la o întâlnire între teologii dogmelor definitive și teologii unei învățături sfințite și circpite.

Iată câteva adevăruri care trebuie bine meditate și care ar putea să asigure și să liniștească inimile cu adevărat ortodoxe¹⁵.

După succesul de la București din 1935 a urmat vizita istorică a patriarhului Miron Crîstea în Anglia. Cu toată rezerva lui Galaction față de tratativele cu anglicanii, însuși Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române se consultă cu Galaction; mai mult, neînduplecatul dascăl își permite să corecteze unele cuvîntări ale lui Miron Crîstea, pentru a nu face greșeli și a merge prea departe¹⁶.

Respectînd cu acrivie izvoarele Revelației divine, crezînd neclintit în forța de interpretare a adevărului de către ortodoxie în general și de către ortodoxia noastră în special, distinsul dascăl de teologie exegetică, fără a nega hotărîrile de la București și succesul vizitei patriarhului în Anglia, ține să sublinieze: «Afară de învățătura pe care Mîntuitorul o lasă ucenicilor Săi cu porunca să o predice tuturor popoarelor și afară de puterile tainice cu care îi întărește, El le mai lasă un zălog prea fericit și dănuitor în veacuri, pînă la revenire. Sf. Ioan Evanghelistul spune în Evanghelia sa: Mai înainte de sărbătoarea Paștilor, știind Iisus că a sosit ceasul Său, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl și iubind pe ai Săi, care erau în lume, i-a iubit pînă la urmă» (Ioan XIII, 1).

Această din urmă și prea înaltă dovadă de iubire, Domnul ne-a dat-o în Sfînta Euharistie, și în Sfînta Preoție, în seara Cînei celei de Taină. Era ultima seară pe care Învățătorul o petrecea cu ucenicii Săi. Destăinuiri și învățăturile acestei seri (capi-

15. *Ortodocșii și anglicanii în timpul discuțiilor*, în «Curentul», IX (1936), nr. 3033 din 13 iulie, p. 2, reluat și în vol. *Ziua Domnului*, Editura Institutului biblic, București, 1958.

16. † Antonie Plămădeală, *Biblia de la 1938*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC VII (1979), nr. 3—4, p. 414—450.

tolele 13—17 din Evanghelia a patra) însemnează, suflătește și doctrinal, a doua strălucire a Taborului. A doua zi, era marea zi de Paște, când Israel, potrivit poruncilor primite în Egipt și repetate pe Muntele Sinai, trebuia să înjunghie Mielul Pascal și să serbeze, cu nestînsă însuflețire eliberarea din robia faraonilor și miraculoasa trecere prin Marea Roșie. Grăbind, cu o zi, această sfîntă pomenire, Mîntuitorul adună, într-un foisor din Sion, pe ucenicii Săi și le spune pătrunzător: «Cu dor am dorit să mîntînc cu voi acest Paște, mai înainte de patîma Mea» (Luca XXII, 15).

Azi, după aproape două mii de ani, din seara aceea, cînd prîvim cele întîmplate atunci, ni se pare foisorul din Sion mai înalt decît toți munții pămîntului și înstituirea Sfîntei Euharistii — așa precum și este — supremul dar făcut nouă de Dumnezeu.

În ceasul Cinei de taină, Mîntuitorul ia pîinea, mulțumește, frînge și dă ucenicilor: «Luați, mîncați, acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor». Asemenea și paharul, după cină și zice: «Beți dintru acesta toți; acesta este Sîngele Meu al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor!». Și apoi porunca aceasta, mai tare decît veacurile și decît omenirea: «Aceasta să faceți spre pomenirea Mea» (I Cor. XI, 24—25).

Este destăinuirea patîmii Sale de a doua zi, cînd era să fie jertfit pentru noi. Era înlocuirea Mielului Pascal, prefigurativ de pînă aici, cu Mielul cel adevărat, care ridică păcatul lumii. Și era îndeplinirea unui cuvînt neînțeles, deocamdată, rostit de Domnul în Capernaum: «Eu sînt pîinea cea vie, care s-a pogorit din cer. Iar pîinea pe care Eu voi da-o este Trupul Meu, pe care îl voi da pentru viața lumii» (Ioan VI, 51).

Poruncind: «Aceasta să faceți spre pomenirea Mea», Domnul sădea pentru veci, în mijlocul Bisericii Sale, a doua oară, Pomul Raiului, de data aceasta, cu fericitul îndemn să iubim toți roadele lui și să dorim în toate zilele vieții noastre, să le culegem pentru noi.

Îndeplinirea acestei porunci, determină și implică înstituirea sacerdoțiului creștin. Preoția Noului Testament pornește în lume de la Cina cea de Taină. «Aceasta să faceți spre pomenirea Mea!» înseamnă: Sfînte să fie mîinile voastre ca să puteți jertfi și ridica, spre ceruri pururea, Trupul Meu și Sîngele Meu!»¹⁷.

După acești ani extrem de bogați în întruniri, hotărîri, contacte și vizite anglicano-ortodoxe-române, Gala Galaction accentuează preoția harică în succesiunea apostolică și succesiune în credință din arhieria lui Hristos. El este convins că preoția fără convingere este slujire fără iubire, este unire fără unitate de duh și adevăr. Pe mulți i-au încîmbat aceste rezultate, dar nu toți anglicanii au primit hotărîrile de la București și atunci și-a făcut apariția duhul îndoielii și la teologii români, totuși pasul a fost mare în contactul cu anglicanii. Însuși Gala participă din umbră la întărirea succesului tratativelor de la București, colaborînd intens la o nouă ediție a Bibliei, al căruia aport este considerabil¹⁸. Și în același timp, lucrează împreună cu Vasile Radu, la cunoscuta traducere a Bibliei din 1938.

Părintele Gala nu-și neglijează însă amvonul, informînd pe ascultătorii săi permanent, și nici condeiul, așternînd în scris cuvinte dulci și nepărtimitoare asupra evenimentelor ecleziastice și mai ales cele referitoare la anglicani. Iată ce scrie la sfîrșitul anului 1936: «Cîțitorii mei și-au dat seama prea bine că, de cîteva duminici încoace urmăresc în cronicile mele o singură idee (...) Ce poate să ne facă mai buni ca preoți și ca fii ai Bisericii? Cum să aducem iar în noi și în semenii noștri, fericita primă-

17. *Realități nu aparențe*, în «Curentul», IX (1936), nr. 3166 din 23 noiembrie, p. 2; *Ziua Domnului*, p. 66—68.

18. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 440—445.

vară a lui Iisus Hristos? Vorbesc, firește, de toți aceia care au eroismul sincerității și iubesc pe Mântuitorul, mai presus decât orice, aici pe pământ. Răspunsul este: azi și mâine și în veții vecilor: Mai aproape de Tine, Doamne!

Biserica Ortodoxă, Biserica celor Șapte Taine proclamă cu augustă fermitate, eternul adevăr: «Amin, amin, grăiesc vouă, de nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sîngele Lui, nu veți avea viață întru voi. Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (Ioan VI, 53—54).

Biserica nu vede aici nici simbol, nici metaforă și nici un fel de podoabă retorică. Ea crede și învață, pe toată lumea, că trupul răstignit pe Golgota, că sîngele vărsat pe Golgota, au rămas și sînt de-a pururi în Sfîntul Altar, adică Iisus Hristos întreg, jertfa cea fără prihană, cu toată realitatea Sa omenească și cu toată maiestatea Sa dumnezeiască. Sfîntul Altar, este, în același timp, Golgotă și tron împărătesc.

«Și am văzut la mijlocul tronului... stînd un miel, ca înjunghiat...» (Apoc. V, 6).

Acesta este viul, adevăratul, obiectivul nostru Iisus Hristos euharistic!

Teologul și profesorul rus Zander a spus la Strassburg, în ziua de 14 iunie 1933: «Trupul lui Hristos (precum și suferințele Lui) erau reale și sîngele Lui, vărsat pentru noi, este tot așa o realitate, ai căror moștenitori El a binevoit să ne facă realitatea cea mai scumpă, cea mai sfîntă, care există pe pământ. El ne-a încredințat-o în Taina Euharistiei, El a dat-o Bisericii». Ce ne mai rămîne de făcut? Să ne adunăm sub aripile Bisericii, precum se adună puii sub aripile mamei lor. Și acolo să învățăm din nou, cu rivă reînnoită, cum ajungem vrednici fii ai Bisericii și cum ne ridicăm și ne facem părtași la sublima jertfă a Sfîntului Altar.

Ne trebuie numai o cinstită și caldă dragoste de sfînta noastră tradiție bisericească și o dorință sigură să regăsim și să împăropătăm învățătura marilor dascăli ai Bisericii: Sf. Vasile, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Ioan Gură de Aur și ceilalți sfinți și fericiți părinți bisericești.

Avem necontenit prilejul să ne încredințăm ce dureri și ce tragedii așteaptă pe cei ce și azi și altădată, au căutat să mută «pietrele de hotar» puse de strămoși, adică Sfînta Predanie a Bisericii.

Adevărul întreg al mîntuirii și al sufletului ne-a fost adus și dăruit odată și definitiv. Este primejdie și este amărăciune mare să ne lăsăm ispitiți de cei ce pretind că înțeleg jertfa lui Hristos și preoția creștină mai bine decât Sfîntul Ioan Gură de Aur¹⁹.

Noi credem și mărturisim că, la Sfîntul Altar, atunci cînd slujim Sf. Liturghie se petrece o minune înfricoșată, anume, după rugăciunile legiuite, piinea adusă se prefăce în Trupul Domnului și vinul adus se prefăce în Sîngele Domnului. Nu mai este piine, nu mai este vin. Este Trupul Lui! Este Sîngele Lui! Aceasta însemnează îndeplinirea poruncilor Domnului și actualizarea perpetuă a sacrificiului de pe Cruce.

19. Se referă la preoția (oficiul slujirii — pastorul) protestantă, dar și la cea anglicană și recomandă tratatul Sfîntului Ioan Gură de Aur *Despre preoție* (tradus în revista «Biserica Ortodoxă Română» LXXV (1957), nr. 10, p. 896—954. De asemenea și *Despre fuga în Pont* (Tratat despre preoție al Sf. Grigorie de Nazianz), *Idem*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 73—102.

Preoții cei adevărați jertfesc pururea pe Iisus Hristos, actualizînd prin eternă minune, sacrificiul, unul și același, consumat pe Golgota.

În Biserica noastră sacramentală nu poate să fie viață adevărat creștină, nici vlagă preotească, fără convingerea supremă, că aici, pe altar, odihnește Iisus Hristos, Mielul înjunghiat, și că tu, preot, ești unealta acestei jertfe prea mărețe. Ești preot, în primul loc, fiindcă aduci această Jertfă la Altar. Biserica adevărată, fără credința în prezența reală și obiectivă a Mielului înjunghiat nu există decît în jalnica fantezie a reformatorilor. Preoție adevărată, fără credința în realitatea jertfei aduse, n-a existat niciodată, nici azi, nici în zilele lui Abraham: «Tată... iată, foc și lemne avem; dar unde este oaia pentru jertfă?!» (Facere XXII, 7)²⁰.

Desigur, Părintele Gala și-a continuat opera sa literară și cronicile zilnice și nu a neglijat aspectul social al tuturor problemelor care frământau comunitatea românească interbelică. În această perioadă, eruditul profesor de teologie ortodoxă românească vizitează aproape întreaga Europă și ca orice creștin evlavios merge în pelerinaj la Sf. Munte Athos, la Locurile Sfinte²¹ și își așterne impresiile și emoțiile în vibrante pagini ale jurnalului său²², dar mai ales în Scrisori²³. Aici găsim, se înțelege, în flux literar, nenumărate referințe la Biserica Angliei.

Presimțind cataclismul celui de-al doilea război mondial, Gala participă cu curaj în grupul democraților²⁴ și antifasciștilor înfierînd fruntea celor ce cu sabia doresc să subjuge popoarele. După eliberare, activează susținut în paginile presei progresiste («Victoria», «Veac nou», «Jurnalul de Dimineață» etc.), apoi colaborează la «Scînteia» și «România liberă», prezidează mitinguri, ține conferințe în diferite orașe.

A fost ales deputat în Marea Adunare Națională (1946), susținînd poziția politicii externe a țării noastre și dorind contacte cu toate popoarele și mai ales cu Anglia.

La Conferința panortodoxă de la Moscova (1948), poziția Bisericii Ortodoxe Române fusese discutată la București, de unde nu a lipsit părintele Gala. De asemenea el a salutat prima Adunare Generală a Consiliului Ecumenic de la Amsterdam (1948), unde majoritatea membrilor erau anglicani sau din Biserici și denominațiuni ieșite din anglicanism, sau participante la Comuniunea anglicană.

Prestigiul său s-a recunoscut în țară și peste hotare. Gala Galaction este ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români (1946) și apoi membru al Academiei Române (1947). Statul îi recunoaște meritele și primește pentru activitatea sa multiplă medalia și ordinul muncii, cl. I (1954).

20. În «Curentul», IX (1936), nr. 3193, 20 decembrie, p. 2 și Ziua Domnului..., p. 69—70; Preoția anglicană, în «Curentul», nr. 2916, din 16 martie 1936, p. 2.

21. C. D. Papacostea, art. cit., p. 244—250; Șef rabin dr. Moses Rosen, Părintele Gala Galaction, în «Revista Culturii mozaic», VI (1961), nr. 66, p. 5; Idem, Unul dintre drepti: Gala Galaction, XVI (1971), nr. 249, p. 1 și 5.

22. Jurnalul a fost tipărit de către Mara Galaction—Țuculescu și Teodor Vinigolici, vol. I, București, 1973, vol. II, București, 1977 și după care ne-am orientat în precizările de mai sus.

23. Scrisori către Simfiroza — În pămîntul făgăduinței, Editura Cugetarea, București, 1930, în special, p. 111—112.

24. Pr. Gh. Cunescu, Gala Galaction: «...Așteptăm din depărtate tinerețe, ziua cea mare», în «Mitropolia Olteniei», XXXI (1979), nr. 10—12, p. 751—756; H. Zalis, Jurnalul lui Gala Galaction, în «Revista Culturii Mozaic», XXIV (1979), nr. 449, p. 2.

Pe linie ecleziastică, primește toate onorurile și se bucură de aleasă stimă în corpul profesorilor teologi de la Universitate și apoi de la Institutul teologic din București.

Lucrează în comisii și comitete pentru contactul și apropierea între culte și biserici. Salută a doua Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Evanston (S.U.A., 1954) și are cuvinte alese la adresa Enciclicii Patriarhiei de Constantinopol (1952) referitoare la ecumenism. În același an, 1952, împreună cu patriarhul Justinian, cu Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu întreg corpul profesoral al Institutului teologic, pregătește și inițiază Ecumenismul local. Prin aceasta se urmărește vindecarea rănilor trecutului din ură și concurență confesională și contribuția specifică a cultelor din țara noastră pentru înflorirea patriei noastre și promovarea păcii în lume.

*
*   *
*

Părintele profesor Gala Galaction, cu blândețea-i caracteristică, susținea ecumenismul sincer și condamna prozelitismul și a participat la câteva întruniri în vederea eventualei participări a Bisericii Ortodoxe Române în organisme și organizațiile Mișcării Ecumenice. Dar lovit de o congestie cerebrală (1955), părintele profesor Gala este ținut la pat și nu mai poate nici să participe la discuții și nici să mai scrie. Abia după zece ani de suferință, în 1961 — 8 martie — închide ochii pentru totdeauna patriarhul literaturii contemporane românești. În același an, noiembrie, la New Delhi (India), Biserica Ortodoxă Română este primită ca membru permanent, la a treia Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor unde își desfășoară activitatea până astăzi.

Dar Gala Galaction iubea pe orice om, fiindcă respecta chipul și asemănarea acestuia ca Ziditorul, încât este un precursor al ecumenismului general nu numai creștin. Paginile din romanele sale: *Roxana* (1930), *Papucii lui Mahmud* (1932), *La răspîntie de veacuri* (1935) sînt adevărate flăcări care topesc granițele confesionale și religioase, de aceea Gala a fost cu adevărat suflet de părinte, dascăl cu experiență și un mare filantrop și care n-a ocolit nici o problemă care frământa epoca sa, *inclusiv anglicanismul*, așa cum am văzut. *Ceea ce a gîndit Gala, după multă chibzuință și a intuit cu precizie, se adevărește astăzi.*

Discuțiile purtate cu anglicanii²⁵, vizitele reciproce accentuate în ultima vreme între anglicanii de pretutindeni și ierarhii și teologii ortodocși români²⁶, dar mai ales dialogul inițiat între ortodoxie și anglicanism va aduce, nădăjduim, roade bogate în câmpul tendinței spre unitatea de credință, pentru pacea și fericirea tuturor popoarelor.

Diac. conf. P. I. DAVID

25. Ultima întrunire între comisiile de dialog ortodoxo-anglican a avut loc la Fendeli-Atena, iulie 1978, în «Biserica Ortodoxă Română».

26. Însuși actualul Arhiepiscop de Canterbury, Primate a toată Anglia și Mitropolit, Robert Runcie, a vizitat Biserica Ortodoxă Română (aprilie-mai 1979), ca apoi să fie ales în fruntea Bisericii Angliei (septembrie 1979), în «Biserica Ortodoxă Română», XCVII (1979), nr. 9—12 și «Mitropolia Olteniei», XXXI, (1979), nr. 7—9, p. 318.

RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ DUPĂ SFÎNTUL GRIGORE DE NYSSA

Personalitatea Sfântului Grigore de Nyssa. — Sfântul Grigore este una din cele mai strălucite figuri ale Ortodoxiei de la sfârșitul sec. al IV-lea. Născut probabil în anul 335 la Cezareea Capadociei într-o numeroasă familie aristocratică, dar creștină, se dedică mai întâi studiilor profane în vederea unei cariere juridice.

După ce își însușește o solidă cultură generală, Sfântul Grigore practică un timp retorica, dar în urma morții soției sale Teosebia și în urma îndemnurilor fratelui său Vasile și ale prietenului său Grigore de Nazianz, se retrage în mănăstirea întemeiată de fratele său pe malul Irlisului.

Aici a stat aproximativ zece ani când Sfântul Vasile l-a ales episcop de Nyssa.

După moartea Sfântului Vasile, Sfântul Grigore devine unul din cei mai mari apărători ai Ortodoxiei, aducând o contribuție considerabilă la triumful teologiei ortodoxe, al dreptei credințe și al păcii ecleziastice.

Ca o răsplătă pentru tot ceea ce a făcut la Sinodul II ecumenic (381) este proclamat «stîlp al Ortodoxiei».

Patrologii ortodocși au scos în evidență trăsăturile esențiale ale personalității sale, recunosc în el pe teologul desăvîrșit, care trăiește prin Biserică și gîndește prin Sfînta Scriptură și prin Sfînta Tradiție, într-o absolută unitate de viață și de experiență ecumenistă.

Sfântul Grigore a murit probabil pe la anul 394 sau 395¹.

Pe lângă activitatea duhovnicească foarte meritorie, Sfântul Grigore ne-a lăsat o operă foarte bogată.

Sfântul Grigore de Nyssa a scris foarte mult.

Printre lucrările sale se numără și cele «cinci cuvîntări (omilii) despre Rugăciunea Domnească».

În prima sa omilie, Sfântul Grigore, arată ce este rugăciunea în general, ca după aceea în celelalte omilii să explice Rugăciunea Tatăl nostru.

Această rugăciune a rostit-o Mîntuitorul la cererea expresă a unuia dintre ucenicii Săi, în timp ce Mîntuitorul era într-unul din obișnuitele momente de rugăciune (Luca XI, 1).

În tradiția bisericească, rugăciunea «Tatăl nostru» este considerată prima rugăciune creștină de origine divină, al cărei text s-a păstrat — integral — în Evanghelia Sfântului Matei (VI, 9—13) și într-o formă mai prescurtată în Evanghelia după Sfântul Luca (XI, 1—4).

II. Timpul și împrejurările în care a fost rostită această rugăciune

Sfintele Evanghelii, vorbesc clar despre acest lucru.

Sfântul Evanghelist Matei spune că această rugăciune a fost rostită de Mîntuitorul în timpul activității în Galileea, încadrînd-o în predica de pe Munte (Matei V—VII) pe cînd Sfîntul Evanghelist Luca afirmă că Mîntuitorul se afla numai cu ucenicii, fără să indice timpul sau locul unde se aflau, menționînd doar faptul că Domnul

* Lucrare de seminar elaborată sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, în vederea pregătirii doctoratului în teologie.

1. Pentru viața Sfîntului Grigore de Nyssa am folosit: J. P. Migne, P.G., t. XLIV, col. 15 A.

se ruga, iar unul dintre ucenici L-a rugat să-i învețe și pe ei să se roage, după cum auzise el, că și Sfântul Ioan Botezătorul i-a învățat pe ucenicii săi (Luca XI, 1).

Nu poate fi vorba de o contradicție între cei doi Evangheliști, privitor la acest lucru, deoarece nimic nu ne împiedică să credem că Mîntuitorul a repetat această rugăciune și cu alte ocazii, pentru ca ucenicii Săi să o poată reține și învăța bine².

Sfântul Evanghelist Matei include rugăciunea Domnească în predica de pe munte, deoarece consideră că este locul cel mai potrivit pentru a concentra învățătura Mîntuitorului privitor la rugăciune, mai ales că, cu această ocazie, Domnul Iisus Hristos a combătut practica fariseică privitoare la modul de a se ruga, vorbind mulțimii despre condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o rugăciune³.

Pentru a confirma că Mîntuitorul Iisus Hristos a rostit de mai multe ori această rugăciune, Sfântul Evanghelist Marcu, vorbind despre episodul petrecut de la Betania la Ierusalim, cînd Mîntuitorul a blestemat smochinul care nu făcuse rod (Marcu XI, 13—14), redă și învățătura pe care a rostit-o Domnul cu privire la puterea credinței (XI, 24) și felul în care ucenicii trebuie să se roage: «Iar cînd stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșelile voastre. Că de nu iertați voi, nici Tatăl vostru Cel din ceruri nu vă va ierta vouă greșelile voastre» (XI, 25—26).

Raportînd aceste împrejurări la cele spuse de Sfântul Evanghelist Luca, putem deduce că Rugăciunea Domnească a fost rostită «de mai multe ori»⁴, «în împrejurări asemănătoare, iar dacă ar fi să facem o localizare într-o oarecare epocă sau loc, se poate spune că a fost rostită pe Muntele Măslinilor, unde Mîntuitorul avea obiceiul să meargă, ca să se roage și să învețe pe ucenicii Săi»⁵.

Care a fost motivul care l-a determinat pe acel ucenic să ceară Mîntuitorului să-i învețe să se roage?

Nu se poate afirma că ucenicii nu știau să se roage, pentru că în Faptele Apostolilor III, 1, se spune că «Petru și Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea».

De asemenea, nu se poate spune că în cultul mozaic nu existau rugăciuni care se rosteau cu ocazia slujbelor de la templu și din sinagogi, parte din ele fiind impru-

2. M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Luc*, Paris, 1921, p. 321, cf. și H. Leclercq, *Oraison dominicale*, în «Dictionnaire d'Archeologie Chretienne et de Liturgie», Paris, 1924, XII (12), col. 244; Drd. Sorin Petcu, *Rugăciunea Domnească, în cultul creștin și aplicarea ei în literatura patristică din primele trei secole*, în «Studii teologice», XXV, (1974), nr. 1—2, p. 66.

3. M. J. Lagrange, *op. cit.*, p. 320—321; Idem, *Evangile selon Saint Mathieu*, Paris, 1924, p. 124 ș.a.

4. După ce mărturisește episodul cu Marta și Maria (Cap. X), Sfântul Luca (Cap. XI), prin expresia ἐν τόπο τινί (într-un loc), arată că Mîntuitorul se afla în altă parte cînd i-a învățat pe ucenici Rugăciunea Domnească. Se poate ca ucenicii să fi auzit de mai multe ori această rugăciune, pentru că Mîntuitorul avea obiceiul să se roage în prezența lor (Luca XI, 1); vezi și Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Luca, cu comentariu*, 1925, p. 5, 8; M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Luc*, p. 321; H. Leclercq, *op. cit.*, 254; Drd. Corneliu Zăvoianu, *Despre Rugăciunea Domnească la Tertulian și Sfîntul Ciprian*, în «Glasul Bisericii», XXXV (1976), nr. 3—4, p. 366.

5. Vincent et F. M. Apel, Jérusalem, *Recherches de topographie, d'archéologie et d'histoire*, II, Paris, 1941, p. 375, citat după St. Leclercq, *op. cit.*, 2254—2255; cf. și M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Luc*, p. 321.

mutate și de cultul creștin primar, iar unele fiind păstrate pînă astăzi în rînduile liturgice ale Bisericii creștine»⁶.

Din cele relatate de Sfîntul Evanghelist Matei reiese clar că Mîntuitorul face un reproș la adresa fariseilor, care se rugau în sinagogi și pe la colțul ulițelor, ca să-i vadă oamenii (V, 5), iar Sfîntul Evanghelist Luca menționează faptul că ucenicul acela auzise că și Sfîntul Ioan Botezătorul și-a învățat ucenicii să se roage (XI, 1).

Mîntuitorul rostește Rugăciunea Domnească pentru a oferi ucenicilor și tuturor creștinilor de mai târziu, rugăciunea oreștină prin excelență, de folosit, atît în cultul particular cît și în cel public.

Rugăciunea Domnească este formulată în cuvinte puține și simple, dar conține substanța unei rugăciuni profunde, care conduce la adorare și tocmai acest lucru nu-l înțelegeau ucenicii, de unde și cererea «Doamne învață-ne să ne rugăm»⁷.

III. Rugăciunea la Sfîntul Grigore de Nyssa

Înainte de a începe explicarea Rugăciunii «Tatăl nostru», Sfîntul Grigore de Nyssa, consacră prima sa omilie rugăciunii, făcînd o explicație a rugăciunii în general, din dorința de a arăta cum trebuie făcută, scopul pentru care o facem și care sînt foloasele ei. Prin această explicație a rugăciunii el spune că: «pe lângă cuvîntul scris, doresc să mai adaug ceva, fiindcă colecția prezentă nu ne învață cum trebuie să se roage cineva, ci în general să ne rugăm, ceea ce nu poate fi înțeles de toți»⁸. Privitor la acest lucru Sfîntul Grigore menționează că «este potrivit ca mai înainte să explic în mod amănunțit, după putere, cum să stăruim întotdeauna în rugăciune după cuvîntul Apostolului Pavel și în ce mod să îndreptăm rugăciunea noastră către Dumnezeu»⁹. Sfîntul Grigore face această expunere despre rugăciune deoarece contemporanii săi se interesau de orice numai de aceasta nu; «astfel cumpărătorul, din grija de a nu cumpăra altcineva înaintea lui ceea ce are nevoie, nu merge la locul de rugăciune, ci mai degrabă merge la magazin. Și în timp ce toți își îndreaptă activitatea numai spre cîștig, timpul de rugăciune se răpește și se folosește pentru afaceri. Astfel meseriașul ca și învățătorul cufumat în cărțile sale..., nu tind decît către obiectul ocupației lor, uitînd de datoria de a se ruga, crezînd că această îndeletnicire (rugăciunea) nu le ajută cu nimic la promovarea intereselor lor. Căci cel ce se preocupă de meseria sa crede că ajutorul dumnezeiesc este fără putere, Dumnezeu neputîndu-i fi de folos cu nimic în munca sa. De aceea lasă la o parte rugăciunea și-și pune nădejdea în puterea miinilor sale, uitînd de Cel care i-a dat miinile... considerînd activitatea sufletească mai de preț decît rugăciunea»¹⁰. Prin grija de cele vremelnice, sufletului, afirmă Sfîntul Părinte, «se răpește timpul pentru ceva mai

6. Despre formulările de rugăciune împrumutate de cultul creștin, din cultul mozaic, vezi Vasile Mitrofanovici, *Liturghia Bisericii Ortodoxe*, 1929, p. 297, ș.u. și Drd. Sorin Petcu, *art. cit.*, p. 67.

7. O comparație între rugăciunea «Tephillach» din cultul mozaic cu Rugăciunea Domnească, la M. J. Lagrange, *Evangile selon Saint Mathieu*, p. 123—125; L'abbé C. Fouard, *La vie de Notre Seigneur Jésus Christ*, ed. 29, Paris, 1927, p. 313; Cf. și Teoclitos Farmachides, *Comentar asupra Sînteii Evangheliei după Matei*, trad. rom. de Pr. C. Grigore și Prof. S. T. Saru, vol. I, Rîmnicu Vilcea, 1931, p. 245—246.

8. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească*, în Migne, P.G., t. XLIV, col. 1120 B.

9. *Ibidem*, col. 1120 BC.

10. *Ibidem*, col. 1120 C și col. 1121 A.

înalt și ceresc»¹¹. Iar o consecință este că uitarea de Dumnezeu domnește pretutindeni și oamenii, în preocupările lor, nu iau în ajutor rugăciunea, aceasta făcându-l pe Sfântul Grigore să spună că: «păcatul este răspândit foarte mult și continuă să se întindă în toate domeniile activității omenești»¹².

Sfântul Părinte dă un exemplu sugestiv cu agricultorul căzut în păcatul lăcomiei. Acesta dorește să-și mărească cât mai mult posibil proprietățile sale, lărgind hotarele sale și înglobând locuri străine, lăsând să fie stăpînit de păcat. Aceste greșeli nu s-ar săvîrși, spune Sfântul Grigore, «dacă orice îndeletnicire a omului ar fi însoțită de rugăciune, atunci păcatul nu și-ar mai găsi loc în sufletul omului»¹³ pentru că atunci «cînd gîndul către Dumnezeu prinde rădăcini în suflet, atunci toate planurile celui rău se distrug»¹⁴. Cei care vor însoți activitatea lor cu o rugăciune, vor obține rezultate foarte bune și în același timp «vor fi feriți de orice păcat, întrucît nici o piedică ce s-ar așeza în calea lor nu le-ar putea stîrpi sufletul în pasiuni»¹⁵. Dar, dacă omul se abate de la Dumnezeu, ca unul ce se află departe de grația Lui, atunci și sufletul lui se va îndrepta către cele lumești și trecătoare, deci, cum spune Sfântul Grigore, este «despărțit de Dumnezeu cel care nu stă în comuniune cu El prin rugăciune»¹⁶. Căci «prin rugăciune intrăm în comuniune cu Dumnezeu, iar cine se află în comuniune cu Dumnezeu, acela se depărtează de lucrurile neplăcute lui Dumnezeu»¹⁷. Și continuă Sfântul Părinte: «Rugăciunea este pavaza cumpătării, imblinzirea minții, înfrinarea mîndriei și a poftei de răzbunare, distrugerea pizmei, stîrpirea nedreptății, întoarcerea de la fără-delegi. Rugăciunea este puterea trupească, mulțumirea casnică, puterea stăpînitoare, biruința în război, siguranța în timp de pace, împăcarea certurilor, întărirea celor mulți. Rugăciunea este pecetea fecioriei, păstrarea credinței, înarmare pentru cel călător, străjuirea celui ce doarme, scăparea corăbierilor, rodnicia pentru agricultori. Rugăciunea este apărătorul pentru cei acuzați, mîntuirea celor întemnițați, liniștea celui oboseț, mîngierea celor întristați, extazul celor fericiți, înveselirea celor întristați, o coroană pentru noii căsătoriți, gloriificarea sărbătorii nașterii, împodobirea celui ce moare. Rugăciunea este legătura cu Dumnezeu, privirea celui ce nu vede, împăcarea celor ce doresc împărțășirea de vrednicia îngerească, propășirea în bine, stîrpirea răului, îndreptarea celor lipsiți, plăcerea prezentului, chezașia viitorului»¹⁸. Omul de la creație și pînă în prezent se bucură de foarte multe binefaceri din partea lui Dumnezeu și pentru aceasta «să răsplătească pe binefăcătorul său prin rugăciuni de mulțumire, singurul dar ce-l poate face pentru tot ceea ce a primit de la El»¹⁹.

Timpul afectat rugăciunii este foarte mic pentru marea binefacere făcută de Dumnezeu, încît acest lucru, face pe Sfântul Grigore să afirme: «cred că dacă întreaga noastră viață am petrece-o în rugăciune și mulțumire lui Dumnezeu, este prea puțin și aproape nimic față de bunătățile Sale nemăsurate»²⁰.

Cum am arătat mai înainte, rugăciunea se face pentru a mulțumi lui Dumnezeu pentru toate cele date nouă, dar în acest timp credinciosul se roagă și pentru îndeplinirea altor dorințe ale sale. Iar pentru aceasta trebuie să cunoaștem adevăratul mod de rugăciune. Și așa, cum se spune și în Sfînta Scriptură, «cînd vă rugați să nu spuneți multă cuvinte ca păgînii, care cred că pentru vorbele lor multe vor fi ascultați» (Matei VI, 8). Sfîntul Grigore, plecînd de la acest text, dă explicații cu

11. *Ibidem*, col. 1121 C.

12. *Ibidem*, col. 1121 C.

13. *Ibidem*, col. 1121 D.

14. *Ibidem*, col. 1121 D.

15. *Ibidem*, col. 1121 D și 1124 A.

16. *Ibidem*, col. 1124 A.

17. *Ibidem*, col. 1124 A.

18. *Ibidem*, col. 1124 B și C.

19. *Ibidem*, col. 1124 D.

20. *Ibidem*, col. 1125 A.

privire la expresia «multe vorbe» (βαττολογία), ca noi să cunoaştem sensul acestor cuvinte şi să ne ferim de ceea ce este oprit. El spune că: «mi se pare că această (expresie) caută să înfrîneze sentimentele trufaşe, şi să pună stavilă puterii de închipuire a aceluia care în dorinţa lor nebună caută să născocoască feluri noi de exprimare, pentru a se arăta apoi superiori curioşilor pentru lucruri nebuşeşti şi nefolositoare, că aceea se numeşte cuvîntare, în adevăratul sens al cuvîntului, care este făcută şi înţeleasă de oricine, şi care are ca ţintă ceva folositor, iar aceea (rugăciunea) care se face din dorinţi nebuşeşti ca să ţinteşte lucruri irealizabile nu este cuvîntare, ci înşirări de vorbe»²¹. Când ne rugăm nu trebuie să cădem în greşelile în care cade mintea celui simplu. Iar dacă nu se ţine cont de acest lucru, acel om este de compătimit, întrucît în loc să se gîndească la lucruri folositoare îşi pierde vremea cu astfel de lucruri de nimic. Aceasta îl face pe Sfîntul Grigore să afirme că: «cel care în rugăciunea sa nu are în vedere folosul sufletului său, ci aşteaptă ca Dumnezeu să ia parte la bucuriile pasiunilor sale, este un flecar şi un limbuz»²². «Iar cineva care se apropie de Dumnezeu prin rugăciune şi nu preţuieşte îndeajuns puterea înaltă de care este aproape, o dispreţuieşte prin rugăciunea sa batjocoritoare şi josnică, fără măcar să cunoască acest lucru..., în chip nepriceput, nu se ridică la înălţimea dăruitorului, ci voinţe ca puterea divină să coboare la natura lui josnică şi pămîntească şi de aceea el îşi arată pornirile sale bolnave înaintea Celui ce cercetează inimile, nu ca să fie mintuit de meliniştea sa sufletească, ci să se înrăutăţească dacă pornirea rea se măreşte»²³.

Dar Dumnezeu nu lasă neascultate mici cele mai neînsemnate cereri, pentru ca prin împărţirea micilor binefaceri, de care se împărtăşesc oamenii, să-i facă să nădăjduiască la ceva desăvîrşit. Căci, cum spune Sfîntul Grigore: «ar fi nepotrivit ca cineva să se apropie de Dumnezeu şi să caute lucruri trecătoare la Cel veşnic, lucruri pămînteşti la Cel ceresc, ceva josnic la Cel Preafălat, la Cel ce dăruieşte bogăţie pămîntească, la Cel ce împarte daruri nestrîcicioase, să cerem proprietăţi de puţin folos, a căror pierdere e inevitabilă, a căror plăcere e trecătoare, a căror întrebuinţare e primejdioasă»²⁴.

IV. Explicarea rugăciunii «Tatăl nostru» după Sfîntul Grigore de Nyssa

1) Explicarea propriu-zisă a Rugăciunii Domneşti este precedată de o introducere în care Sfîntul Grigore ca şi Tertulian şi Sfîntul Ciprian, arată superioritatea Noului Testament faţă de cea a Vechiului Testament, întrucît ea este adusă de însuşi Mîntuitorul Iisus Hristos, Duhul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, prin care s-a arătat tăria şi înţelepciunea Domnului pe pămînt. «Legiuitorul nostru Iisus Hristos — spune Sfîntul Grigore — atunci cînd ne conduce către harul dumnezeiesc, nu ne arată Muntele Sinai învăluit în fum şi în întuneric..., nici nu curăţă sufletul prin postire de trei zile şi prin spălare cu apă, nici nu lasă întregul popor jos, urcîndu-se singur pe vîrfurile muntelui, pe care pluteşte slava lui Dumnezeu, învăluită în întuneric, ci El ne duce pe munte şi chiar în ceruri, care, prin virtute, omului îi stă deschis, şi atunci ne îngăduie, nu numai privirea, ci chiar fericirea contemplării fiinţei dumnezeieşti, făcînd pe acei ce se apropie într-un anumit fel înrudiţi cu natura superioară; El nu ascunde măreţia sublimă în întuneric pentru a nu fi văzută de cei ce o caută, ci alungînd întunericul prin strălucirea învăţăturii Sale înfăţişează celor curaţi cu inima priveliştea sublimă a măreţiei»²⁵.

21. *Ibidem*, col. 1127 A.

22. *Ibidem*, col. 1127 CD.

23. *Ibidem*, col. 1127 D.

24. *Ibidem*, col. 1136 A. şi B.

25. *Ibidem*, col. 1137 A.

În ceea ce privește numirea de Tată, pentru Sfântul Grigore aceasta este sublimă și ineputabilă ca Dumnezeu însuși. Meditînd la această Sfîntă numire, Sfîntul Părinte, îi închină un adevărat imn: «Cine îmi va da aripi ca de porumbel?», spunea undeva în psalmii săi David. Aș dori ca și eu să strig la fel, mărturisesc Sfîntul Grigore. Cine-mi va da aripi ca să mă ridic cu duhul pînă la înălțimea acestor sublime cuvinte, să părăsesc pămîntul, să străbat mările văzduhului și să pătrund în frumusețea cerului, cine mă va ajuta să mă ridic pînă la stele și să admir minunățiile lor? Să merg mai departe, să străbat tot ce este mișoare și schimbare pentru a ajunge la Ființa fără început, la Puterea neclătinată, care nu se susține decît prin Sine însăși, care cirmuiește tot ce ține de nepătrunsele planuri ale înțelegerii dumnezeiești. Cine mă va face să părăsesc cu mintea tot ce este supus schimbărilor de aici și a mă sălășlui în ceea ce este statornic și fără schimbare? Atunci voi putea rosti cuvîntul cel mai intim și să zic: «Tată».

Ce inimă îmi trebuie pentru a putea folosi acest cuvînt, ice intimitate, ce conștiință pentru a mă apropia de slava cea negrăită a lui Dumnezeu, abtît cît este cu putință, pornind de la cuvintele care exprimă natura Sa? Pentru a mărturisi că Dumnezeu este bunătate, sfințenie, fericire, putere, slavă, curăție, veșnicie... și a îndrăzni, oricare este ideea ce și-o face despre El mintea luminată de Scriptură și de judecată omenească să folosesc un asemenea cuvînt și să numesc asemenea ființă dinăd Tată»²⁶.

Dumnezeu s-a descoperit ca «Tată», după cum arată scriitorul bisericesc Tertulian, în Fiul: «Nouă ni s-a descoperit în Fiul, căci chiar Fiul este un nume al Tatălui; «Eu am venit», zice Mîntuitorul Iisus Hristos, «în numele Tatălui Meu» (Ioan V, 14), iar în alt loc «Tată preaslăvește numele Tău» (Ioan XII, 28), iar mai departe spune Domnul «Am făcut cunoscut numele Tău oamenilor pe care Mă i-am dat din lume» (Ioan XVII, 6)²⁷. Spre deosebire de înaintașul său, Sfîntul Grigore dă o explicație mai profundă acestui cuvînt spunînd că: «Dumnezeu este Tată pentru că este deplinătatea existenței», «Cel ce este», Ființă supremă, care există din veacuri spre Sine însăși, ființă imuabilă, putere neclătinată, care conduce tot ce există, tot ce depinde de nepătrunsul plan al înțelepciunii divine»²⁸. Sfîntul Maxim, în omiliile sale la Rugăciunea Domnească, îl completează pe Sfîntul Grigore, spunînd: «prin cuvîntul rugăciune e arătat «Tatăl», «Numele» Tatălui și «Împărăția» Tatălui, ca să învățăm de la început să chemăm și să venerăm Treimea cea una...», «decî sintem îndemnați să venerăm Treimea de o ființă și mai presus de ființă, ca una ce este cauza facerii noastre. Pe lîngă aceasta sintem învățați să vestim și harul înfierii, ce mi s-a dat nouă, fiind învredniciți să numim pe Cel ce me este făcător după fire, Tată, după har»²⁹.

Numele de «Tată» nu poate fi rostit de cineva care nu observă aceleași calități la sine însuși, căci, după cum poate afirma Sfîntul Grigore, «cel care în ființa Sa este bun nu dorește a se face Tată unui anumit fel urît de viață, nici sfinț pentru cel pătat, nici schimbător pentru cel statornic, nici Tată trupesc celui cufundat în păcat, nici curat și nepătat pentru cei amestecați în plăceri murdare, nici binefăcător pentru cel lacom și pentru nimic în care s-ar putea afla ceva păcătos Cel în care se vede desăvîrșirea»³⁰. Continuă Sfîntul Grigore: «dacă cineva care are nevoie de desăvîrșire se cercetează și constată că conștiința sa este plină de păcate și viciu înrădăcinate și dorește să-și în-

26. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, ed. A. Hamman, *Le Pater expliqué par les Pères, texte grecque et traduction française*, Paris, 1951, p. 113—114.

27. Tertulian, *De oratione*, P.L. XIV, I, col. 1258 A.

28. A. Hamman, *ed. cit.*, p. 113.

29. Pr. Prof. Stavrofor Dr. D. Stăniloae, *Filocalia*, vol. II, Sibiu 1947, p. 262—263.

30. A. Hamman, *ed. cit.*, p. 113.

suşească înrudirea cu Dumnezeu, zicându-i «Tată», fără a se curăţi de acele păcate, este nedrept pentru Cel drept, iar cuvintele unuia ca acesta ar fi trufie şi blasfemie, întrucît el ar numi pe Dumnezeu, tatăl răutăţilor sale proprii»³¹. Noţiunea de Tată, afirmă Sfîntul Grigore, semnifică autorul a tot ce-şi are începătura în El, deci «cel care are conştiinţa încărcată numînd pe Dumnezeu Tatăl său, îl acuză ca autor şi plămuitor al faptelor sale nelegiuite». ³². Cel rău intenţionat dacă se încumetă să rostească cuvintele rugăciunii, nu cheamă pe Părintele ceresc, ci pe cel din adîncuri, pe diavol, care e tatăl minciunii, iar «aceştia datorită faptului că slujesc în inima lor patimile, sînt «fii ai miniei» (Efeseni III, 3).

Deci, dacă ne învaţă să-L numim «Tată», în rugăciunea noastră, aceasta înseamnă că ne obligă la o viaţă aleasă şi desăvîrşită, pentru că adevărul nu îndeamnă la minciună. Pentru a ajunge să rostim cuvîntul «Tată» este nevoie de o viaţă curată, după voia lui Dumnezeu, nu să ne lăsăm prinşi de amăgiriile vieţii. Într-o astfel de situaţie nu este permis să rostim o asemenea rugăciune, pentru că spune Sfîntul Grigore: «ce crezi tu că va zice Cel ce vede viaţa ta şi aude rugăciunea ta? Cam acestea ar fi cuvintele care le-ar zice: «Tată numeşti tu, un păcătos, pe Cel fără greşeală? Ce murdăreşti cu buzele tale necurate numele Meu nepătat? De ce te foloseşti de acest nume? De ce blamezi fiinţa nepătată? Dacă tu ai fi fiul Meu, ar trebui ca viaţa ta să fie în-cununată cu însuşirile Mele bune. Eu nu recunosc în tine icoana fiinţei Mele, însuşirile tale sînt contrare... Greşeala este depante de Cel fără de păcat şi în general cine este bun vine la Cel bun, dreptul la Cel drept, iar pe voi, însă, nu vă cunosc, de unde sînteţi?» (Luca XIII, 25)³³.

Dar Dumnezeu este «bunătate, sfinţenie, putere, puritate, veşnicie»³⁴ şi mai presus de toate nemărginită iubire, iubire de Părinte al universului, al omului, al Fiului său Domnul nostru Iisus Hristos, în chip absolut şi al Bisericii Sale. În virtutea acestei iubiri l-a creat pe om, cea mai nobilă făptură a Lui, cum e, cum spune Sfîntul Grigore, «de origină divină»³⁵. Zicem «Tatăl nostru», spune Sfîntul Ciprian, deoarece omul a fost renăscut şi readus la Dumnezeu, prin Înarul Său, «Tată» pentru că a început să-l fie Fiu, bazîndu-se pe textul «Întru ale Sale a venit şi ai Săi nu L-au primit, dar tuturor celor ce L-au primit, adică celor ce cred în numele Lui, le-a dat puterea ca să se facă fii ai lui Dumnezeu» (Ioan I, 11—12), iar cel ce a crezut şi s-a făcut fiu al lui Dumnezeu, se poate declara fiu al lui Dumnezeu, întrucît numeşte pe Dumnezeu «Tată al său în ceruri»³⁶.

Analizînd aceleaşi cuvinte, Sfîntul Grigore spune: «cred că aceste cuvinte au un sens mai adînc (profund), întrucît ele ne amintesc de patria noastră din care am fost goniţi, de originea noastră nobilă pe care am pierdut-o»³⁷, dînd exemplul fiului risipitor care a părăsit casa părintească. Starea în care ajunge acesta îl face să reflecteze la situaţia grea în care se afla şi meditănd rosteşte cuvintele: «Tată, am greşit la cer şi înaintea Ta» (Luca XV, 18). Sfîntul Grigore spune, că «acesta nu şi-ar fi mărturisit păcatul faţă de cer dacă nu ar fi fost convîns că cerul este patria sa şi părăsindu-l a păcătuit»³⁸.

Datorită iubirii Părintelui şi mărturisirii păcatului său, intrarea la «Tatăl» este mai uşoară, iar «Acesta (Tatăl) aleargă la el, îi cuprinde grumajii şi-l îmbrăţişează,

31. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească*, în P.G. t. XLIV, col. 1142 A. 32. *Ibidem*, col. 1142 A. 33. *Ibidem*, col. 1143 AB.

34. *Ibidem*, col. 1143 B. 35. A. Homman, *ed. cit.*, p. 114.

36. Sfîntul Ciprian, *De oratione Dominica*, 3 P.L. t. XIV, col. 543 A.

37. A. Homman, *ed. cit.*, p. 119.

38. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească*, în P.G. t. XLIV, col. 1144 CD

fi întinde haina, nu una nouă, ci pe cea dintâi pe care a pierdut-o prin neascultare mîncînd din fructul oprit»³⁹. După cum în parabola fiului risipitor, bunătatea părintelui îngăduie fiului întoarcerea la casa părintească — casa părintească reprezentînd cerul — tot așa, spune Sfîntul Părinte, «învăîndu-te să invoci pe Părintele din ceruri, Mintuitorul voiește să te facă să gîndești la frumoasa ta patrie, pentru a trezi în tine dorința arzătoare de bine și a te readuce pe drumul întoarcerii. Calea care duce la cer, nu este altă decît îndepărtarea de păcat»⁴⁰. Iar pentru a înlătura păcatul nu există alt mijloc decît să ne facem asemenea lui Dumnezeu. A deveni asemenea lui Dumnezeu, continuă același Sfînt Părinte, înseamnă «a deveni sfințit, drept, bun»⁴¹, a coborî cerul și imaginea divină în inima ta. Dimpotrivă, viața de iad, de fiu al satanei, duce acela în care sălășluiește «învidia, ura, calomnia, mîndria, lăcomia, ambiția boțnavă, păcatele contra viețuirii după voința lui Dumnezeu»⁴². Cel care trăiește cu vrednicie de nobila sa origine — de la Dumnezeu —, spune Sfîntul Grigore, poate «să gîndească la cele de sus, acolo să-și facă locaș; tîu, acolo să-și pună comorile sale, acolo să-și așeze sufletul său la frumusețea părintească și după acest model să-și împodobească sufletul»⁴³. Ceea ce este dumnezeiesc este curat de orice patimă, de orice păcat. Iar cînd toate acestea sînt îndepărtate, atunci, spune Sfîntul Grigore, «cheamă cu glasul tău plin de încredere pe Dumnezeu și numește Tatăl tău pe stăpînul lumii. El te va cerei «Sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta».

A treia omîlie la Rugăciunea Domnească, cuprinde explicarea primelor două cereri «Sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta».

2. Prima cerere, «Sfințească-se numele Tău», este una din cele mai importante cereri pe care le adresează creștinul lui Dumnezeu, dar în același timp foarte grea, după cum afirmă Sfîntul Grigore «cuvintele ei nu ne oferă un înțeles ușor și precis»⁴⁵.

Numele lui Dumnezeu este Sfînt prin natura sa, iar omul în rugăciunea sa se roagă ca să se sfințească numele Lui. Sfîntul Grigore se întrebă: «Dar dacă nu aș rostit eu acestea, e posibil ca numele lui Dumnezeu să nu fie sfințit»? și continuă Sfîntul Părinte: «dar ce nu este sub puterea lui Dumnezeu?... puterea lui Dumnezeu e totdeauna sfințită și nimic nu soapă stăpînirii Sale și nici de o mai mare sfințire nu nu are nevoie, căci El este desăvîrșit absolut» și iar se întrebă Sfîntul Grigore «ce ar mai însemna rugăciunea «Sfințească-se numele Tău»? Nu cumva aceste cuvinte în formă de rugăciune ne învață că natura omenească nu este în stare de cîștigarea unei virtuți, neputînd dobîndi nimic din ceea ce năzuim dacă nu ne ajută Dumnezeu. Cel mai mare din toate bunurile este ca numele lui Dumnezeu să fie preamărit prin viața mea»⁴⁶. Deci nu este vorba de o sfințire a numelui lui Dumnezeu în sine însuși, ci de o sporire a laudei în afară, în lume, prin adorare, cunoaștere, propovăduire, binecuvîntare și preamărire, pentru că zice Sfîntul Grigore: «prin mine, va zice acela, se sfințește numele Celui ce-L invoc, «pentru ca oamenii să vadă faptele tale cele bune și să preamărească pe Tatăl cel din ceruri» (Matei V, 16)⁴⁷, și continuă Sfîntul Părinte: «cine dintre necredincioși ar fi atît de răuvoitor și neînțelegător, ca văzînd la cei ce cred o viață virtuoasă, fără păcat, în afară de orice bănuială, strălucînd prin cumpătare vrednică, prin pricepere, juplînd împotriva patimilor, nu amorțită prin plăcerile trupesti, îndepărtată în totalitate de lenevie și mîndrie trușă, însușindu-și numai atît cît are nevoie în viață, numai cu virful piciorului, atingînd pămîntul, nu

39. *Ibidem*, col. 1144 D. 40. A. Homman, *ed. cit.*, p. 117.

41. *Ibidem*, p. 117. 42. *Ibidem*, p. 118.

43. Sfîntul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, col. 1148 B.

44. *Ibidem*, col. 148 C.

45. *Ibidem*, col. 1152 B.

46. *Ibidem*, col. 1152 A.

47. *Ibidem*, col. 1153 C.

pierdut în plăcerile senzuale ale acestei vieți, mai sus de orice amăgire a simțurilor, neavînd altă bogăție decît virtutea, nici altă înrudire decît cea cu Dumnezeu, nici altă demnitate și stăpînire, decît cea de sine însuși și stăpînirea pasiunilor omenești, cine văzînd viața unuia ca acesta, zic, nu va preamări numele invocat cu această viață»⁴⁸.

Cînd spunem «Sfințească-se numele Tău» ne rugăm pentru moi oamenii, pentru sfințirea noastră, prin rugăciune și printr-o viață virtuoasă care să oglindească sfințenia lui Dumnezeu. Acestor cuvinte Sfîntul Grigore le mai dă și următoarea explicație: «Fie ca sprijinit de ajutorul Tău să devin temător de Dumnezeu, să vorbesc adevărul, oprindu-mă de la orice faptă rea, să judec drept, să fiu cumpătat, să fiu înzestrat cu înțelepciune și pricepere, să gîndesc la cele dumnezeiești, disprețuind ceea ce este lumesc, luminînd prin viață curată ca și a îngerilor»⁴⁹. Sfîntul Maxim Mărturisitorul completează explicarea acestei cereri spunînd că: «Sfințim numele Tatălui nostru cel după har, carele este în ceruri, omorînd pofta pămîntească și curățindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfințirea constă în desăvîrșita oprire și omorire a poftelor din simțire»⁵⁰.

Cînd ne rugăm pentru sfințirea numelui lui Dumnezeu, ne rugăm ca lucrarea de sfințire a lui Dumnezeu să ajungă pînă la noi și să rămînem în ceea ce am început să fim la plînirea botezului. Această sfințire este necesară zilnic întrucît în fiecare zi greșim, iar păcatele trebuiesc șterse printr-o continuă sfințire.

Viața sfință a creștinului, spune Sfîntul Grigore, trebuie să fie «ogînda imaginii divine»⁵¹. Deci Dumnezeu este sfînt, dar noi în rugăciunea noastră ne rugăm să se sfințească numele Lui întru noi, adică fapta noastră, a fiecăruia, să fie vrednică de luat în seamă, ca trupul nostru să-l facă sfînt și întru totul curat și fără prihană. Omul cere ca numele lui Dumnezeu să se sfințească întru el pentru ca oamenii să vadă faptele lui și să-l proslăvească. Numele lui Dumnezeu este sfînt din fire și prin această cerere noi rostim sfințenia Sa, dar în același timp Îl rugăm să ne ajute să ne sfințim și noi cei care purtăm numele de creștin, adică să ducem o viață plină de fapte bune, demne de numele și sfințenia lui Dumnezeu, ai cărui fii sîntem.

3. Cererea a doua a Rugăciunii Domnești, o formează cuvintele «Vie împărăția Ta» și este rugăciunea pentru venirea împărăției cerești pe care a făgăduit-o Mîntuitorul Iisus Hristos. Această împărăție mai poartă și denumirea de Împărăția lui Hristos, pentru că însuși Hristos a făcut-o cunoscută oamenilor. El a adus-o pe pămînt și tot El i-a dat învățătura după care trebuie să se conducă pînă la sfîrșitul veacurilor. Venirea acesteia este necesară pentru că, spune Sfîntul Grigore, «natura s-a abătut de la cunoștința binelui prin amăgire, iar voința noastră a luat-o pe o cale opusă. De aceea răul a pătruns în viața oamenilor și moartea în multe părți domînă, iar noi sîntem răspunzători față de această domnie; că prin năvălirea patimilor cădem în mîinile morții, de aceea ne rugăm cu toată dreptatea să vină împărăția lui Dumnezeu»⁵². Astfel nu se poate scăpa de puterea pierzării decît prin stabilirea din nou a puterii vii între oameni. Iar cînd cerem să vină împărăția lui Dumnezeu, Sfîntul Grigore spune să ne rugăm cu aceste cuvinte: «Fă ca să scap de moarte și de lanțurile păcatului, să nu mai domnească asupra mea moartea, neputincioasă să fie în

48. *Ibidem*, col. 1153 CD. 49. *Ibidem*, col. 1153 D.

50. Pr. Prot. Stavrof. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 263.

51. Sfîntul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, col. 1153 D.

52. A. Hamman, *ed. cit.*, p. 119.

fața mea puterea răutății, să nu mă înfringă în luptă păcatul și să mă țină prins în mrejele sale, ci vie împărăția Ta la mine și să se spulbere acestea și «cum piere fumul vor pieri și ei, cum ceara se topește în fața focului, așa vor fi distruși și ei» (Psalm 67, 2)⁵³. Așa cum fumul se pierde în atmosferă fără să lase urme, tot așa va pieri tot ce este rău, când va veni împărăția lui Dumnezeu, pentru că, după cum spune Sfântul Părinte, «întunericul nu rezistă în fața luminii, nici boala în fața puterii sănătății; patimile pier, când sufletul este cuprins de liniște, se îndepărtează moartea, dispare stricăciunea, când viața stăpânește în noi și nesticăciunea își arată puterea sa»⁵⁴. Aceasta mai are și sensul de «încetare a luptei trupului împotriva duhului»⁵⁴. Nimic nu este de neînving pentru cei care au speranță în venirea împărăției lui Dumnezeu, iar dacă aceasta vine, spune Sfântul Grigore, «trece în tristarea, durerea și suspinarea, iar în locul ei vine pacea și bucuria»⁵⁶.

Această cerere este în strinsă legătură cu prima cerere, «Sfințească-se numele Tău», întrucât numele lui Dumnezeu nu poate fi sfințit așa cum se cuvine, pe tot pământul, decât numai atunci când se va împlini dorința noastră de a se sălășlui deplin pe pământ împărăția lui Dumnezeu (Ioan X, 16; Romani XI, 25), ca să surpe puterea diavolului, adică să piară orice fărădelege urzită și înmulțită de cel rău în lume (Matei XXIV, 12 sq.).

«Vie împărăția Tu» este rugăciunea noastră fierbinte, a credincioșilor, ca Dumnezeu să ne dăruiască binecuvântările Sale pe pământ și în ceruri, atât nouă cât și fraților noștri de pretutindeni.

4. Ultima cerere din cele spirituale este: «Fie voia Ta» sau: «Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ».

Cuvintele: «Facă-se voia Ta» nu au înțelesul ca Dumnezeu să facă ceea ce vrea, ci cei care se roagă să facă voia lui Dumnezeu, pentru că nimeni nu i se poate împotrivi să facă ceea ce vrea.

În viața de zi cu zi a credincioșilor, diavolul se opune ca aceștia să se conformeze voinței lui Dumnezeu, iar pentru îndeplinirea acestuia, ei au nevoie de bunăvoința, ajutorul și ocrotirea Lui, pentru că nimeni nu este tare prin propriile puteri, ci numai prin harul lui Dumnezeu este în afară de orice primejdie. Însuși Mântuitorul Iisus Hristos, arătând slăbiciunea firii omenești, pe care o luase asupra-si, zice: «Părinte, de este cu putință trece de la Mine paharul acesta» (Matei XXVI, 39). Chiar Mântuitorul Iisus Hristos dă exemplu ucenicilor Săi spunându-le să nu facă voia lor ci pe a lui Dumnezeu: «Tată nu ce voiesc Eu, ci ce voiești Tu» (Marcu XIV, 36). Acest lucru l-a făcut Mântuitorul pentru că omeneirea, înaintea căderii din comuniunea cu Dumnezeu, se bucura de o adevărată sănătate spirituală. Virtutea și puterile sufletești erau îmbinate în noi în aceeași măsură. Însă, spune Sfântul Grigore, «când poftele cresc și stăpînirea de sine care apără sufletul de lucrarea vrăjmașului, a căzut învinsă de elementul covârșitor și nimic nu mai putea oprî patimile năvălitoare, atunci natura omenească a fost lovită de o boală mortală. Atunci adevăratul medic al sufletelor, care a luat viață omenească pentru cei ce au căzut în păcat, a alungat prin cuvintele rugăciunii puterea bolii și ne-a adus sănătatea sufletului»⁵⁷, și continuă Sfântul Părinte, «sufletul sănătos înseamnă îndeplinirea voinței lui Dumnezeu, după cum abaterea de la voia divină este o boală a sufletului»⁵⁸. Ne-am îmbolnăvit uitând virtutea și gustind din otrava neascultării pe când eram în paradis. Prin aceasta sufletul nostru fiind covârșit de boala rea și omoritoare, a fost nevoie să vină adevăratul medic să vindece răul,

53. Sfântul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, col. 1156 D.

54. *Ibidem*, col. 1156 D.

55. *Ibidem*, col. 1160 C.

56. *Ibidem*, col. 1156 C.

57. *Ibidem*, col. 1161 C.

58. *Ibidem*, col. 1161 D.

iar pe cei care s-au abătut de la voia divină și au fost cuprinși de boală, «El îi vindeca prin reunirea cu voința lui Dumnezeu»⁵⁹. Pentru că, spune Sfântul Grigore: «cuvintele rugăciunii nu sînt decît vindecarea bolii care locuiește în suflet. Pentru că cine zice: «Facă-se voia Ta», se roagă, întrucît sufletul lui este cuprins de dureri, iar voința lui Dumnezeu este mîntuirea omului»⁶⁰. Cînd ne hotărîm să spunem lui Dumnezeu «Facă-se voia Ta în mine», trebuie mai întîi să condamnăm acea viață care s-a îndepărtat de la voința lui Dumnezeu și în acest fel să cugetăm, spune Sfântul Grigore, «deoarece, în viața mea de pînă acum, voința a apucat pe calea cea greșită și m-am supus domniei celui rău care m-a pedepsit greu ca un dușman, aî îndurare față de greșeala mea și fă ca să se îndeplinească voia Ta în mine și calea greșită a voinței mele să dispară»⁶¹. Cumpătarea va domoli năvălirea neînfrînată a pasiunilor, smerenia va distruge trufia, iar iubirea va desființa șirul de vicii pierzătoare, pentru că în fața ei, spune Sfântul Grigore de Nyssa, «piere pisma, ura, mînia, pornirea spre tulburare, pofta, prigonirea, batjocura, amintirea întîmplărilor neplăcute, ochiul viclean. Astfel lucrarea voinței lui Dumnezeu distruge servirea idolilor»⁶². Și continuă Sfântul Părinte, «Facă-se voia Ta pentru ca diavolul să nu nimicească voința noastră»⁶³.

Ne rugăm ca voia cea bună care este în Dumnezeu să se îndeplinească în noi fiindcă natura omenească slăbită prin păcat se ridică foarte greu spre cîștigarea binei, «că nu așa ușor cum omul se duce spre păcat se poate întoarce la virtute, așa după cum se întîmplă și cu timpul că nu în același și nu tot atît de ușor sănătatea face loc bolii — ca și atunci cînd boala ar trebui să se vindece»⁶⁴. Dacă nădejdea noastră este îndreptată spre cel rău, nu putem cere nici un ajutor deoarece răul este în însăși voința noastră, ca, după cum afirmă Sfântul Grigore, «prin puterea Ta să mă fac părtaș voinței Tale, care aduce dreptate, pietate, îndreptare din patimi»⁶⁵. Cei ce-i aduc lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea rațiunii, despărțită de poftă și de iușime, împlinesc, pe pămînt, voia lui Dumnezeu, cum o fac în cer cetele îngerilor»⁶⁶, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul. După Sfântul Grigore cuvintele, «Voia Ta» cuprind în general toate virtuțile, iar în voința lui Dumnezeu se disting îndeosebi acelea (virtuți) care corespund ideii de bine»⁶⁷.

Voia lui Dumnezeu, după cum spune și Sfântul Ciprian «este așa precum a făcut-o și a propovăduit-o Mîntuitorul Iisus Hristos: smerenie în purtare, statornicie în credință, înțelepciune în cuvinte, dreptate în acțiuni, milostenie în fapte, rînduială în moravuri, necunoscînd să facă rău cuiva și putînd să răbdăm pe cel făcut nouă de alții, trăind în pace cu frații, iubind pe Dumnezeu din toată inima, iubindu-L pentru că ne este Tată, temîndu-ne de El pentru că este Dumnezeu, neținînd absolut la nimic mai mult, decît la Hristos, pentru că și El n-a ținut la nimic mai mult decît la noi, fiind cu totul alipiți de dragostea Lui, cînd este vorba despre numele și cinstea Lui, să dovedim în vorbire statornicia cu care-L mărturisim, la cercetare încrederea cu care mergem la luptă, la moarte răbdare, prin care ne încordăm, aceasta înseamnă a voi să fii moștenitor, împreună cu Hristos, aceasta înseamnă a face porunca lui Dumnezeu, aceasta înseamnă a împlini voința Tatălui»⁶⁸.

Se poate spune că prin cuvintele «Facă-se voia Ta», cel ce se roagă cere de la Dumnezeu să-i dea forța de a putea îndeplini voia Lui, voie pe care Mîntuitorul Iisus

59. *Ibidem*, col. 1161 D.60. *Ibidem*, col. 1164 AB.61. *Ibidem*, col. 1164 B.62. *Ibidem*, col. 1164 B.63. *Ibidem*, col. 1164 C.64. *Ibidem*, col. 1164 C.65. *Ibidem*, col. 1165 B.66. Pr. Prot. Stavr. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 273.67. *Ibidem*, col. 1165 B.68. Sfântul Ciprian, *op. cit.*, col. 547 A și B, vezi și Drd. Corneliu Zăvoianu, *art. cit.*, p. 370.

Hristos a împlinit-o și propovăduit-o. Iar prin îndeplinirea voii lui Dumnezeu se înțelege că credinciosul trebuie să facă tot ce este bine și plăcut lui Dumnezeu.

Prin cuvintele «precum în cer așa și pe pământ», se cere ca să se facă voia lui Dumnezeu precum în cer așa și pe pământ, ambele voințe tinzând la desăvârșirea voinței și mântuirii oamenilor.

Sfântul Grigore afirmă că întreaga creație e împărțită în două părți: în natura materială (spirituală) și cea materială. Cea nematerială este cea a îngerilor iar cea materială a oamenilor. «Partea spirituală, fiindcă e lipsită de corpul greoi, se mișcă în înălțimile ușoare și eterne, dănuind cu natura lor spirituală și ușor mișcătoare»⁶⁹. Cealaltă parte, însă, din cauza unirii corpului cu ce este pămîntesc își are ca moștenire viața pămîntească și greutatea ei. Lupta dintre trup și suflet, răzvrătirea unuia împotriva altuia, este o luptă zilnică, ca să nu se facă faptele care sînt dorite, întrucît sufletul tinde către cele spirituale, iar trupul către cele pămîntești și lumești. Din această cauză se cere ca între cele două elemente, care compun omul, să fie bunăînțelegere prin mijlocirea și ajutorul lui Dumnezeu, pentru a îndeplini atît în suflet cît și în trup, voința Lui și să se mîntuiască sufletul, care este renăscut prin El. Acest lucru îl arată chiar Sfîntul Apostol Pavel cînd spune: «Trupul poartă împotriva duhului și duhul împotriva trupului. Acestea se împotrivesc unul altuia, ca voi să nu faceți ceea ce voiți. Faptele trupului sînt cunoscute, acestea sînt: preadesfrînarea, desfrînarea, necurățiile, faptele urite, uciderile, vrăjmășiile, dezbinările, ambițiile, certurile, alțăările, pismurile, neînțelegerea, împărțirile în secte, bețiile, chefurile și altele asemenea acestora, despre care vă spun mai dinainte precum s-a mai spus, căci cei ce fac astfel de lucruri nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu. Dimpotrivă roadele duhului sînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția» (Galateni V, 17—23).

De aceea, în rugăciunile zilnice, se cere ca atît în cer, unde «viața este fără patimă și greșeală»⁷⁰, cît și pe pământ, unde «viața este cufundată în patimă și chinuri»⁷¹, să se facă voia lui Dumnezeu în ceea ce-i privește pe oameni, pentru că voia lui Dumnezeu este ca cele pămîntești să facă loc celor cerești, iar cele spirituale și dumnezeiești să aibă mai multă trecere.

Creștinul are obligația să se intereseze mai mult de cele spirituale, prin aceasta îngrijindu-se de mîntuirea sa, acesta fiind scopul final al vieții. Aceasta se realizează prin rugăciune. Prin rugăciune, spune Sfîntul Grigore «sîntem învățați să ne curățim viața de orice greșeală, pentru ca voința divină să se manifeste fără piedică în viața noastră, după felul în care se manifestă și cea cerească cum s-a spus: după cum se face voința între tronuri, puteri, serafimi și întreaga oaste cerească, iar imperfecțiunea nu poate să oprească lucrarea perfecțiunii, tot așa să se prospere perfecțiunea între noi, pentru ca prin înlăturarea oricărei imperfecțiuni să se îndeplinească voia Ta în sufletele noastre»⁷². Deci acestea se realizează prin rugăciunea zilnică, care aduce întărirea la virtutea credinței, a dragostei și a cumpătării și totodată îl ajută să supună pe cele materiale (ale trupului) celor duhovnicești.

5. A patra cerere este «piinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi».

Această cerere poate fi înțeleasă atît spiritual cît și literal.

Piinea vieții e Hristos, dar această piine nu este a tuturor, ci numai a creștinilor. Precum I se spune «Tatăl nostru», pentru că este Tatăl al tuturor celor ce-L cunosc și cred în El, tot așa se spune și «piinea noastră», pentru că Mîntuitorul Iisus Hristos

69. Sfîntul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, col. 1165 C.

70. *Ibidem*, col. 1168 A.

71. *Ibidem*, col. 1168 B.

72. *Ibidem*, col. 1168 C.

este pâinea tuturor, adică a acelor care mănincă trupul Lui. Se cere această pâine în fiecare zi, ca nu cumva creștinii, care primesc Sfânta Euharistie ca hrană aducătoare de mîntuire, sau spirituală, făcînd un păcat mai greu, să se despartă de trupul lui Hristos și în felul acesta să fie ținuți departe sau excluși din comunitate și astfel opriți de la pâinea cerească. Însuși Mîntuitorul a spus: «Eu sînt Pâinea cea vie, Care s-a pogorît din cer. De va mîncă cineva din pâinea aceasta, viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu» (Ioan VI, 51).

Dar pâinea care se cere de la Dumnezeu poate fi înțeleasă și ca hrană zilnică, necesară pentru întreținerea vieții. Cel care a renunțat la lume, la bogățiile și mărirea ei, devenind ucenic al Mîntuitorului, membru al Bisericii Sale, în rugăciunea sa trebuie să ceară de la Dumnezeu să-l ajute să-și procure hrana zilnică. Privitor la acest lucru Sfîntul Grigore afirmă: «Nu trece peste ce este necesar, ținta supremă a grijilor vieții tale să fie satisfacerea nevoilor care se rezolvă ușor»⁷³. Completînd pe Sfîntul Grigore de Nyssa, Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune: «să ne mulțumim numai cu cele ce susțin, dar nu și cu cele ce nu sînt trebuincioase pentru viața noastră de aci, și numai pentru ele să ne rugăm, cum am învățat, lui Dumnezeu, ca să ne putem păzi sufletul nerobit și nimic din cele văzute să nu-l rețină de dragul trupului. Să ne arătăm mîncînd pentru a trăi, nu trăind pentru a mîncă»⁷⁴.

În procurarea acestei pîini, spune Sfîntul Grigore: «cînd nu te mulțumești cu pâinea și treci cu dorințele peste strictul necesar, atunci șarpele lăcomiei se furișează ușor în sufletul tău și se preface în ceea ce este plăcut ochiului»⁷⁵, aceasta ducînd la strîngerea de averi în dauna aproapelui, fiind «răul cel mai grozav dintre toate relele omenești»⁷⁶. Această pâine pe care o cerem trebuie să fie rod al unei munci cinștite. Chiar Sfînta Scriptură spune, că: «este destul pentru tine ca să-ți muncești sufletul numai pentru cele de strictă necesitate și să nu treci peste acestea, și zi către acela care din pămînt scoate pâinea (Ps. CIII, 14), care hrănește corbii, care dă hrană la toate viejuitoarele, care deschide mina Sa și toate se umplu de bucurie, (Ps. CXLIV, 16): de la Tine am eu viață și prin Tine mi-o păstrez, dă-mi mie pâine, adică fă ca prin munca mea cinștită să-mi cîștig hrana»⁷⁷, pentru că, continuă Sfîntul Grigore: «acela care prin răpire își cîștigă hrana, acela nu are pâine de la Dumnezeu, întrucît Dumnezeu este drept»⁷⁸. Împlinirea acestei cereri este posibilă, dacă nu-ți faci avere cu lucruri străine, «dacă nu neceri de pe urma lacrimilor, dacă prin săturarea ta nu aduci nimănui foame, dacă nimeni nu suspină cînd tu petreci. Aceasta este pâinea bună de la Dumnezeu, care este fructul dreptății și al păcii nepătată și neamestecată cu sămînță de neghină»⁷⁹. În momentul în care tu gîndești numai la nedreptate, îți însușești pe nedrept lucrurile altora și zici către Dumnezeu: Dă-mi mie pâinea (de toate zilele), altcineva și nu adevăratul Dumnezeu va auzi cuvintele tale. Că fructul nedreptății de la cel rău izvorăște. Cine umblă după dreptate, acela primește pâine de la Dumnezeu, însă cel ce face nedreptate este hrănit de stăpînul nedreptății»⁸⁰.

Sfîntul Grigore insistă și asupra cuvîntului «astăzi» spunînd că: «înțelepciunea pe care o cuprinde acest cuvînt ne învață că viața omenească este mărginită la o zi. Numai prezentul aparține fiecăruia, speranța viitorului este o enigmă pentru că nu știm ce va aduce ziua de mâine»⁸¹. Cel drept nu este lăsat niciodată în lipsă de cele

73. *Ibidem*, col. 1172 C.

74. Pr. Prot. Stavr. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 277.

75. Sfîntul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, col. 1172 C.

77. *Ibidem*, col. 1173 B.

78. *Ibidem*, col. 1173 B.

80. *Ibidem*, col. 1173 C.

81. *Ibidem*, col. 1173 C.

76. *Ibidem*, col. 1173 A.

79. *Ibidem*, col. 1173 C.

trebuincioase, cu atât mai mult de hrana zilnică, de aceea nu trebuie să-și facă griji pentru ziua de mâine, întrucît, spune Sfîntul Părinte, «cine ți-a dăruit ziua îți va da și ceea ce aparține zilei»⁸². Să luăm aminte la păsările cerului și la animalele sălbatice care nu-și fac probleme pentru ziua ce urmează și totuși nu duc lipsă. Să nu ne facem vise și speranțe ca bogatul care-și făcuse pregătiri cu grijă pentru a aduna bogății și a petrece ani de-a rîndul, întrucît acestea într-o zi pot fi spulberate, lucru care face pe Sfîntul Grigore să afirme: «viața trupească aparține numai prezentului, iar o viață cu speranțe aparține numai sufletului. Însă, atribuieperea omenească nu știe să le folosească pe amîndouă în mod convenit, ci atribuie vieții trupesti speranța în viitor iar viața sufletească o mărginește la plăcerile prezentului»⁸³. În rugăciunea pe care noi o îndreptăm către Dumnezeu, trebuie să știm ce cerem pentru prezent și pentru viitor.

Prin piine nu trebuie să înțelegem numai trebuințele trupesti, ci cel care se roagă pentru așa ceva, afirmă Sfîntul Grigore, să înțeleagă bine că speranța este pentru ceva trecător, iar cei ce se roagă pentru un bun al sufletului, rugăciunea aceluia nădăjduiește la ceva durabil și veșnic. Spre aceasta din urmă trebuie să se îndrepte gîndul celui care se roagă, ca spre ceva de mult preț și trebuință «căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33). Aceasta se face prin Mîntuitorul Iisus Hristos, pentru ei El este «pîinea vieții, iar această piine este cuvîntul lui Dumnezeu, Celui viu, care se pogoară din ceruri» (Ioan VI, 35).

Deci cel care este hrănit de Dumnezeu, trebuie să trăiască în Dumnezeu și să i se poarte de grijă, nu numai în viața prezentă și trecătoare, ci și în cea veșnică, la care se poate ajunge numai dacă se iartă păcatele pe care Mîntuitorul Iisus Hristos le numește datorii: «Fie, am iertat toată datoria, fiindcă M-a rugat» (Matei XVIII, 32).

6. Avîndu-se în vedere bunătatea lui Dumnezeu, este potrivit să i se implore chiar blîndețea Lui și aceasta creștinii o fac, prin cuvintele: «Și ne iartă nouă greșălele noastre, precum și noi iertăm greșelile noștri».

Această cerere este foarte importantă și prezintă o necesitate destul de mare pentru credincioși, întrucît ne aduce aminte că sîntem păcătoși, prin ea sîntem îndemnați să ne rugăm pentru păcatele noastre, pentru ca, în vreme ce se cere de la Dumnezeu iertare, sufletul să-și aducă aminte în conștiința sa că este păcătos; ca nu cumva cîmeva, să fie mulțumit cu sine și să cadă și mai mult în greșală. Pentru aceasta i se aduce aminte în fiecare zi că păcătuiește spunîndu-i-se să se roage neîncetat pentru păcatele sale. În legătură cu acest lucru Sfîntul Ioan Evanghelistul afirmă că: «dacă zicem că nu avem păcat ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, credincios și drept este Domnul ca să ne ierte păcatele» (Ioan I, 8—9).

Prin schimbarea vieții noastre, spune Sfîntul Grigore, «ne ridicăm la conștiința asemănării noastre cu Dumnezeu, îndrăznim a-L numi Tată și a-L ruga să ierte păcatele pe care le-am făcut. Nu numai prin rugăciune dobîndim ceea ce vrem, ci îndeplinind cu credință voința Sa, căci cine se apropie de binefăcător trebuie să fie binefăcător, cine se apropie de cel bun trebuie să fie bun, cine se apropie de cel drept, trebuie să fie drept, numai un prieten al oamenilor se apropie de cel iubitor de oameni»⁸⁴. Cel care pedepsește pe datornic pentru datoriile sale se îndepărtează prin purtarea sa de amicitia divină, așa după cum spune Sfîntul Grigore: «ce apropiere

82. *Ibidem*, col. 1173 C.83. *Ibidem*, col. 1176 C.84. *Ibidem*, col. 1177 C.

poate fi între iubirea de oameni și cruzime, între inima iubitoare și cea înrăită și în sfârșit între tot ce este bun, pe de o parte, și ce este rău, pe de altă parte»⁸⁵. Numai cel ce este scăpat de tot ceea ce este rău și care a iertat păcatele poate apela la Dumnezeu să i se ierte păcatele. Așa după cum noi îndeplinim voința divină săvârșind binele, în același mod sperăm ca și Dumnezeu să imite acțiunile noastre bune, cu toate că greșelile pe care le săvârșim noi față de Dumnezeu sînt mult mai mari decît cele săvârșite de cei care greșesc față de noi.

Printre greșelile de care se face omul vinovat în fața lui Dumnezeu, Sfîntul Grigore amintește: «Iepădarea de Creatorul său și trecerea de partea celui potrivnic, depărtîndu-se astfel de stăpînul său natural, al doilea este atunci cînd schimbă libertatea personală cu servirea păcatului și în locul comuniunii cu Dumnezeu preferă să slujească ca rob puterii celui rău..., lucru care il face pe Sfîntul Părinte să afirme — ce nedreptate mai mare se poate concepe? Ce pedeapsă ar trebui pentru disprețul bunurilor divine și pentru preferarea păcatului? Pe lîngă acestea și stricarea asemănării cu divinitatea ce a fost imprimată chiar de la creație»⁸⁶. Pentru aceste mari greșeli, Dumnezeu trebuia să pedepsească foarte greu pe om, dar, pentru salvarea lui, Dumnezeu ne-a instruit în așa fel încît: «noi în momentul în care ne apropiem de El, să nu credem că avem o conștiință curată și că nu avem nici o greșeală omenească»⁸⁷.

După exemplul tînărului bogat care ținuse legea și care se mîndrea cu viața sa spunînd: «Acestea toate le-am păzit din tinerețea mea» (Matei XIX, 20), să nu credem că nu am greșit nimic față de cele scrise în lege. Este greșită ideea că nu trebuie să cerem iertarea greșelilor noastre, zicînd că numai cei ce greșesc au obligația să facă acest lucru. Cu privire la aceasta Sfîntul Grigore afirmă următoarele: «Nu cumva unul ca acesta să se mîndrească ca fariseul care nu-și recunoștea natura sa, căci dacă ar fi recunoscut că este om ar fi putut învăța din Sfînta Scriptură că natura sa nu-i liberă de greșeală, întrucît aceasta spune că nu este om care să nu săvîrșească într-o zi greșeală» (Proverbe XXIV, 16)⁸⁸. Cuvîntul Evangheliei ne îndeamnă să ținem seama de greșelile comune ale naturii omenești la care fiecare se face părtaș prin însăși firea sa și să implorăm pe Judecător să acorde iertarea păcatelor noastre. Atît timp cît preferăm să ne «acoperim corpul cu frunzele trecătoare ale vieții pămîntești, desfrînarea, gloria, onoarea trecătoare, mulțumirea cărnii care se veștejește repede, cîtă vreme în locul în care sîntem destinați să trăim nu căutăm decît partea trupească, atîta vreme avem nevoie de asemenea rugăciune»⁸⁹. Atîta vreme cît ne aflăm în starea aceasta de păcătoșenie trebuie să ne îndreptăm gîndul către Tatăl ceresc și să zicem: «Ne iartă nouă greșelele noastre».

Este de ajuns pentru cineva să mediteze la ceea ce a făcut în viața sa și va simți nevoia să se roage pentru milostivire. În activitatea de zi cu zi ne manifestăm în diferite feluri și în domeniul spiritual și cel material și este foarte greu să nu fim sustrași de o pasiune oarecare și astfel să păcăluim; lucru care-l face pe Sfîntul Grigore să spună că: «dacă viața noastră trupească este inclinată mai mult spre plăceri trupesti, iar viața sufletească spre cele spirituale și încordări ale vieții, cine poate fi atît de puternic ca să poată rămîne în aceste două domenii fără nici o greșeală? Cine este fără greșeală în ce privește ochiul? Cine nu greșește cu auzul său? Cine este departe de poftele trupesti? Cine nu păcătuiește cu simțul pîpăitului? Cine nu cunoaște cuvintele Scripturii care spun că prin ușă vine moartea? (Ier. IX, 21). Căci

85. *Ibidem*, col. 1177 D.86. *Ibidem*, col. 1181 A.87. *Ibidem*, col. 1181 CD.88. *Ibidem*, col. 1184 A.89. *Ibidem*, col. 1184 B.

simțurile, prin care iese afară spre ceea ce-i place, sînt numite de Scriptură uși, iar prin ele, zice Scriptura, intră moartea»⁹⁰.

Omul, fiind supus tot timpul greșelii, trebuie să ceară de la creatorul său iertarea păcatelor. Însă această cerere de iertare nu este îndeplinită numai prin rugăciune, ci cel care face această cerere trebuie să îndeplinească o condiție și anume să ierte și el celui ce i-a greșit. Privitor la acest lucru Sfîntul Grigore de Nyssa afirmă: «Ceri de la Mine iubire, tu, care față de semenii tăi nu ai probat aceasta? Te rogi pentru iertarea greșelilor, de ce asuprești pe aproapele tău? Tu ceri iertarea datoriei tale și tu pe ale altora le condamni așa de greu? Tu mă rogi pentru împuținarea datoriei, iar banul pe care l-ai împrumutat îl înmulțești cu dobînză? Datornicul tău stă în temniță, tu în casa de rugăciune. Pe aceia îi înspăimîntă datoriile, iar a ta vrei să fie iertată, rugăciunea ta rămîne neascultată. Dacă tu ierți de datoria materială, ușurat de lanțuri îți va fi și sufletul. Iertînd, vei obține iertare. Dacă tu în relația cu datornicul tău vei hotărî așa cum și față de tine ai dori să hotărască Cel de sus, îți vei câștiga dreptul la iertare»⁹¹. Insuși Mîntuitorul spune: «Cu măsura cu care măsurați vi se va măsura» (Matei VII, 2), iar ca exemplu, Sfîntul Grigore dă parabola celor doi datornici, cînd stăpînul iartă pe datornicul său de datoria pe care avea să i-o dea, iar acesta, la rîndul său, nu face întocmai cu datornicul său, ci îl obligă la achitarea datoriei, iar pentru că nu a putut îl aruncă în închisoare. Întrucît nu a avut nici o milă față de semenul său a pierdut ceea ce i se iertase lui. Mîntuitorul propovăduiește cu tărie acest lucru, zicînd: «Cînd stați la rugăciune să iertați, dacă aveți ceva împotriva cuiva, pentru ca și Tatăl vostru, care este în ceruri, să vă ierte păcatele voastre» (Matei XI, 25—26). Dumnezeu nu primește darul celui care este certat cu cineva, ci îi poruncește să se întoarcă de la altar și să se împace, mai întii, cu fratele său, pentru că prin rugăciune pașnică să poată împăca pe Dumnezeu. În acele momente trebuie să fie cu inima curată, în stare de dreptate și în pacea bunei înțelegeri. Sfîntul Grigore spune: «Priviște la tine, cum stai față de Domnul tău care te-a creat, ți-a dat existența ca să fii părtaș la minunile lumii, care ți-a oferit plăcerea de a te bucura de lumina soarelui, care ți-a dat mijloace de viață, compuse din elemente ca: foc, aer, apă, care ți-a dat darul înțelegerii al simțului și puterea de a deosebi binele de rău? Cum te găsești tu în fața Domnului tău? Ai fost atît de ascultător ca să nu-L blasfemiezi? N-ai alunecat pe calea păcatului? Nu cumva ai părăsit casa Domnului tău și locul unde erai însărcinat să lucrezi și să veghezi? Iar dacă ai făcut aceste greșeli, nu te vezi tu tras la răspundere în fața lui Dumnezeu, care este prebucurînd și vede totul, fapta ca și gîndul? Și cînd te vezi apăsător de atîtea greșeli, crezi că este greu pentru tine să te arăți binevoitor aproapelui tău, supus ca și tine și să uiți ceea ce a greșit față de tine? Deci, cînd cerem milostivire și iertare, trebuie să fim încredințați prin conștiința noastră că viața noastră ne dă dreptul la aceasta, putînd zice: «precum și noi iertăm greșiților noștri»⁹².

7. În finalul acestei rugăciuni atît de depline, Mîntuitorul ne învață să ne rugăm nu numai pentru iertarea păcatelor ci pentru depărtarea cu totul de ele. «Și nu ne duce pe noi în ispită», adică să nu fim puși să suferim din partea aceluia care ispitește. Despre acest lucru afirmă Sfîntul Grigore că: «Domnul îl numește pe cel rău în diferite feluri, întrucît numele lui este în legătură cu diferite manifestări ale puterii sale rele, și anume: diavol, belzebut, mamona, omorîtor de oameni, cel rău, părintele minciunii și altele asemenea. Și încă un nume, ce derivă de la o anumită calitate a lui, este ispită»⁹³.

90. *Ibidem*, col. 1185 BC.

91. *Ibidem*, col. 1188 D.

92. *Ibidem*, col. 1192 B.

93. *Ibidem*, col. 1192 B.

În această parte a rugăciunii se arată că vrăjmașul (diavolul) nu poate face nimic rău împotriva celui care crede, dacă nu-i dă voie Dumnezeu. Așa că toată nădejdea să și-o îndrepte credincioșii către Dumnezeu, lucrul acesta dovădindu-l însăși Scriptura, când zice: «Nabucodonosor regele Babilonului a venit la Ierusalim și l-a impresurat și Domnul l-a dat în mâna sa» (IV Împărați XXIV, 11—12).

Celui rău se dă putere împotriva celui care greșește după gravitatea păcatului său, după cum este scris: «Cine a dat spre slujire pe Iacob și pe Israel, la cei ce-l pradă pe el așa, oare nu Dumnezeu împotriva căruia au păcătuit și nu voiau să umble pe căile Lui, nici să asculte de legea Lui? De aceea El a adus peste ei războiul miniei Sale» (Isaia XLII, 24—25).

Dumnezeu nu ispitește nici nu se bucură de căderea cuiva în ispită, pentru că El știe credința fiecăruia, ci diavolului îi aparține ispitirea și răutatea. Dar dacă i se dă această putere, aceasta se face cu două scopuri: sau spre laudă, când ne vedem tari, sau ca pedeapsă când păcătuim.

Când credinciosul se roagă și rostește cuvintele: «Și nu ne duce pe noi în ispită», i se aduce aminte de slăbiciunea și neputința sa, pentru ca să nu-și atribuie lui prea multă încredere în sine, pentru ca nimeni să nu socotească ca un merit al său fapta glorioasă a mărturisirii sau a pătimirii sale, deoarece însuși Domnul ne învață cum trebuie să fie cel credincios când spune: «Privegheați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită, duhul este într-adevăr plin de râvnă, dar trupul neputincios» (Matei XXVI, 41).

Un răspuns la cererea «Și nu ne duce pe noi în ispită» este «Ci ne izbăvește de cel rău». În legătură cu această cerere Sfântul Grigore afirmă că: «prin amândouă se înțelege același lucru, că după cum se spune că este ferit de cel rău cel ce nu cade în ispită, tot așa cel care este expus ispitei, este expus celui rău. Astfel ispita și cel rău au același sens»⁹⁴. Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul ne învață să ne eliberăm de tot ceea ce este rău, pentru că spune Sfântul Părinte: «Cînd înălțăm rugăciunea noastră la Dumnezeu și zicem: «nu ne duce pe noi în ispită», adică nu ne lăsa să ne pierdem viața, aceasta înseamnă că prin harul Lui, Hristos, să ne mîntuiască de cel rău»⁹⁵.

Deci, cînd spunem: «Ci ne izbăvește de cel rău», nu rămîne nimic care ar mai trebui să se mai ceară, deoarece se cere odată pentru totdeauna ajutorul lui Dumnezeu împotriva celui rău, iar dacă se dobîndește ajutorul din partea lui Dumnezeu, atunci credinciosul stă sigur și fără grijă împotriva tuturor uneltirilor pe care le pune la cale cel rău.

V. Concluzii

Rugăciunea Domnească începe după cîte am văzut cu cuvîntul «Tată», Tatăl ceresc, Care le-a creat pe toate din iubire și le poartă de grijă tot din iubire, iar «iubirea de Tată este o iubire desăvîrșită, dezinteresată și curată, căci Tatăl face totul pentru Fiul Său, ceea ce n-a făcut nimeni altul»⁹⁶. El poartă grijă de toți și este iubirea în cel mai înalt grad. Acest Tată este Tată și pentru cel bogat și pentru cel sărac, și al celui care are un tată pămîntean și al celui orfan. El este Tatăl tuturor. Deci în fața Tatălui ceresc sîntem egali, pentru că toți sîntem copiii Lui preaiubiți și

94. *Ibidem*, col. 1192 BC.

95. *Ibidem*, col. 1195 A.

96. *Ibidem*, col. 1195 B.

«ca într-un cer nesfârșit, cuvintele «Tatăl nostru» cuprind pe toți oamenii»⁹⁷. Aceste două cuvinte aduc o solidaritate puternică, ceea ce face să se formeze o mare familie între credincioși, familia lui Dumnezeu.

Toate cererile care formează această rugăciune sînt de un neprețuit folos creștinilor. Ele sînt «făcute pentru toți oamenii, și repetînd mereu cuvintele: pîinea noastră, greșelile noastre, izbăvirea noastră, arată cu prisosință că nu este o rugăciune individuală, particulară, ci este vorba de o rugăciune colectivă, în care ne rugăm unii pentru alții, cu adevărat frați și fii ai aceluiași Părinte, lucru ce presupune iubire, sacrificiu, frățietate»⁹⁸.

Cererile acestei rugăciuni sînt, cu adevărat, verigi de legătură între toți credincioșii de pe pămînt și formează temelul unui adevărat ecumenism. S-a spus, pe drept cuvînt, că Rugăciunea Domnească, este o rugăciune «a creștinismului îndeobște», a marii noastre familii în Hristos, fără deosebire de neam și confesiune, lucru care a făcut ca Consiliul Ecumenic al Bisericilor să hotărască ca să fie rostită la fiecare întrunire ecumenică.

Această rugăciune, fiind rugăciunea sufletului, a iubirii și a nădejzii, este și un semn de desăvîrșire morală, și o chemare a noastră de a ne ruga, de a săvîrși virtuțile, de a ierta pe aproapele și a-l iubi, de a face ca în inima noastră să se împlinească voia lui Dumnezeu, așa cum se face în cer. Ea este «steag de biruință și punte de unire între toți credincioși și toate confesiunile de pe pămînt, prin ea sîntem siguri că vom primi toate darurile ei cele bogate și mai ales pacea, frățietatea și mai ales îndemnul irenic de a deveni fiii aceluiași Părinte»⁹⁹.

Conținutul și forma de expunere a problemelor teologice cu caracter dogmatic, moral și spiritual, pe care le întîlnim în comentariul făcut de Sfîntul Grigore de Nyssa, dovedește că autorul a fost un teolog cu o profundă trăire creștină, care s-a străduit și a reușit să redea sensurile adevărate, literare și spirituale, pe care le au cererile din această rugăciune.

Rugăciunea Domnească, divină prin originea ei, umană prin forma ei, simplă și accesibilă tuturor, rămîne totdeauna modelul desăvîrșit și neîntrecut al rugăciunii celei mai cuprinzătoare și mai folositoare pe care toți credincioșii, ca fii ai lui Dumnezeu, o pot adresa Părintelui și ziditorului lor comun»¹⁰⁰.

Făcînd o sinteză a Rugăciunii Domnești, o putem considera o adevărată mărturisire de credință și putem spune totodată că este Evanghelia Mintuitorului Iisus Hristos în rezumat. Putem spune deci că, deși scurtă, Rugăciunea Domnească, este modelul desăvîrșit al tuturor rugăciunilor creștine.

Drd. CORNELIU ZĂVOIANU

97. Giovanni Papini, *Histoire du Christ*, Paris, 1927, p. 20; Arhid. Prof. Ioasaf Ganea, *Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru», temel pentru apropierea între creștini*, în «Mitropolia Olteniei», XVIII (1976), nr. 5—6, p. 340; R. M. Neamțu, *Rugăciunea Domnească în tilcuirea Sfinților Părinți*, II, în «Mitropolia Olteniei», XXVI (1974), nr. 1—2, p. 47.

98. Pr. Ioan Turou, *Pîinea noastră cea de toate zilele*, în «Îndrumător bisericesc», Sibiu, 1973, p. 195.

99. Episcop Vasile al Oradiei, *Cuvîntări liturgice*, ed. a II-a, Oradea, 1976, p. 235.

100. Arhid. Prof. Ioasaf Ganea, *art. cit.*, p. 342—343.

PREOȚIA UNIVERSALĂ. COMENTARIU EXEGETIC LA I PETRU II, 5, 9.

Cap. I

A. Preoția în general: instituirea, funcționarea, preoția Vechiului Testament, preoția Noului Testament

Îndreptarea și sfințirea omului se înfăptuiește în Biserică, trupul tainic al Mîntuitorului, cu care El petrece pururea și căruia i-a dat puterea și mijloacele vizibile de împărtășire a mîntuirii realizate prin întruparea și jertfa Sa. Mijloacele sau actele externe și sensibile prin care Biserica împărtășește, după dispoziție dumnezeiască, harul care îndreptează pe credincioși sînt Sfintele Taine.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, în fiecare Taină ni se dăruiește printr-o lucrare a Sa celor ce cred în El, iar prin sfînta Taină a Euharistiei ni se dăruiește cu însuși trupul și sîngele Său. Dar pentru a se dăruia în chip văzut El are nevoie de persoane văzute. Pe aceste persoane le alege El însuși, le sfințește prin taina Hirotoniei.

Prin aceste persoane sînt primite celelalte Taine, de către credincioși, care se alipesc de Biserică prin Tainele săvîrșite de preoți. Această Taină îl face pe cel ce o primește reprezentant al Bisericii. Preoția e condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate îndeplini menirea fără acelea.

Datorită faptului că Preoția este o taină prin care cel ce o primește este ales și instituit într-o clasă specială care conduce și sfințește pe credincioși¹, de asemenea, luînd în considerare înalta chemare, demnitate și sfințenie a stării preoțești precum și datoriile și sarcinile împreunate cu aceasta și totodată faptul sau vocația spre aceasta, cel chemat spre această taină trebuie să se pregătească în mod deosebit pentru primirea ei.

Taina Hirotoniei are asupra celui ce o primește următoarele efecte: împărtășește celui hirotonit harul divin, spre a îndeplini cu vrednicie cele ce țin de treapta ierarhiei în care a fost instituit; imprimă asupra celui hirotonit un caracter neșters prin care el este așezat în tagma sau în cinul preoțesc². Hirotonia are o importanță foarte mare pentru desăvîrșirea vieții credincioșilor. Această importanță e îndoită și anume, mai întîi pentru cel hirotonit, iar în rîndul al doilea pentru cei ce sînt încredințați acestuia spre păstorie. Pentru cel hirotonit, importanța constă în înalta demnitate și chemare ce i-o conferă această taină, deosebindu-l de ceilalți creștini și făcîndu-l urmaș al Apostolilor, calitate ce-i pretinde o exigență deosebită față de sine însuși, iar pentru cei încredințați spre păstorie, importanța acestei taine constă în calitatea pe care ea o atribuie celor hirotoniți, de a fi pentru credincioși slujitori ai lui Iisus Hristos și economi ai tainelor lui Dumnezeu (cf. I Corinteni 4, 1), deci în lucrarea preoțească pe care preotul trebuie să o săvîrșescă pentru mîntuirea credincioșilor. De aceea, pe bună dreptate se poate afirma că taina Hirotoniei sfințește pe preot, pentru ca acesta, la rîndul său, prin lucrarea lui, să poată sfinți pe credincioși.

Protestanții contestă Hirotoniei caracterul de Taină, deci de lucrare sfîntă instituită de Domnul Iisus Hristos. Pentru ei ea nu este decît o autorizație pe care o

1. Prof. Hristu Andruțos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. de pr. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 414.   2. *Ibidem*, p. 316.

dau credincioșii unuia din ei de a învăța. Sau e investirea rituală în oficiul de predicator fără caracter tainic.

Ideea aceasta e contrazisă atât de Sfânta Scriptură cit și de învățătura Bisericii de totdeauna. Sfânta Scriptură ne arată că Domnul dorind ca opera de mântuire să se continue peste veacuri și să fie folositoare tuturor oamenilor, și-a ales doisprezece Apostoli, pe care i-a luat din mulțimea celor ce-I crezuseră (Luca 6, 13). Pe aceștia i-a ținut în jurul Său și timp de trei ani i-a învățat tainele împărăției lui Dumnezeu. Apoi le-a dat puterea de a continua opera Lui (Ioan 20, 21—23). Deci le dă puterea de a învăța, de a conduce și a împărțiși Harul. Iar acest lucru îl face Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu numai cu cuvântul, ci și prin suflare, adică printr-un semn sensibil ceea ce înseamnă că, cu această ocazie îi așează în serviciul de slujitori ai lui Dumnezeu și prin aceasta instituie și Taina Hirotoniei. Puterea deplină pentru slujba în care sînt rînduiți o primesc ei în ziua Cincizecimii, prin pogorîrea Duhului Sfînt asupra lor, cînd încep să propovăduiască și să boteze pe cei ce credeau în Evanghelia Mîntuitorului. Domnul le spune că va fi cu ei pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20). Dar cum ei nu aveau să trăiască pînă la sfîrșitul veacurilor, înseamnă că Harul ce li se dă, se va da mai departe, prin ei, și urmașilor lor. Acest lucru a fost înțeles perfect de Sfinții Apostoli. De aceea vedem că nu mult după Înălțarea Domnului, ei mijlocesc și altora, în diferite grade, Harul, adică puterea pe care au primit-o de la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Sfîntul Apostol Pavel și Barnaba, după ce au propovăduit Evanghelia în Listra, Iconia și Antiohia, «cu rugăciuni și cu ajunări, le-au hirotonit preoți în fiecare Biserică» (Fapte 14, 23). Harul slujirii lui Dumnezeu îl primesc, tot prin punerea mîinilor, și episcopii.

Literatura patristică, începînd cu Părinții Apostolici și pînă la Sfîntul Ioan Damaschin, ne oferă nenumărate mărturii despre caracterul de Taină al Hirotoniei și ea ne prezintă preoția ca o stare deosebită de starea mirenească. În același sens vorbesc și cărțile de ritual, în care se arată și modul cum trebuie să fie săvîrșită Hirotonia.

Vechiul Testament cunoaște trei feluri de preoți, care însă sînt numai tipuri pentru preoția din Noul Testament, adevărata preoție a Mîntuitorului Iisus Hristos. Vechiul Testament vorbește mai întîi de o preoție a lui «*Melchisedec preot al lui Dumnezeu Cel preainalt*» (Facere 14, 17—20), cînd nu exista nici Israel, nici preoția din el.

După acesta în Vechiul Testament se vorbește de «preoția generală» sau de «poporul ales» care e numit «preoție împărătească» și «neam sfînt». Și în cele din urmă de preoția leviților, sau de preoția specială, luată din seminția lui Levi, și pentru popor, prin alegerea și sfințirea lui Aron, fratele lui Moise, amîndoi din neamul lui Levi (Ieșire 2, 1, 10; 28, 1)³.

Cap. II. Preoția Împărătească

Preoția împărătească sau duhovnicească e o temă vechitestamentară reluată de Sfîntul Apostol Petru și de Sfîntul Evanghelist Ioan.

Fără a fi o reluare a celei din Vechiul Testament, prezentată în introducere, întrucît erau numai tipuri, preoția Noului Testament ține în mod esențial de consti-

3. *Ibidem*.

tuția Bisericii. Preoția Noului Testament are puterea, dată ei prin harul Hirotoniei; de a exercita cele trei demnități ale Preoției lui Iisus Hristos de a învăța, conduce și sfinți pe credincioșii care se află în Biserică. Desigur, ierarhia e încă «în Biserică», nu «deasupra Bisericii». Ierarhia lucrează în Biserică, dar a lucra în Biserică nu înseamnă a săvârși fiecare act prin totalitatea credincioșilor. Când a hotărât ca plenitudinea darurilor și harurilor să se dea unui episcop prin alți episcopi și nu prin mireni și hirotonia unui preot să se facă prin episcop, Dumnezeu a avut în vedere lucrurile pe care noi nu le înțelegem pe deplin. Ierarhia, deși e în Biserică, are în ea acest rol de supraveghetorie a corectitudinii învățării, printr-un dar special dat ei de Duhul Sfânt, care de altfel e în toată Biserica. Ierarhia are în Biserică o trimitere specială de la Duhul Sfânt.

Credincioșii pot spori în înțelegerea învățării și pot contribui la lămurirea ei, deci pot învăța în Biserică, neavând numai un rol pasiv, dar această lucrare a lor trebuie să se facă sub supravegherea episcopului. Deci, în concepția ortodoxă, preoția împăratească este o clasă distinctă de cea a credincioșilor, prin însăși chemarea și harul special ce conferă lor administrarea sfintei taine a hirotoniei.

B. La protestanți

Reforma, născându-se dintr-un protest împotriva ierarhiei Bisericii Catolice, era în spiritul ei să refuze orice ierarhie din cadrul comunităților ei. Dar Sfânta Scriptură vorbind de episcopi, presbiteri și diaconi, pe de altă parte dându-și seama de necesitatea unor slujitori în comunități pentru ca să nu predice toți, reformații au găsit următoarea soluție: au stabilit o deosebire între sacerdoțiu și ministeriu, între preoție și slujire. Preoția aparține tuturor celor credincioși *jure divino*, slujirea e încredințată unor persoane anume, *jure humano*⁴.

Tot poporul credincios are, în baza preoției generale, dreptul de a predica cuvântul, de a administra Tainele, dar exercitarea acestui drept o încredințează unor persoane anume încredințate de comunitate. Deci aceste persoane nu au o preoție specială, primită de la Dumnezeu direct, ci ele predică și săvârșesc Tainele prin delegație de la credincioși.

În «Manifestul către nobilime», din iunie 1520, Luther declara că nu există o ierarhie de caracter sacramental. Ministrul cultului nu e decât un funcționar. Puterea lui e revocabilă. Pentru rânduiala în comunitate, poporul credincios alege pentru a predica cuvântul și a desăvârși Tainele anumite persoane.

C. Sensul cuvintelor

Sfântul Apostol Petru vorbește de trei preoții existente în Noul Testament: «Preoția lui Hristos», «Preoția specială» sau de hirotonie și de succesiune apostolică (I Petru 5, 2) și «Preoția împăratească sau duhovnicească» (I Petru 5, 9) aceasta decurgând din cealaltă și amândouă din preoția lui Hristos⁵.

Este foarte clar că în Noul Testament, credincioșii hirotoniți de apostoli, iar mai apoi de episcopi în treapta de «prezbiteri» nu se numesc «jertfitori» sau «sacerdoți» (ιερείς), cum se numesc cei din Vechiul Testament. Numele acesta li se dă

4. *Ibidem*, p. 107.

5. Pr. Ioan Mircă, *Preoția împăratească sau duhovnicească*, în rev. «Studii teologice», anul (XXX), 1978, nr. 7—8, p. 487.

numai mai târziu. Față de jertfele de animale evreiești și păgânești, Jertfa lui Hristos era în fond o jertfă duhovnicească (autojertfire voluntară). Cei prin care se săvârșea vizibil această aducere, întrucât era o aducere duhovnicească permanentă a Persoanei lui Hristos cel înviat, trebuiau să se aducă și ei duhovnicește. Această aducere consta într-o dedicare a lor lui Dumnezeu în mod voluntar, duhovnicesc spre lauda lui Dumnezeu prin cuvinte și fapte⁶.

Intrucât au comun cu credincioșii aducerea lor duhovnicească din puterea jertfei lui Hristos, slujitorii creștini nu mai sînt separați de credincioși în modul în care erau preoții din legea veche, sau cei păgîni. Toți credincioșii sînt în acest sens o «preoție împărătească» (I Petru 2, 9)⁷.

Este adevărat că prin Botezul pe care îl administrează, episcopul sau preotul îi încorporează pe oameni în Trupul sacerdotal, care este Biserica, dar sacerdoțiul pe care, prin ministeriul lui, îl conferă celor botezați, nu este un derivat al sacerdoțiului său ministerial în ei, ci o participare la sacerdoțiul lui Hristos în Biserică⁸.

În sacerdoțiul credincioșilor și în sacerdoțiul ministerial, puterile funcționale sînt aceleași dar diferite, deși sacerdoțiul baptismal este consacrat sacerdoțiului ierarhic, în acest sens, înțit, într-un subiect dat, fără sacerdoțiul inițial al Bisericii dat prin Taina Botezului, sacerdoțiul nu poate exista⁹.

Administrarea Tainei Hirotoniei, pentru una din cele trei trepte ale preoției, presupune apoi o pregătire morală duhovnicească și o vrednicie a primitivului. Așa cum remarcă Y. Congar: «există două linii de participare la Hristos preotul suprem, care nu se acopăr»¹⁰. «Prima linie de participare la Mîntuitorul Hristos, este aceea a încorporării baptismale, a doua de investire a sacramentului Hirotoniei, prin ritual punerii mîinilor». Prima constituie pe cei botezați ca membri ministeriali ai lui Hristos, care sînt împuterniciți, singurii, de a reprezenta în funcțiile lor cultice pe Hristos, Preotul suveran, pentru întreaga Biserică a lui Hristos care cuprinde pe toți cei botezați în numele lui¹¹.

Credincioșii, în virtutea calității lor de creștini, participă la viața harică a Bisericii, participă la aducerea jertfei euharistice dar nu singuri, ci numai împreună cu preotul sau episcopul care săvârșește euharistia.

Nu trebuie să pierdem din vedere niciodată distincția dintre harisme și harul preoției, pe care Biserica patristică a făcut-o și practicat-o. De asemenea, nici distincția dintre harul Tainelor și darurile Duhului. Hristos este, după cum spune Nicolae Cabasila, prezent în toate Tainele, dar în fiecare din Taine este în alt chip¹².

Dată fiind această realitate, este normal să spunem că fiecare creștin, în virtutea Botezului, a Mirungerii și a unirii tot mai depline cu Mîntuitorul nostru Iisus Hristos prin sfînta Euharistie, primește, sau posedă, un dar sau o harismă în sens de dar, și o funcție sau o slujire și că diversitatea darurilor nu exclude egalitatea

6. *Ibidem*.

7. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București 1978, p. 157—158.

8. *Ibidem*, p. 159.

9. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul eclesial al sîntelor Taine și problema intercomuniunii*, în «Ortodoxia», nr. 1—2, p. 316.

10. Prof. univ. Iuștin Moisescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 1—3, (1954), p. 48—49.

11. Y. Congar, *Essai de théologie sur le sacerdoce catholique*, «Revue de sciences Religieuses», 25 (1951), p. 294, la Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 316.

12. Clement Dillenschneider, *Le dynamisme de nos sacrements*, Paris, 1964, p. 49, la Dumitru Radu *op. cit.*, p. 316.

tuturor în Hristos¹³, pentru că așa după cum știm, toate darurile sînt gratuite, dacă se poate spune, ale unicului Duh care nu este dat în plenitudinea Lui, decît tuturor celor aflați în Biserica lui Hristos¹⁴.

Sfîntul Apostol Petru trece în I Petru 2, 5 de la «*pietre vii*» la Biserica vie pe care o numește: «*casă duhovnicească*», «*Hristos, piatra cea vie*», care transmite creștinilor energia spirituală, Duhul Lui, așa după cum am menționat deja, prin Botez, Mirungere și Sfînta Euharistie — prin care devin «*pietre vii*», zidindu-se prin atracția manifestată de El, în «*casă duhovnicească*», un mare edificiu spiritual — Biserica.

Verbul *οικοδομείσθε*, indică o acțiune de zidire continuă, sufletească, de creștere și spor duhovnicesc în viața de sfințenie și de comuniune cu Dumnezeu¹⁵. De la Biserică, sau «*Casa duhovnicească*», Apostolul Petru trece la preoția duhovnicească.

D. Preoția duhovnicească

«*Preoția duhovnicească*» este și ea o harismă permanentă, dar nesacramentală, neputînd oficia Sfintele Taine, ci numai participînd la ele. Aceasta constituie de fapt prima treaptă a preoției creștine, prin care trebuie să treacă toți cei care vor să obțină celelalte trepte ale preoției sacramentale. De aceea se numește prima treaptă a preoției creștine¹⁶. Ierarhia bisericească cuprinde numai trei trepte așa după cum ne este relevat în Sfînta Scriptură, de aceea nu poate fi vorba de o «*treaptă*» în sens sacramental. Dacă s-a spus «*prima*» sau cea «*începătoare*» s-a avut în vedere starea de creștere, harul primit prin Sfintele Taine¹⁷.

Numind pe creștini «*preoție împărătească*», Apostolul Petru voia să arate, că privilegiile poporului iudeu au fost transmise lor... Este evident, așadar, că prin numirea «*preoție împărătească*», nu sînt caracterizați creștinii ca preoți, cum își închipuie protestanții, nici nu se meagă existența unei clase preoțești speciale¹⁸. «*Preoția împărătească*» decurge din preoția harică, sfințitoare sau de succesiune apostolică și este în dependență de ea, și amîndouă se află într-o strictă interdependență, între ele, prima împărțînd celei «*împărătești*» harul general, mîntuitor prin Sfintele Taine¹⁹.

Se consideră, că acest har general al preoției împărătești s-ar acorda îndeosebi prin Taina Botezului sau a Mirungerii, care ar constitui sfințirea, consacrarea, sau «*ungerea*» celui botezat în «*preoție împărătească*»²⁰.

Harul și harismele acestea, de multe feluri, nu se mai coboară însă, direct — ca peste Apostoli și ceilalți ucenici, la Cincizecime — dar nici nu se mai împărțesc de corpul credincioșilor, prin anumiți reprezentanți ai lor, ci și ele se transmit în plenitudinea lor de la Apostoli la primii (creștini) episcopi și de la aceștia la alți episcopi, pînă astăzi.

13. Nicolae Cabasila, *Despre viața, în Hristos*, trad. de Teodor Bodoșogae, Sibiu, 1943, p. 81.

14. Abbé I. Hoffman, *Le minister ordonné dans la communauté chrétienne*, Strasbourg, 1977, p. 19, la Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 321. 15. *Ibidem*.

16. Jean Pelit, *La Sainte Bible avec commentaire*, Paris, 1906, p. 787.

17. Dr. Liviu Stan, *Mirenia în Biserică*, Sibiu, 1939, p. 47.

18. Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 487.

19. Hristu Andrușos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. de Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 302—303.

20. Pr. Ioan Mircea, *Preoția harică și preoția obștească*, în «*Ortodoxia*», anul XXXI (1979), nr. 2, p. 240.

E. Slujirea preoției

Episcopii dau o parte din plenitudinea de puteri pe care le au, preoților și diaconilor, iar prin aceștia, sau direct, o altă parte mai mică mirenilor²¹. Cu aceasta se dă, deci, și mirenilor un anumit har, în virtutea căruia, ei pot boteza un copil în primejdie de moarte și în lipsa preotului slujitor, participă activ la Sfintele Taine, îndeosebi la Sfânta Liturghie, ca împreună-rugători cu preotul, ca aducători de daruri și jertfe duhovnicești, și la cântarea omofonă. Ei sînt în același timp, apărători ai dreptei credințe — alături și sub ascultarea preoților și a episcopilor — și stăpîni pe patimile și pasiunile lor²².

În felul acesta se săvîrșește de toți, ceea ce se poate numi «liturghia cosmică» în lume, operînd prin simpla prezență a «ființelor sfînjite» ale Jocașunilor Sfintei Treimi, în general, credinciosul, ca preot împărătesc, luînd putere din jertfa adusă de preotul slujitor la Liturghie, continuă acest act extra muros, oficiînd liturghia prin viața sa de toate zilele... Prezența lui în lume e ca o epicleză perpetuă. E o chemare a Duhului Sfînt peste el și peste ziua care începe, peste munca și rodirile pămîntului²³.

Pentru Sfinții Apostoli, suflarea Duhului Sfînt «asupra lor de către Hristos» (Ioan 20, 22—23), după ce-și exercitase slujirea Arhierescă — prin autojertfire pe cruce — a constituit însăși «ungerea» lor. Această ungere au transmis-o ei, apoi, tuturor celor creștinați, la început «*prin punerea minilor*» pentru acordarea Duhului Sfînt celor botezați (Fapte 8, 17; 19, 6), iar mai apoi prin Taina Mîrungerii — mîrul pregătît și sfînțit de ierarhi — aplicată de preoți²⁴.

Astfel preotul Noului Testament se deosebește de preoții — ca simpli slujitori — ai Vechiului Testament și ai păgînilor. Dacă preotul e chemat să formeze pe credincioși în aducerea unor astfel de jertfe și să-și închine toată viața lor lui Hristos, premergînd el însuși ca exemplu, se poate spune că preoția Noului Testament este împlinirea preoției nedepășite a Vechiului Testament și a religiilor păgîne, în care se exprima mai mult prin acte exterioare, nădejdea sfîntirii adevărate, alimentate prin jertfa desăvîrșită a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Dar pentru că slujirea învățătoarească și pastorală a preoților contribuie de fapt și ea la dezvoltarea preoției generale a credincioșilor și la menținerea unității lor în Hristos, sau a Bisericii, la conlucrarea tuturor după același chip unitar și autentic al lui Hristos, ea trebuie să se exercite în mod unitar. Dar pentru manifestarea unitară a lor trebuie ca ei să aibă un centru unitar al lor. Or, această unitate rezidă din puterea episcopatului. Numai în acest fel se poate spune că se asigură adevărata slujire a lui Iisus Hristos. Biserica a asigurat dependența preoților de episcop în primul rînd prin hirotonirea lor de către episcop²⁵.

Cele trei metafore «*pietre vii*», «*casă duhovnicească*» și «*preoție sfîntă*» indică efectul văzut și nevăzut al Bisericii, precum și cultul ei intern și extern. Sfîntul Apostol Petru se folosește de aceste metafore pentru a îndemna pe creștini să se unească strîns cu Mîntuitorul și întreolaltă prin credința vie, care trebuie să-i însuflească precum și prin dragostea care trebuie să-i înfrățească. Ei rămîn astfel le-

21. *Ibidem*. 22. *Teologia Dogmatică și simbolică*, București, 1958, p. 793.

23. Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 241.

24. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, 1978, p. 160—161.

25. Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Paris, 1959, p. 128.

gași cu Biserica, nu numai prin cultul extern, ci și prin cel intern care-i unește cu Hristos și întreolaltă, într-un mod viu ²⁶.

Rolul acestei «preoții sfinte» sau «duhovnicești» este arătat în restul versetului: «ca să aduceți jertfe spirituale, bineplăcute lui Dumnezeu». Creștinii sînt niște slujitori ai Domnului și trebuie să-L slăvească (I Petru 4, 11) prin cuvînt și faptă, iar prin viața lor ireproșabilă să aducă și pe necreștini la slăvirea lui Dumnezeu (I Petru 2, 12), sau să aducă la tăcere pe calomnatori (I Petru 3, 15—16). În felul acesta însăși viața lor este o «jertfă vie, sfîntă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca o închinare duhovnicească» (Romani 12, 1). La fel sînt privite și trupurile celor ce pătînesc pentru Hristos și pentru credință (I Petru 4, 13—14, 16), sau primesc moartea martirică ²⁷.

F. Sfîntul Apostol Petru vorbește în chip simbolic

Prin «jertfele duhovnicești» se înțeleg nu numai cele de ordin spiritual — ca rugăciunea, meditația și faptele bune etc., ci și darurile materiale aduse cu inima smerită și cu gînd curat pentru ajutorarea aproapelui ori pentru Sfînta Euharistie ²⁸. Incontestabil, cea mai mare jertfă spirituală este Sfînta Euharistie. Or, știm că aceasta nu s-ar putea săvîrși fără darurile materiale aduse de credincioși, pe care la rugăciunile de invocare ale preotului, Duhul Sfînt le preface în Trupul și Sângele Mîntuitorului pentru împărtășirea credincioșilor. Sînt înlăturate jertfele de animale, precum și rugăciunile făcute de oameni nelegiuți, sau cu «minile pline de fărâdelegi și de nedreptăți» (Isaia 1, 15—16), a căror inimă este plină de răutăți, sau de mînie ²⁹.

«Jertfele spirituale» sînt nenumărate și de multe feluri. Ele se numesc spirituale sau duhovnicești pentru că sînt făcute și aduse în duh. Apostolul Petru amintește: de binecuvîntarea și slăvirea lui Dumnezeu (I Petru 1, 3; 4, 11); de omul tainic al inimii cu «duh blînd și liniștit» (I Petru 3, 4); de smerenie (I Petru 3, 8; 5, 5); de nerăsplătirea răului cu rău, ci cu binecuvîntare (I Petru 3, 9); de inima înfrîntă și smerită, ca altar pe care se aduc aceste jertfe și în care este sfințit Hristos (I Petru 3, 7—9; 15—16); de dragoste nefățarnică, «ce acoperă mulțime de păcate» (I Petru 4, 8); de dreptate (I Petru 3, 14) etc., dealtfel de orice lucrare în slujba aproapelui, făcută în numele Domnului, care e tot o «jertfă duhovnicească» (I Petru 4, 9—11). Aceste «jertfe spirituale» trebuie aduse lui Dumnezeu tot prin Biserică, prin preoții slujitori, care le umesc cu jertfa euharistică ³⁰.

O preoție împărătească (generală) care nu are suportul preoției sacramentale ca Taină este lipsită de caracterul ei sfînt. Rugăciunea publică a Bisericii, neputîndu-se face fără preot, are caracter de ierurgie, de lucrare sfîntă și sfințitoare a Bisericii care nu poate fi făcută de neortodocșii și pentru ei. Laicii ortodocși exercită preoția lor generală la aceste slujbe sfințitoare, dar neortodocșii nu au această preoție, care numai în Biserică există ³¹.

Ca și preoția harică, sfințitoare, tot așa preoția împărătească posedă și desfășoară, la nivelul ei, o întreită slujire cu «harisma» sa ³².

26. Pr. Prof. Sofron Vlad, *Lămurirea ortodoxă a unor texte biblice*, în «Ortodoxia», IV (1054), nr. 1, p. 58—59.

27. Pr. Ioan Mircea, *Epistola I-a Petru, introducere și comentariu*, București, 1973, p. 73. 28. *Ibidem*, p. 74. 29. *Ibidem*. 30. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 79, la *Idem*.

31. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în stadiul ei actual*, în «Ortodoxia», nr. 3—4, p. 581—582.

32. Pr. Ioan Mircea, *Preoția harică...*, *op. cit.*, p. 234.

Cap. III

Sfântul Apostol Petru face deosebire între cele două preoții

În capitolul precedent am enunțat deja că preoția împărătească îndeplinește o întreită slujire. «*Slujirea împărătească*» o dovedesc creștinii prin înfrinarea patimilor, luptînd împotriva păcatului, diavolului și lucrurilor lui (Efeseni 6, 11—16; I Petru 5, 5—8); în supunerea și ascultarea de păstori și de autoritatea bisericească și de Stat, precum și în sprijinul dat Bisericii prin organele ei de conducere etc.

«*Slujirea învățătoarească*» se arată lor în a cunoaște, a mărturisi și a apăra — prin cuvînt și faptă — învățătura ortodoxă, atît prin ce învață de la Biserică, cit și din citirea Sfîntelor Scripturi — sub îndrumarea preotului — a revistelor bisericești și a altora, de suflet ziditoare.

«*Slujirea sfințitoare*» o exercită credincioșii Bisericii, atît sfințindu-se pe ei și pe alții prin «viața lui Hristos», prin aducerea de jertfe spirituale, cit și prin împărtășirea cu Sfînta Euharistie și cu participarea lor activă la Sfînta Liturghie purtată în dialog cu preotul³³.

Expresia «*dar voi sînteți seminție aleasă*» arată că creștinii alcătuiesc Biserica lui Hristos și sînt «obiectul alegerii și al dragostei Lui»³⁴, fiind seminție aleasă și deosebită nu numai de iudei ci și de păgînă.

Expresia «*voi sînteți neam sînt*» (ἔθνος ἅγιον) arată că, prin alegere și prin «naștere de sus», creștinii sînt sfinții de Dumnezeu prin harul Botezului și consacrații slujirii Lui cultice (I, Petru 1, 3, 15—; 2, 5) și misiunii universale ce li s-a încredințat, de a lumina și a atrage și pe alții la sfințenie, iradiînd lumina și sfințenia lăuntrică din ei și din viața lor curată și pilduitoare (I Petru 2, 12)³⁵.

Ultima frază a versetului 9: «*Ca să vestiți binefacerile (ἀγαθὰ) Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată*», indică «misiunea specială» a Bisericii în lume, care este aceea de a vesti adevărurile mîntuitoare revelate de Hristos ca: principii, Taine, virtuți, puteri, laude, mari binefaceri etc. Toate acestea le-au făcut cunoscute creștinii prin: cuvîntul propovăduit, prin cîntările cultice (I. Petru 2, 9; 3, 15) și «fără cuvinte» (I Petru 3, 1), prin viața pilduitoare care constituie și ea o adevărată slăvire a lui Dumnezeu, chiar și pentru necreștinii (I Petru 2, 2; 3, 1, 15—16).

«Întunericul» desemnează vremea dinainte de creștinare, cînd ei trăiau în «neștiință», adică în întunericul păcatului și al idolatriei, departe de Dumnezeu. Din această robie spirituală a întunericului și a satanei, creștinii au fost smulși și eliberați de Hristos (I Petru 1, 18—19, 3, 18).

Iar «*lumina Sa cea minunată*» este lumina spirituală a mîntuirii adusă de Hristos — «Lumina lumii». Această «lumină divină» transformă în chip minunat ființa spirituală a omului și conduce la slava dumnezeiască³⁶.

Sfînții Părinți scriitorii bisericești vorbesc clar despre preoția împărătească, și de lucrarea ei. În acest sens marele Origen spune: «preoția împărătească este dată tuturor credincioșilor, adică întregii Biserici a lui Dumnezeu»³⁷.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, vorbind de «pecetea mirungerii» care dă «arvună în inimi» (III Corinteni 1, 21—22), explică: «Dumnezeu prin ungere ne-a făcut deodată și

33. *Ibidem*, p. 243—244. 34. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 80.

35. L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible*, t. VIII, Paris, 1925, p. 673.

36. Pr. Ioan Mircea, *Epistola I Petru, introducere și comentariu*, *op. cit.*, p. 80—81.

37. Origen, *Omilia IX selecta la Levitic*, P. G., 509 și 521—522 citat la Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 244.

prooroci și preoți și împărați, și de împărăție avem a ne bucura și preoți devenim, aducând jertfă (vie) trupurile noastre; și apoi devenim și prooroci, căci nouă ni s-au descoperit toate»³⁸. Iar ceva mai departe adaugă: «Și tu (creștine) devii prin Botez (și Mirungere) și împărat și preot și prooroc; împărat devii aducându-te pe tine însuși lui Dumnezeu și jertfindu-ți trupul tău și pe tine însuși; iar prooroc devii aflând de cele viitoare, devenind entuziasmat și insuflat de Dumnezeu și pecetluit»³⁹.

Sfântul Kiril al Alexandriei, în cap. X «Despre Preoție», din marea lucrare «*Despre închinarea în duh și adevăr*», vorbește de cele două preoții: cea sfințitoare sau «de har» și «cea împărătească», și de raportul dintre ele, ca de două brațe ale aceleiași unic izvor, Hristos, sau Preoția Lui, și care numai împreună-lucrătoare își implinesc menirea lor, unite în Hristos, în Preoția Lui⁴⁰.

Sfântul Apostol Petru vorbește foarte deslușit și despre preoția sacramentală atunci cînd dă povești foarte clare de conducere a comunităților întemeiate de Sfinții Apostoli și de ucenicii acestora. «*Pe preoții cei dintre voi îi rog ca unul ce sînt împreună preot și martor al patimilor lui Hristos și părtaş al slavei ce va să se descopere: pășoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu; nu pentru cîștig urît ci din dragoste...*» (I Petru 1—2).

Claritatea cu care vorbește Sfântul Apostol Petru se impune cu o evidență apostolică, nu există nici un fel de dubiu în acest sens, el arată în mod evident existența acestor două preoții: cea sfințitoare sau sacramentală, și preoția împărătească sau a credincioșilor.

Am lăsat la urmă expunerea pozițiilor Bisericii Romano-Catolice și ale celei Protestante, crezînd că o rezolvare mai favorabilă a problemei analizate în lucrarea de față se poate realiza prin analizarea poziției ortodoxe și apoi pe celelalte, observînd mai bine realitatea învățăturii ortodoxe în comparație cu celelalte confesiuni.

Biserica Romano-Catolică are și Taina Preoției de hirotonie sau de succesiune apostolică și implicit și «preoția împărătească». După Conciliul II Vatican se vorbește mai mult despre «sacerdoțiul laicilor» în viața liturgică și în «conducerea» Bisericii etc.⁴¹.

Protestanții de toate nuanțele — nu recunosc decît preoția generală, tăgăduind preoția de har, sau Taina Preoției, ca fiind de origine umană, iar după alții, ca o copie a celei din Vechiul Testament, creație a Bisericii primare proiectînd instituțiile ei din trecut, nicidecum, însă, ca o «ctitorie divină».

Martin Luther — învață că toți credincioșii sînt preoți. Taina Hirotoniei n-a fost așezată ca instituție divină. Nici o autoritate bisericească nu are vreo putere, afară de autoritatea conferită adunării credincioșilor de Duhul Sfînt⁴². Avem însă, pentru vestirea cuvîntului și pentru comemorarea Euharistiei persoane alese de popor.

Melanchton — învață o singură jertfă, cea a lui Iisus Hristos care — prin ea însăși — este suficientă pentru mîntuire. De aceea o altă jertfă nu este necesară.

Jean Calvin a avut o poziție mai categorică față de Taina Preoției. Pentru el: «toți cei care se numesc preoți ca să aducă jertfă de împăcare îl ocărăsc pe Hristos».

38. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a III-a la II Cor.*, trad. de Th. Atanasiu, București, 1911, p. 48.   39. *Ibidem*, p. 57.

40. Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Preoție*, P.G. LXVII, 707 B.C. citat la Prof. Dumitru Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, în «S.T.», nr. 1—2, 1965, p. 25.   41. Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 246.   42. *Ibidem*.

Numai el a fost sfințit de Tatăl și a fost așezat în veac, după rinduița lui Melchisedec⁴³.

Astfel teoria fundamentală a protestanților neagă preoția sacramentală și proclamă sacerdotiul universal al tuturor credincioșilor. Deși protestanții păstrează și folosesc forma pumerii mâinilor «bătrînilor» peste cei demni a fi păstori, aceasta este privită doar ca o ceremonie, o formă de recunoaștere oficială din partea comunității a acelor aleși de oficiul pastoral.

*

— În Biserică este o intercondiționare între masa sau comunitatea credincioșilor, denumită în teologia contemporană occidentală, *popor* al lui Dumnezeu, iar în teologia noastră tradițională și scripturistică preoție generală, împărătească sau obștească și preoție sacramentală⁴⁴.

— Tradiția Bisericii Ortodoxe — și întreg tezaurul de învățătură ortodoxă — este clară în ceea ce privește distincția personală, funcțională (bazată pe harisme și pe hirotomia ministeriilor).

— Învățătura Bisericii Ortodoxe afirmă egalitatea de natură și de cinstită a tuturor mădulelor Bisericii, prin cuvîntul Evangheliei și Taine, în mod deplin prin Sfînta Taină a Euharistiiei.

Darunile laicilor zidesc împreună comunitatea și fac evident faptul că vocația preoților, acetele lor, lucrările lor de mîntuire, nu se plînesc și nici nu se realizează decît în și prin aceia pe care în mod propriu îi numim laici⁴⁵.

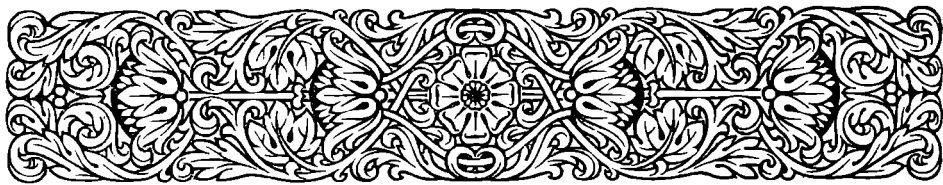
Biserica nu este un «popor compus din preoți»⁴⁶. În Biserică toți fac totul, în sensul că nimeni nu este exclus de la funcțiile fundamentale, sînt funcții ale Bisericii luate în ansamblul ei și la care toți au pîrtășie, dar după măsura darului lui Hristos, dat fiecăruia prin Duhul Sfînt în Biserică. Fiecare participă la Euharistie, dar în mod diferențiat; numai într-o anumită manieră credinciosul participă la aducerea jertfei euharistice și numai ca mădular al Trupului lui Hristos, împreună cu celelalte mădule, dar nu în afara ei, sau fără episcopul sau preotul, care a fost delegat (investit) în mod special de către Hristos cu puterea Duhului de a duce aceasta și de a chema de sus de Duhul, asupra Bisericii și asupra darurilor, ca să le prefacă în trupul și singele lui Hristos. Fiecare este responsabil de creșterea și unitatea comunității creștine, dar în măsuri diferite⁴⁷.

Drd. SIMION TODORAN

43. Pr. Ștefan Slevoacă, *Preoția de hirotonie, și «Preoția credincioșilor»*, în «Ortodoxia», nr. 2, 1979, p. 261.

44. A. Michel, articolul, *Ordre*, în «Dictionnaire de Theologie Catholique», col. 1336—1344. 45. Pr. Prof. Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 318—319.

46. Nikos Nissiotis, *Le fundament ecclesologique du pleroma de L'Eglise. L'Unité du laïc et du clergé dans la Tradition Orthodoxe*, în «Ministères et laïcité», Les Preses de Taizé, 1964, p. 165 citat la Dumitru Gh. Radu, *Taina Preoției*, în «Ortodoxia», anul XXX (1979), nr. 3—4, p. 551. 47. Pr. Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 551.

DIN GRAIUL VECHILOR CAZANII

MITROPOLITUL DOSOFTEI MARE CĂRTURAR, FĂURITOR DE LIMBĂ ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Este foarte interesant de urmărit cum au fost transpuse înălțătoarele și minunatele povestiri biblice în imagini pe cupolele și pereții bisericilor noastre de către talentul cuprins între vechiul meșter zugrav și omologul său modern, pictorul, ambii tentați să dea imagine purificatoare unei lumi nevăzute, unei lumi spirituale. O senzație de catharsis îl încearcă pe cel care privește cupola bisericii Sf. Mina-Vergu, din București, pictată de curînd de pictorul Gh. Busuioc. Un albastru ce pare transparent îl cuprinde pe cel ce se uită cu impulsul de a scruta adîncimile slăvilor. Dar acest albastru este atît de diafan și de clar încît dă privitorului simțămîntul că a pătruns în mijlocul orînduirilor ceręști. Privitorul fascinat, înălțat și purificat se simte vecin cu Creatorul, sugerat de impresionanta figură ce domină acest univers pur pe care fresca în cauză îl transferă în sufletul omului. Îți vine în mințe și albastrul voronețean, și așa îți dai seama cît de departe vine acest albastru în arta noastră. Apoi privești și cerul senin de deasupra noastră, de deasupra întregii țări și-ți dai seama cît de românească este această întrepătrundere de cer, culoare și înălțare spirituală.

Tentația de a gîndi și de a înfățișa universul biblic în imagini românești, răzbate în toate bisericile noastre, cu osebire în cadrul atît de intim și de profund al monumentelor noastre de artă și istorie, începînd chiar cu biserica «Sintă Mărie Orlea» ridicată în 1311, cel mai vechi lăcaș de rugăciune păstrat în picioare. La Lesnic, pe Criș, ctitorie (1390) a cneazului Dobre Romănul, avem o veche transpunere în imagine autohtonă a unui episod biblic: «Avacum, cu sufletul lui cel drept adăpostit la sin (...) are aerul rustic al unui unchiuș sfătos poposit într-o livadă cu pomi încărcăți pentru a spune povești nepotului așezat pe genunchi și strîns la piept cu liniștită dragoste» — spune Vasile Drăguț care comentează imaginile bisericești din lăcașurile transilvănene. Sf. Petru este înfățișat ca un țaran român de prin părțile Humedoarei. Vechiul zugrav mai compune o «judecată de apoi» cu puternice tonuri satirice, aducînd spre cîntărire faptele pe zlătar, cîrciumar, depravata, preotul plin de păcate. Împămîntenirea personajelor biblice și încadrarea lor în mediul autohton sînt prezente în toate bisericile noastre vechi. David cîntîndu-și psalmii este prezent în interioarele multor biserici, iar vechii zugravi l-au apropiat de viața românească, mijlocînd astfel și accesul la stihurile lui, faptă conformă cu ortodoxia românească. La Voroneț (1550), David este

înfățișat cîntînd la un fel de cobză, iar un înger este trîmbișaş. Din astfel de picturi aflăm și cum arătau instrumentele muzicale ale vremii: toba, guzla, alăuta, fluierul, tîmpanul, zboruna, struna, organul.

Psalmii sînt bogat ilustrați de către vechii pictori, se poate vorbi chiar despre o traducere a versetelor în imagini. În «Psaltirea scheiană» (1482) un verset din psalmul 91 este redat astfel: «Să cîntăm numele tău (...) în zece mațe psaltirei cu cînteci». Se înțelege că «mațele» constituiau materia primă a coardelor unor instrumente muzicale. *Biblia din 1688* este mai clară în explicații: «Bine e a mărturisi Domnului și a cînta numelui tău prea înalte (...) psaltire cu zece strune cu cîntare în alăută». În *Tetravanghelul* lui Coresi, Domnul zice: «Ciimpoiat-am voao și n-ați jucat», iar în *Biblia de la București* aceeași idee este exprimată astfel: «Fluierat-am voao și n-ați jucat». În *Palia de la Orăștie* (1581/1582) se află «numele fratelui lui Iuval, acela a fost tată celor ce cîntă Je cœateri», iar în *Biblia de la Blaj* (1795) ni se spune că Saul a fost întîmpinat cu «timpine, și cu fluieri, și cu alăute». Toate aceste texte constituie și subiecte pentru multe, foarte multe compoziții plastice.

Așa cum am spus însă, psalmii se bucură de cea mai bogată transpunere în limbajul formelor și culorii. Varietatea, fantezia, viața etnică, pertinența și bunul gust sînt elemente care individualizează pictura noastră primară. Psalmul 148 spune: «Lăudați pe Domnul de jos de pe pămînt (...) împărați ai pămîntului și popoarelor toate, voievozi și toți judecătorii pămîntului, tineri și tinere, bătrîni și copii». Într-o traducere arhaică, cu o expresivă coloratură autohtonă același verset are forma: «Boierii noroadelor, tinerile și fecioarele laudă pre Domnul». După acest psalm, artistul psaltic a zugrăvit pe perețele bisericii din Vernești—Buzău două grupuri de tinere care ascultă o femeie cîntînd (sau acompaniîndu-le) la guzla. Ilustrarea acestui psalm se află și în *Biserica Hurez* (1692). Psalmul 149 îndeamnă: «Să laude numele Lui cu jocuri, să-L laude cu toba și cu arfa!», iar psalmul 150, la rîndul său, completează tema: «Lăudați-L cu sunet de trîmbiță, lăudați-l cu alăuta și arfa! Lăudați-L cu timpane și jocuri, lăudați-L cîntînd cu instrumente cu coarde și cu cavatul. Lăudați-l cu chimvale sunătoare, lăudați-L cu chimvale zîngănitore!». Într-o traducere de la începutul secolului 18, același psalm spune: «Lăudați pe El în horă și tîmpină». Așa se explică situația că psalmii 149 și 150 au prins imagine plastică (hore largi ca în hora satului, cu muzicanții la mijloc) în mai multe lăcașuri: pridvorul bisericii Mîntuleasa (1733), biserica Negustori (1726), biserica Colței și biserica Crețulescu (1722), toate din Capitală, biserica din Vernești, biserica Aninoasa—Muscel (1730), mănăstirea Cozia (1707), biserica din Avrîg (1750) etc. La fel cu psalmii, multe alte scene din *Evangelie* și din *Vechinul Testament* înfrumusețează cupolele și pereții bisericilor noastre, constituind astfel comori de artă autentică, izul arhaic și nuanțele naționale sporindu-le autenticitatea. Nunta de la Cana Galileei, momentul cînd Iisus transformă apa în vin, în viziune autohtonă, sînt reprezentate în biserica Sf. Gheorghe din Cîmpulung-Muscel (datată 1717, deși este mai veche), dar și în pridvorul bisericii din Subești din aceeași parte de țară (1779). De data aceasta mai vedem și doi trîmbișăși acompaniați de citeră, precum și muzicanții ce cîntă cuminți în cavasul lor (un foișor sau balcon interior rezervat cîntăreților). Dacă interiorul bisericilor obliga pictorul la scene pur biblice, pridvoarele și exteriorul pereților bisericilor au dat posibilitate zugrăvirii să opereze și asupra altor subiecte, și chiar cu viziuni satirice, de vigoasă causticitate. Astfel, în pridvorul bisericii patriarhale din București o largă compoziție ne redă scena «judecării de apoi», cu aspecte hilare în intervenția dracilor asupra cîntării simbolice a faptelor. Același subiect dă posibilitate artistului mural, autor al picturii bisericii Voroneț să aducă în fața judecării cerești și pe cotropitorii otomani, mai reținem un

Adam arînd, o Evă, ca o domniță, torcînd, un Cain în peisaj moldav. În pridvorul bisericii Sf. Ingeri din Curtea de Argeș, doi trîmbițași cîntă la masa lui Irod pentru dansul sadiceii Salomeea. Pilda bogatului și săracului Lazăr este bogat ilustrată în pridvorul bisericii Fundeni (Muscel), pictată în 1550, unde se disting figuri expresive de îmbuibăți și bețivi în poziții grotăști.

Vom încheia această incursiune în pictura bisericească, ce poate fi larg extinsă, cu citarea jocului prietenilor «fiului pierdut» de pe peretele dinspre miazăzi al bisericii Humor (1530) din Bucovina: acest joc al prietenilor celui rătăcit seamănă cu un joc de briu de pe la noi sau, mai precis, din partea Bucovinei. Prinderea flăcăilor în joc și cușmele frînte pe o parte sînt de un pitoresc savuros. Așezînd hora noastră pe un fundal de albastru eteric, printre serafimi, pictorii au sublimat hora românească, au așezat-o printre cele venerabile. Printre rigurile erminiiilor ei au găsit destul loc pentru fantezia lor și pentru spiritul românesc înfățișat în chip atît de înălțător.

Am mai întreprins această largă, dar nu și suficientă, incursiune în domeniul plasticeii bisericești, cu evocarea unor fresce anterioare lui Dosoftei, dar și contemporane sau posterioare vieții sale, cu scopul de a face un popas asupra controversatei «originalități» a poetului, vlădică al Moldovei, într-un veac în care renașterea românească cunoaște adevărate triumfuri. În același timp am urmărit să lămurim geneza artei lui Dosoftei și fixarea ei, la locul potrivit în cadrul istoriei literaturii și culturii noastre. Dosoftei este un traducător de poezie, un scriitor care recrează poezia psalmilor într-un spirit autentic românesc. Această autenticitate se găsește atît în frescele bisericești cît și, în poezia lui Dosoftei. Afirmația că sorgintea artei lui s-ar afla în traducerea psalmilor făcute de Clement Marot sau Ioan Cochanowski este cel puțin superficială. Consultarea unor variante, chiar studierea lor de către un om de mare cultură cum a fost Dosoftei, capătă astfel o importanță exagerată și neadevărată în fața istoriei culturii românești. Adevărul este că Dosoftei a dat glas, prin stihurile sale, unei spiritualități care nu venea din altă parte decît din pămîntul daco-romanilor, din ortodoxia românească, din tradițiile credinței strămoșești care începe cu Zalmoxis și cu Hristos, în fine, din specificul nostru național.

*

Să revenim la psalmul 160 din care am citat o bună parte mai înainte, să revenim la horele de pe podulele bisericilor și să alăturăm stihurile lui Dosoftei la același psalm, încercînd să comparăm totul cu ritmul horelor, cu metrica strigăturilor noastre.

Lăudați-l cu tot omul

Intru svinții săi pre Domnul

Lăudați-l în virtute

Ce-are Domnul de oști multe.

Lăudaț fără tăcere

De-a lui silă și putere (silă = grijă, sîrguință, forță — n.n.)

Lăudați-l în mărire

De-a lui multă biruire.

Lăudaț cu glasuri nalte

De bucine ferecate,

Lăudați-l în lăute,

În psaltiri pre viersuri multe.

Lăudați pre toate locuri

Cu timpene și cu jocuri (timpă = timpan — n.n.)

Lăudați-l să răsunе

In organe tinse-n strune (organ = instrument cu coarde, liră — n.n.)

Lăudaț cu bune viersuri

De chimvale într-alesuri (chimvale = două talgere de aramă — n.n.)

Lăudaț și strigaț tare

In țimbale de cîntare.

Cîte-s vie și tot omul,

Lăudați-l toț pre Domnul.

Prin imagini, prin ritmul versurilor, prin accentele muzicii horelor și, mai ales, prin spiritul lor subtextual, acest psalm are o autenticitate românească, e drept că arhaică prin vocabular, dar cu o modernitate specifică permanenței folclorului nostru.

Acest balet al accentelor nu este singular în opera lui Dosoftei. Il găsim permanent pe parcursul psalmilor, punînd astfel temelie cultă prozodiei românești. În acest sens am mai cita din psalmul 91 despre care a mai fost vorba, dar de data aceasta ar merita să atragem atenția și asupra modernizării mijloacelor de expresie lexicale, comparativ cu versiunile citate mai înainte :

Să o cînte-ntr-alăuțe

'N zăce strune, -n viersuri multe

Că-n faceș inemă bună

De mă bucur depreună

In sviștele sale faptē (svinte = sfinte — n.n.)

Ce-ai lucrat cu bunățate.

A considera însă că poezia lui Dosoftei corespunde în limbaj liric a ceea ce este pictura veche religioasă în limbaj plastic, cu notele sale autohtone și cu viziunea ce apropie Dumnezeuia de viața diurnă a omului ar fi desigur o eroare. Această trăsătură nu este decît o componentă a poeziei lui Dosoftei. Alta o constituie întrepătrunderea cu poezia folclorică și cu optica populară. O parte din poetica lui Dosoftei își are sorginea în folclor, o alta a fost asimilată de folclor, fiind adoptată de colindători mai cu seamă, dar avînd un numitor comun : spiritualitatea care umește viziunile zugrăvirilor bisericesti cu talântul și personalitatea lui Dosoftei și cu simțirea și cugetul popular.

*

Cel mai răspîndit psalm, cu influențe numeroase în poezia populară este, fără îndoială, psalmul 46. Jocul silabelor se desfășoară acum pe șase măsuri, ca în cîntecele de stea :

Limbile să salte

Cu cîntece nalte,

Să strige-n tărie

Glas de bucurie,

Lăudînd pre Domnul,

Să cînte tot omul.

Domnul este tare,

Este-mpărat mare

Preste tot pămîntul

Și-ș ține cuvîntul.

Supusu-ne-au gloate

Și limbele toate,

De ni-s supt picioare

Limbele de pre supt soare.

Alesu-s-au șie

Parte de moșie,

Țara cea dorită,

Care-i giuruită

Lui Iacov iubitul

Ce-i ține cuvîntul,

Mila să-ș arate

Cea de bunățate

Spre noi, ticăloșii,

Precum ne spun moșii.

Scaunul dă rază
Unde va să șază
Domnul din direapta,

Să-mpărțească plata
Pre boieri, pre gloate
Pre limbile toate.

E interesant să urmărim drumul parcurs de acest psalm până ce s-a dizolvat în poezia populară. Cu toată lipsa de spațiu, citeva etape se cer evidențiate. N. Ursu și A. Alexianu procedează mai pe larg în *Psaltirea în versuri*, ediția 1974 (Iași) și respectiv în *Glasul Bisericii (XXVI/1967)*. Vom consemna că pe la 1740 logofătul Matei Voileanu copiază acest psalm și îl răspindește. Apoi din nou copiat pe un Acatistier ajunge în biblioteca lui I. Marțian din Năsăud. Gaster îl găsește într-o copie bucovineană de pe la 1784. Apoi tot mai multe copii ies la iveală și psalmul va fi cuprins în mai multe culegeri de cîntece populare, colinde și cîntece de stea. Il reproduce și Anton Pann cu mici modificări în «Versuri muzicești ce se cină la nașterea Mîntuitorului» (București 1830). El indică pentru acest psalm glasul 5, dar îi dă melodia cunoscută cîntečului de stea în «Glasul cîntărilor». Între 1924 și 1927 elevii Seminarului Nifon alcătuiesc o culegere de două sute de colinde (publicată în 1936) în care găsim și acest colind cules în județul Vlașca (melodia este a lui Anton Pann). Originea colindului se deduce cu ușurință :

Tot omul acum să salte
Cu glas de cîntări înalte.
Salte cerul și pămîntul
Laudă la tot cuvîntul.
Să strige în cer tărie
Glas mare de bucurie.

Noi cîntăm azi pre-mpăratul,
Căci ca dînsul nu e altul.
Între cei de sus mărire
Și pre pămînt păciuire
La toți oamenii să fie
De acum pînă-n vecie.

Un alt colind din colecția lui V. Stanciu publicat la Arad în 1932 ne mai aduce aminte încă de ritmurile și versurile lui Dosoftei :

Slavă întru cele 'nalte
Toate stelele să salte,
Salte cerul și pămîntul,
Să laude tot cuvîntul.

În fine, în *Patrium Carmen* de G. Breazu găsim un cîntec de Vicleim cules din județul Muscel. Melodia se aseamănă cu cea pentru *Trei crai de la răsărit*, iar versurile au reminiscențe din Dosoftei :

Mărire 'ntru cele-nalte
Toate stelele să salte,
Salte cerul și pămîntul
Să laude tot cuvîntul.

Psalmul 47, cu o frumusețe imagistică și stilistică deosebită, parcurge un drum asemănător celui anterior. Psalmul 48, cu versurile de început :

Ascultați acestea, toate
Năroade, neamuri și gloate,
Să-m înjăleagă cuvîntul
Omul de pre tot pămîntul

se bucură și el de atenția lui Anton Pann și supus prelucrărilor îl găsim în mai multe culegeri. Colindătorii din Fălticeni spun :

Auziți acestea toate
 Neamuri, noroade și gloate
 Să-nțâleagă tot cuvîntul
 Omul de pe tot pămîntul

În timp ce alți colindători, din Săvirșin—Arad cîntă :

Auziți acestea toate
 Neamuri, popoare și gloate,
 Să ne auziți cuvîntul
 Unde-i despre tot pămîntul.

C. Brăiloiu și Sabin Drăgoi publică și ei variante de text și muzică. Partea a doua a psalmului 49 stă la baza unui alt cîntec de stea. Iar versuri din această parte împreună cu altele din psalmul 94 dau o colindă pusă în circulație de Anton Pann (text și muzică), pentru ca apoi s-o găsim în colecția de *Poezii populare românești* a lui G. Dem. Teodorescu în cadrul unei scene din Vicleim (1885). Seminaristii de la Nifon aduc din Dimbovița un colind care glăsuiește astfel (în paralel cu textul lui Dosoftei) :

Colind :

Hai cu toții împreună
 Să ne facem voie bună,
 Să ne bucurăm în Domnul
 Și să strigăm cu tot omul,
 Căci marea cu valuri 'nalte
 De-a Lui mină sînt lucrute.
 De el sînt făcuți munții,
 Dealuri mari și mai mărunții,
 El a făcut tot pămîntul
 Numai singur cu cuvîntul
 Și nouă ne este Domnul
 Și-mpărat peste tot omul.

Dosoftei :

Veniți cu toți depreună
 Să ne facem voie bună,
 Să ne bucurăm cu Domnul
 Și să-i strigăm cu tot omul
 Că ni-i Domn și mîntuînță,
 Și să-l rugăm cu credință (...)
 Și munții cu dealuri nalte
 Supt cuvîntu-i sînt plecate,
 Și marea cu nalte valuri
 A lui este-n toate laturi.
 Și de mîna lui lucrată
 Toată laturea uscată.

Folcloriștii au mai identificat versuri din psalmii 148 și 149 în colindele noastre și cîntecele de stea.

★

Ajunși aici, este locul să subliniem o caracteristică esențială a liricii lui Dosoftei, dăruind astfel un plus de frumusețe valorii literare a psalmilor lui David. Din versurile citate mai sus se reține tonul chemător al poetului adresat lumii în scopul cinstirii puterii lui Dumnezeu, tonul solemn cu care este vestită lumea toată («noroade, neamuri și gloate») ca să înțeleagă cuvîntul și puterea lui Dumnezeu. Pe cînd psalmii din Biblie îndeamnă la laude, psalmii în varianta lui Dosoftei cheamă, îndeamnă și înalță pe om. Glasul lui Dosoftei se răspîndește parcă nu numai peste om, ci peste tot ce a creat Dumnezeu :

Lăudați-l, soarele și luna,
 Cu lucoare ce daț totdeauna.
 Lăudați-l stele și lumină,
 Ce daț raze pre noaptea senină.
 Lăudați-l ceriuri preste ceriuri,
 Și apa cea pre din sus de ceriuri.

Să-i laude cinstitul lui nume
Și cu toate ce sînt preste lume.

Lăudați-l fulgere și focuri
Și smida ce cade-n toate locuri (smidă — grindină — n.n.)
Omeții și ghețile, și vîntul,
De turbură și-i face cuvîntul,
Măguri, dealuri, și lemne cu roadă,
Și chedrii toț, pînă-n cei de coadă,
Gadinile și cu toată hirea (gadine — animale — n.n.)
Și dobitoc de prin toată țara.
(Psalm 148)

Tonul solemn al vestirii Nașterii lui Iisus din înălțătoarele noastre cîntece de colînd sînt într-o nedezmințită comuniune cu versurile lui Dosoftei care corespund psalmului 48 din Biblie, al fiilor lui Core (47 la Dosoftei). Redăm ambele texte în paralel :

Dosoftei :

Domnul este mare,
Lăudat și tare.
Mai cu de-adins este
Lăudat cu veste
De-a lui bunătate
În svînta cetate
Din măgura svîntă
Ce stă fără smîntă
Cetate frumoasă
De piatră virtoasă
Bine-ntemeiată
De Domnul gătată ;
În țara-i vestită
Cîtu-i de tocmită.
Muntele Sionul
Ce și-a ales Domnul
Despre Miază-noapte
Dă raze cît poate.

Craii și-mpărații
Ce fac sfat cu alții
Să strîce cetatea
Să-i ia bunătatea
Cînd ei se-adună
Domnul îi detună.

Că Dumnăzău toate
Cite va, le poate

Psalmul 48 din Biblie :

Mare este Domnul și lăudat de toți,
/ în cetatea Dumnezeului nostru, pe mun-
tele Lui cel Sfînt. / Frumoasă înălțime,
bucuria întregului pămînt este muntele
Sionului ; / în partea de miazănoapte este
cetatea Marelui Împărat. / Dumnezeu în
casele lui împărătești este cunoscut ca
un turn de scăpare. / Căci iată că împă-
rații se adunaseră : / doar au trecut îm-
preună, / au privit-o, au înlemnit, / s-au
temut și au luat-o la fugă / I-a apucat un
tremur acolo, / ca durerea unei femei la
facere. / Au fost izgoniți de parcă ar fi
fost luați de vîntul de răsărit, / care
sfarmă corăbiile din Tarsis. / Întocmai
cum auzisem spunîndu-se, așa am văzut
/ în cetatea Domnului oștirilor, în cetatea
Dumnezeului nostru : / Dumnezeu o va
face să dăinuiască pe vecie. / Dumnezeule,
la bunătatea Ta ne gîndim / în mijlocul
templului tău ! / Ca și numele Tău, Dum-
nezeule, / și lauda Ta răsună la marginile
pămîntului ; / dreapta Ta este plină de
îndurare. / Se bucură muntele Sionului,
și se veselesc fiicele lui Iuda de judecățile
Tale. / Străbateți Sionul, și ocoliți-l, nu-

Cu lănci de departe
Pe pizmași li bate
Și-ntralt rînd de lume
De svîntul său nume
Toț să povestească
Să te proslăvească¹

mărați-i turnurile, / priviți-i întăritura, și
cercetați-i palatele, / ca să povestiți celor
ce vor veni după ei. / Iată, Dumnezeuul
acesta este Dumnezeuul nostru în vecl de
veci; / El va fi călăuză noastră pînă la
moarte.

Intr-adevăr, pentru un părinte care ordonă către «năroade, neamuri și gloate» că să-i fie ascultat cuvîntul și cere tuturor oamenilor credință și ascultare nu poate avea un glas mai chemător și mai înălțător decît cel pe care i-l dau purificatoarele cîntece de stea sau colind; «Domn, Domn să-nălțăm», «ascultați creștinilor!» sau «sculați, sculați, boieri mari, voi plugari și gospodari» sînt de la Dosoftei. Cum de au ajuns psalmii cîntece de stea, cînd, nici vorbă nu este în ele despre Iisus sau nașterea lui?! Aici trebuie să remarcăm tendința lui Dosoftei de a traduce psalmii de pe poziția și cu viziunile creștinismului. Convingerile sale intime, apropierea de «credința cea nouă» reies atît din versuri, cît și din note explicative. Astfel psalmul 50 (cu o metrică de zece silabe) care în ordinea Bibliei poartă numărul 51, răsună ca o rugă a poetului:

Și mai cu de-adîns mă spală
Și mă limpezește de greșală,
Că eu îmi știu a mea fărălege
Și răul meu nainte-m merge.

Dar înlăturarea practicilor «legei vechi» care cere jertfe de sînge și arderi de tot fac loc bunătății «legii noi» care dăruiește pîine, în loc de «inimă zdrobită». Astfel, în partea a doua a psalmului 49 care ștă la baza unui colind, putem citi:

Așé ne grăiește Domnul,
Și să-l auzim tot omul

Că nămica nu-ț dau vină
Pentru jertvă de făină.

Ceva mai mult decît «jărtva de grîu», Dosoftei creează noțiunea de «Ierusalim sufletesc», așa cum se poate citi în «tîlcul» psalmului 51 (la Dosoftei 50): «Fiind războaie dese prin multe prilejiuri în zilele lui David, una pentru că era multe cetăț nedobîndite alta pentru sîngele lui Urie ce-au răscumpănat Dumnezeuul de pre casa lui David cu asupra, pentru-aceea poftia cîndva să să-ntoarcă svinția sa cu bine de pace: să să zidească Ierusalimul. Dat-au Dumnezeuul pace în zilele lui Solomon, hiiu-său, de-au zidit pregiur Ierusalim și au făcut și beserica cea mare. Cu aceasta au prorocestvuit de Ierusalimul ce suflesc, adecă svînta beserică a legii nouă, că în vremea Domnului Hristos au stătut lumea toată în pace, pînă ce ș-au întemeiat svinția-sa beserica cu ziduri nalte de svînt apostoli și proroci, și mucenici, și de toț svinții în toată lumea, că din vreme ce-au născut svinția pînă în patruzăci de ai după vosnesenie (Inălțare n.n.) au oprit războaiele (...) Iară pentru vițaii oltariului de-atunce, acum sînt mieluseii lui Dumnezeuul cei cuvîntăreț pregiur masa Domnului Hristos».

1. Nota noastră: smîntă — smînteală, abatere; «craii» din versul lui Dosoftei au devenit «magi» în cîntecele de stea care mai transformă «țara-i vestită / citu-i de tocmită» în «Betleem numită».

Ierusalimul sufletesc va corespunde credinței celei noi în care purificarea sufletului prin credință și fapte bune, prin pace și înțelegere, constituie prefigurări ale caracterului omenesc.

Acumularea nerațională de bogății este condamnată, în schimb bogăția sufletească, înzeștrărea cu fapte bune a «Ierusalimului sufletesc» este lăudată, nu numai potrivit versetelor psalmului respectiv (48), ci potrivit credinței poetului moldovean:

Că măiastrul încă moare,	Cît i-a-mpresura pămîntul,
Ca tot omul de supt soare	Ceea ce nu-ș fac pre lume
Și nebunul cu buiacul	De bunățăț s-aibă nume.
Vor pieri de pre tot veacul.	
S-averea de dinș rămîne	Ce folos este de cînste
De o iau rude streine.	Omului fără de minte,
Cît să vor scoate din casă,	Ce-s dă hirea omenească
Numele li să uitasă, —	Pre hirea dōbitocească ?
Li s-a uita și mormîntul,	

Dar tonurile pedagogice ale mitropolitului devin profund satirice în versurile:

Cela ce ai bogăție
Să nu stai în sămăție,
Nice s-aibi nădejde-n frate,
Sau în om la greutate.

Și mai vehement este în psalmul 49 :

Ești cu furii în soție
Cu curvarii în frăție.
Limba-ți este mincinoasă,
Și gura lăudăroasă.
Șezînd, grăiești rău de frate,
Ca să-l bagi în greutate,
Ce ți-i născut dintr-o maică ;
Și Dumnezeu cum să-ț tacă ?
Ț-pare-n mintea cea zlobivă (zlobiv = răutăcios, nebun).
Că ți-i Domnul depotrivă.

Același spirit satiric și dăscălesc îl cunoaștem încă de la primul psalm căruia el îi respectă imaginile dar îi conferă o anumită vervă cere-î face mai fluid, chiar memorabil :

Ferice de omul ce n-a mearge
În sfatul celor fără de leage
Și cu răii nu va sta-n cărare,
Nici a ședea-n scaun de pierzare ;
Ce voia lui va fi tot cu Domnul,
Și-n leagea lui ș-a petrece somnul.

Interferența moralei cu satira se produce în multe locuri, unde el își afirmă credința sa în Dumnezeu, credința propovăduită de «legea cea nouă» a creștinismului. Tocmai de aceea, psalmul 101 (din Biblie) nu mai pare învățătură și îndemn, ci o rugă personală pornită din profunzimea poetului creștin, o mărturisire a principiilor care-i conduc viața :

N-am suferit strîmbătate
Să văz nice de departe.
Ceia ce-s es din tocmeală
Î-am urît ca smînteală ;

Nu s-au dat cu mine-n viață
Cel cu inemă sămeață
Și cu cel fără credință
Nu mi-am făcut cunoștință.

Și l-am scosu-l cu ocară
Pre clevetnicul afară.
Cel cu căutătura mîndră
Nu l-am avutu-l în simbră ;

Nice au suferit în casă
Lacomul să-l pui la masă,
Ce-am căutat cu față lîmă
Cătră cel fără de vină
De l-am chematu-l cu mine în casă
Să-l văz cu mine la masă (...)

Urmărind filonul originalității, în tonuri și imagini, la creația poetică a lui Dosoftei mai trebuie menționat psalmul 102 (în *Psaltire* 101) cu notele sale elegiace, care au avut ecou larg în literatura populară. Într-adevăr sînt memorabile versuri ca :

De suspinuri și de jele
Mi-am lipitu-mi os de piele
De-atocma cu pelecănu
Prin pustiu petrec tot anul,
Și ca corbul cel de noapte
Îmi petrec zilele toate
Ca o vrabie rămasă
În substreașină de casă (...)

Îmi trec zilele ca fumul
Casele mi-s săci ca scrumul
Ca niște iarbă uscată
M-este inema săcată (...)
Am mîncat pîine de zgură
Și lacrimi în băutură.

(N.n.: «De-atocma cu pelecănu»: — ca și pelicanul).

Elegia lui Dosoftei a pătruns și ea în poezia populară. Așa se face că în *Anuarul Arhivei de folclor* (V—1939) găsim printre «*Versuri populare în manuscrise ardeleni vechi*» sub semnătura lui Ion Breazu astfel de versuri a căror origine, încă de la prima comparație este clară : «De suspinuri și de jele / S-au umplut oasele mele, / Și ca corbul cel de noapte / Îmi petrec zilele toate, / Ca o pasăre rămasă / Sub o streășină de casă, / Ca o biată turturea / Ce și-a pierdut soția». Ar mai fi de adăugat că aceste versuri nu constituie un caz izolat și că multe «bocete» din folclor au primit contribuția lui Dosoftei.

Mai rămîne ca o permanență în poezia lui și o avem în vedere și pe cea care nu poate primi în nici un fel calificativul de traducere, anume dorința de pace și frăție. Intervențiile sale personale, prin note explicative și versuri sînt numeroase, ca acest «moto» la psalmul 132 :

Cine-ș face zid de pace,
Turnuri de frăție
Duce viață fără greață
'Ntra sa bogăție.

Că-i mai bună depreună
Viața cea frățească,
Decît armă ce destramă
Oaste vitejească.

Și, în fine, revenind la noțiunea de «Ierusalim sufletesc», trebuie să notăm și *Apostroful* de la finalul *Psaltirii* atribuit de unii, chiar și de Dosoftei, lui Miron Costin, fără însă ca să existe unanimitate în această privință. S-ar putea ca Miron Costin să-l fi scris în limba polonă, ca și alte versuri, iar vîldica să-l fi tradus în românește și să-l fi inserat în *Psaltirea* lui. Totuși, indiferent care ar fi adevărul, Dosoftei rămîne credincios mărețelor sale idei :

Cine-i bogat de avere pre lume-n tot omul,
 De nu v-avea întru sine lăcuind pre Domnul
 Acela de avuție sață nu mai veade (...)
 Pentru-aceea tot omul să nu se lenească
 Pre Dumnezeu în suflet să-și agonisească.

★

Pină la Dosoftei, singurele versuri din limba română se puteau citi sub stema Moldovei sau Munteniei. Mitropolitul poet însă supune limba română unei probe supreme pentru acel timp, arătând că poate satisface exigențele unor virtuți poetice. Și această reușită încercare nu se petrece cu orice fel de poezie, ci localizând creator unul din monumentele de cultură ebraică, devenit în timp, bun al lumii întregi: «psalmii sub influența cărora s-au format toate societățile creștinești. Și noi trebuie să ținem seamă că sintem plăsmuiți sufletește supt influența Bibliei» — așa cum bine spune Nicolae Iorga, care după ce înlătură afirmația că Dosoftei ar fi imitat pe eruditul polonez Cochanowski sau că ar fi transpus în limbajul poeziei psalmii prin acesta, arată că mitropolitul de atunci al Moldovei «a prefăcut psalmii nu numai pe metru românesc și cu rime luate din poezia populară, dar introducând adeseori peste cuprinsul autentic al originalului o mulțime de elemente de observație, o mulțime de alte împrumuturi, care vin din însăși viața poporului românesc, și a ajuns astfel de foarte multe ori la lucruri de toată frumusețea, care foarte adeseori nici nu au nevoie de îndreptare pentru a plăcea și astăzi».

Ideea originalității lui Dosoftei, aplicată unei traduceri de mare îndrăzneală, cu timpul s-a împămîntenit și s-a clarificat. Nu mai departe decât în recenta *Istoria literaturii române* apărută sub coordonarea Zoei Dumitrescu Bușulenga, o reușită sinteză a domeniului, putem citi sub semnătura lui G. Mihăilă o justă apreciere ca: «Avînd analogii în alte literaturi (franceză, engleză, polonă etc.) transpunerea poetică a *Psalmilor*, bazată pe propria tălmăcire în proză (editată în 1680, în paralel cu textul slavon), este o operă profund originală, urmărind, «re-crearea» în românește a unuia din marile monumente ale poeziei universale antice», iar după ce amintește sistemul de imagini, inspirația din noțiunile românești, cu implicația versificației populare, precizează că Dosoftei a prefigurat «marea poezie a lui Budai Deleanu, Alecsandri, Eminescu și Arghezi».

Față numai de aceste câteva aprecieri, afirmația că «Tălmăcirea lui Dosoftei nu este chiar așa de liberă cum s-a crezut. Dimpotrivă el se ține foarte aproape de original, toată arta lui reducîndu-se în a-l exprima într-o altă cadență, în versuri» (Al. Piru) pare cel puțin o comparație formală cu originalul, ca să nu mai vorbim de nepătrunderea în elementele specifice autorului și în elementele românești care conferă originalitate poeziei sale. Orice s-ar spune, *Psaltirea* rămîne prima operă poetică din limba română și, lucru esențial, prima carte de poezie română este în același timp și o capodoperă; iar autorul este *primul poet român* pe care istoria literară îl așază în cultura noastră și ca *primul mare poet*. Istoricii literari George Ivașcu arată și definitivează locul lui Dosoftei în literatura noastră: «departe de a fi o simplă traducere în versuri a unei cărți poetice ebraice, după un model străin, *Psaltirea* în versuri se înfățișează ca operă de creație literară originală», iar cartea: în cauză «constituie și actul de naștere a poeziei culte românești vrednică de acest nume».

La *Psaltire* Dosoftei a lucrat timp de cinci ani, frămîntîndu-i versurile cu un aluat lingvistic neformat încă pentru o mare literatură. În 1673, în fine, lucrarea

apare la Iuiev în Polonia. Reaparițiile ei culminează însă cu ediția elegantă scoasă la Iași în 1974 de către Mitropolia Moldovei și Sucevei, ediție critică de N. A. Ursu, cu sprijinul și oblăduirea apropiată a P. F. Iustin Moisescu, pe atunci mitropolit al Moldovei și Sucevei, azi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Apărută într-un oraș de veche tradiție culturală, în carte ni se redau prin fotografiere toate paginile originalului, transcrierea cu litere latine, notele de respectuoasă și lăudabilă competență ale lui N. A. Ursu precum și o evocare prestigioasă a lui Dosoftei pe care o face cu spirit erudit Prea Fericitul Părinte Dr. Iustin Moisescu. În contextul comemorării lui Dosoftei în cadrul acțiunilor UNESCO, ediția de la Iași a constituit un dar neprețuit făcut de Biserica Ortodoxă culturii noastre actuale în care valorificarea tezaurului literar al trecutului constituie un punct de prim ordin. Nu putem trece peste legătura pe care, în prefața voluminoasei cărți, P. F. Părinte o face cu secolul XVII, secol al Renașterii românești și peste încadrarea lui Dosoftei nu numai în epocă, nu numai în activitatea bisericească, ci și în vremea acestuia, ca și în permanența românească: «Privită în lumina vieții poporului nostru în acele vremuri, introducerea limbii române în Biserică nu poate fi însă limitată la nevoi strict religioase. Ea face parte desigur din procesul general de renaștere națională, care spre sfârșitul secolului XVI și în secolul următor cuprinsese toate laturile vieții neamului nostru». În acel timp când se afirma latinitatea poporului nostru, după ce Mihai Viteazul dăduse formula viabilității prin unirea celor trei țări românești, tocmai atunci, «pe plan intelectual, peste granițele politice, limba vorbită de popor se impune ca limbă a culturii». Iar «traducerea cărților de cult și alcătuirea de scrieri religioase în limba română sînt integrate în acest proces general de afirmare a românilor ca neam independent și unitar; este o contribuție conștientă a Bisericii la renașterea națională a neamului nostru».

În acest sens sînt de amintit și celelalte lucrări ale lui Dosoftei care își au și ele însemnătatea lor, însemnătate care crește cu mult dacă ne gîndim la introducerea limbii române în biserică, în cancelarii și literatură.

★

Din cauza ruinării tipografiei ieșene, în același an al apariției *Psaltirii*, tipărește tot la Iuiev *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu*. Tipografia va fi refăcută cu «scule» aduse de la Moscova. *Dumnezeiasca liturghie* apare în 1679 și re apare în 1683. În 1681 îi iese de sub-teasc *Molitvenicul* care azi a rămas cu o importanță deosebită pentru filologi. Aci putem vedea cum el cultivă în limbă existența unui e deschis, caracteristic mai ales graiului bucovinean (ex.: cămeșe), precum și apetența autorului pentru derivarea unor cuvinte, după modele latine și slavone. De reținut mai este adăosul pe care îl face multor titluri, cum ar fi, în cazul de față, *Molitvenicul de-nfăles* prin care el vrea să dea de știre că este o carte de înțeles de către toți, adică tipărită în limba română. Adoptarea românei ca limbă literară și naționalizarea slujbei bisericești rezultă din convingerea pe care o exprimă într-o formă populară: «Grădină încuiată și fintină pecetluită de... ce folosu-i?». Căci continuarea tipăririi și slujirii în slavonă deveniseră desuete, cu un înțeles închis, «căriia o vedem în vremile noastre, că și acia puțină sîrbie ce o învăță de-nțelegia, încă s-au părăsit în țară». «Că în biserică — zice el — mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintia mea să grădescu, ca și pre alții să învăț, decît zeace mii de cuvinte într-altă limbă». Este mărturisirea nu numai a unui cap bisericesc, ci și a unui deschizător de drumuri, făcută atunci cînd se depuneau eforturi pentru menținerea slavonei și, mai ales, pentru adoptarea

ca limbă de cult și de cancelarie a limbii grecești. În 1683, tipărește Octoihul cu același scop declarat de a pune la îndemână clerului slujbele bisericești în limba română, înțeleasă de popor. Acestor lucrări li se adaugă *Psaltirea în versuri și Viețile sfinților*, două lucrări care se detașează din șirul tuturor prin valoarea lor literară. Este adevărat că și atunci când scrierile canonice i-au prilejuit o exprimare, el nu a întreprins să se releveze. Așa, de pildă, talentul poetic ne întâmpină nu numai în psalmi și în poezia religioasă. Nu trebuie trecut peste faptul că Dosoftei este autorul primei poezii patriotice din literatura noastră cultă.

Sînt cunoscute «stihurile la luminatul herb al Țării Moldovei» pe care le așază la începutul fiecărei cărți de a lui, sub stema țării :

Capul cel de buor, de fiară vestită,
Semnează putere țării nesmintită !
Pre citu-i de mare fiara și buiacă,
Coarnele-n pășune la pămînt își pleacă.
De pre chip să vede buorul ce-i place,
C-ar vrea toată vremea să stea țara-n pace.

Nu sînt singurele versuri în care poetul moldovean își afirmă nădejdea sa în pace. La stema care deschide cartea sa cu «petrecerea svinților», versurilor de mai sus el adaugă încă patru, ca omagiu lui Duca-vodă :

Domnul Duca Vodă de la Hristos are
Agiutori pre stemă și ferință tare
Cinstită cruce, și-n ceas de năvală
A lui Hristos maică i-i de sprijineală.

Dar, în timpul exilului din Polonia, el reia «stihurile la cinstitul herb», fără aceste patru, adaugă însă altele și realizează un poem de 26 versuri :

C-atunci toată vita poate di să-ngrășe,
Fără zăhăjală, într-a țării pașe. (pașe = pace — n.n.)
Dară uni date are și ea toane,
Di-s calcă vrășmașii și-i vîntură-n coarne
Pentru-acăea-ș poartă cunună de aur
Într-a sale coarne, în celi de taur
Stau împrejur dînsă tri planite-n hoarbă, (hoarbă = sfat — n.n.)
Soarele, și Luna, și Venus, podoabă.
Din ce să-nsămnează țara că rodește
În tot felul de hrană, de le prisosește.
Și pre vremi di paci, oamenii zburdează
Într-agonisită, că pot di-ș lucrează.
Vinul și cu grîul, și cu di tot vîptul, (vîpt = hrană — n.n.)
Cu cirezi și turme copără pămîntul.
Dară miere dulce ! Cini poati spuni,
Ce-au miluit Domnul din ceri, că tot bun e !
Cine poate scrie toate de-amănuntul !
Și-imbogăsăse lesne, fără de zăbavă,
Creștinii Moldovii, dînd Domnului slavă.

Preocuparea pentru forma cea mai frumoasă ce trebuie dată stihurilor, reluarea unor versuri în variante diferite se constată de multe ori pe parcursul activi-

tăji sale de gravor al cuvintelor. Psalmul 22, de exemplu, are două variante. Iată doar începutul primei variante, anume cea tipărită în *Psaltire* :

Dumnezeu mă paște și n-am lipsă,
La loc de otavă ce-mi întinsă.
Sălașul pre ape de repaos,
Și cu hrană suflet mi-au adaos
Și-n cărări drepte mi-i povață,
Cu svîntul său nume de mă-nvață.
Că de-aș merge și-n umbră de moarte,
Teamă n-am de rău, că tu mi-i scoate (...)

Acest psalm care este de fapt o mărturisire a încrederii în sprijinul lui Dumnezeu, s-a bucurat de o atenție specială din partea lui Dosoftei, a fost pentru el ca o obsesie. Ea biblioteca Academiei se află în manuscris o altă variantă ce trece peste cel de al doilea vers («La loc de otavă ce-mi întinsă») cu o notă arhaică mai păcurărească, servind cu un ton mai apropiat de cele autohtone ideea că Dumnezeu este mare păstor de suflete, versurile din manuscris ni se par mai clare, luminoase, și cizelate, ceea ce îi dă o cursivitate pe care poetul a urmărit-o în toate versurile sale :

Domnul mă va paște și nu voi ști lipsă,
La loc de verdeață mi-i cale deschisă.
Și mi-au datu-mi Domnul apă de odihnă,
Și sălaș mi-au datu-mi în casă senină,
Fără de scumpete, ca să mă hrănească
Și spre bun răpaos sufletul să-mi crească
Spre cărări drepte îmi este povață
Cu svîntul său nume Domnul mă-nvață
Și de voi merge în umbră de moarte,
De rău nu m-oi teme, că tu mă vei scoate.

Dar revenind la poezia de inspirație laică, trebuie să mai subliniem că în 1681 și 1683, la începutul *Molitvenicului* și *Parimiilor* se află un fel de cronică în versuri în care găsim înșirați domnii Moldovei de la Dragoș pînă la contemporanul și prietenul său Duca. El afirmă originea noastră latină, după care spune despre Dragoș descălecătorul care «a adus (...) rumânească limbă» că «se trage de pe singe rudă împărătească», iar despre Ștefan cel Mare :

Prin ținuturi, prin toate să văd a lui siamne :
Mănăstiri și bisericici ce-au faptu fără liane,

Dosoftei a fost prietenul lui Miron Costin cu care se găsește pe coordonatele multor preocupări literare și istorice îndeosebi. Adnotările făcute de el pe un cronograf de al lui Cigala arată simpatiile sale pentru istorie, față de care influența lui Miron nu este străină desigur.

Admirația și respectul contemporanilor nu duc însă la acoperirea unor stingăcii în versificație. El rimează *Domnul* cu *omul*, în schimb *somnul* cu *omul*, iar de acest ultim cuvînt, ca rimă, s-ar zice că abuzează. Unii ajung să i le reproșeze ca supărătoare nereușite, alții, mai indulgenți, găsesc doar că ar fi «naivități». Adevărul e că nu merită nici unul din aceste atribute, pentru că Dosoftei dă dovadă de o maturitate scriitoricească surprinzătoare. Exemple ca cele de mai sus nu sînt decît izolate stingăcii ce trebuie puse pe seama greutăților începuturilor și pe insuficiența vocabularului românesc de atunci, mai mult decît pe seama meșteșugului lui Dosoftei. Să

nu uităm că nici chiar poeții români din secolul următor nu au atins frumusețile versificației lui Dosoftei. Chiar am putea să ne îngrozim de sonorile urite ale unor grecisme respinse imediat de vorbirea românească, în timp ce versul când săltăreț, când elegiac al lui Dosoftei aduce cititorului mîngîieri și miresme de «otavă». Arghezi are versuri cărora dacă li se dă o reformulare în proză, oricît de cizelată ar fi încercarea, se vede că au ceva lipsă și că imaginile respective nu pot fi exprimate decît în versuri. Chiar în versuri, vrînd să le dai o altă variantă, se întîmplă ca tot la cea argeziană să ajungi. Se poate spune că poetul a exprimat prin ele unicitatea metaforică și sintactică. Un fenomen similar îl prezintă versurile lui Dosoftei. În acest sens este de citat strădania lui Elzius Cupcea, un transilvănean stabilit la București, care în 1843 a căutat să «modernizeze» psalmii lui Dosoftei. Încercarea n-a avut succes și azi nu mai este citată decît tot în sensul în care o facem și noi acum, adică de a sublinia faptul că psalmii în versuri s-au bucurat din partea literaturii noastre, din partea lui Dosoftei, de rezonanțe unice ale unei limbi vechi, tocită de înțelesuri, la ecourile cărora ne oprim și azi ca să le ascultăm taîna.

Chiar și Dimitrie Cantemir, vrînd să afirme răsplata pentru faptele bune și neiertarea față de cele rele, dă tot peste formularea lui Dosoftei. «Fi-va truda ne-ncetată Că la iad nu va fi plată» zice Dosoftei, pentru ca apoi Cantemir să scrie: «Fi-va munca ne-ncetată / Căci la iad nu va fi plată / Pentru tine ce vei zice / Oame drepte tot ferice».

Ca stilist trebuie să semnalăm propensiunea sa pentru derivarea cuvintelor, dar mai ales pentru imagini literare, pentru metafore care dau noblețe și prosepetime scrisului său. Vom exemplifica printr-o expresie care constituie o imagine inedită față de textul biblic și pe care o subliniază și N. Cartoian în *Istoria literaturii vechi: fățare* pentru arie sau *suprafață de pămînt*. Păcătoșii vor fi spulberați ca pleava, «cum se duce spravul», contrariu celor vrednici de a sta la loc de cinste în lume, celor folositori cum e grîul: «și cu grîul nu-ți cădea-n fățare». Moldovenismele lui dau o anumită savoare textului biblic atunci cînd se vorbește despre *ocine, descălecatul moșiei, bucine de corn de bour, caftan, cămeșe, noroade, gloate etc.* Dintr-un simplu cuvînt cum este *rod* el realizează o noțiune largă cu elemente atît de diferite, dar unite printr-o singură trăsătură definitorie. Rodul copacilor el îl trece în sfera anatomiei, invocînd «rodul pintecului», în universul familiei socotește copilul drept un rod, și, în fine, în societate extinde înțelesul expresiei spre neamuri sau popoare, ca rod al vieții pămîntești. În grija lui de a înzestra cuvîntul numai cu înțelesul care trebuie în contextul dat, dar și de a avea întreg sensul, deci fără plusuri și fără minusuri de noime, el recurge la practica stilistică a comparației. Comparația lui are nu numai o funcție metaforică, ci, de multe ori, și una alegorică. Astfel, un marginal al lui la psalmul 121, scris din imboldul de a localiza un verset în sensul aplicării lui la «credința cea nouă» spune: «cum și-au născut Adam singură pre Eva din coastă, așe și Domnul Hristos din svînta sa coastă», vrînd să spună că Biserica creștină este ruptă din Coasta lui Iisus. Cum s-ar fi putut exprima acest lucru mai frumos, mai literar și mai adevărat?

Dosoftei, începînd un drum în poezia noastră cultă, a imprimat o prestanță care va fi continuată de piscuri literare numite Ion Budai Deleanu, Alecsandri, Eminescu, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Lucian Blaga. Că Dosoftei n-a fost numai un poet religios, o atestă, pe lîngă versurile sale de inspirație patriotică sau istorică, sem-

nalate mai sus, și fragmentul — descoperit nu de mult — din traducerea tragediei cretanului George Chortatsis, Erofili. Prologul înfățișează un personaj care simbolizează moartea, filozofînd pe tema petrecerii prin viață a gloriei oamenilor, cetăților și imperiilor :

Toți sînt di coasa mé tăeți, de mine sîn stricate
Cetăți, orașe, împărății și-n țărnă sînt uitate.

Psalmii în versuri au pus pe planul doi al creației artistice (dar nu și în strădania cizelării formării și cizelării unei limbi literare românești care să suplinească slavona devenită necunoscută și să stăvilească ambițiile celor ce militau pentru oficializarea limbii grecești în cancelarii și biserici), *Sinaxarele* sau *Proloagele tuturor sfinților*, adică o antologie vastă (organizată în patru volume) din care au fost publicate trei tomuri, în 1682, 1683 și 1686. Furtunile devastatoare ale istoriei l-au împiedicat să termine opera. *Viața și petrecerea svinților*, cum este mai cunoscută lucrarea în literatura noastră veche, ar putea fi taxată drept traducere sau compilație, dar ea este de fapt o recompunere a vieții sfinților martiri ai începutului creștinismului, avînd ca bază multele variante existente în limba slavonă, greacă, sîrbă etc. Din punct de vedere religios, lucrarea ar părea că vrea să fixeze ermîniile înfățișării sfinților în pictura bisericească și în predicile privind viața acestora. Din punct de vedere literar aspectele lucrării sînt mult mai complexe. Pentru variantele sale el apelează la foarte multe surse: *Sinaxarele* lui Maximos Margunios (Veneția, 1607), cronografele lui Dorotei al Nonenbaziei (Veneția, 1631), cronografele lui Matei Cigala (Veneția, 1637), *Noul paradis*, de Agapie Landos (Veneția, 1664), numeroase texte medio-bulgare, evangheliile apocrife (pentru viața Mîntuitorului și apostolilor), legende hagiografice, folclorul european, folclorul românesc (în special pentru viața sfințului Ioan cel Nou), la povestirile istorice, la legende biblice, la cronicile bizantine și la mistică neoplatonică. Scopul relatărilor era să arate puterea de sacrificiu și, devotamentul, ceea ce duce la supremația virtuților morale chiar și în fața prigoanelor și chinurilor imaginabile. Sau a rigorilor ascetismului consimțit prin convingere, după ce împăratul Constantin dă libertate cultului creștin. Iar pentru expunerea unor vieți atît de bogate în evenimente, mitropolitul-scriitor adoptă stilul românesc al basmelor și cărților populare, singurul care se poate adapta unor relatări unde se întîlnesc elemente de evocare romantică, de realism, de istorie religioasă, politică și socială, de filozofie, de portretistică și de miraculos. În *Cazania* lui Varlaam și în *Viețile sfinților* toate aceste elemente iau o formă literară viabilă în veacuri. Din speciile prozei scurte, povestirea este specifică tradițiilor românești, iar o emanație de circulație balcanică, postbizantină, îi dă o notă de fantastic, menținută și azi în proza noastră. În acest sens, creația lui Gala Galaction, din care *Moara lui Călițar* are valențele unei capodopere, ocupă un loc asupra căruia ne vom mai apleca. Tot atît de adevărat este însă că penetrația fantasticului balcanic s-a făcut simțită nu numai în literatura cultă, ci și în folclor. *Balaurul cu șapte capete*, *Iovan Iorgovan* și numeroase motive din literatura orală s-au conturat sub influența legendelor hagiografice. Privite sub acest aspect, povestirile de natură religioasă, ale lui Dosoitei și Varlaam, cele de inspirație istorică, așa cum sînt multe relatări cronicărești din Grigore Ureche, Dumitru Radu

Popescu și Miron Costin, dar mai ales micile bijuterii literare din *O samă de cuvinte* ale lui Ion Neculce, toate capătă un interes deosebit pentru istoria noastră literară ca și pentru cei ce întreprind un studiu asupra sorgintei povestiri ca specie beletristică românească. Desigur că problema nu este limitată de coordonatele redată succint aici, ea însă depășește spațiul studiului nostru. Dar capitolul acesta rămâne deschis pentru viitor. Până atunci, rămânem la enunțul că plasarea *Proloagelor svinților*, pe un plan secund în creația lui Dosoftei este cel puțin nedreaptă și hazardată.

Ar fi fost prea frumos ca acest părinte al Bisericii moldovene care este și părinte al poeziei culte românești, ca această figură luminoasă a renașterii spiritualității noastre să fi avut o soartă potrivită cu meritele sale! Separat de datele biografice, înscrise în toate istoriile literare românești și în toate monografiile, ce i-au fost consacrate, merită să reținem evenimentele ce l-au atașat de istoria culturală și politică a țării, de participarea lui la imperativele contemporaneității sale și la ideile epocii. Născut în 1624, dintr-o familie pe care majoritatea biografilor o consideră de origine macedo-română, a studiat la școala «Frăției ortodoxe» de la Lwow. Însușirea limbii poloneze (se pare că și ucraineană) și a limbilor clasice l-a ajutat ca din 1649, când se călugărește, la vârsta de 25 ani, să-și însușească o cultură filozofică, teologică și literară ce îi va forma personalitatea în vederea marilor sale inițiative. La 34 ani este episcop de Huși; după un an (1659) este episcop de Roman, iar din 1671, odată cu a doua domnie a lui Duca-vodă este mitropolit al Moldovei. Ocupând acest scaun, ar fi vrut să reinvie climatul artistic și cultural din timpul lui Vasile Lupu și Varlaam. Din păcate, Duca era departe de ideile lui Vasile Lupu, dar Dosoftei a reușit totuși să realizeze puncte capitale pentru cultura românească, pentru cultivarea și oficializarea limbii române în biserică și cancelarii. Amestecându-se în politica lui Petriceu-vodă (pro-poloneză), la răsturnarea acestuia de către Dumitrașcu-vodă, îl urmează pe domnitor în exil. Revenind în țară, pentru că își dădea seama că locul lui era în capul turmei ce i-a fost dată spre păstorire, este închis la mănăstirea Sf. Sava din Iași (1675), dar după puțin timp capătă încrederea domnitorului și este reînstatat în scaunul mitropoliei. În acest timp el lucrase Psaltirea în versuri, tipărită la Uniew în 1673, deoarece tipografia lui Varlaam era aproape distrusă. Cu ajutor rusesc și cu intervenția spătarului Milescu, el reușește să refacă tipografia, iar următoarele cărți apar de sub teascurile acesteia. Miron Costin îi va fi un prieten și colaborator. Activitatea celor două personalități este împletită în vederea începerii unei literaturi autohtone. Gh. Duca revine la domnie pentru a treia oară, iar acesta are misiunea să împace pe turci cu rușii, iar Dosoftei îl ajută. Personalitatea sa se bucură de multă prețuire la Moscova. Dar, ținându-se departe de politică, se dedică literaturii și treburilor bisericești. Duca iar cade și odată cu el Dosoftei este luat de regele Sobiełki în Polonia. Versiunea că ar fi fost luat pentru a i se salva viața nu prea este credibilă. Un călugăr care-l însoțea îi scria hatmanului Mazepa:.

«A venit milostivirea-sa regele polon cu oaste în Țara Românească, în cetatea Iașilor și a luat moaștele sf. Marelui Mucenic Ioan din Suceava și cu preasfințitul Dosoftei din Suceava, și ne-au dus din Iași în Polonia; și ne-au dat să trăim noi în cetatea aceea opt ani la porunca milostivirii sale. Și a trăit părintele mitropolit, de fericită memorie în mare lipsă și necaz și nu a avut unde să se miște».

Poate versurile meșteșugite de el în *Psaltire* i-au fost singura mângiere în pribegia care-i sporea dorul de țară :

Acolo șezum și plînsăm,
La voroavă de ne strînsăm.
Și cu înemă amară,
Prin Sion și pentru țară,
Aducîndu-ne aminte,
Plîngeam cu lacrimi hierbinte.

La 16 decembrie 1693, părăsește lumea aceasta și sufletul lui Dosoftei, lăsînd ne-terminată o serie de lucrări.

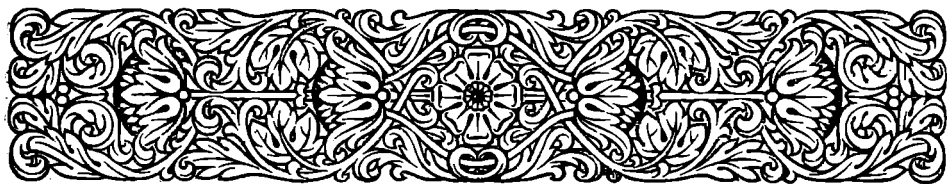
Așa a trăit, a păstorit și a creat Dosoftei, marele mitropolit făuritor de limbă și cultură românească.

ION DIANU

BIBLIOGRAFIE :

Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ediție critică de N. A. Ursu, cu un cuvînt introductiv de I. P. S. Iustin Moiescu, arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Sucevei (Iași, 1974); D. Pușchilă, *Molitvenicul lui Dosoftei*, în *Analele Academiei Române* XXXVI (1913); N. Iorga, *Istoria literaturii românești — introducere sintetică* (București, 1977); N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi* (București, 1980); Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*; G. Mihăilă, capitolul III din *Istoria literaturii române — studii* (București, 1979); M. Gaster, *Chrestomație Română* (București, 1891); Ion Bianu și Nerva Hodaș, *Bibliografia românească veche* (București, 1903).

D O C U M E N T A R E

CATEDRALA PATRIARHIEI DIN BUCUREȘTI

Catedrala actuală a Patriarhiei Române de la București, cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena, a fost construită între anii 1656—1658, de către Voievodul Țării Românești Constantin Șerban Basarab (1654—1658), și a fost zugrăvită în anii 1664—1666, în timpul Voievodului Radu Leon (1664—1669) și al Mitropolitului Ștefan (1648—1653 ; 1655—1668).

Intrucât în acest timp scaunul mitropolitan al Țării Românești își avea reședința la Tîrgoviște, o catedrală și un palat mitropolitan nu existau la București, iar pe dealul numit pe atunci al «podgorenilor», așezat acum în inima orașului, nu se afla decât un mic schit de lemn ridicat de «Oprea Iuzbașa».

Această frumoasă colină a fost aleasă de domnul Constantin Șerban Voievod, împreună cu Doamna Bălașa, soția sa, pentru a zidi biserica ce mai tirziu avea să ajungă cea mai frumoasă și împodobită așezare din tot orașul.

Inițial servind drept așezare minăstirească, la 8 iunie 1668 devine sediul mitropolitan al Țării la București, iar din anul 1925 pînă în prezent Catedrala Patriarhiei Române.

Fondatorul bisericii a fost Constantin Șerban Voievod, fiul lui Radu Vodă Șerban, ce se socotea a fi nepot al lui Neagoe Basarab, ctitorul Mănăstirii Curtea de Argeș.

Timpu! scurtei sale domnii este însemnat prin două fapte vrednice de amintit: răscoala seimenilor și zidirea mănăstirii. Voievodul vrînd să desființeze ordinul lefe-giilor la îndemnul boierilor, spre satisfacerea nevoilor de brațe de muncă și de a mări dările în folosul domniei, seimenii se răscoală în masă și numai cu ajutorul oștilor ardeleno și moldovenești chemate special a putut fi înăbușită răscoala.

Singurul lucru rămas ce mai amintea de acea răscoală era crucea lui Papa Brîncoveanu ce se afla în capătul aleii dinspre piața Unirii, adică locul unde în 1655 a fost ucis fiul vornicului Preda din Brîncoveni, tatăl lui Constantin Brîncoveanu.

În acel loc a fost la început o cruce de lemn, iar cea din piatră fusese ridicată de către fiul cel mai mare al lui Constantin Brîncoveanu în 1713, fiind mai întii prinsă în unul din zidurile Vechii Curți a familiei Brîncoveanu, iar după sistematizarea din anii 1970, a fost înlăturată definitiv.

În anul 1656 a început construirea bisericii de către Domnul Constantin Șerban, numind ca ispravnici ai clădirii pe Logofătul Radu și Gheorghe Sufariu din Tîrgoviște. Lucrările au mers încet din cauza cheltuielilor mari față de proporțiile proiect-

tului pentru a se ridica o minăstire măreață și strălucită, biserica fiind cu patru turle și pronaosul supralărgit, iar acoperământul din plumb. Toate lucrările și în mare parte chiliile care o înconjurau au fost ridicate în timpul domniei lui Constantin Șerban și Radu Leon (1664—1669). Cu astfel de funcțiuni această așezare bisericească avea să ajungă obiectul unei atenții deosebite. Voievozii și mitropoliiții au înzestrat-o cu diferite construcții și odoare de mare preț.

Patriarhul Macarie al Antiohiei împreună cu diaconul Paul de Alep, fiind în trecere prin țările române în 1657, în luna septembrie a vizitat și ctitoria Voievodului Constantin Șerban, începută cu un an mai înainte. Paul de Alep scria atunci despre biserică: «Mersem la marginea orașului pe un deal înalt ce domnește cu vederea orașul dimprejur. Acolo, actualul Domn era ocupat cu clădirea unei mari minăstiri, cu o biserică măreață și strălucită, semănând pe dinăuntru cu cea de la Argeș, numai că aceasta este de cărămidă și în tindă are 12 stâlpi de piatră, fiecare dintr-o bucată rotundă, ca să alcătuiască numărul celor 12 apostoli. Pe deasupra are patru mari turle și în față un pridvor. E acoperită cu plumb de o greutate ce se zice că trece de 40.000 de oca».

Voievodul Constantin Șerban nu a putut să termine măreața lucrare începută, deoarece în 1658 a fost mazilit de turci, iar biserica a rămas «neîngrijită și goală pe dinăuntru», spune tot Paul de Alep. Odată cu schimbarea domnului și noua ctitorie a avut de suferit; domnul a poruncit să se dea foc la curtea domnească, bisericilor și minăstirilor din oraș. Urmașul lui Constantin Șerban, Mihnea al III-lea, a continuat lucrările de zidărie și o sfințește, slujba fiind oficiată de Patriarhul Macarie al Antiohiei, care se mai afla în București, în luna mai 1658. Dar și Mihnea a fost înlăturat de la domnie, iar cu privire la continuarea lucrărilor de construcție și împodobire a bisericii nu s-a păstrat nici o însemnare între 1659—1664. Venind domn Radu Leon, în 1664, și cu sprijinul Mitropolitului Ștefan, s-a îngrijit de terminarea lucrărilor începute în biserică. Fiind nezugrăvită, Radu Leon o pictează în 1665 împreună cu Mitropolitul Teodosie, urmașul lui Ștefan, terminând lucrările de la biserică și tot el mută scaunul mitropolitan de la Tîrgoviște la București, în 1668. Biserica, palatul stăreției și chiliile de jur împrejur aveau aspect de cetate înconjurată de ziduri înalte de 7—10 m., întărite cu puternice contraforturi. Întregul complex arhitectural de pe dealul Mitropoliei a reprezentat unul dintre cele mai de seamă monumente din capitală, iar în jurul lui, treptat s-a construit unul din cele mai active focare religioase, culturale și politice ale Țării Românești.

Spre sfârșitul secolului XVII, a luat ființă, în cadrul Mitropoliei, o tipografie, unde în 1688, s-a tipărit Biblia lui Șerban Cantacuzino, operă de încontestabilă valoare pentru formarea limbii române moderne și alte multe cărți de valoare.

În legătură cu construirea acestei biserici nu s-a păstrat nici o inscripție, alit din timpul lui Constantin Șerban, căci el fiind mazilit de turci nu terminase încă lucrările, și nici din timpul lui Radu Leon, care pe bună dreptate trebuie socotit ca al doilea ctitor al acestui lăcaș.

Catedrala, în decursul timpului a suferit unele modificări datorită incendiilor, cutremurilor și mai ales zelului de a o reînnoi. Cu toate acestea, monumentele de pe dealul Patriarhiei își păstrează caracterul lor original.

Demne de amintit sînt restaurările făcute în 1799 și 1834, ultima în timpul mitropolitului Grigore Dascălul, care văzînd-o învechită, a început renovarea ei, care a adus după sine cele mai multe și grave transformări și anume: s-a stricat cornișa veche dințată, fiind înlocuită cu una neoclasică, s-a desfăcut pardoseala, s-a modificat

acoperișul și învelitoarea, s-au lărgit ferestrele, dându-le noi ancadrame de piatră, s-au infundat cu geamlîc arcadele pridvorului adăugîndu-se acestuia trei pridvorașe mici.

În interior s-a înlocuit tîmpla și pictura a fost refăcută de Nicolae Polcovnicul. Peste cîțiva ani s-au făcut noi modificări în interior: s-a înlăturat tîmpanul cu arcade și cei doi stîlpi care despărțeau naosul de pronaos. În anul 1925, cînd Mitropolia a fost ridicată la rangul de Patriarhie, a fost luată hotărîrea de a se construi o nouă catedrală, dar Patriarhul Miron Cristea a reconstruit numai palatul mitropolitan. Cu această ocazie au fost dărîmate și chiliile ce mai rămăseseră în jurul actualei catedrale.

În anii 1935—1939, biserica a fost din nou restaurată de Comisiă Monumentelor Istorice, cînd s-a înlăturat geamlîcul pridvorului și cele trei pridvorașe. În anii 1960—1961 i s-a făcut o nouă restaurare, cînd s-a coborît cornișa pridvorului dîndu-i-se forma veche, s-a refăcut tencuiala ornamentelor decorate cu butoni de ceramică smălțuită, căutîndu-se să i se dea forma ei originală.

A fost refăcută și pictura în întregime cu excepția icoanei hramului Sfinții Împărați Constantin și Elena din pridvor, care se păstrează de la prima pictură, din tîmpul lui Radu Leon, în 1665. Ultima dată pictura a fost refăcută de pictorul Belizarie în anii 1935—1939.

Catedrala este unul dintre monumentele cele mai reprezentative ale arhitecturii sec. XVII din Țara Românească, secol ce reprezintă perioada de tranziție dintre cele două epoci de înflorire ale artei românești, adică epoca lui Matei Basarab și Constantin Brîncoveanu.

În ce privește planul de asemănare cu cel al Mînăstirii de la Curtea de Argeș, ctitorie a lui Neagoe Basarab, cu naosul în formă de treflă, iar pronaosul supralărgit, catedrala de la București, prezintă totuși deosebiri însemnate, referitoare la numărul coloanelor din pronaos, al turlor și chiar ca dimensiuni fiind mai mare. Biserica este precedată de un pridvor deschis cu arcade pe stîlpi din zidărie, aceasta constituind un element nou față de cea de la Curtea de Argeș, modelul său fiind o reluare a unui element aparținînd secolului precedent. Pridvorul amintește, ca proporție, de cel al bisericii Domnești din 1583 a lui Petru Cercel, din Tîrgoviște, cu deosebirea că arcadele sînt mai scurte și mai larg deschise. Se remarcă un frumos sistem de boltire cu calote sferice pe pandantivi, exprimate în exterior, sus, sub forma a trei cupole.

Plastica fațadelor este alcătuită din arcaturi cu ciubuce, avînd secțiune semicirculară dispuse pe două registre, despărțite de un brîu median și punctate cu butoni ceramici monocroni. Brîul ce desparte cele două registre este format dintr-un fascicul de trei ciubuce răsucite din loc în loc, fiind de proveniență moldovenească, prins între două rînduri de zimți de cărămidă, specific arhitecturii munteneste.

Turile se prezintă ceva mai deosebit, avînd fețe poligonale, prevăzute cu ferestre largi, fiind ornamentate cu cîte trei șiruri de firide retrase succesiv și terminate în arcuri de cerc. Cornișele lor, cu trei rînduri de cărămizi, dispuse zimțat, urmăresc arcurile firidelor, iar acoperișul capătă astfel o linie frumoasă ce dă o înfățișare turlor mai elegantă, rar întîlnită la noi, frecvent întîlnită la bisericile de la Muntele Athos.

În pronaos se află stîlpii de piatră dispuși în careu cu largi caneluri și capiteluri care susțin turla mare a acestei încăperi. În urma modificării din secolul trecut constînd în desființarea tîmpanului pe 3 arcade susținute de doi stîlpi ce despărțeau naosul de pronaos, s-a realizat astfel unificarea celor două încăperi. De semnalat este

sistemul de boltire la absida altarului care este alcătuit dintr-o cupolă pe pandantivi ce se sprijină pe patru arce înscrise în calota absidei, cupolă pe care se modelează în exterior învelitoarea. Sistemul este rar întâlnit în arhitectura Țării Românești, observat doar la bisericile din Dudești și Doamnei din București.

În catedrală au existat foarte multe pietre funerare, dar au fost scoase cu ocazia renovărilor făcute, rămânând în partea sudică a pronaosului lespezile ce acoperă mormintele primilor patriarhi ai României, Miron Cristea, mort în 1937 și Nicodim Munteanu, decedat în 1943. Chenarul de pa marginea pietrei patriarhului Miron este sculptat cu motive florale, inspirate din sculpturile în piatră din epoca lui Brîncoveanu, iar chenarul pietrei patriarhului Nicodim este luat din motive vegetale de origine moldovenească, asemănându-se cu cele de pe piatra de mormint a lui Ștefan cel Mare. Într-o firidă din fața celor două pietre funerare se află săpat în piatră poemelnicul tuturor mitropoliților Ungro-Vlahiei, ce s-au succedat de la 1359 pînă în prezent.

Paralel cu această firidă, în partea de nord a pronaosului, pe un catafalc ornamentat cu picturi și candelے somptuoase, se păstrează cu multă venerație moaștele Cuviosului Dimitrie Basarabov, proeminentă figură a monahismului ortodox din părțile balcanice populate de români, la care credincioșii din capitală și de pe alte meleaguri ale patriei noastre aleargă cu evlavie, cerîndu-i ajutorul în propășirea vieții lor religioase și socotindu-l ca pe un mare ocrotitor în necazuri și rugător către Domnul în năzuințele lor bune.

Palatul, fosta stăreție a mînăstirii lui Constantin Șerban din 1658, s-a dezvoltat treptat, suferind și transformări de cînd a ajuns reședință mitropolitană, de pe timpul lui Radu Leon și mitropolitului Teodosie, fiind în mare parte reconstituit. Singura încăpere care a rămas nemodificată din prima epocă este pivnița. La parter, palatul cuprinde un vestibul larg, o mare sală de recepție, un paraclis și două foisoare. Foișorul fațadei dintre răsărit, clădit odată cu stăreția, se remarcă prin șase arcade încoladă pe coloane de piatră și prin boltirea în calotă sferică pe trompe de colț, care mai păstrează și urme din vechea zugrăveală. Foișorul al doilea, alipit în partea de sud a paraclisului, a fost adăugat în secolul al XVIII-lea.

În interiorul palatului se află somptuoasa sală a Sfintului Sinod, în care se țin ședințele festive, marea bibliotecă sinodală, Cabinetul Prea Fericitului Părinte Patriarh, și alte dependințe rezervate membrilor Sfintului Sinod și oficialităților.

Palatul patriarhal este bogat ornamentat, cu scene picturale din istoria Bisericii Ortodoxe Române, figuri de mitropoliți celebri și numeroase tablouri, sculpturi în lemn reprezentînd preocupări spirituale și îndeletniciri practice din viața monahismului ortodox român.

Paraclisul — în care se intră printr-o ușă în două canate de lemn sculptat și chenar cioplit în piatră este giuvaerul patriarhiei. Ctitorul este Nicolae Mavrocordat și a fost construit în anul 1723, pe timpul mitropolitului Daniil, al cărui chip se află zugrăvit în stînga intrării în paraclis. Paraclisul se remarcă prin valoarea picturii bine conservată, frumusețea compoziției decorative și meșteșugul cu care este lucrată timpla din lemn ajurat și poleit. Iconostasul este unul din exemplarele cele mai reprezentative ale sculpturii în lemn din Țara Românească, caracteristică epocii post-brîncovenești, înfățișîndu-se un mănunchi de ramuri care crește din trupul lui Ieseu, deasupra ușilor împărătești, și se dezvoltă alcătuiind o împletitură de vreji înflorite în care sînt cuprinse prețioasele icoane. Turla a fost dărîmată cu ocazia unui cutremur și refăcută în anul 1961; ea se armonizează perfect cu cea veche, de asemeni și pic-

tura ei dinăuntru. Decorația fațadelor este despărțită în două registre, pe panouri dreptunghiulare în cel inferior și în formă de arcaturi în cel superior, adăugându-se și bogatul decor de ornamente florale.

Turnul clopotniței a fost construit de domnul Constanfin Brincoveanu, cum se arată și în pisanie: «Această clopotniță iaste zidită și ridicată de luminatul și blagocestivul Domn Io Constantin Brincoveanu Basarab, la anul de la nașterea Spășitorului H(risto)s, 1968, m-ța Septe(m)vrie 24 de zile, cînd și al nouălea an al oblăduirii sale era». Doar în urma unui cutremur, partea superioară a clopotniței s-a dărîmat și în anul 1959 a fost refăcută sub păstoria patriarhului Justinian. În clopotnița refăcută se află toate clopotnițele Patriarhiei, între care și clopotul mare ce a fost turnat din metalul altor două clopote, unul, dintre ele fiind din timpul mitropolitului Teodosie și din bronzul unor tunuri turcești.

La sud de biserică se află mărețul palat al Marii Adunări Naționale ce se întinde pe o suprafață de 7.000 mp., cu ordonanța sa ionică de pilaștri și coloane de piatră, construit în anul 1907, pe locul unde se aflau încăperile Divanului țării. Pe placa comemorativă se arată că masele populare adunate în grădinile din jurul Mitropoliei au luat parte la actul Unirii Principatelor, la 24 ianuarie 1859, și tot aici au luat parte la desfășurarea evenimentelor din 1862, cînd orașul București a fost declarat capitala Statului Național, evenimente de mare însemnătate politică, care au dus la construirea monumentalului palat, pe locul fostelor săli ale Divanului țării.

Înspre nord-est alături de absida altarului bisericii se află o piatră înaltă, ca un stîlp, pe care este următoarea incricție: «Răposat-au în Domnul Prea Sfințitul Mitropolit Chir Teodosie la anul 7216 (1708), la 27 zile la al 87 (și jumătate) de ani ai vieții sale, în zilele prea luminatului Domn Io Constantin Basarab Voievod, păstorînd turma lui H(risto)s ani 39 și 9 luni și s-au îngropat aici: 1708». Iar mai jos se găsește inscripția: «Răposat-au în Domnul Prea Sfințitul Mitropolit Chiru Ștefan; sept. 23, 7247 (1738)».

În latura dinspre nord, spre grădinile Patriarhiei, se află trei cruci de piatră, aduse din Parcul Libertății. Cea mare, din mijloc, este a lui Petru Cercel, datînd din anul 1584, de la Sălătrucul Argeșului, iar cele așezate de o parte și de alta, ușor aplecate înspre cea mare sînt, una din 1617, din timpul lui Alexandru Iliș, iar cea de a doua din 1644, din vremea lui Matei Basarab. Crucile sînt dintr-un singur bloc de piatră fiecare, iar a lui Petru Cercel este de 4,5 m înălțime și se remarcă prin frumusețea grafiei și decorului, vîdînd îndeminarea cu care a fost lucrată. Meșterul pietrar și-a săpat numele pe spatele crucii «Manea din Gerta».

Prin rolul său pe care l-a avut și îl are în viața Bisericii Ortodoxe Române, pe plan teologic, spiritual și administrativ-organizatoric, Patriarhia Română a oferit și oferă lumină și putere tuturor fiilor săi credincioși, pentru ca ei, orientîndu-se în mod conștient după acele norme fundamentale ale doctrinei ortodoxe: principiul hristocentric și ecclesiocentric, să poată trăi în pace și deplină armonie în Biserica cea una și universală a lui Hristos (Efeseni 1, 22—23; 4, 4—5), slujind cu devotament și dragoste lui Dumnezeu și oamenilor.

Această nobilă slujire tradițională a Bisericii noastre este amplificată în prezent, pe toate planurile, prin înalta înțelepciune și osteneală personală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care dorește ca Biserica străbună să slujească tot mai activ obșteea poporului nostru.

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU

MÎNTUIREA PĂCĂTOȘILOR

În anul 1899 Dimitrie Dan publica în «Candela» un manuscris intitulat «Mintuirea păcătoșilor»; tot în același an publica în extras același manuscris intitulat de data aceasta «Codicele Dornean», după locul unde fusese copiat manuscrisul. Astăzi trebuie considerat pierdută această copie; atât Academia Română cit și Arhivele din Iași nu mai posedă un alt exemplar.

Manuscrisul avea forma unui octav mic cu 38 file de hirtie groasă pe care era scris conținutul cu litere de tipar.

Lungimea manuscrisului era de 18,8 cm, iar lățimea de 12 cm, spațiul scris are o lungime de 16 cm și o lățime de 9,7 cm.

Legătură din piele roșie, spinarea și cornurile, iar pereții în albastru uzat.

Numerotarea paginilor este cea obișnuită la cărțile bisericești, adică sînt numerotate numai filele.

Dimitrie Dan la transcrierea manuscrisului a însemnat filele cu a și b, iar primele două file care nu erau numerotate le-a numerotat cu cifrele romane I și II, abia fila 3 este numerotată cu cifra arabă 3.

Pe prima filă albă se află scris numele: Miron Ciupărcovici vornic Fund (probabil Fundul Moldovei), care pare să fi fost proprietarul acestui manuscris.

Manuscrisul cuprinde patru predici privitoare la oameni morți (fila I-a — 17 b), o predică și jumătate privitoare la copii mici (fila 17 b, 23 b), o predică cumulativă pentru judecată (fila 24—25), o predică pentru județ (fila 25—26), alta pentru judecată (fila 26—27), alta pentru păcătoși (fila 27—28), o predică pentru milostenie (fila 28—29), alta pentru rai (fila 29—30), o predică pentru cer (fila 30—31), o predică pentru vămi (fila 31—35), ultima predică se referă la pomană; manuscrisul se termină cu niște versuri în care se arată folosul cărții (fila 35—36).

La fila 36 se spune:

«Și numele cărți aceștia este mintuirea păcătoșilor

Și prețul ei este trei lei

Sfîrșitul noemvri 24, 1790».

La fila 36 b, copistul scrie cu roșu: «Dumneavoastră pravoslavnici cititori din darul lui Chr. rog pe dumiavoastră și de veți găsi ceva greșală în slove sau în cuvinte îndreptați cu duhul blîndeților și nu puneți în ponoslu și cum nui puțință a fi ceriul fără nouri, așa și scrisoare fără de greșeală».

Tot pe această pagină copistul specifică că acest manuscris este: «scoasă di pe cărți frînpești și ilinești pe libi rumînești și nu să pre bine înțeleg(e) vorba».

De unde putem trage concluzia că manuscrisul original după care s-a făcut această copie a fost alcătuit după texte grecești și italienești.

Fila 3 b, se termină cu următoarea inscripție: «Eu Nichita dascăl sătul Dorna¹ Cîndreni, La veliat 1790 în zilele Prealuminatului împăratul nostru Iosif și episcop Daniil Vlacovici Arhiepiscop țări Molduvi».

În realitate este vorba de episcopul Daniil al Bucovinei.

1. Pornind de la această însemnare, Dimitrie Dan publică pentru a doua oară în același an 1899, «Mintuirea păcătoșilor» sub numele de «Codicele Dornean», ediție separată din «Candela». Cernăuți, 1899, societatea tipografică bisericească.

Scrierea de pe filele I și II b, 6 b, și 10, era aproape ștearsă și greu lizibilă.

Manuscrisul prezenta unele defecțiuni; predica a 2 la oameni morți nu are sfârșit, după cum a 3 este fără început, fiindcă lipsesc filele 7, 8 și 9. Predica a 2 la prunci de la fila 23, a și b nu are sfârșit, căci pe fila 24 se află predica pentru judecată, care nu are început fiind scrisă de altă mână, cu o scriere mai mărunță care se continuă pînă la sfârșitul manuscrisului. Însemnarea lui Nichita dascălul și stihurile de pe fila 37 sînt scrise de prima mână. Deci manuscrisul a fost copiat de doi copişti probabil de unde provin și omisiunile de transcriere.

Dimitrie Dan din analiza manuscrisului trage concluzia că din a doua cazanie pentru prunci lipsesc 4 file. Tot așa lipsesc începutul predicii pentru judecată cu o filă sau două. Această lipsă însă nu se poate cunoaște din numerotarea filelor manuscrisului, ci numai din cuprinsul predicilor. Dan conchide că copişti au paginat fals manuscrisul intenționat pentru a induce în eroare pe cei care le-au comandat acest manuscris. Lipsa ar mai putea fi nu din vina copiştilor ci din defecțiunea manuscrisului inițial după care au copiat exemplarul analizat de Dimitrie Dan. Aceste ipoteze ar putea duce la concluzia că au existat mai multe copii ale acestui manuscris.

După însemnarea de la fila 36 b, predicile din acest manuscris au fost traduse sau prelucrate după texte din limba greacă sau italiană. Este greu de spus din analiza lor cît este prelucrare cît și traducere. De asemenea nu se va ști cine a fost cel care a preluat materialul sau cine l-a tradus în limba română. Cert este că acest manuscris a fost copiat după un alt manuscris care a fost defectuos.

În concluzie putem afirma că la finele secolului al XVIII-lea în Bucovina au circulat mai multe copii, însă este greu de spus de unde provin, au venit din Moldova sau au fost făcute în Bucovina.

Literatura religioasă veche mai cunoaște un alt manuscris intitulat tot «Mîntuirea păcătoșilor» din 1692. Se pare că traducătorul ei a fost un oarecare Cosma. Ea poartă titlul grecesc *Αμαρτωλῶν σωτηρία*. Ca și în manuscrisul din 1790, în «cuvîntul către iubitorii de Hristos cetitori», ni se spune: «că învățăturile acestea sunt scoase... din multe feluri de cărți elinești și frîncești»².

Manuscrisul se compune din o mulțime de istorioare miraculoase. Aceste istorioare au un caracter religios mai pronunțat dar tot cu o tendință morală didactică. Învățăturile se fac prin mijlocul unor povești despre minuni. Una dintre acestea «pentru slava raiului» aparține cercului legendelor medievale, despre eroi care trăiesc o viață foarte îndelungată, ba chiar veșnică³.

Constantin Erbiceanu⁴, a găsit printre manuscrisele rămase de la Mitropolitul Antim Ivireanul un manuscris cu titlul tot «Mîntuirea păcătoșilor».

Manuscrisul, care-i destul de voluminos, cuprinde două părți. Prima parte cuprinde scrieri religioase-morale, traduse tot din *Αμαρτωλῶν σωτηρία*, partea a II-a, prelucrată și adaptată la societatea românească de la finele secolului al XVIII-lea. Partea a doua a manuscrisului este intitulată «Minunile Precistei».

2. Dr. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la Români din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuți, 1897, p. 69.

3. M. Gaster, *Crestomație Română*, vol. I, p. XLVIII și 295, Leipzig și București, 1891.

4. Didahiile ținute în Mitropolia din București de Antim Ivireanul, Mitropolitul Ungrovlahiei 1709—1716, publicate de Constantin Erbiceanu, București, 1888, p. IX.

La finele acestui manuscris se află o notă scrisă de altă mână. «Vindut-am această carte Părintelui popii Mihăil Căm... drept taleri cinci, bani nouăzeci, să-i fie pentru citanie și de spăsanie. Ori cine ar citi să-i zică Dumnezeu să-l ierte Leat 7244—1736, semnat Constantin Diac».

Constantin Erbiceanu care a cercetat acest manuscris afirmă că este scris în înregime de Antim Ivireanul.

Dr. STELIAN I. MARINESCU

MÎNTUIREA PĂCĂTOȘILOR

CAZANIIA : LA OAMENII MORȚI, întâia :

Blagoslovesce

(Fila I a) Domnia voastră Pravoslavnici creștini pre care v-au adunat : Milostivul Dumnezeu : la petrecerea acestui răposat fratele nostru — ascultați cum ne învăță sfînta scriptură și zice așa la cartea : Facerea.

Mai întâi au făcut Dumnezeu ceriul și pămîntul cu toată podoaba lor : au făcut pe pămînt lemne roditoare după felul lor, și au făcut dumnezeu ca di lumina să (Fila I b) lumineze și luna așijderea. Apoi au făcut cetatea raiului spre răsăritul soarelui și au făcut cu toată bucuria și desfătarea precum însuși au știut ; și după aceasta au făcut pre om cu toată podoaba și știința ; i-au dat ca să cunoască ; binele și răul. Și încă i-au mai dat pămîntul cu toate cite sînt pre dînsul. Și încă i-au mai dat adecă raiul să se odihnească și să se veselească într-însul și numai o poruncă i-au dat ca să nu mănînce dintr-un pom din mijlocul raiului și atîta de mică porunca i-au dat să asculte și neci aceea n-au ascultat : ce au mîncat din pomul acela și cînd au mîncat (Fila II a) îndată s-au văzut Adam cu Eva că sînt goli și aceasta s-a făcut din sfatul diavolului adică cînd au zis Dumnezeu lui Adam să nu mănînce din pomul acela ca cum i-ar fi zis să aibă răbdarea, căci el poruncește și el călcase voia dumnezeiască cea mare, iară diavolul a zis către eva : evo pentru aceea a zis dumnezeu să nu mîncati dintru acest pom : pentru că știe Dumnezeu că ori în ce ceas veți mîncea întru acela ceas veți cunoaște binele și răul ; și veți fi ca niște dumnezei iară eva asculta pre diavolul cel mincinos și-L crezu ; Iară pre (Fila II b) Dumnezeu care li-au dăruit atîta bine nu-l ascultară, nice îi ținură și porunca în seama ce o călcară. Iară diavolul carele nu vre pocăință nimănui nu au învățat pre eva că doară iubia să-i vadă petrecînd în lumina raiului ce pusă pizmă împotriva lor ; pentru, că-i vede intra cel bine nespus și intracia împărăție pre dulce și fără de sfîrșit ; și fără de moarte : Și nu știe diavolul cum ar putea face ca să-i înșele pre el și să facă pre dumnezeu pizmași asupra lui Adam. Și asupra evii ce li-au zis acele cuvinte mai sus scrisă adică au zis mîncati voi din pomul acesta și veți fi dumnezei (Fila 2 a). Iară diavolul știa că li-au zis dumnezeu lor să se hotărască de acel pom. Deci diavolul ce-i era lui voia adecă dacă nu are el cinstea ca aceea să poată trăi el acolo în rai el pusă, pre Adam pizmă și-l înșelă : ca să nu șadă nice Adam în rai deci după ce înșălă pe Adam fu nevăzut. Iar Dumnezeu cunoscut că au greșit Adam, și l-au întreat zicînd : Adame, Adame unde ești și Dumnezeu nu l-au întreat : că doară nu știa unde este Adam. Ce l-au întreat ca să vadă cum a răspunde Adam și să vadă cunoaște-să că au greșit și numai atîta aștepta Dumnezeu să zică Adam doamne am greșit Dumnezeu era gata să-l ierte. Iară Adam de cum (Fila 2 b) să cunoască că au greșit. Ce încă zisă doamne iată o muere pre care mi-o ai dat aceasta m-au înșelat. adecă au pus asupra lui Dumnezeu vina ca

cum ar zice că n-au făcut Dumnezeu bine că ia făcut muiere și nu ș-au văzut că este vina lui și au întrebat pe eva ce-i făcut evo. Iar ea încă nu ș-au cunoscut greșala ce iară au pus vina spre Dumnezeu ca și bărbatul ei. Deci pravoslavnicii creștini. Vedeți cum face diavolul de înșală pre oameni din tinereță pînă la bătrînețe, și nici odată (Fila 3 a) nu voiește mîntuire nimăruî pentru aceasta trebuiește să ne ispoveduim păcatele noastre înaintea duhovnicilor noștri la preuți. Și de păcate să ne părăsim și fapte bune să facem. Atunci Chr. cu drag ne primește și cît ei am greșit mai înainte toate le iartă; ca un milostiv părinte spre fiii săi. Căci la sfîrșitul vieții noastre nimeni nu ne poate ajuta fără numai faptele noastre cele din viață, precum vedem pre acest frate al nostru (Cutare) ce zace înaintea noastră mort și nemică nu-i putem ajuta; că el se grijește cu sufletul de altă cale și aceste (Fila 3 b) de aici toate le-au uitat și din cîji prelatini și feciori sau rudeniî nici unî nu-l pot ajuta, ce merge strein și singur în calea sa înspăimîntat și cu multă frică așteptînd răspunsul, cel înfricoșat de la Chr.; iară ceilalți toți au rămas într. această lume deșartă pînă la o zi și din cît s-au trudit, el pre această lume, nemică nu poate cu dînsul fără din agonisita lui și-au luat numai tri coți de pînă și din moșie tri coți de pămînt, de la pădurea numai patru scînduri, iară celelalte toate rămîn alicia pre pămînt și pentru averea lui să vor bucura ceiace (Fila 4 a) n-au muncit a le strînge: Dare el de multe ori s-au lăsat gol și flămînd numai ca să strîngă și de au venit la dînsul vreun sărac și au cerșit un ban s-a jurat că n-are. Iară acum ș-ar cere ertăciune di la dumiavoastră. Și nice aceasta nu poate căci limba lui este legată ca să roagă cu cuvîntul nostru. Și zice către Dumiavoastră iertați-mă fraților și surorilor și părinții miei ca să ierte și Dumnezeu ale voastre greșale amin.

CAZANIA LA OAMENII MORȚI A 2-a (p. 308 v—309 v)

Blagoslovește

(Fila 4 b) Scriă sfîntul apostol și evangelist maței de zice: pentru munca iadului de zice așa: acolo iaste plîngeria și scărșinîria dîntilor: la oamenii cei ce mor fără pocăință deci ascultați puțină învățătură pentru ca să ne cunoaștem ce ne facem după moartea noastră. De mare jale este făcut ticălosul om pre această lumie Pentru greșala celui zidit dintii lui Adam. Pentru că toate (Fila 5 a) făpturile lui Dumnezeu știu vremile sale știe soarele umbletul sau răsăritul și apusul său. Și luna și stelele vremia înfloriri și uscăciuni sale. Numai ticălosul om nu ști(i). Cînd va veni la dînsul moartia. Pentru aceasta și David proroc s-au rugat zicînd la psalm: 38, stch 5, de zice spunem doamne sfîrșitul meu; și numărul zilelor mele Casă știu eu pentru ce mă învăluiesc într această lume, dară Dumnezeu cei zisă să fie gata în tot ciusul că nu știî cînd va veni la tine moartia. Și în ce faptă te va (Fila 5 b) afla sfîrșitul întru cele te vei judeca. Deci nimeni să nu gîndiască că va trăi mult nice să gîndiască că să va pocăi la bătrîneță. Că acest gînd iaste de la diavol cînd duce diavolul pre om la păcat, întîi îi aduce aminte de mila lui Dumnezeu. Și-i zice fă tu acum păcatul și dacă-l vei face apoi te vei pocăi iară altuia fără zice fă păcate acum la tinereță și te vei pocăi la bătrîneță, și te va erta Dumnezeu că este milostiv adevărat că știm că este milotiv, iară celor ce să pocăesc și vin la pocăniță iară nu celor ce-și lungesc pocăința din an în an și din (Fila 6 a) zi în zi că tocmai de ești și tînăr și făcînd păcat omul nemică nu primește Dumnezeu. De ar face cite bunătăți altora le zice diavolul fă păcat căci tu ai fecior și te vor pomeni și te va ierta. Dumnezeu vezi ticăloasă omule cum te sfătuiește pizmașul diavol. Ca să te ducă la muncă într un loc cu dînsul ca să-i fii și priiatin de aproape deci pentru ce ne mai învăluim

în deșert. Și pentru ce ne mai înșălăm atita cu poftile cele spurcate. Ale acestii lumi deșarte. Ce mai bine iaste să urmăm celui ce ne dă nouă toate cele spre folosul nostru: adecă Domnul nostru Is. Chr. care vrea mîntuirea tuturor oamenilor și începem să slujim lui adecă cu milostenia la săraci, cu rugă de curăția, cu postul cu ispovîdania la biserică să mergem. Cu iubiria de străini. Atuncia sintem gata intra și în cămara cea cerească la bucuria aceia de care scrie Sfîntul ... că ochi de om n-au văzut nici la inima omului n-au intrat. Acela bine l-au făgăduit Dumnezeu celor ce păzesc poruncile lui. Pentru aceasta

Să avem nădejdia într mila lui Dumnezeu și să ne silim pînă ce avem vreme... (finea lipsește).

CAZANIA LA OAMENII MORȚI

Blagoslovește Părinte: 3

(Fila 10 a) ai ascultat și tot nouă ai slujit. Și cînd îți spune învățătorii Biserici, cele de pocăință spre folosul tău iară tu ziceai că mint. Și te amăgiai iară cînd spune cineva minciuni și te învață lucruri de care tu atuncia credeai și ascultai cu toată inima și drag... că voiai să le crezi... îți poate trupului... plăti după slujbă și după faptele tale, iară sufletul... și să... aceasta strigă către Dumnezeu să-l izbăvească dintr-aceasta pojar diavoli îi zic taci: omule nu (Fila 10 b) supăra pre puternicul Dumnezeu și nu striga, că pînă erai viu nu-l chemai nici nu-l ascultai cele ce te învață dară acum cum îndrăznești a te ruga lui că bine ști tu că în iad nu este nici o mîntuire. Ai poftit cele din lume și li ai luat acum nu mai striga cătră dînsul ce faci ticăloasă și-ți e plata de carele (a) o ai agonisit că (u)nu ești vrednic să-i pomenești tu numele lui prin gura ta de vreme ce nu l-ai ascultat și așa îl muștră diavoli și mai cumplit încep a-l osîndi și a-l muștra și a munci, și așa să vor munci oameni păcătoși pînă (Fila 11 a) la judecată iară judecată vor ieși și vor merge înainte groaznicului și strașnicului județi, unde sfinți ingeri vor sta cu frică măcar că nu sint vinovați nemică iaintia strașnicului judecători. Și sfinți toți să vor cutremura dară noi încă care sintem cu multe păcate îngreuiati și vinovați: înaintia marelui și puternicului Dumnezeu atuncia și cei păcătoși vor ieși din munca plîngînd și suspinînd și-i va lua Chr. a-i întreba; pentru toate cele făcute de dînși și vor tace neavînd ce răspunde și le zice Chr. acei înfricoșat cu glas mare zicînd (Fila 11 b) duceți-vă de la mine Blăstămaților în munca de veci unde iaste gătit diavolului și slugilor lui, atuncia vor începe a plînge și a să văeta și să vor despărți, atuncia părinte de feciori și maică de fii și frate de frate și toți de soț și pretin de preten și să vor despărți unii de alții cu multă scîrbă și jale iară celor drepti nu le va fii jale. Pentru cei păcătoși: pentru că să vor uita la frumusiața raiului și cît de cît vor aștepta să meargă întracea bucurie multă și în veci să vor bucura și nice odată scîrbă sau voe rie nu vor ave și în tot ceasul vor fi prevînd luminata (Fila 12 a) fața lui Is. Chr. și a maicii precistii și a sfînti sale și a tuturor sfîntilor ingerii în veci de veci vor petrece drepti așa, iară păcătoșii după ce-și vor lua răspunsul cel de perzare vor începe a plînge și a striga vai vai de noi osîndiți și nepocăiți cum ni-am scăpat de această bucurie neîncetată și cum ni-am înșălat cu această lume mincinoasă și înșălătoare și nu vor ajuta atuncia nici tată la feciori nici feciori la tată, nici maică la fiică nici soț la soț că fiestecele din faptele sale sau să va osîndi sau să va încununa, deci pravoslavnicii creștini auzitati ce bucurie au oamenii cei buni și (Fila 126 b) care fac poruncile lui Dumnezeu. Și iarăși ați auzit ce osîndă și muncă au oamenii cei ce nu fac fapte bune. Și nu să pocăesc pre această lume deșartă și trecătoare. Deci aceasta să știți și faptele bune vă nevoiți și faceți că moartia este aproape și nu știe nimeni cînd vine la dînsul și în fapte te

va afla intr-a'celia te va și judeca deci acest frate al nostru poate va fi rămas cuiva datoriu cu ceva și de ar fi avut vreme să mai trăiască ar fi și plătit iară fără de veste iau venit asupra-i fricoșatul ceasul morții și n-au putut împăca pe unde cu ce au fost datoriu (Fila 13 a) iară el să roagă oamenii săi să plătiască toate și să împace. Pentru rămășițele miele și să roage pre milostivul Dumnezeu. Pentru mine ca să nu mă orînduiască după faptele mele la locul cel de muncă și pre dînșii să să păzească în toate lucruri cele bune ca să dubindiască și el și cu împărăția ceriului întru carele pre noi pre toți ne învrednicește Doamne Is. Chr. Pentru rugăciunile maicii tale cei pre curați și a tuturor sfinților tăi amin.

Și să ziceți toți Dumnezeu să-l ierte

Dumnezeu să erte și pe cel ce au scris cartea aceasta.

CAZANIA 4

CAZANIA LA OAMENII MORȚI

Blagoslovești Părinte : 4

(Fila 13 b) Ascultați Dumiiavoastră pravoslavnică creștini: cum să desparte sufletul de la trup a omului celui bun și cum vine de-l ia înger din ceata ce de ingeri milostivi și cu cită bucurie să desparte. Cînd să apropie vreme morții omului celui drept atunci trimite Chr. un inger din ceata cea milostivă și omul văzînd frumusețea lui nici nu ști cînd iesă din ticălosul său trup și că iasă, iară diavolii îl țin calia pînă în trei locuri, ca să-l apuce iară dacă să apropie, ci lor le piere puterea iară (Fila 14 a) sufletul văzîndu-l să înfricoșează de draci iară ingerul zice nu te teme suflete că nu te vom lăsa noi în mîinile lor căci nouă ai slujit și-l duc prin 12 vămii ce sînt pînă la ceriu și-l cearcă diavol de toate păcatele. Și dacă nu află păcat de moarte făcut de el iară îl eia ingerul și-l duce pînă subt ceriu iară supt ceriu mai sus și mai pe urmă este vama ce de curvie și iară îl ia ingerul dacă nu află diavolul păcat de curvie, făcut de dînsul și-l duce înaintia lui Chr. deci cînd merge înaintia lui Chr. sufletul celui bun iară ingeri în ceriu toți (Fila 14 b) să bucură și să îmbie gloate de ingeri și să chiamă și zic iani blemați să vedem cum va grăi cu Chr. (cu) acel suflet bun alți zice oare ce suflet bun trece prin raiul iară sufletul se vesălește mult văzînd fața lui Chr. cea luminată! Și-l blagoslovește Chr. și zice bine ti-ai purtat suflete înțelepte căci cînd voi vîni la judecată atunci și mai multă bucurie vei lua. Și iară zice Chr. către ingeri: duceți-l în iad pre acest suflet ca să vadă di ce s-au mîntuit iară sufletul văzînd muncile iadului (Fila 15 a) începe a plînge iară dracii să veselesc căci gîndesc că l-au adus acolo să lăcuiască iară ingeri zic diavolii că vă curați de acea acest suflet căci l-am adus aici nu l-am adus ca să locuiască cu voi ce l-am adus ca să vadă de ce s-au mîntuit măcar de ar vre milostivul Dumnezeu tot atîta bucurie să aveți de partea sufletilor creștinești cită bucurie veți ave de acesta iară sufletul văzînd aceste să înfricoșează iară ingerul zice ce te înfricoșezi suflete drepte căci n-ai slujit tu lor să te las eu în mîinile lor ce te voi duce unde te vei bucura. Și-l (ia) ingerul lui Dumnezeu și-l duce în poarta raiului (Fila 15 b) și acolo stă sufletul în poarta raiului și sufletul zice către diavoli acum cunosc și eu că am scăpat din mîinile voastre iară diavolii zic către suflet, bine ti-ai păzit suflete de ai scăpat din mîinile noastre adevărat că lui Dumnezeu slujei. Și de lucrurile noastre te ferei, iară sufletul omului să bucură mult iară ingerul îl bagă în rai de vede raiul întru carele va merge di la judecată înainte și iară ia ingerul pre suflet și-l scoate din rai și-l duce la trup unde au lăcuit pînă ce au fost pre această lume și stă lingă trup pînă

cind pornesc oamenii cei vii trupul la biserică să-l îngroape, iară ingerul (Fila 16 a) zice către dînsul suflete vedi-ți oasele tale sufletul el zice văzu-le iară ingerul zice ia sama foarte bine să-ți-le cunoști că la judecată iarăși vei vini și te vei băga în oasele tale și vei fi om ca și mai înainte și așa vei merge înainte judecării lui Chr. și te vei judeca de toate faptele tale și pentru cele ce ai făcut bune și pentru cele ce ai făcut rele și apoi te vei duce în rai și te vei veseli în veci și nici odată n-ți va veni intristaria. Pentru că cele rele ai urît și cele bune lucruri ai iubit. Deci dară fi la ingerul și cînt clipești cu ochi îl poartă pe la toate fapțile lui cele bune pre unde (Fila 16 b) ce bine au făcut și i le arată ingerul zicînd : Aici ai făcut milostenie aici ai îmbrăcat vre-un gol, aicea ai cercetat bolnavi, aicea ai făcut rugă, aicea ai făcut metanii ; aicea ai făcut ispovedanie, aicea ai căutat pre cel din temniță, aicea ai hrănit pre cei flămînzi, aicea ai mîngăiet pe cei ce plînge, aicea ai primit pre cei streini. Și drumuri la casa ta. Și alte fapte bune mai multe să vor ceti și să vor plăti celor ce fac acestea. Și după ce îl poartă pre la toate Apoi îl duce în cîmpul ce se chiamă sînul lui Avraam. Și acolo iaste dumbravă de tot feliu (Fila 17 a) de pomi roditori și sub toț pomul este pat cu multă podoabă așternut și dă omului celui bun un pat de să odihnește pînă la zioă judecării. Și-si vede binele întru-care vor merge di la judecată înainte atuncea merge ingerul cel di la botezul omului de i se mulțamește zicînd mulțumescu-ți suflete viteaz că ti-ai purtat bine. Deci acum voi dobîndi și eu mai mare dar și laudă de la Chr. Pentru tine iară omul să închină ingerului și așteaptă cu multă dragoste ziua judecării și acolo nu are grijă sufletul omului nici de o poftă de aceste din lumia aceasta. Nici nu gîndește de tată maică (Fila 17 b) nice de fecior sau de soție, ce petrece în liniște și bucurie neîncetată în veci. Pre carele și noo să ne dăruiască Chr. Dumnezeu nostru: Pentru mila și pentru darul maicii tale cei precurate și pre noi ne învrednicește împărății tale cei cerești. acum și pururia și în veci vecilor, amin.

Și să ziceți toți Dumnezeu să-l ierte (p. 371 v — 377 r).

CAZANHA : LA PRUNCII CEI MICI

cuvînt înainte Blogoslovește părinte

Scrie sfîntul și dreptul Iov de cele Dumnezeiești (Fila 18 a) arătătoriu Și zice așa moarte este repaus omului celui drept. Adecă acest sfînt mai virtos grăiaște Pentru moartia pruncilor celor mici. Carele mici o răutate n-au făcut într-aceasta lume Și iarăși Chr. zice lăsați pruncii să vie la mine că unora ca acestora ieste împărăție me gătită. Și iarăși zice sfîntia sa De nu veți fi ca prunci fără de răutate nu veți dobîndi împărăție ceriului. Și pruncii după ce să prestăvesc ei încă strigă nevăzut. Pentru ce mă plîngeți o părinții mei, pentru ce vă tînguiți pentru mine căci eu n-am făcut lucru vrednic de a mă plîngeria că vouă vi se cade să vă plîngeți pre voi că greșiți (Fila 18 b) totdeauna căci pruncilor sau hotărît bucuria tuturor dreptilor. Adevărat părinți neștiînd aceia bucurie carele o dobîndesc pruncii. Și să scribesc foarte, și plîng cu multă jale și-si fac mare și multă voie ria. Deci Dumiavoastră pravoslavnici creștini nu trebuiește să plîngem pentru moartia pruncilor ce atuncia trebuiește să lăudăm și să mulțumim lui Dumnezeu nici să zicem : că s-au scribit sau s-au mîniat pre noi Dumnezeu căci Dumnezeu nemăruu nu-și voește răul ce toți ar vrea să să mîntuiască, căci pre carele îl iubește Dumnezeu pre acela îl și ciartă, pre unii li ciartă Dumnezeu pentru păcatele (Fila 19 a) lor și le ia pre fii săi cei dragi, pentru ca să să pocăiască pre alții fi ciartă Dumnezeu de le e pre fiii săi pentru că știe Dumnezeu căci cînd vor fi mai mari vor fi oameni răi și fără frica lui Dumnezeu deci

le scourtă Dumnezeu zilele cîndu-s mici și fără de răutate și dobîndesc împărăție cerului. Nici să zică că de ar fi trăit aceasta ni-ar fi pomenit, căci numai unul Dumnezeu știe ce om ar fi fost și tocmai de ar fi trăit și să facă ori ce fel de bine tot nu ar fi dobîndit aceasta bine. Nici părinții n-ar ave atîta bucurie pentru dînsul cîtă vor dobîndi, la judecată acum pentru dînsul. Adevărat rău pare părinților pentru prunci iară mare dar au (Fila 19 b) pentru dînsul. Și pruncul la vreme morții încă zice cu cugetul său către părinții lui. Pentru ce lacrimați pentru mine oh părinți și frații mei, rămîneți cu Dumnezeu. Și pentru dorul meu vă mîngieți aducîndu-vă aminte Pentru ziua judecării. Căci acolo iară mă veți vede pre mine, fiul vostru cel mic ce oh dragi mei părinți mei vreniaș și eu să fiu mai trăit pe această lume frumoasă. Și să nu mă ducă din trînsa așa degrabă. ce încă nici frumsețele ei nu li-am cunoscut. Și am fost vînit întrînsa ca să trăesc ce ziditoriul meu Dumnezeu iarăși m-am chemat la dînsul. Și nu am ajuns la vîrstă ca să o (Fila 20 a) cunosc pre dînsa și frumsețele ei cele mincinoasă. Și eu acum mă duc la calea departe și înstrăinată. Iară alta sint prunc mic și umblat în străini. Și moartea mea luară din brațele mai(c)i mele și de naintea ochilor, tatălui meu și mă duc singur cucon pre brudiu. Și merg în locul ce n-am mai fost și pre carele picioarele de om pămîntian n-au mai umblat. Și intra cele locuri eu nu voi cunoaște pre nime dintr-această lume frumoasă, căci pînă iarăm viu și pre care îl cunoaștem eu iară acela nu vor merge cu mine ce numai eu singur voi merge înaintea feței făcătoriului meu. Și eu pre această lume am vînit am (Fila 20 b) fost ca o floare tînără ce înflorește dimineața. Și vine asupra ei secera și o tae și pînă în sară, iară să usucă așa a fost și viața mea pre această lume. Ce maică me care m-au născut rămîne aicea și eu merg ca un străin. Și tatăl meu mi să uită numai cu ochi și nu-mi poate ajuta mimica. Oh amar mie pruncului Oh amar mie neînțeleptului ce iară zic către tine maică. Nu te întrista pentru moartea mea a fiului tău ce te mîngăe și așteaptă 2ua venire lui Chr. căci mine sau poimîne vei veni și tu intra ce lume. Și acolo mă vei vede și vei lepăda atuncia plîngere și vei primi bucuria ce neîncetată. Numai părăsește dulceața și poftele toate al acestei lumi amăgitoare și iarăși zic către părinții mei dragii mei (Fila 21 a) și doriți mei tată și mamă iață acum moartea mea departe di spre voi și mă e dintre ochii voștri. Și tîrziu ne vom vede ce rămîneți cu Dumnezeu. Și mă iertați pre mine fiul vostru căci eu v-am stîrnit somnul. Și maică me-am supt țifele, și acum ei s-au fost bucurat vezîndu-mă unul născut în lume și trăge nedejde me că voi trăi și le voi rămîne pomană în urma mor ce aceaste nedejde a lor iăste slabă ca și umbra ce să vede în chipul omului. Și iară cînd îl iaste omului voia să să razime de dînsa iară e oade g(i)os și rămîne fără de ag(i)utor. (Fila 21 b). Așa au fost și viața mea înaintia părinților mei cînd le iar fi fost mai drag a mă vede sănătos atuncia! vini moartea la și mă luară dintre dînșii și maica mia nu-mi folosi nemică. Și tatăl meu mi se uită și nemică numai putu ajuta, cît de puțin măcar ce numai dacă mă văzură, că mă impresoară moarte. Și cunoscură că mă va apuca ca pre o pasăre curată vrăjmașul el dintre ochii lor; Iară e începură a plînge Cu mare amar și jale și inimile lor arde întrînsi. Pentru mila mia iară eu brudeul. mă luptăm cu moartea ca cu o fiară cumplită și mă birui pre mine tinerelel Iară eu văzîndu-i pre părinții mei aproape de mine stînd (Fila 22 a) fără eu i-mi tînde (m) mîinile cătră dînșii și îmi cere(m) di la ei ajutoriu doar pot să-mi ajute: iară ei nemică nu-mi pot ajuta, ce mă luară moarte pre cum îi iăste obiceiul ei că moarte nu fac numai cu mine acest lucru Ce pre toți împărății și domnii și puternici și viteji pămîntului, îi biruiește și îi pune supt pămînt și nu știu ce să fac pulbere și cenușă tărână și pămînt. Dară pre mine pre un prunc mic să mă supuie ei. Ce eu

voi merge de astăzi înainte la alți părinți carele nice odată nu vor muri decât la luminata Sfinta troiță: la cerele nu mă voi teme de adoa moarte: dacă n-avui parte de lume ce trecătoare. Voi dobîndi ce viitoare. Și la maica mea ce prea lăudată și pre cinstită (Fila 22 b): de toate cetele îngerești. Acum Doamne Isuse Christoase învrednicește și pre părinții mei cei ce m-au născut pre mine pre pămînt. Pentru rugăciunile maicii tale cei precurate. Și ale tuturor Sfinților tăi, nu te îndura de dinșii pentru mare mila ta dacă n-am avut eu parte cu dinșii în ceea lumē să-i învrednicești a-i vede într-u împărăția ta ce cerească și nesfîrșită Că a ta iaste împărția și puteria cu tatăl și cu duhul sfînt în veci de veci amin.

CAZANIA LA PRUNCI CEI MICI (Fila 23 a)

A doao Blagoslovește părinte

Cum iaste moartia de nemiclostivă. Și fără de știria noastră cînd nice de prunci cei mici și fără de răutate încă nu-i milă și il ia fără de toată cruțaria mici nu să milostivește pentru plîngeria părinților lui ce vine ca un armaș trașnic, la un prunc tinăr. Oh moarte fără credință oh moarte neîngăduitoare oh moarte nemilostivă oh moarte fără de veste oh moarte fără de știre noastră oh moarte neiertătoare (Fila 23 b) oh moarte asupritoaria oh moarte grabnică și după acest prunc ai umblat și după acest prunc ți-ai nevoit să-l ei din înaintea ochelor părinților lui și fără de știria lor: nu-ți ajunge cîți împărați cîți domni cîți puternici cîți viteji pre toți li omori și-i pui sub pămînt. Și-i supui ție pre toți și nu te mai saturi ce încă și de prunci cei mici și fără de răutate îi tai și le stingi tinerețele lor de pre fața pămîntului și Nice o dată satu de niamul pămîntesc nu mai ai: nici nu poate face pace nime cu tine nici cu dare nici cu chizașii nici cu așteptare: Nici cu camătă ce cu tine nu poate face nime priiatin sau tovarășie. pentru aceea nu voiu milui pre voi; atuncia va (Fila 24 a) trîmbita îngerul și va merge mai înainte maica preceastă și să va închina Domnului și va lua veșmintul cel împărătesc din spatele sfinții sale și l-a pune în spatele maicii sfinții sale, și va intra în sfinta cetate și vor cînta îngerii întru bucuria ei și vor vini apostoli, cu șapte părți mai luminați decît soarele și să vor închina Domnului și va lua Domnul veș(m)inte din: visterjiile cele dumnezeiaști; și il va îmbrăca ca pre niște soț ai săi și vor avea slove de aor scrisă pe frunte; Apostolii domnului și or veni proroci strălucin(d) ca stelele cerului și să vor închina. Domnului: și să vor îmbrăca în veșmintele luminate (Fila 24 b) și or ave slove scrisă pe frunte proroci Domnului și vor intra în sfinta cetate și vor cînta îngerii întru bucurie lor: și vor veni mucenici cu fața ca fulgerul și să vor închina Domnului și il va îmbrăca cu veșminte roșii ca fulgerul, și cu slove scrisă pe frunte mucenici Domnului, și vor intra în sfinta cetate și vor cînta îngerii întru bucurie lor și vor veni drepti cu fața ca zăpada și li va îmbrăca cu veșminte albe și slove pe frunte cuviosilor Domnului și vor intra în sfinta cetate și să vor închide porțile cetății ca să nu vadă drepti perire păcătoșilor să se scîrbească că întru împărăția ceriului nu iaste scîrbă. Că or avea cei drepti întru cei păcătoși, părinții frați soții copii și ca să nu să scîrbescă nu să vor vide că să nu-și aducă aminte de dinși iară pentru păcătoși (Fila 25 a) este a vedea o grozăvie înfricușată, că li a fi fața niagră ca la diavoli: și or avea slove de păcură scrisă pe fețele lor și pe frunte și le va arăta fiești căruia slovele răutatea ce au avut. tîlhari or fi cu ochii, vîpăiați și unși cu sînge iară curvari or fi unși cu sînge și cu spume și or puși a spurcăciune și slove scrisă pe frunte chemindu-să curvari: iară fățarnici or fi cu doo obrază unul de cîine altul de om, iară la mincinoși lia spînzura limba din gură de un cot și s-or mușcă cu gura ca și cîni

unul pre altul lieneşilor le sade liania, după cap`ca un cōcostîrc, lacomilor lia fii lipite lipitori de pele lor şi le or bi singele lor cum au supt şi ei pe sāraci şi lia fi picioarele înflute şi puchabe şi slove scrisă lacomi: la minioşi le-or eşi scînteii din ochi lor; (Fila 25 b) şi lor arde pe dînsii şi feţele lor lia fi la unii ca balega la unii ca fumul la unii ca tîna la alţii ca ţerna la alţi ca la diavoli şi le va arăta la toţi ce răutate au avut la preuţi. cei nevrednici lia izvori păcura din creştet şi le cură pe feţele sale şi toţi păcătoşi ş-or vede grozăvia sa pe feţele sale şi or plînge pentru ce şi-au trecut viaţa. Îndeşart: şi s-au scăpat de atîta bine vezînd bucuria şi podaba sfinţilor ce au luat dă la Dumnezeu şi-şi vor vedea perire sa cînd îşi va deschide iadul gura sa; şi va ieşi din iad un rîu de foc ca o mare clocotîndă şi va merge pe dinaintea scumului judecătorului şi va arunca Domnul asupra păcătoşilor şi se vor împărţi tot cete care di ce felîua fi la un loc talhari la alt loc curvari la alt loc mincinoşi: şi toţi cineş cu ceata sa de osăbe şi vor vine mai înainte trei erejici mari şi va zice Domnul o procleţilor de unde aţi luat a zice că mi-am adus (Fila 26 a) trupul din ceriu şi am numai o fiinţă şi aţi înşălat acest norod ce au îmblat în urma voastră: şi l-aţi dat muncilor şi vor vini din cer îngerii de foc cu cai de foc şi cu lanţuri de foc şi or lega pe păcătoşi de grumaz şi ia lega unul de altul şi îl vor răsturna în maria acea de foc şi îl va înghiţi iadul pe toţi de vii şi să vor auzi văeştele lor pînă la ceriu şi mai mare vaet va fi a lui Diocliţian şi mai pe urmă va remane un săbor nu pre mare dară cu chip tot asemenea celora alţi şi vor merge înainte judecătorului şi vor zice drepte judecătoriu de vreme că niam lipsit de lumia de vec vai de noi ticăloşi: şi Domnul să vă uita la dînsii şi pe dînsii nu să va minie dară pe părinţi lor să va vide mîni adusă şi a zice către înegri aceste sînt copiii cei (Fila 26 b) din sînge creştinesc şi au murit nebotezaţi dară n-or merge la muncă pentru că-s din sînge botezat dară nice în raiu nu pot merge: pentru ce n-au apucat a lua botez şi au murit: şi a zice către îngerii duceţi-i la ameză-zî şi le daţi puţinte odihnă şi îl vor duce la ameză-zî şi le vor da puţină odihnă şi după aceste va vini un săbor foarte mare întru care vor fi vlădici domni boeri judecători bărbaţi şi mueri şi să va uita Domnul asupra lor şi să va vide milostivindu-să şi mîindu-să şi i va lăsa aşe şi vor vini îngerii cei ce de foc şi li vor lua dinapoi şi li vor mîna ca pre nişte dobitoace atuncia să va pogori din ceru o Doamna fecioara cu sîrguire şi va îngenunchie înainte judecătorului şi va zice drepte judecătorului acest săbor mult mi-au îngăduit mie cu milostenie mă rog Is. Chr. să-mi dăruieşti mie: (Fila 27 a) atuncia va zice dreptul judecătoriu iată: că pentru strîmbătăşile lor şi curviile lacomiele şi nu s-au pocăit eram să-i dau în iad şi muncilor: dară pentru milostenia să vor milui şi va alerga acă doamna înainte îngerilor şi va zice pre vii faţa dreptului judecătorului asupra acestui săbor pentru ca să n-aibă a să muncia atunci vor zice sfinţi îngerii ştim doamnă că nimene n-are mai multă îndrăzniala către Dumnezeu ca tine că tu eşti milostivă spre noi iară noi n-ascultăm învăţătura fiului tău şi porunca sîntii scripturii atuncia va zice doamna m-am rugat pentru dînsii şi mi iau drăuit mie atuncia să vor întoarce îngerii cu dînsii înapoi şi vor vini şi vor sta înaintea dreptului judecătoriu şi va zice judecătoriu cătră dînsii iată, că pentru strîmbătăşile voastre şi (Fila 27 b) curviile şi nu v-aţi pocăit eram să vă dau muncilor dară pentru milostenie ce aţi făcut aţi dobîndit milă ca să nu vă munciţi: dară pentru ce nu v-aţi părşit: şi aţi murit ne pocăiţi nu veţi vide faţa me: va zice cătră îngerii duceţi la ameză noapte şi le daţi un loc nice să le fie bine nice rău şi li vor duce la ameză noapte şi le va fii şi bine şi rău şi lumină şi întuneric şi cald şi frig cumui în lumea aceasta; şi să sfîrşit săborul păcătoşilor şi va porunci Domnul şi să vor pecetlui tri măguri

pe gura iadului și va zice irimie prorocul: — Doamne când vor eși becisnici aceștia de aici iară Domnul va zice de ar fi un munte de mac și să ia o rîndune un grăunt în gură să-l ducă în ceja margine de lume și apoi la zice mii de ani să vie să e-altul grăunt și tot așa să (Fila 28 a) facă de multe ori ar socoti ace rîndune că după atîta mij și întunerice de ani că ar găta acel munte de mac de cărat dară aceste n-or mai ave sfîrșit și vor fi strînși cît no să vor pute mișca și lipiți cu diavoli cu obrazul unul de altul și vermi neadurmiți îi vor mînce și focul nestins îi va arde și altă nor mai auzi fără numa vai vai oh oh și scîrșniria dinților: și tunetul, focului că focul iadului tună ca tunul pentru îngrozirea păcătoșilor și cu șapte părți mai fierbinte de cît acesta foc din lumia aceasta și zbeară acesta foc în gura aceluia foc și-i negru și nu luminează măcar că arde și or fi păcătoși roși și înfocuiți cumui ferul în foc și or pofți să moară și n-or putea muri și să se topască ca ceara și nu s-or topi și sfîrșit n-a mai fi în veci de veci iară (Fila 28 b) Domnul după aceasta să va înălța cu cetate la ceriu și va intra în ceriu și va eși cu sfinți din cetate și să va vide o biserică de lamură de aor în ceriu de patru stadi în patru părți și în strane cu îngeri întrauriți și va intra Domnul cu toți sfinții în biserică și va sluji Domnul sfînta leturgie și va lua Pavel apostolul și va citi apostolul cuvântul cel din tîi o teofile ce au început Domnul a face și a grăi iară Domnul va lua sfînta Ivanghele și a ncepe a ceti din ceput era cuvîntul și va citi pînă în sfîrșit și după ce a sfîrșit sfînta Ivanghelie și după sfîrși sfînta leturgie a cumineca pre toți sfinți îngeri din sfintele taine dară îngeri vor cînta în strane cît să va bucura toată zidiria de frumusețea lor și n-ar mai (Fila 29 a) osteni a cînta ce cu cît or cînta cu atîta li-a mai vini a cînta și după aceasta a eși Domnul și toți sfinții din biserică și înainte bisarici să vor vide miesă de aor și pe masă blide de aor și în blide poame introurite și sînt la mese îngeri cu pîrul de aor și în mîinile lor pîhar de aor și în pîhar oare care beatură și vor fi osebite mesele unele de altele: a apostolilor chilini a prorocilor: chilini; archereilor chilini a mucenicilor chilini a cuvioșilor chilini și vor șide — la masa toți sfinți și vor gusta dintr-a acele sfinte poame: și mană de viață fără de moarte și le vor da sfinți îngeri cu pîharele de ce beatură sfînta și li sa preface fața de or fi ca nește Dumnezei și unii de mare bucurie n-or putea sta în loc; ce or s-alta jucînd și după ce să va scula Domnul de la masă să va pogori cu sfinți pre pămînt și vor zice sfinți cătră Domnul Doamne dă-ne și în lumina această vecinică cum au fost și în lume ce (Fila 29 b) trecătoare lăcașuri bisarici întru carele să lăudăm numele: Sfinții tale: atuncia s-a uita Domnul la ceriu și să va pogori din ceriu o lumină albă și va sta pe fața pămîntului multă vreme și cînd s-a lua lumina de pe pămînt atuncia să va vide pe pămînt tîrguri sate biserici curți cerdacă uliți levezi, și tot de aor și garduri tot de aor și pomi tot întrauriți și or vini mulțime de paseri întraurite și să vor sălășlui spre pomi aceia și vor cînta spre bucuria dreptilor și vor fi osebite locașurile archereilor preuților egumenilor călugarilor monașilor diaconilor și tuturilor le va împărți Domnul fiește căruie după vrednicia lui și n-a mai fi noapte și întuneric că acele s-au dus au păcătoși în iad nice va fi (Fila 30 a) scribă nice foame nice sete nici ostentială, că toate acele sau dus cu păcătoșii în iad că acolo va fi scriba suspînarîa foame sete de ferbentaria muncilor iară acesta sa vă chieama pămîntul celor blînzi și să va chiea raiul nice s-a ști cîndui an nice cîndui lună nice septemina nice zi nice ceas, fără tot lumină și bucurie în veci de veci și acolo vor petrece mireni cei dreptii iară Domnul cu o samă de sfinți să va înălța la ceriu care s-au ușurat cu

postul cumus apostoli mucenici cuvioși, iară mai înainte va zbura maica precedea, cu Domnul apoi sfinți la înălțile ne supusă și vor intra împărăția ceriului că raiul va fi pe pământ dară imperație ceriului iaste nespūsă că nu iaste li(m)bă care să o poată spune cumui și în ce chip împărăția cerului dacă va intra Domnul împărăția ceriului cu finți săi; va zice cătră (Fila 30 b) sfinți iată iubiți miei care v-ați ostenit pentru împărăția cerului iată împărăția mea împărăție voastră plata: bună cerească și maica me maica voastră ingeri mei cetățiani voștri și eu fratele vostru o ce bine și ce bucurje vor avea sfinți atuncia că vor fi slobozi întru împărăția ceriului la tot binele și scumpi(i)le ca și cind ar merge omul într-un tîrg la un bulciu să fie slobod la toate să ia de unde ce ia plăce fără de bani di la nemică să nu fie poprit măcar ce odoară și scumpii dară încă întru imperația ceriului cu cită mai mare bucurie că vor trăi sfinți în veci cu Dumnezeu și n-or ave nice o grije nice scribă nici osteneală ce or fii ca ingerii lui Dumnezeu nice n-a trebuji lucru nice haine nici mîncare nici băutură că de toate s-or sătura de buc(Fila 31a)urie și de mirezmele cele dumnezeesti și n-or ști cînd a fii ceas sau ziuă sau săptămînă sau lună sau an fără tot lumină și bucurie ne sfirșită care noi toți să o dubîndim să petrecem împreună cu Dumnezeu în veci netrecuți și sfirșiți amin. . . . . pag. 444 v—452 v

Acest bine așel va dubîndi omul cela ce n-au făcut păcat și de acum înainte iarăși să se ferească să nu facă iară cela ce au păcătuit să meargă la dohovnic să-și ispoveduiască păcatul și greșala lui și să facă cumui va porunci duhovnicul și așe să-și facă canunul și prin blaoslovenia dohovnecului; va dubîndi ertare păcatelor și de-i va fi voia să petreacă întru împărăția ceriului; (Fila 31 b) facă să călugăr și să se ușureze cu postul să nu fie îngreuet cu mîncările și cu băuturile și va fi ușor; să nu încarce sarcină de păcate în spate; și nefiind îngreuet și ușor atunci va pute zbura cu sfinți la împărăție ceriului că mîncările: și băuturile trag pre om în jos la iad dară postul și ruga ușurează pe om și poate zbura la ceriuri și să se socotiască tot omul cel viu în lume să asculte sfintele scripturi; că de nu vor asculta nu vor scăpa de muncile diavolilor că așa ne iaste scris la o carte ce să cheamă mîntuire păcătoșilor cum că cînd să inaște omul di la botez după tot creștinul îmblă un inger și un diavol, și scriu amîndoi toate faptele omului di la botez pînă cînd moare omul oh ticălosul ingerul scrie cele bune iară diavolul cele rele ingerul le duce înaintea lui (Fila 32 a) Dumnezeu iară diavoli le duce la vămi pînă merge sufletul și atuncia merg diavoli și cu scrisorile acele și sar înainte sufletului ca niște tâlhari și fac mare val sufletului și pentru adevere cuvîntului mai cu adevărat ca să creadă fiește care om; voiu arăta pentru cuvioasa Teodora ucenița sfințului părintelui Vasile celui nou di la țaligrad că grăește cătră grigore ucenicul părintelui său vasile și zice o frate grigorie cînd ni s-au apropiat ceasul morți atuncia îndată s-au aflat negri diavoli și face mare gilceavă, străbătîndu-și fețele sale cît numai vedere lor era mai amară de cît matca focului și scoate zăpșile pe întru carele era scrisă păcatele mele carele le și uitasem o sama; pentru că le făcusem de multă vreme dară viniră tri sfinți ingeri și stătură aproape de mine: și (Fila 32 b) văzui că vini și moarte foarte urită și infricoșată și ziseră ingeri către moarte vină și dezleagă legăturile, că n-are multe păcate și vini moarte că ave de tot feliu de unelte la sine, coase, secere, bărzi c(i)ocane teslă și luo un c(i)ocănaș mic și-mi zdrobi cele doozeci de încheieturi ale unghiilor și-mi amorțiră miinile și pic(i)oarele apoi luo un c(i)ocan șim tae toate încheeturile și nu mai putui clăti nici pic(i)oarele nici toate simțirile miei și luo un cuțit șim

tăe și grumazi și numai putui clăti nici u capul și turnă întru un pachar nu știu ce felu de băntură și atita fusese de amară cit dacă beuiu îndată îmi sări sufletul și mă uitatei la trup și văzui trupul ca o haină lepădată, zăcînd jus mort și ziseră ingeri cătră diavoli o vai de voi proclîșilor pentru ce aveți obiceiul spre tot omul ce va să moară mai înainte (Fila 33 a) alergați voi de-al înfricoșați nu vă bucurați aicea că nu aveți nemică atuncia zice diavoli dară pentru ce n-avem nemică dacă aceste păcate cine li-au făcut și arătara zapesile întru carele era scrisă toate păcatele mielé la cutare praznic cum m-am purtat îmbătat, și în cutare zi mare câte ocă de vin am luat și cite pahară de rachiu am băut: și cum am jucat și cum am cîntat și am lălăit, cîntece lumești și să inchipue diavoli în chipul oamenilor aceloră cu care am băut și cum am grăit; și în ce loc și în ce ceas și zice de n-am fost și eu și esta și esta și să inchipue toți în chipul aceloră cu care am fost și zice da n-ai curvit în cutare zi cu asta și în cutare loc cu esta și vă ascundeți și grăiți minciuni așe și cutare; și să face un diavol în chipul aceluia om cu care am făcut păcatul: și zice dară nu sint eu acela om (Fila 33 b) care am făcut păcatul și toate mi le aduce înainte pe rînd cum le-am fost și făcut iară sfinți ingeri încă feleue și zice că acesta a fost un rob nici cununie n-au avut de au și greșit și a venit părintele Vasile: și au dat la ingeri un vas cu aor și au zis către ingeri plătiți pe unde a fi datorie și au luat aorul și au plătit pe la vămi; și am mers pînă la vama curvii acolo zăce Domnul diavolilor îmbrăcat, într-o haină înpuțită și toată stropită cu spume și cu sînge, dară diavoli aceia a vami să tăvale în curvie ca porci și acele șapte păcate de moarte, toate au vămi și pi la toate, sint diavoli și au mai marele lor și cînd trec sufletele pe acolo iară ei sar înainte diavoli și apucă zăpessile întru care sint scrisă păcatele omului și de află păcate scrisă iau sufletul di la (Fila 34 a) ingeri și-l pogoară în tem(n)nișile iadului iară de nu află păcate scrisă iară ei șteu că pentru ispovedania s-au șters, iara să mai scrie alte ei nu mai pot și de toate păcatele sint vămi și să laudă diavolul di la vama curvii că numai el dintru a lui deregătorie va imple iadul de suflete și pe acolo caută să meargă toate sufletele: și au mare val și nevoie di la diavoli, iară cînd să ispoveduește omul merge darul duhului sfinț și șterge toate păcatele cele ispoveduite: deci pentru aceasta tot omul să-și mărturisească păcatele la dohovnicul său să nu lasă vreunul nespus că acel nespus rămîne (ne)ștersi și-l eu diavoli sufletul di la ingeri și-l duc la tem(n)nișile iadului și-l închîd acolo pînă la judecată că la sufletul ne i(s)poveduit nice canoanele nu folose(s)c nemică că la poarta cerului iaste vama nemilostiviri și cînd vrea sufletul să treacă pe poarta cerului atunci i-ș va (Fila 34 b) întoarce Chr. fața dispre dînși pentru ce n-au fost milostivi și-i eu draci și-l duc în tem(n)nișile iadului cu celialalte suflete păcătoasă deci pentru aceasta tot omul să-și ispovedăuiască păcate drept și să fie milostiv și să aibă nădejde ca vă găsi milă la Dumnezeu că așa zice sfînta Ivanghele ferice de cel milostivi că acea vor fi miluiți și zice Domnul că numai păcatele le iartă ce și împărăția cerului lia dăruj aceste să credem cu bună nădejde și să țenem că Domnul zice în sfînta Ivanghelie că ceriul și pămîntul va trece dară cuvîntul Domnului nu va trece și să iartăm pre cei ce ne scribesc pre noi că așa zice Domnul că de vom erta noi și Domnul nia erta și încă și împărăția cerului ni-a' dao noo iară de nu vom erta noi pe cela ce ni-au făcut noo rău nice Domnul nu nia erta pe noi (Fila 35 a).

Destul este cit am scris spre învățatura cuiwa: file de lipsă; că cite învățături spre folosul sufletului: și a trupului toate în cartea aceasta le va afla și cine a vre a o cumpăra să nu-și cruță bani ai da pre dînsul și de și iaste mică în

vedere; dacă mare este în cuvintele. Și este lumină ne ne împutinată. Că luminaiază inima toată. Că cu cât arde cu atîta scade și să împutiniata de-i la mulți lipsă să li se vadă și să sfirșește dară această lumină de la mulți lipsă în zi senina: dară că potolește gîndul și luminaiază sufletul și cine o-a cumpăra și o da pomana la biserică sau de o-a ține în casa lui și să va ceti carte aceasta oți oameni vor auzi bărbați mueri toți să vor îndrepta spre mîntuire, sufletului fara ferice de acela om care carte aceasta că acela om să va (Fila 35 b) chema fratele lui Chr pentru că va dobîndi(i) multe suflete și le va scoate din mîinile diavolului și le dă în mîna lui Dumnezeu și ave mare dar și cinste la Dumnezeu pentru acele suflete ce s-au îndreptat întru îndreptare aceasta și iarăși ias(te) tot omul datoriu ca să-și spue toate păcatele sale la duhovnicul seu și să-și facă canonul care la dohovnicul apoi își va dobîndi ertare înaintia strașnecului marelui judecătoriu însă să se ferească a mai face și a mai cade iarăși întracelia-și păcate și iarăși prin împedeoare săteni de i să va întimpla vro zăttimială a păcatului tótdea(una) vreme să fie purtătoriu de grije ași îndrepta greșala prin dohovnicul numit al său ași spune greșala și iarăși să-și facă ca(no)nul că așa zice sfînta scriptură de cîte ori vei căde de atîte ori (Fila 36 a) te scoala și te va lumina Chr. și de va greși fratele tău de șapte ori întru zi și de să va pocăi și să va întoarce de atîtia ori iartă-i lui greșală că așa au zis Chr să purtăm sarcina unul altuia ca așa veți plini lege lui Chr și cuvîntul sfînti Ivangheli care noi toți sintem îndatoriți a face.

Și numele cărții acestia este mîntuirea păcătoșilor

Și prețul ei iaste trei lei

Sfîrșitul noemvri 24 1790

(Fila 36 b) Dumiiavoastră pravoslăvnici cetitori din darul lui Chr rog pre dumiiavoastră și de veți găsi ceva greșală în slove sau în cuvînte îndreptați cu duchul blîndețelor și nu puneți în ponoslu că cum nu-i puțință a fi ceriul fără de nouri așa și scrisoare fără de greșala că este scoasă di pe cărți frîmpești și îlirești pe libi rumânești și nu să pre bine înțeleg(e) vorba.

Fiind scrisă din harul înțelepciunii și cu a Domnului nostru Is. Ch. Amin.

Eu nechita dascăl satul Dorna Candreni Le veliat 1790 în zile Preluniminatului împăratul nostru Iosif și episcop nostru Daniil Vlacovici Arhiepiscop țării Molduvi.

(Fila 37 a) Doamne Isusă Christoasă tu ne ești rază frumoasă

Că ne este pre luminoasă

Că din ceriu ti-ai pogorit

Și din feceoara ți-ai născut

Cu oameni ai petrecut

Pentru a noastră mîntuire

Răpdași Doamne răsticnire

Și îngropare de tri zile

Ca să ne scoți din perire

Și fiind mare înperat

Chinuire ai răbdat

Acestai Domnul Christos

Căci lumia din Iad au scos

Către raiul cel frumos

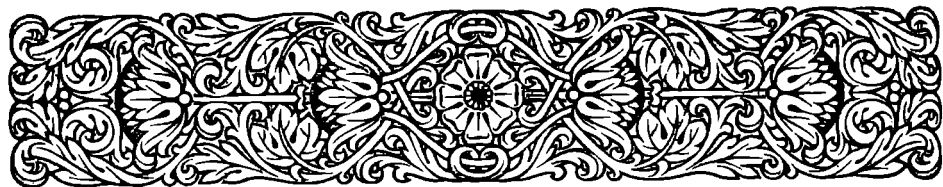
Așteaptă pre tine Christoasă

O suflete păcătoasă

Ca și filarele să pască

Și să pogoara la izvoară
Și din apa să adapă
(Fila 37 b) Și din primejdi scapa
Răbdînd piroane pe cruce
Pentru mine moș Adame
Ca ți-ai întins dei a luat poame
Cu palma preste obraz ți-ai lovit
Christoasă pentru fiul lui iubit
Oameni ce ai hrănit cu mac
În pustie ți-au tras Doamne la restignire
Patruzeci de ani în pustie ia păzit
De nice hainele nu s-au vechit
De tot răul iai ferit
Domnul cel fără de ceput
Pre noi pre toți Christos nia duce
În rai cu sfinta lui cruce
Și să-i cîntăm cu glas frumos
Că din robie ni-au scos
(pag. 520 v—525 r).

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI

SFINȚIREA BISERICII SF. DUMITRU DIN MUNICIPIUL PLOIEȘTI

În ziua de 21 mai 1981, praznicul Sf. Împărați Constantin și Elena, a avut loc sfințirea bisericii Sf. Dumitru, din municipiul Ploiești, păstorită de preoții: Nicolae Martinescu, Gheorghe Grigore și Ioan Vulcan.

Încă de dimineață, credincioșii parohiei așteptau cu flori în mână venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin în persoana P. C. Preot Ștefan Săvulescu, protoiereul Protoierei Ploiești.

După sfințirea apei, ocolirea bisericii, stropirea ei cu aghiasmă și ungerea cu Sfântul și Marele Mir, a continuat săvârșirea Sf. Liturghii, răspunsurile la strană fiind date de întreaga asistență, sub conducerea cîntărețului bisericesc Ioan Stan și a fiului său Moise Stan.

Predica zilei a fost rostită de C. Preot Ic. Stavrofor Ioan Vulcan.

După slujbă, P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, în cuvîntul său, aduce binecuvîntarea P. F. Părinte Patriarh Iustin preoților și credincioșilor bisericii Sf. Dumitru — Ploiești.

În continuare, P. C. Sa prezintă o frumoasă lecție catehetică, arătînd însemnătatea sfințenlei bisericii, zicînd între altele :

«Am sfințit biserica din nou pentru ca să fie plină de frumusețe duhovnicească, de unde se revarsă harurile Sf. Duh. Ea a fost pecetluită cu Sfîntul și Marele Mir, ca și la botez, ca să fie purtătoare a darurilor lui Dumnezeu. Încă din cele mai vechi timpuri, bisericile s-au construit în formă de corabie. Aceasta ne arată că precum Noe a scăpat odinioară de potop prin corabie, tot astfel este pentru noi creștinii biserica, corabia mîntuirii noastre. Începînd cu secolul al IV-lea, bisericile creștine au început a se construi în formă de cruce, arătîndu-se prin aceasta că în ele se continuă, prin Sf. Liturghie, jertfa Mîntuitorului Hristos pe cruce. S-a spus pe drept cuvînt, că liturghia este o nesfîrșită cruce întinsă peste veacuri și spații, din care credincioșii noștri se împărtășesc din darurile jertfei de pe cruce a lui Iisus.

Aici în biserică noi îl simțim pe Dumnezeu ca lumină și scut al vieții noastre. În inima noastră este vie dorința după casa lui Dumnezeu, pentru că aici îl simțim pe Dumnezeu aproape, aici îi aducem laudă de seară — cu îngerii și cu sfinții, aici

primim bunătațile cerului, aici aflăm adevăratul țel al vieții, căci după cum păsările cerului se adăpostesc sub streșina caselor când e ploaie și frig, noi credincioșii ne simțim ocrotiți când sintem sub streșina Sf. Biserici strămoșești».

După cuvîntul P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, C. preot paroh Nicolae Martinescu, a făcut o frumoasă dare de seamă asupra felului cum s-au desfășurat lucrările de reparații generale și de pictură din nou. Toate acestea au fost efectuate de credincioșii parohiei, ajutați substanțial de Centrul Eparhial și prin sollicitudinea arătată de organele locale ale puterii de stat și Departamentului Cultelor.

Mulțumește, apoi, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, organelor parohiale, preoților colegi de parohie și tuturor binecredincioșilor creștini ce l-au ajutat în lucrarea sa.

A vorbit, apoi, C. Preot Grigore Gheorghe, de la aceeași parohie, aducînd mulțumiri și recunoștință P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, pentru felul deosebit cum coordonează lucrările de reparații și pictură din Protoieria Ploiești.

P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, ia act de darea de seamă prezentată de către preotul paroh Nicolae Martinescu și de cuvîntul C. Preot Grigore Gheorghe de la aceeași parohie și-i felicită călduros pentru munca depusă în ogorul Domnului. Felicită de asemenea, pe credincioșii parohiei și-i laudă pentru osteneala lor, îndemnîndu-i să poarte grijă deosebită Sf. Biserici, pe care s-o împodobească mereu frumos ca și în ziua de astăzi cu flori, dar mai ales cu sufletele lor curate.

Pentru vrednicia lor, preoții Nicolae Martinescu și Grigore Gheorghe, au fost distinși cu rangul bisericesc de *sachelar*.

Apoi, P. C. Protopop îi asigură pe toți cei prezenți că va raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin realizările deosebite de la parohia Sf. Dumitru din Ploiești și rîvna preoților și a credincioșilor de la această parohie.

Ziua sfințirii lucrărilor de reînnoire de la Biserica Sf. Dumitru din Ploiești, a constituit un moment de înaltă trăire duhovnicească pentru toți credincioșii parohiei.

ASISTENT

RESFINȚIREA BISERICII SFÎNTUL MINA — VERGU DIN CAPITALĂ

În plin centrul Capitalei, pe fosta uliță ce purta numele marelui erou Tudor Vladimirescu, azi strada C. F. Robescu, de mai bine de două veacuri și jumătate, trecătorul vede o frumoasă și sveltă biserică, ce-și ridică turlele spre ceruri. Este biserica «Sfîntul Mina—Vergu».

Mărturie a evlaviei înaintașilor și închinată, mai întîi «Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil», iar mai tîrziu, Sfîntul Mucenic Mina — Făcătorul de minuni —, ea revarsă în jurul său o liniște și o mîngiere sufletească deosebită.

Ridicată din ctitorie domnească din vestita spiță a Brîncovenilor de către Doamna Anuța, sora Domniței Bălașa, după cum spun înscrisurile mai vechi, la anul 1725, ea a purtat, peste veacuri, durerea familiei domnești, martirizată în cetatea Constantinopolului.

Mitropolitul Daniil al Ungrovlahiei, apare în documentele vremii alături de mlădița brîncovenească «Anuța» și de paharnicul Vergu, — de aici venind și numele bisericii de «Sfîntul Mina—Vergu».

Slăbită de intemperiele vremii și de focul cel mare din 1847, biserica este refăcută în anul 1875, iar în 1900 este, din nou restaurată și înzestrată cu o nouă pictură prin pana vestitului pictor preot V. Damian.

De-a lungul vremii a mai suferit unele reparații, iar, în cele din urmă, prin grija vrednicului preot Leu Alexandru, parohul bisericii, a fost readusă la frumusețea cea dintâi. I s-au consolidat zidurile slăbite și de cutremur. S-a înlocuit învelitoarea bisericii și a fost, din nou, restaurată pictura murală de către pictorul Gheorghe Bănuș.

Așezată azi, în frumosul parc ce o înconjoară, cu brazi ornamentali și cu trandafiri, Biserica Sfântul Mina primește pe toți la rugăciune.

Astfel, în ziua de 20 iulie a.c. — pomenirea Sfântului Prooroc Ilie, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicar patriarhal, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, însoțit de către P. C. Preoți consilieri mitropolitani Mihail Marinescu și Dinu Provian și de un sobor de preoți au poposit în fața bisericii, în parcul minunat, împodobit cu flori, și au fost întâmpinați de către credincioșii bisericii, în frunte cu Preotul Leu Alexandru, parohul bisericii, toți cu flori în mâinile lor.

După sfințirea apei și ocolirea bisericii, după rînduiala noastră ortodoxă, a urmat Sfînta Liturghie arhierescă, cu întregul sobor.

Luînd cuvîntul P. C. Pr. Dinu Provian, consilier mitropolitan și fost protoiereu al Circ. III Capitală, a prezentat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul noile aspecte ale bisericilor din Capitală și a subliniat din nou rîvna și activitatea Preotului Leu Alexandru care, într-un răstimp de numai 6 ani de cînd a venit la această parohie, a putut realiza ceea ce înaintașii săi nu au făcut decenii la rînd, reușind să redea Capitalei încă un frumos monument istoric religios, în toată strălucirea sa.

P. C. Preot Leu Alexandru, parohul bisericii, a prezentat o dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor efectuate, subliniind ajutorul moral și material acordat de către organele parohiale și de enoriași. Mulțumește lui Dumnezeu pentru că a putut realiza această lucrare de reînnoire a bisericii — vrednică de vechea ctitorie domnească, închinată Sfîntului Mucenic Mina. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care a delegat pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar patriarhal, să vină la această sărbătoare deosebită a bisericii «Sfîntul Mina». Aceleași mulțumiri aduce Onor. Departamentului Cultelor pentru sprijinul acordat.

P. S. Episcop-vicar, Roman Ialomițeanul, după ce aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, felicită pe preotul paroh Leu Alexandru, organele parohiale și pe toți care au contribuit la această frumoasă lucrare de restaurare a bisericii.

În continuare, într-un frumos și duhovnicesc cuvînt, Prea Sfinția Sa dă îndrumări tuturor pentru desăvîrșirea vieții religioase. Cu ajutorul bisericii și al credinței strămoșești se pot realiza frumoase fapte ce constituie pildă pentru cei ce vor veni după. În fața acestora putem admira odată cu Psalmistul: «Cît de minunate sînt locașurile Tale, Doamne al puterilor».

În încheiere urează tuturor să asculte de sfînta biserică, să o respecte și să o prețuiască, ea fiind o casă scumpă în care toți găsim pe Dumnezeu permanent în Sfînta Euharistie.

P. C. Preot Mihail Marinescu, în cuvîntul său, ca paroh al Bisericii Domnița Bălașa, aduce omagiul postum prea fericiților ctitori, care, la vremea lor, au ridicat și această biserică, sora mai mică a catedralei «Domnița Bălașa».

Ziua de neuitat a sfințirii lucrărilor reînnoitoare ale bisericii «Sfîntul Mina—Vergu» s-a sfîrșit cu o agapă duhovnicească la casa parohială.

Pr. DAVID POPESCU

SFÎNȚIREA BISERICII DIN PAROHIA BUDA, JUDEȚUL GIURGIU

Pe șoseaua ce duce din Capitală spre cîmpiile aurite ale Giurgiului și Teleormanului și care trece dincolo de riul Sabar, dai de frumoasa comună Buda ce-și întinde zestrea ei strămoșească de-a lungul riului Argeș ce udă din belșug recoltele mănoase.

Așezare veche, cu oameni gospodari, meșteri grădinari și pricepuți zidari, ce-și reînnoiesc, pe zi ce trece locuințele lor în care azi găsești, radio și televizoare, se ia la întrecere cu satele ce te poartă, mai departe ca o ghirlândă strălucitoare, mărturie a dragostei pentru muncă, dintr-o conștiință adînc cetățenească.

Aici la Buda, numai după 6 ani de la ultima restaurare, a bisericii care a suferit mult din cauza cutremurului din anul 1977, credincioșii parohiei, în frunte cu vrednicul lor păstor sufletesc, preotul Turcu Ionel, au depus aleasă rîvnă ca să refacă iarăși biserica lor pămîntească și s-o aducă în starea de frumusețe în care se vede și pe care a avut-o cu decenii înainte.

De aceea, în ziua de duminică 18 octombrie 1981, cu înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Pămînt Patriarh Iustin, s-a ostenit Prea Sfințitul Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal și delegat al Prea Fericitului Sale, să vină și să înalțe rugă arhierescă, încununată cu Sfîntă și dumnezeiască Liturghie, să binecuvînteze și să sfințească lucrările de restaurare și reînnoire a bisericii și a picturii murale.

Este întîmpinat de un ales sobor de preoți și de arhidiaconi, printre care se aflau: PP. CC. lor preoți Constantin Pîrvu, vicar administrativ, patriarhal, Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic de grad universitar din București, Marin Ungureanu, Protoiereul Circ. Ciorogîrla, P. C. Arhimandrit Irineu Chiorbeja, Consilier patriarhal, Pr. David Popescu de la Centrul eparhial și arhidiaconii Mihail Colibă și Manole Marcel, precum și unii preoți din vecinătate.

Intregul sobor a început sfințirea apei, cu ocolirea bisericii, stropirea ei cu aghiazmă și ungerea cu Sfîntul și Marele Mir.

În continuare, într-o atmosferă de adîncă religiozitate, toți credincioșii prezenți, bărbați și femei, au pășit în sfîntul altar și au sărutat sfîntul prestol reînnoit, unii avînd pentru prima oară în viață această fericită ocazie.

Sfînta liturghie arhierescă, cu care prilej a fost hirotonit un candidat diacon, s-a desfășurat într-o caldă și neobosită ambianță, iar predica zilei, rostită ca de la o înaltă și rostită catedră, de către P. C. Preot Constantin Pîrvu, vicar administrativ patriarhal, a înmuiat inimile tuturor. Arătînd însemnătatea bisericii, rostul sfințirii ei, și îndatoririle pe care le avem noi credincioșii pentru aceasta, cuvîntul rostit a constituit și un popas de aleasă cateheză, cu rezonanțe doctrinare, în fondul spiritual al tuturor ascultătorilor.

După apolis a luat cuvîntul P. C. Preot Marin Ungureanu, protoiereul Circ. Ciorogîrla, care a arătat situația bisericilor din cuprinsul protoieriei sale, subliniind rîvna preoților și a credincioșilor pentru restaurarea, reînnoirea și înfrumusețarea bisericilor lor.

Menționează, în mod deosebit munca și rîvna preotului Turcu Ionel, parohul bisericii, care, ajutat de organele parohiale și de credincioși, cu sprijinul Arhiepiscopiei și concursul Onor. Departament al Cultelor au refăcut biserica rău avariata de cutremur, făcînd-o mai frumoasă decît era înainte.

Preotul Turcu Ionel, parohul bisericii, prezintă o succintă dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor, arată munca neobosită a tuturor credincioșilor în frunte cu organele parohiale și îndeosebi a preoților pentru această frumoasă realizare, care astăzi a fost sfințită într-un cadru atît de deosebit. Aduce mulțumiri, mai întîi Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru sprijinul dat și pentru că a delegat pe unul dintre cei mai apropiați sfetnici ai săi, să vină și să sfințească biserica. De asemenea Prea Sfințitului Părinte Vasile Tîrgovișteanul, că s-a ostenit și a lăsat toate, să vină în mijlocul credincioșilor din parohia Buda, la una dintre cele mai mari sărbători ale ei. Mulțumește Departamentului Cultelor, organelor parohiale și tuturor credincioșilor care, cu munca, cu banul sau cu darul lor au contribuit la aceste lucrări. Pictorului Bănică Dumitru îi aduce alese mulțumiri și tuturor participanților la această mare zi a parohiei Buda.

Prea Sfințitul Episcop Vasile Tîrgovișteanul, aducînd binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, felicită pe preot și pe credincioși pentru realizările ce se văd și îi îndrumază să păzească această frumusețe desăvîrșită în sufletele lor. Le vorbește despre frumusețea bisericii și despre foloasele rugăciunii sfātuindu-i să meargă înainte pe drumul pe care au mers înaintașii noștri. Va raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin cele ce a văzut la parohia Buda, ca unitate de rugăciune, de dragoste pentru sfînta biserică și de jertfa neobosită. În încheiere îi binecuvîntează pe toți cu dragoste părintească ce radiază din întreaga sa ființă.

După pomenirea ctitorilor și vechilor slujitori ai bisericii ceremonia sfințirii bisericii s-a încheiat cu o agapă frățească la casa parohială.

ASISTENT

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI

(mai — august 1981)

1. Slujbe arhieresti și mișionare

— La 4 iunie, la praznicul Înălțării Domnului, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a oficiat sfânta liturghie în catedrala arhiepiscopală din Galați.

— Duminică, 14 iunie, la praznicul Pogorîrii Sfîntului Duh, I.P.S. Sa a slujit de asemenea la catedrala arhiepiscopală.

Din încredințarea Înalt Prea Sfinției Sale, P. S. Episcop-vicar Epifanie a oficiat următoarele slujbe arhieresti la unitățile bisericești din eparhie :

— La 3 mai, P. S. Sa a slujit la parohia Adormirea Il, din orașul Constanța, păstorită de c. preoți: Vechiu Neagu — paroh, Bumbac Ștefan, Petculescu Visarion și Neagu Ioan.

— La 10 mai, la parohia Peștera din protopopiatul Medgidia, păstorită de c. pr. Sargarodski Timotei.

— La 17 mai, la parohia Umbrărești, protopopiatul Tecuci, păstorită de c. pr. Vlad Dumitru.

— La 21 mai, P. S. Sa a oficiat slujba de hram la biserica Sf. împărați din orașul Galați, păstorită de c. preoți Lazăr Nicolae — paroh, Buruiană Gheorghe și Marin Popa.

— La 24 mai, la parohia Grivița, protopopiatul Tecuci, păstorită de c. pr. Davidescu Dumitru.

— La 31 mai, P. S. Sa a slujit la parohia Costache Negri, din protopopiatul Galați, păstorită de c. pr. Doniga Vasile.

— La 4 iunie, la praznicul Înălțării Domnului, P. S. Sa a slujit la biserica Sf. Ingeri din orașul Constanța, păstorită de c. preoți Verban Mihai — paroh, Savu Constantin și Sburian Traian.

— La 7 iunie, la parohia Tariverde, protopopiatul Constanța, păstorită de c. preot Tudorache Ioan.

— La 14 iunie, la praznicul Pogoririi Sfântului Duh, P. S. Sa a oficiat slujba de hram la mănăstirea Cocoșu, județul Tulcea.

— La 21 iunie, la parohia Matca I, din protopopiatul Tecuci, păstorită de c. pr. Munteanu Gheorghe.

2. Resfințiri de biserici.

— *Resfințirea bisericii Sf. Gheorghe — Tulcea.*

Duminică, 17 mai, I. P. S. Arhiepiscop Antim a săvârșit resfințirea bisericii Sf. Gheorghe din orașul Tulcea, păstorită de c. preoți Andone Dumitru — paroh și Mihalea Nicolae. La această biserică, monument istoric, zidită în anul 1857, au fost executate unele lucrări de reparații interioare, exterioare și de consolidare, care au dus la necesitatea ca biserica să fie resfințită.

Pe lângă preoții parohiei, din soborul clericilor care au slujit cu acest prilej, au făcut parte p.c. preot Drăgoi Eugen — secretar eparhial, p. c. protoiereu Ionescu Nicolae, c. preoți Nistor Nicolae, Lazăr Victor, Bandrabur Constantin și Triteanu Andrei, precum și c. diaconi Vasile Vasile și Munteanu Marian.

După oficierea resfințirii sfântului locaș, slujba a fost urmată de sfința liturghie arhierescă la care a participat un mare număr de credincioși. Răspunsurile liturgice au fost date de enoriașii parohiei sub conducerea cîntărețului bisericesc Ungureanu Dumitru. Predica zilei a fost rostită de c. preot Nistor Nicolae.

După otpust, p. c. protoiereu Ionescu Nicolae a rostit un cuvînt de întîmpinare, în care a exprimat mulțumiri I. P. S. Arhiepiscop pentru grija părintească purtată pentru îndrumarea clerului și a credincioșilor și pentru înfrumusețarea sfințelor locașuri. C. pr. paroh Andone Dumitru de asemenea a adus mulțumiri, în numele credincioșilor parohiei, pentru bucuria de a se învrednici ca resfințirea lăcașului lor de închinare să fie oficiată de I. P. S. Arhiepiscop, care poartă grija tuturor bisericilor din eparhie.

I. P. S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul, între altele și-a exprimat satisfacția sufletească pentru resfințirea sfântului locaș și a spus: «Am venit astăzi aici pentru a cinsti jertfa credincioșilor acestei parohii, care din truda lor au dat cu toată dragostea pentru Casa Domnului. Și iată că astăzi sinteți cu toții aici, bucurîndu-vă de roadele hărniciei voastre. Nici o biserică nu este mai frumoasă decît biserica plină de credincioși, spunea Sf. Ioan Gură de Aur. Eu însă aș adăuga că nici o biserică nu e mai frumoasă decît biserica plină de credincioși cu inima înnoită, așa precum am cîntat astăzi la slujba de sfințire: «Înnoiește-te, înnoiește-te Noule Ierusalime». Acesta este un îndemn pentru înnoirea sufletească a bisericii, pentru noutatea și curăția duhovnicească a fiecărei generații de credincioși pe calea mîntuirii».

În continuare, I. P. S. Sa a îndemnat pe credincioși «la păstrarea curată a sufletului și a credinței strămoșești și de a se ruga pentru conducătorii țării și ai Bisericii și pentru întreaga obște, pentru propășirea păcii și a dragostei între oameni». În încheiere a adus cuvînt de mulțumire și de felicitare preoților, membrilor organelor parohiale și enoriașilor pentru frumoasa lucrare pe care au realizat-o. Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări.

— *Resfințirea bisericii parohiale din Eforië Sud.* În ziua de 21 iunie, la praznicul Duminicii Tuturor Sfinților, I. P. S. Arhiepiscop Antim a săvârșit resfințirea bisericii din Eforie Sud, protopopiatul Constanța, păstorită de c. pr. Bulăceanu Victor.

La această biserică s-a făcut restaurarea picturii murale în ulei și a catapetesmei, de pictorul Bănică Dimitrie, precum și unele lucrări de reparații. Cu prilejul

acestei slujbe, I. P. S. Arhiepiscop a fost înconjurat de un sobor de clerici din care au făcut parte: p. c. consilier Ioan Teoharie, p. c. protoiereu Stănei Dumitru, p. c. pr. Stoica Marin — secretarul protoieriei Constanța, p. c. pr. Vechiu Neagu, misionar protopopesec și c. diaconi Donici Ion și Stavără Mihai. La sfârșitul slujbei, p. c. protoiereu Stănei Dumitru a salutat prezența I. P. S. Arhiepiscop în cuprinsul protopopiatului Constanța și a prezentat date asupra activității preoților și credincioșilor pe linia bisericească și socială. În continuare, c. pr. paroh Bulăceanu Victor a adus mulțumiri I. P. S. Sale pentru bucuria făcută acestei parohii, prin oficierea solemnă a sfințirii bisericii și a Sfintei Liturghii arhieresti de care toți credincioșii au fost foarte doritori.

A luat apoi cuvântul I. P. S. Arhiepiscop, spunând între altele: «Ziua de astăzi este pentru mine, ca și pentru dumneavoastră, — a zis Arhipăstorul — o zi sărbătorească, plină de lumină. Ea este legată de sfințirea acestui sfânt lăcaș. Pentru aceasta am lăsat alte treburi și mi-am îndreptat pașii către dv., a căror rivnă pentru casa Domnului se face evidentă prin grija pe care o aveți pentru podoaba acestui sfânt lăcaș.

Credința creștină ortodoxă s-a răspândit în țara noastră mai întâi de aici de lângă Mare, în primele veacuri creștine, pe când se plămădea ființa neamului nostru. Aceste ținuturi, numite pe atunci Scitia Mică, au dat Bisericii martiri, mărturisitori și părinți luminați, care au propovăduit cuvântul lui Dumnezeu la strămoșii noștri, și care, pentru viața lor îmbunătățită au fost trecuți în rîndul sfinților. De aceea, astăzi când facem pomenirea Tuturor Sfinților, ne înălțăm gîndul cu multă evlavie și recunoștință către acești plăcuți ai lui Dumnezeu, mărturisitori ai dreptei credințe și mijlocitori ai noștri către Tatăl Ceresc, zicînd ca și Psalmistul: «Prin sfinții care sînt pe pămîntul Lui, minunată a făcut Domnul toată voia Sa întru ei» (Ps. 15, 3).

Slujba de astăzi s-a desfășurat într-o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească. Rugăciunile altarului s-au împletit armonios cu cîntarea omofonă a stranei, într-un singur glas.

La aceasta ne îndeamnă și Sf. Ap. Pavel cînd zice ca toți laolaltă și cu o singură gură să slăvim pe Dumnezeu. Spre unitate și cooperare în toate cele spre zidire ne învață și Biserica, să trăim în pace și în dragoste unii cu alții, ajutîndu-ne, aceasta fiind semnul adevăratei trăiri creștinești, căci precum spune Sf. Evanghelist Ioan: «Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este; pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care îl vede, nu poate să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-L vede» (I Ioan 4, 20).

În continuare I. P. S. Sa a îndemnat pe credincioși să păstreze neștirbită credința noastră sfîntă, moștenită de la strămoși și în același timp să sprijine lucrarea fructuoasă care se desfășoară pentru pacea și prosperitatea poporului nostru. C. pr. paroh, organelor parohiale și tuturor enoriașilor, I. P. S. Sa le-a împărțit, în încheiere, arhieresti binecuvîntări și le-a urat sănătate și bun spor în toate.

— *Sfințirea bisericii din Valea Seacă, jud. Constanța.*

Cu binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop, luni, 15 iunie, la sărbătoarea Sfintei Treimi, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a săvîrșit reșfințirea bisericii parohiale Valea Seacă, din protopopiatul Medgidia, păstorită de c. pr. Păun Panaît.

La această biserică s-au executat lucrări de reparații și de pictură nouă în frescă.

Din soborul clericilor au făcut parte p. c. protoiereu Nicolae Virgil, c. pr. Tobă Ioan, Miu Gheorghe și Aldea Ioan și c. diacon Donici Ioan.

După slujba de resfințire a sfântului locaș s-a oficiat în continuare sfânta liturghie arhierescă. Cântările stranei au fost executate de un grup de credincioși, sub conducerea cîntărețului bisericesc. Predica zilei a fost rostită de c. pr. Miu Gheorghe.

La sfîrșitul slujbei p. c. protoiereu Nicolae Virgil a salutat venirea P. S. Episcop-vicar la această parohie și a înfățișat aspecte din preocupările pastorale și sociale ale preoților din protopopiat. C. pr. paroh Păun Panait, care a fost hirotesit cu acest prilej în iconom, a mulțumit P. S. Sale pentru sprijinul moral și material primit din partea conducerii Centrului eparhial, pentru ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor de împodobire a sfântului locaș și de resfințire a lui.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, luînd cuvîntul, în numele I. P. S. Arhiepiscop a felicitat pe credincioși și organele parohiale, în frunte cu păstorul lor, pentru grija pe care o poartă pentru bunăstarea și înfrumusețarea bisericii. Referindu-se la însemnătatea spirituală a bisericii, P. S. Sa a spus între altele: «Biserica este Casa lui Dumnezeu, locul cel sfînt și sfințitor în care se adună credincioșii și se roagă lui Dumnezeu. În biserică ne putem împărtăși de darurile Sfîntului Duh, prin sfințele taine săvîrșite de preot, care sfințesc viața noastră și ne unesc în Trupul lui Hristos, care este Biserica». În încheiere P. S. Sa a dat îndemnuri celor de față să cerceteze cît mai des sfîntul lăcaș, să păstreze curată credința străbună și, umiți în dragoste frățească, să contribuie la bunăstarea și înfrumusețarea localității lor.

III. Hirotonie de preot.

— Candidatul Călieanu Vasile, licențiat în teologie, la 17 mai a fost hirotonit diacon, iar la 31 mai preot, pe seama parohiei Odaia Manolache din protopopiatul Galați.

IV. Vizite canonice și misionare.

În cursul lunilor mai și iunie 1981, I. P. S. Arhiepiscop Antim a efectuat mai multe vizite la mănăstirile Cocoșu, Celic-Dere și la metocul Saon din județul Tulcea, unde sînt în curs de executare lucrări de reparații și amenajări, pentru a urmări desfășurarea acestora. În același timp a dat îndrumări conducerii acestor mănăstiri și personalului monahal pentru a păstra buna rînduială a vieții mănăstirești, împletind în continuare rugăciunea cu munca. De asemenea a vizitat sediile protoierilor Galați, Tulcea și Constanța și parohiile Costinești și 23 August din protopopiatul Constanța.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a efectuat unele vizite canonice și misionare la următoarele unități bisericești:

— La 5 mai, la bisericile M. Kogălniceanu, Tîrgușor, Grădina, cu filiața Rîmnicul de Jos din protopopiatul Medgidia.

— La 11 mai, Gura Dobrogei cu filialele Sibioara, Piatra și Palazul Mic, protopopiatul Medgidia.

— La 12 mai, Făgărașul Nou, Nifon cu filiața Hamcearca, protopopiatul Babadag.

— La 14 mai, Negru Vodă, Cerchezu, Viroaga, Dumbrăveni cu filiața Olteni, protopopiatul Constanța.

— La 23 mai, biserica Schimbarea la Față din orașul Galați.

— La 28 mai, biserica Precista—Galați, monument istoric și bisericile Sf. Vasile și Sf. Spiridon din Galați.

— La 31 mai, filiala Movileni aparținând de parohia Sendreni, Independența și Izvoarele, protopopiatul Galați.

— La 1 iunie, 23 August, Luminița, Rachelu și mănăstirea Cocoșu, protopopiatul Tulcea.

— La 2 iunie, Mihail Kogălnițeanu, protopopiatul Tulcea ; Ciucurova, 6 Martie cu filială Vișina, Lunca și Ceamura de Jos, protopopiatul Babadag.

— La 13 iunie, Cobadin, Negrești și Chirnoveni, protopopiatul Constanța ;

— La 17 iunie, Vișoara, Șipote, filială a parohiei Zorile și Cetatea, protopopiatul Medgidia.

— La 21 iunie, Matca III, protopopiatul Tecuci.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE ALE CLERULUI DIN LUNA MAI 1981

Între 26—28 mai a.c. s-au ținut conferințele de orientare ale clerului pe trim. II/1981, cu tema «Acțiuni și poziții ale Bisericii Ortodoxe Române în cadrul organizațiilor creștine mondiale pentru apărarea păcii și soluționarea problemelor litigioase din lume pe cale pașnică».

I. P. S. Arhiepiscop Antim a prezidat conferința de la protoieria Tulcea, P. S. Episcop-vicar a prezidat conferințele de la Tecuci și Galați, p. c. consilier Igor Jechiu, conferințele de la Tulcea și Babadag, iar p. c. inspector bisericesc Dumitru Găureanu conferințele de la protoierile Medgidia și Constanța.

Referenții principali, care au prezentat tema dată de Cancelaria Sfântului Sinod, au fost c. preoți : Postolache Ioan (Galați), Dicu Toma (Tecuci), Bănică Vasile (Constanța), Dumitru Constantin (Medgidia), Boghici Vasile (Babadag) și Gheorghe Lazăr (Tulcea).

Pe marginea acestor referate s-au înscris la cuvânt numeroși preoți care au adus completări.

S-a subliniat, între altele, că astăzi când înarmările au devenit un pericol fără precedent în istoria omenirii, iar în unele țări ale lumii există deja războaie declanșate, care se pot extinde ; asigurarea păcii este aspirația și necesitatea vitală a întregii lumi contemporane. De aceea, toate popoarele, conștiente de răspunderea pe care o au pentru soarta omenirii, acționează pentru promovarea destinderii și colaborării internaționale, pentru stingerea focurilor de încredare și conflict și asigurarea unei păci trainice.

Pentru înfăptuirea acestor mari deziderate, de care depinde soarta omenirii și poporul nostru își aduce contribuția sa în cadrul Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme și organizații internaționale din care face parte.

Tot așa și Biserica noastră, cunoscând că pacea este cel dintâi mesaj al Evangheliei lui Hristos și Testamentul pe care El ni l-a lăsat, împreună cu celelalte culte din România, își aduce contribuția sa prin cuvânt și faptă la sprijinirea acțiunilor poporului nostru pentru apărarea păcii și construirea vieții noi, iar pe plan ecumenic, colaborează cu marile organizații creștine Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru pace, precum și cu

unele culte și religii necreștine, cu Mișcarea Mondială pentru Pace etc. pentru soluționarea marilor probleme ale omenirii contemporane.

În continuare au fost menționate o serie de întruniri ecumenice, care au avut loc în diferite țări ale lumii, precum și în țara noastră. Totodată a fost subliniată contribuția valoroasă a delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române, înalții ierarhi, preoți și profesori de teologie, la pregătirea și desfășurarea lucrărilor acestor întruniri, la întocmirea documentelor adoptate și la popularizarea activităților ecumenice prin presă, conferințe etc.

S-a arătat de asemenea că poziția Bisericii noastre în legătură cu aceste probleme de mare actualitate pentru instaurarea unui climat de pace, de destindere, de încredere reciprocă și de cooperare între popoare, a fost magistral prezentată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin «Apelul către Bisericile Creștine, religiile din întreaga lume și oamenii doritori de bine de pretutindeni», cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului din anul 1980. Acest Apel a fost trimis tuturor conducătorilor de Biserici Creștine, organizațiilor creștine mondiale, unor personalități bisericesti de peste hotare și comunităților ortodoxe române din străinătate. Apelul a fost întîmpinat pretutindeni cu deosebit interes și cu elogiul la adresa Bisericii Ortodoxe Române, care dă dovadă că este o Biserică vie, legată de popor, slujitoare lui Hristos și păcii în lume.

La concluzii, au fost conturate linia practică a lucrării preoțești și sarcinile de viitor. «Problema păcii este problema tuturor oamenilor — a spus I. P. S. Arhiepiscop Antim. Numai trăind într-o colaborare cu toți oamenii se poate realiza pacea, destinderea, progresul în lume. În parohie, dacă preotul este stăpînit de duhul păcii în sufletul său, familia sa, în relațiile cu organele parohiale etc., el poate să împace mulți credincioși. Din scaunul duhovniciei, de la înălțimea amvonului, ca și în toate împrejurările, preotul este dator să propovăduiască pacea și să o urmeze prin trăirea sa creștinească și cetățenească».

Printr-o bună pastorație și actualizare a predicilor cu problemele sociale la ordinea zilei, prin colaborarea cu conducerea locală, cu organizațiile obștești și cu slujitorii celorlalte culte religioase, preoții contribuie la buna îndrumare a credincioșilor în sprijinirea cauzei păcii și a unității spirituale-morale a poporului nostru. Exemplul bun al preotului în aceste acțiuni este un excelent îndemn pentru păstoriți de a-l urma.

Din felul cum s-au desfășurat conferințele de orientare din luna mai a.c., s-a demonstrat că preoțimea este bine orientată și familiarizată cu problemele contemporaneității, la rezolvarea cărora poporul nostru și-a adus și aduce o prețioasă contribuție.

Preoții au dobîndit experiență în problemele sociale, sint receptivi și totdeauna la datorie în slujirea Bisericii, a patriei și a păcii.

Arhim. IERONIM MOTOC

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

DE SFINTELE PAȘTI ÎN VIZITĂ LA P. S. EPISCOP ANTONIE

Este în tradiția Episcopiei Buzăului ca în ziua Sfințelor Paști după slujba «Vernicii» cea numită «A doua înviere», preoțimea din municipiu să meargă în vizită la P. S. Episcop.

P. S. Sa a luat parte la slujbă înconjurat de clerul buzoian, P. C. vicar ad-tiv, P. C. consilieri, P. C. inspector eparhial și C. diaconi ai catedralei, de față fiind un mare număr de credincioși. Potrivit tradiției Sf. Evanghelie s-a citit în douăsprezece limbi de către toți slujitorii răspândiți printre credincioși, arătând prin aceasta că Sfinții Apostoli au predicat Sf. Evanghelie la toate neamurile pământului.

După terminarea slujbei, tot personalul centrului eparhial precum și preoțimea orașului Buzău, au mers în sala de recepție a Palatului întimpinând cu imnul arhieresc pe P. S. Episcop Dr. Antonie.

În numele preoților și salariaților a rostit un cald cuvânt P. C. pr. Horia Constantinescu de la parohia Sf. Ioan Poștă, elogiind sărbătoarea Învierii și spunând printre altele :

«Ziua de azi este zi de îndoită bucurie: bucuria Învierii Domnului Iisus, și bucuria reîntîlnirii cu ierarhul nostru. Bucuria Învierii Domnului Iisus trece prin suferința Golgotei. Bobul de grâu numai trecut prin suferința putrezirii dă pîinea și trăirea în trupul lui Iisus Hristos; boaba de strugure numai trecută prin suferința strivirii dă vinul și puterea în singele lui Iisus Hristos; sufletul nostru numai străpuns de alicele suferinței capătă tăria și credința. Iisus Hristos numai trecut prin suferința crucii ne-a dat învierea. Hristos ieri în umilință, astăzi în slavă; Hristos ieri în moarte, astăzi în viață. Mărturisit de Sfinții Apostoli: Petru, Natanail și Toma, astăzi El se mărturisește ca Dumnezeu prin învierea Sa. «Ziua învierii», «ziua bucuriei», «ziua luminii», «ziua înnoirii», așa cum o numesc scriitorii bisericești, această luminată zi a Paștilor.

«Și în această primăvară, viața magnifică își celebrează încă o dată biruința asupra morții așa cum spune foarte frumos poetul Ioan Alexandru. Învierea lui Iisus Hristos, înseamnă restaurarea omului în har, înseamnă chezașia învierii noastre, înseamnă penetrația ei în sufletele noastre. Dar lumina învierii lui Iisus Hristos este dublată de întîlnirea cu ierarhul nostru și acest fapt a intrat în tradiție. Este cu alte

cuvinte bucuria necesității permanentei legături dintre ierarh și preoți, este bucuria cheazășiei prezenței lui Hristos în mijlocul nostru».

În încheiere P. C. sa a transmis P. S. Episcop Dr. Antonie urări de sănătate deplină :

«Făgăduim slujire lui Dumnezeu și omului pentru Biserică și Patrie, făgăduim respect, ascultare și dragoste, pentru P. S. Voastră. Vă urăm sănătate și spor în munca P. S. Voastre».

În continuare corul catedralei condus de P. C. arhid. Dumitru Stoica a intonat axional «Îngerul a strigat», luminând «Cu trupul adormind», și troparul Învierii «Hristos a înviat».

— P. S. Episcop Dr. Antonie adresându-se celor de față a spus :

— «Aș vrea să mulțumesc în chip deosebit pentru cuvântul cald pe care mi l-a adresat părintele Horia Constantinescu în numele preoților din Buzău, în numele dvs. al tuturor, cu prilejul acestei mari zile a creștinătății. Dați-mi voie să vă urez și eu tuturor, să petreceți această sărbătoare și toate zilele vieții dvs., în pace, în lumină, în liniște, cu bucurii duhovnicești și cu realizări în toate cele ce întreprindeți atât în viața personală, cât și în câmpul misiunii pastorale.

— În continuare, P. S. Sa a arătat, printre altele, că se preocupă în relațiile cu credincioșii și în special cu clerul din cuprinsul acestei Eparhii, să țină cumpăna între dreptate și bunătate în speranța că cei ce greșesc se vor îndrepta, iar cei buni vor deveni și mai buni. «Cît e de greu însă să ții această cumpănă, și cît de necesar este totuși s-o ții, o știm cu toții. Noi adesea îl judecăm și pe Dumnezeu că nu ține cum trebuie cumpăna între dreptate și bunătate! După socotelile noastre ar trebui ca și El, uneori, să-și mai îmbunătățească modul de a lucra cu lumea. Sigur, Dumnezeu are rațiunile Sale în atitudinile către noi, pe care noi nu le cunoaștem și uneori ni se pare că ne nedreptățește, dar aceasta vrea să arate tocmai cît e de greu să ții acest echilibru. Nu poți fi cu toți la fel și nici să aplici cu toți o măsură standard.

Uneori clădești cu dreptatea, alteori clădești cu bunătatea; uneori strici cu dreptatea, alteori strici cu bunătatea. Și nici nu există o unitate de măsură care să ne învețe cum anume și cînd să întrebuițăm una sau pe alta. Ni se cere discernămint și înțelepciune și trebuie să cerem mereu lui Dumnezeu să ni le dea».

— «Cu prilejul acestei sărbători a Învierii fiecare dintre noi trebuie să ne înnoim capacitatea de decizie în a fi martori ai Învierii. Mîntuitorul Hristos i-a vrut pe apostolii Săi martori ai Învierii și ei s-au definit dintr-un început ca martori, mergînd în toate părțile lumii să răspîndească adevărul celor văzute cu ochii lor». În această calitate de martori ai Învierii sîntem toți trimiși în lume, de la episcopi la preoți și diaconi, să fim oameni gata de slujire, gata să dăm sfat, gata să dăm lumină. Trebuie ca lumina Învierii să lucreze în noi atât de puternic, încît să avem la rîndul nostru puterea de a chema pe ceilalți să ia de la noi lumină. Căci noi trebuie să fim martori calificați ai Învierii. În primul rînd să dăm mărturie despre credința noastră puternică, personală, în Învieria lui Hristos și dînd această mărturie să cerem și celor ce ne ascultă să creadă în ea, și să fie la rîndul lor martori ai Învierii, și să fie prin viața lor, prin exemplul lor, prin cuvîntul lor, adevărați apostoli».

Atît la slujba vecerniei, cît și în sala de recepție, P. S. Episcop Dr. Antonie a prezentat celor prezenți un oaspete străn, în persoana Dr. Duncan Shaw din Edinburgh — Scotland, din Marea Britanie, care a dorit să facă de Sf. Paști o călătorie în România ca oaspete al Bisericii Ortodoxe Române, luînd parte la Învieria Domnului

la Catedrala episcopală din Buzău, admirînd marea evlavie a poporului nostru, credința care i-a ținut pe toți treji la rugăciune toată noaptea.

Dr. Shaw este de mult cunoscut Bisericii noastre, ținînd conferințe la Institutul teologic din București și Sibiu. Este o personalitate cunoscută pe linie ecumenică în toată Europa. Este membru în Consiliul Consultativ și în Comitetul financiar al Conferinței Bisericilor Europene și membru în Consiliul Universității din Edinburgh. A luat parte la diferite conferințe și simpozioane ecumenice împreună cu P. S. Episcop Dr. Antonie, la Niborg—Danemarca; Engelberg—Elveția, în Creta, iar ultima oară în Țara Galilor, la Cardiff, la un simpozion organizat de Conferința Bisericilor Europene.

În cuvîntul său Dr. Shaw a amintit că este bucuros să fie din nou în România și să-l întâlnească pe P. S. Episcop Dr. Antonie.

Dr. Duncan Shaw a venit însă la Buzău și cu o însărcinare specială. A avut mandatul din partea Societății de istorie, artă și arheologie antică din Scoția, să prezinte Prea Sfințitului Episcop Antonie diploma de *membru de onoare* al acestei Societăți și medalia respectivă. P. S. Sa a fost ales în această calitate la data de 13 octombrie 1980 pentru merite în domeniul cultural și artistic, fiind unul din cei opt membri străini aleși.

Titlul acesta este o mărturie în plus a prețurii de care se bucură P. S. Sa în cercurile culturale din străinătate.

Preoțimea prezintă l-a felicitat pe P. S. Sa urîndu-i spor în toate și putere de muncă în tot ce întreprinde în țară și în lume.

— La sfîrșit P. S. Episcop a adus mulțumiri tuturor pentru această întîlnire, transmițînd credincioșilor de la parohii și familiilor c. preoți toate doririle de bine, arhiereste binecuvîntări, așa încît sărbătoarea Sfințelor Paști să fie pentru toți prilej de întărire sufletească și de bucurie duhovnicească.

CONFERINȚA DE ORIENTARE PE LUNA MAI 1981

A doua conferință de orientare din anul 1981 la Eparhia Buzăului a avut loc între 12—20 mai, avînd ca temă, potrivit indicațiilor Sf. Sinod, «*Acțiuni și poziții ale Bisericii Ortodoxe Române în cadrul organizațiilor creștine mondiale pentru apărarea păcii și soluționarea problemelor litigioase din lume pe cale pașnică*».

La toate protopopiatele lucrările au fost conduse de către un delegat de la Centrul Eparhial.

— La protoieria Buzău la lucrări a luat parte și P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de Dl. Dr. G. G. Williams — Secretar General al Conferinței Bisericilor Europene, precum și de D-na Williams, aflați în vizită oficială în România.

— La protoieria Rm. Sărat și Buzău ca delegat a fost P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic, la protoieria Focșani și Păturlagele, P. C. Pr. Grigore Dionisie, consilier ad-tiv iar la protoieria Panciu și Brăila, P. C. arhid. N. Popescu, inspector eparhial.

— Conferințele au fost precedate de Te-Deum și Polihroniu.

Ca referenți pentru susținerea lucrării la fiecare protopopiat au fost următorii preoți: la protoieria Buzău pr. Toader Drăghici de la parohia Apostari; la protoieria Păturlagele pr. Moise Constantin — parohia Valea Teancului, la protoieria Focșani pr. Ioan Nicolae — parohia Bordești, la protoieria Panciu pr. Păun Nicolae

— parohia Păulești; la protoieria Brăila pr. Epure Mircea — parohia Radu-Negru.

Completări pe marginea referatului au adus următorii preoți: protoieria Buzău: — Dragomirescu Aurel — Cuvioasa Paraschiva; Vasilescu Dumitru — Sf. Gheorghe, Badea Emil — Glod. Siliștea, Marcoșanu Alexandru — Movila Oii, Latu Nicolae — Scutelnici arătând printre altele că: B.O.R. a sprijinit și sprijină întărirea legăturilor și cooperarea cu celelalte Biserici și culte religioase considerând că lucrarea de întărire a unității bisericești și de apărare a păcii, constituie una dintre cele mai importante laturi ale activității Bisericii în lume în epoca noastră, având ferma convingere că zidurile despărțitoare dintre Biserici și popoare vor cădea pentru totdeauna.

— Concluziile la conferința de la Buzău au fost evidențiate de către P. S. Episcop Dr. Antonie care mai întâi a făcut prezentarea oaspeților. P. S. Sa a arătat că Dr. Williams — Secretar General al Conferinței Bisericilor Europene este originar din Țara Galilor, având o lungă experiență ecumenică. Duce de mulți ani pe umerii săi greutatea problemelor cu care este confruntată Conferința Bisericilor Europene, compusă din 114 biserici din Europa, din circa 25 de țări, care și-a propus să răspundă la două comandamente: Unirea Bisericilor lui Hristos și în al doilea rând și-a propus să fie glasul Bisericii în lupta pentru instaurarea păcii.

P. S. Sa a prezentat apoi pe fostul rector al Institutului teologic din București, Pr. Dumitru Popescu care din anul 1980 este Secretar de studii la Conferința Bisericilor Europene și care lucrează împreună cu Dr. Williams, la Geneva. A mai prezentat și pe Dl. Rus Remus și Dl. Cezar Vasiliu, însoțitori ai delegației de la Geneva, profesori la Institutul teologic din București.

În continuare P. S. Sa a vorbit despre felul cum înțelege Biserica Ortodoxă Română angajarea ei în lupta pentru pace.

«Problema păcii nu este numai problema noastră, a spus P. S. Sa printre altele, ci e a tuturor oamenilor și a tuturor creștinilor, ca să apere viața, civilizația și cultura planetei și să-i asigure supraviețuirea.

Creșterea cursei înarmărilor este o amenințare reală asupra capetelor oamenilor și tot cel ce rămâne indiferent față de aceasta, se face vinovat în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Căci e trist, dar e adevărat: sîntem în secolul XX, la douăzeci de secole după Hristos, Propovăduitorul păcii, și nu sîntem încă prea departe de cei care rezolvau conflictele cu bita. În loc de pace, oamenii au construit arme și mai ucigătoare, și mai distrugătoare. Chemarea noastră, lupta noastră, propovăduirea noastră, trebuie să fie pentru o lume fără arme, o lume a păcii și a bunei înțelegeri între toți oamenii».

Luînd cuvîntul, Dl. Dr. G. G. Williams și-a exprimat bucuria pentru ocazia oferită de P. S. Episcop Dr. Antonie de a cunoaște și a vorbi preoțimii protopopiatului Buzău, și a transmite tuturor un călduros salut din partea Conferinței Bisericilor Europene.

În continuare, Domnia Sa a făcut o prezentare a activității Conferinței Bisericilor Europene, arătînd că în anul 1964 cînd a luat ființă, a fost de față și actualul patriarh, P. F. Părinte Dr. Iustin Moisescu care a și rămas membru în conducerea conferinței pînă la alegerea Sa în fruntea Bisericii Ortodoxe Române. Dr. Williams a spus apoi că unul dintre cei mai experimentați și cei mai vechi membri în conducerea Conferinței este și Prea Sfințitul Dr. Antonie al Buzăului.

Dr. Williams a arătat apoi că în activitatea Conferinței Bisericilor Europene problema păcii între popoare precum și a securității în Europa ocupă un loc dintre cele mai importante.

În încheiere Domnia Sa a adresat urarea «Pacea să fie cu voi, pacea să fie în Europa, Dumnezeu să ne ajute să fim lucrători ai păcii în întreaga lume».

În continuare P. C. Pr. Dumitru Popescu a vorbit despre sarcinile sale în cadrul Conferinței Bisericilor Europene.

În încheiere, P. S. Episcop Dr. Antonie a mulțumit D-lui Williams pentru frumoasa expunere în legătură cu activitatea Conferinței Bisericilor Europene, precum și părintelui Dumitru Popescu, arătând că dacă altădată Biserica se împărțea în două: Biserica luptătoare și Biserica triumfătoare, astăzi e mai adecvat înțeleasă ca «Biserică slujitoare». Prin *Biserica slujitoare* se exprimă mai bine rostul autentic al Bisericii pe pământ. Mîntuitorul nu a dorit să fie slujit, ci a slujit El oamenilor.

Vorbind despre problema păcii, Prea Sfinția Sa a spus: «Apărarea păcii este promovată de întreaga noastră cunoștință creștină».

Preoțimea din eparhia Buzăului prezintă în număr mare la această întîlnire, și-a exprimat satisfacția de a fi primit această importantă vizită. Vizitatorul a fost asigurat că Biserica Ortodoxă Română este un partener ideal în eforturile ce se fac de către toate Bisericile din Europa pentru asigurarea păcii în lume și a bunei înțelegeri dintre oameni.

SFINȚIREA BISERICII DIN FILIALA GLOD, PAROHIA VALEA CAPREI

În ziua de duminică 14 iunie — sărbătoarea Rusaliiilor, a avut loc sfințirea bisericii din filiala Glod ce aparține de parohia Valea Caprei, în urma picturii ce s-a făcut de către D-na Stoicescu Victoria.

Seara s-a făcut Litie de către preoții din împrejurimi împreună cu arhid. Stoica Dumitru și diac. Sibiescu Gabriel de la Centrul Eparhial.

În dimineața zilei de Duminică a sosit P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, fiind înțîmpinat de către credincioșii prezenți, îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu flori în mînă, cu fețele pline de bucurie, că le-a ajutat Dumnezeu să-și vadă biserica înnoită și înfrumusețată.

După înconjurarea sfintei biserici și sfințirea din interior, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie de către un sobor de 5 preoți, doi diaconi în frunte cu P. S. Episcop Dr. Antonie.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, pr. paroh Grigore Dumitru a făcut o dare de seamă în fața credincioșilor parohiei, despre lucrările ce s-au efectuat la biserică, despre bucuria și recunoștința tuturor față de P. S. Episcop Dr. Antonie care a binevoit să vină personal să le sfințească biserica.

În continuare a luat cuvîntul P. C. Pr. Protopop Stamate care a arătat că sfințirea sau redeschiderea unei biserici este un popas sărbătorec în viața unei parohii și un prilej de întărire sufletească prin credință și apropiere de Dumnezeu prin rugăciune.

În continuare a arătat vrednicia pr. paroh care, deși are o parohie foarte răs-pîndită, cu 4 biserici, totuși a stăruit cu curaj împreună cu aceste doar 50 familii, de a face pictura, reușind să-și apropie credincioșii și să colaboreze ideal cu ei. Munca preotului paroh Grigore Dumitru timp de peste 40 de ani în parohia Valea Caprei,

i-a adus satisfacții sufletești deosebite. El a reparat toate sfintele locașuri în 1980, culminând cu această frumoasă pictură din filiala Glod. «Este o mare bucurie să constatăm a spus C. Sa, că pe marile șantiere ale Patriei, alături de celelalte construcții și obiective social-culturale, se construiesc, se refac, se restaurează sau se pictează și biserici, ca o dovadă grăitoare a deplinei libertăți religioase de care se bucură Biserica noastră strămoșească».

În încheiere, P. C. Pr. Protopop a adus mulțumiri P. S. Episcop pentru osteneala și dragostea de a veni la cea mai mică filială din protopopiat, acordând în felul acesta aceeași atenție și grijă tuturor credincioșilor din toate parohiile Eparhiei.

A adresat mulțumiri organelor locale pentru largă înțelegere acordată, pr. paroh, consiliului, comitetului parohial și tuturor credincioșilor și i-a felicitat pentru pictura realizată.

Prea Sfințitului Episcop Dr. Antonie, în cuvîntul P. S. Sale și-a arătat bucuria deosebită de a fi împreună cu toți cei prezenți la resfințirea acestei biserici în ziua Cincizecimii, a felicitat din toată inima pe preotul paroh, pe membrii consiliului și al comitetului parohial și pe toți credincioșii înscrși în tabelul ctitorilor, care au realizat această frumoasă lucrare. Fiind sârbătoarea Rusaliilor, P. S. Sa a vorbit despre Sf. Duh care este Domnul de viață, «făcătorul», denumirea din Simbolul Credenței arătînd pe larg interesul acestui atribut. Tot ce are viață în sine, vine prin Duhul lui Dumnezeu. P. S. Sa a vorbit și despre pericopa Evangheliei din acea zi, anume despre întimplarea cu femeia păcătoasă pe care fariseii au vrut s-o ucidă cu pietre, insistînd asupra iertării și asupra modului înțelept în care a rezolvat Iisus dilema pe care i-o aranjaseră fariseii, crezînd că Îl vor prinde în cuvînt ca să-L condamne.

În încheiere P. S. Sa a transmis tuturor celor prezenți, arhieresti binecuvîntări cu urări de bine, sănătate și fericire, pentru ei și familiile lor.

ȘEDINȚA CONSILIULUI EPARHIAL

În ziua de 30 iunie 1981 a avut loc cea de a doua ședință a Consiliului Eparhial al Eparhiei Buzăului, prezidată de P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

Au fost rezolvate probleme curente din viața Eparhiei, numiri și transferări de preoți, s-au acordat ajutoare unor biserici pentru reparații și lucrări de pictură, ca și unor persoane particulare. S-au trecut în revistă lucrările ce se efectuează la Centrul Eparhial și s-au propus măsuri pentru urgentarea începerii lucrărilor de consolidare în urma cutemurului din 1977.

CURSURI MISIONARE LA MÎNĂSTIREA CIOLANU

Prin grija deosebită a P. S. Episcop Dr. Antonie și în acest an 1981 între 1—11 iulie, Episcopia Buzăului a organizat vacanță activă la M-rea Ciolanu cu un număr de 48 preoți, cursuri de dare a dreptei credințe și de informare la zi asupra literaturii teologice. Cursurile au fost deschise de P. S. Episcop Dr. Antonie.

P. S. Sa a arătat că socotește aceste cursuri de mare folos pentru preoți, ei avînd prilejul să-și reimprospăteze astfel cunoștințele, să-și împărtășească din ex-

periența pastorală unii altora, așa fel încît să poată iniția și pe credincioși în cunoașterea cît mai aprofundată a credinței strămoșești, în care ne-am născut ca oameni și creștini ortodocși.

Prelegerile au fost susținute de un număr de 7 profesori activi și doi profesori pensionari de la Institutul teologic din București, iar o prelegere cu conținut istoric, privind personalitatea domnitorului Mihai Viteazul și legăturile sale cu Buzăul, a fost susținută de P. C. Pr. Gabriel Cocora de la parohia Sf. Ingeri Buzău.

De asemeni P. C. Diac. Petru I. David de la Institutul teologic din București a susținut o prelegere cu conținut istoric, privind împlinirea a 160 ani de la revoluția lui Tudor Vladimirescu.

P. S. Episcop Dr. Antonie a vorbit și la încheierea acestor cursuri la data de 11 iulie, spunînd printre altele: «Să ne ostenim răspunzînd unor necesități vitale pentru Biserica noastră, datori fiind să păstrăm ceea ce ne-au lăsat strămoșii și să predăm și noi urmașilor noștri ștafeta primită».

PREOTUL NICOLAE POPESCU-GEORGESCU

La 27 iulie 1981 a încetat din viață și s-a mutat la cele veșnice preotul Nicolae Popescu-Georgescu parohul parohiei Breaza, județul Buzău, după ce împlinise 90 de ani de viață și 66 de ani de slujire pastorală activă la aceeași parohie. După știința celui ce semnează aceste rînduri este un caz unic în Eparhie, cel puțin în ultima jumătate de veac. Moartea a venit pe neașteptate smulgîndu-l violent de la lucrul său pastoral: simbătă la prînz i s-a făcut rău, nu și-a mai putut continua slujba, duminică a fost internat în spital, iar luni a fost pus pe masa de operație, de unde trupul său a fost depus direct în sicriu. A fost, așa cum s-a rugat de-a lungul anilor în liturghiile sale, un ...«sfîrșit creștinesc, fără durere, neînfricoșat, în pace»...

Figură luminoasă, cu o viață nepătată de vreo aplecare omenească, dublat de un suflet înnobilit de omenie și devotament pastoral, preotul Nicolae Popescu constituia o personalitate puternică, ce cîștigase de mult respectul clerului buzoian, cinstirea enoriașilor săi și aprecierile administrației eparhiale. Este de înțeles deci că plecarea sa din lume a produs o puternică impresie și dezolare în sufletele celor care l-au cunoscut, l-au iubit, l-au prețuit și l-au respectat.

Pentru împlinirea rînduiei creștinești, trupul neînsuflit a fost depus în biserica mănăstirii Ghighiu de lingă Ploiești, unde răposatul avea să fie înmormîntat alături de venerabila sa soție, trecută și ea la cele veșnice cu șapte ani în urmă. Singura umbră care s-a plecat asupra tristului eveniment, a fost aceasta că bătrînul părinte n-a fost lăsat în biserica slujirii lui din Breaza, așa cum au dorit credincioșii, pentru ca întreaga suflare a parohiei și satelor dimprejur să vie și să treacă pe lingă catafalc, să plîngă durerea pierderii și să sărute mîna părintelui lor, cel cu chipul albit ca al ierarhului Nicolae din Mira Lichiei. Dar și așa, fiii săi duhovnicești l-au urmat în număr covîrșitor pînă la mormînt, în halne cernite și în plînsul tînguitor al despărțirii, aducînd astfel celor doșii ai răposatului și familiei îndoliata mîngîierea și îmbrăbătarea lor.

Înmormîntarea a avut loc joi 31 iulie 1981, slujba fiind oficiată de un sobor de peste 30 preoți, parte din județul Buzău, parte din Ploiești, avînd în frunte pe P. C. Preot Marin Negulescu, slujitor la Catedrala Sf. Episcopii Buzău ca delegat al P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală și P. C. Protopop Săvulescu al orașului Ploiești. Pro-

hodirea a fost împodobită cu participarea cuv. arhidiacon D. Stoica de la Episcopia Buzău și a corului maicilor Țiețuitoare din mănăstirea Ghighiu.

Personalitatea defunctului preot Nicolae Popescu, activitatea sa pastorală, ca și meritele cîștigate în lunga slujire preoțească, au fost elogiate de P. C. Pr. M. Negulescu care a adus din partea P. S. Episcop Antonie, pe lângă binecuvîntarea sa arhierască, și regretul de a fi pierdut un slujitor destoinic, devotat bisericii și slujirii preoțești, bun gospodar al parohiei și părinte iubitor al păstoriiților săi. Cuvinte de înaltă apreciere și de adîncă răscolire sufletească au mai rostit P. C. Protopop St. Săvulescu, pr. N. Sburlan fost protopop de Buzău, pr. D. Nicolescu și L. Arion din Ploiești, ca și învățătorul pensionar Bădulescu, care a vorbit în numele enoriașilor din Breaza. Toți vorbitorii s-au întrecut în a releva cuminența părintelui, noblețea lui sufletească, omenia, devotamentul pentru slujirea sa preoțească. Pentru a-și exprima gîndurile și sentimentele lor, vorbitorii au ales cuvintele și expresiile cele mai potrivite, închegînd cu măiestrie și delicatețe fraze de o frumusețe deosebită și de dreaptă răsplătire pentru meritele răposatului părinte... «Ne despărțim, a spus pr. N. Sburlan, de cel care a fost decanul de vîrstă, de slujire în preoție, de bunătate și noblețe, de omul care în viață și-a definit o personalitate capabilă să aducă adaosuri sensibile în propășirea semenilor săi... El și-a înnobilit sufletul cu o gîndire curată în frăție și omenie, în ordine și disciplină. Pr. N. Popescu a fost convins de măreția slujirii preoțești, pe care a iubit-o și a stimat-o de-a lungul întregii sale vieți»...

După terminarea slujbei, consilierii parohiali și frații preoți au purtat pe brațe sicriul cu corpul neînsuflit al pr. N. Popescu și înconjurînd sînta biserică după obicei, l-au depus în cripta din cimitirul bisericii Sf. Lazăr spre veșnică odihnă.

Dumnezeu să-l ierte !...

Pr. MARIN M. NEGULESCU

In memoriam : Preotul GHERVASIE GEORGESCU din Mănăstirea Ciolanu — Buzău

Cu 30 de ani în urmă trecea, la cele veșnice, în modesta sa chilie, schimonahul Ghervasie la vîrsta de 64 ani din care 45 îi petrecuse în mînăstire.

Părintele Ghervasie este unul din puținele chipuri duhovnicești pe care le-am cunoscut, a cărui viață s-a desfășurat după un riguros program, într-o activitate și rugăciune continue, mereu preocupat să-și ascundă rodirea duhovnicească sub frunzele nevestețite ale smereniei.

Născut în localitatea Ceptura de Prahova din părinți simpli, evlavioși, iubitori de Dumnezeu și de oameni, copilul Gheorghe învață școala primară și uceniceste la călătorie în Ploiești timp de 7 ani. În 1906, mișcat de adierile duhului și de faima duhovnicească a mînăstirii noastre, pașii lui se îndreaptă spre acest așezămînt, urmat la cîțiva ani și de fratele său mai mare, ieroschimonahul Silvestru. În 1907 este călugărit.

Lecturile din viețile și scrierile sfinților pun suișuri în inima sa și în dorul lui arzător de a vedea și imita aceste vieți prealbunătățite ; tînărul monah pleacă în 1919 la Sf. Munte Athos. După ce vizitează mai multe mînăstiri, schituri și pustnici, se închinoviază în marea lavră rusească Rusicu, unde viețuiau în obște peste 1000 de că-

lugări. După un an de ședere aici, năzuind spre viața pustnicească, se retrage la un schit, dedîndu-se cu totul la felurite nevoințe.

Grija pentru mîntuirea părinților săi trupești, însă, dorul de țară și de mînăstirea lui dragă îl urnesc din acest munte al desăvîșirii și-l îndreaptă spre mînăstirea mamă, Ciolanu. Asemenea unei albine, încărcat cu polenul unei trăiri și unor cunoștințe duhovnicești, se reîntoarce în 1922 în obștea noastră și convinge pe părinții lui de se fac monahi, tatăl în mînăstirea noastră, mama în mînăstirea Barbu.

În 1935 vizitează Ierusalimul și alte locuri sfînte, înaintînd pînă în Egipt, primul feagăn al monahismului creștin.

În 1939 primește marele și îngerescul chip.

În toamna anului 1950 însă, din cauza nevoințelor și a prea multei munci fizice, se îmbolnăvește ca după un an să treacă la cele veșnice.

De cînd a veniț din Sf. Munte, părintele Ghervasie și-a impus un program foarte riguros pe care l-a respectat cu strictețe. Dimineața se scula la ora 5 și-și citea pravila pînă la ora 6, cînd începea lucrul la croitorie pentru călugării ascultători. La ora 8 lăsa imediat lucrul și mergea la biserică, la Sfînta Liturghie. Imediat după slujbă, continua lucrul pînă la ora 13 cînd obișnuit lua masa. Mîncă numai o dată în zi și carne nu a gustat de cînd a intrat în mînăstire. În 1946 cînd s-a impus prezența obligatorie la masă a tuturor călugărilor; părintele Ghervasie a venit la masă mîncînd o dată cu noi la ora 11 și trecînd astfel peste rînduiala sa. Spunea el atunci: «ascultarea este mai mare decît nevoința și rugăciunea, dacă este după Sfînții Părinți. Ceea ce faceți sfințiile Voastre cei tineri care ne conduceți merită să se dea ascultare».

În mod obișnuit după masa de la ora 13, el făcea lectură duhovnicească pînă la ora 16, ora vecerniei. Dar din 1946 de cînd s-a introdus obște și în cele ale îmbrăcămîntei, și-a prelungit lucrul pînă la vecernie. După vecernie mai vorbea cu părinți și frați pînă la ora 18, cînd se retrăgea în chilie și-și citea pravila pînă la ora 20 — ora culcării. Trupul strunit cu înfrînarea și-l odihnea pe un pat simplu de scîndură sau în scaunul său de nevoință. La ora 22 se scula și-și continua pravila pînă la ora 23,30, cînd pleca la biserică pentru slujba de noapte care în zile de lucru ținea pînă la ora 2, iar în zile de sărbătoare pînă la ora 3. Pînă la ora 5 dormea, cînd din nou se scula și-și continua programul sever.

Citea întreaga psaltire în 24 de ore, iar Noul Testament în fiecare săptămînă, cunoscînd, cum foarte rar se întîlnește, toate textele pe de rost.

Prin temeinicele și întinsele sale cunoștințe de tipic era îndrumătorul stranei și al altarului, era «tipicul ambulant» cum îl numeau unii.

A fost nelipsit de la biserică pînă s-a îmbolnăvit. Pe patul suferinței, cu durere ne spunea: «De cînd sînt călugăr și m-am aflat în mînăstire nu știu să fi lipsit vreodată de la utrenie și de la Liturghie».

Cînd îi venea săptămîna de rînd la bucătărie, și-o făcea cu toată dragostea și conștiinciozitatea.

Deși ducea, cum se vedea, o viață destul de aspră, totuși nu a zăcut decît în ultimul an. Cu vreo lună înainte de a răposa, spunea vlădicăi Antim al Buzăului: «Am avut un scop în viață, să mă fac călugăr și cu viața nu numai cu numele. Că l-am atins sau nu, Dumnezeu știe, dar m-am luptat cît am putut. Harul lui Dumnezeu dă mîntuirea, că fără el deșarte sînt strădaniile noastre».

Cînd s-a semnalat boala lui de plămîni, directorul sanatoriului TBC Nifon (vecin cu m-rea noastră) i-a spus că-l poate salva, dar va trebui să-l hrănească cu carne.

Cuviosul schimnic a răspuns: «De 45 de ani nu am băgat carne în gura mea și am fost sănătos și acum la bătrînețe cînd tot va trebui să mă duc din ceste de aici, să minînc carne? Nu, domnule doctor, vă mulțumesc, dar nu fac asta».

Dacă trebuie să vorbim despre cunoștințele sale, nu vom exagera deloc spunînd că era o adevărată enciclopedie. Avea o memorie excepțională: rostea texte întregi pe de rost și-și amintea exact cine a scris, în ce carte și cam în ce loc al cărții. Citise pentru a șaptea oară toate cărțile de literatură duhovnicească pe cirilică din bogata noastră bibliotecă și toate manuscrisele lui personale din Sfinții Părinți ca Simion Noul Teolog, Varsanufie, Calist, Grigorie Sinaitul, Maxim Mărturisitorul, Nil de la Sorsca și alții pe care le copiasse încă din Sf. Munte sau plătise personal pentru copiere. Nu-i lipsea de pe analog Filocalia traducere nouă și a murit cu dorul de a-l cunoaște personal pe părintele prof. Stăniloae, traducătorul acesteia.

Toate cuvintele rostite de el erau din Sf. Scriptură și din Sfinții Părinți. De aceea a fost nelipsit din consiliul duhovnicesc al mînăstirii și a fost elementul de conduită al m-rii cît timp a viețuit; și acum după moarte cuvintele lui sînt continuate prin părintele Evghenie, ucenicul lui.

Era aproape singurul din m-re care se îngrijea de formarea tineretului. Dintre ucenicii lui direcți și indirecti unii au ajuns stareți și au condus bine obștea. Maici din cele două m-ri vecine, Barbu și Rătești, citeau manuscrise de la părintele Ghervasie și-i ascultau sfaturile. Prea Sfințitul Episcop Iosif Gafton, încă de cînd era preot la Rotari—Prahova, apoi la biserica Sf. Ecaterina din București, a fost într-o permanentă legătură cu acest schimnic, în strînsă prietenie. De asemeni părintele prof. Ioan G. Coman, care pe atunci își petrecea vacanțele în m-rea de la Ciolanu.

Foarte echilibrat și rezonabil era părintele Ghervasie față de unii monahi și monahii din unele mînăstiri, care puneau prea mare accent pe vedenii sau numai pe rugăciune permanentă, neglijînd munca fizică. «Toți călugării și călugărițele, spunea el, au datoria să muncească și cu mîinile cum au făcut Sfinții Părinți și să nu aștepte numai la mina nevoiașului-credincios să-l plătească pentru slujbe. Să muncească pentru întreținerea lor și pentru ajutorarea săracilor». Iar despre vedenii ne spunea că să nu credem chiar dacă Hristos însuși ni s-ar arăta.

Pe patul de moarte l-am întrebat și l-am rugat să-mi destăinuiească dacă a văzut vreodată vreun înger sau vreun diavol. Mă-a răspuns printre deseale și greoaiele lui respirații: «Cu ochii aceștia trupești, nu am văzut vreun duh bun, dar am simțit bucuria și mireazma binelui atunci cînd mi-am făcut datoria, ascultarea încredințată, pravila, cînd m-îm împărtășit cu vrednicie. N-am văzut cu ochii nici duh rău vreodată, dar i-am simțit duhoarea cea rea cînd am săvîrșit ceva rău, cînd am ținut minte răul, cînd am supărat pe cineva...».

Părintele Ghervasie a rămas pentru generația noastră a celor ce l-am cunoscut un călugăr desprins din galeria epocii de aur a Sfinților Părinți și chipul lui, parcă, pășește și acum printre noi și-i ascultăm sfaturile și învățăturile.

Protos. IOASĂF POPA

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA REGHIU — PROT. FOCȘANI

În ziua de 21 iunie a avut loc sfințirea bisericii din parohia Reghiu, comuna Reghin, protoieria Focșani în urma realizării frumoasei picturi executate de pictorii Enache Jenică și Enache Liliiana.

Simbătă 20 iunie a avut loc slujba vecerniei cu litie săvârșită de preoții din împrejurimi împreună cu Arhid. N. Popescu — Inspector Eparhial și Arhid. Stoica Dumitru de la Catedrala episcopală.

În dimineața zilei de Duminică a sosit P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv., fiind întâmpinat de către un grup de oameni călări, frumos îmbrăcați în costume naționale la trecerea râului Milcov, mergând înainte pînă la sf. biserică unde așteptau mulți credincioși cu zîmbetul și bucuria pe buze că au putut să retrăiască clipele de a-și vedea sf. biserică, construcție de cărămidă pe o colină de deal, frumos împodobită cu pictură nouă.

Potrivit tradiției, la intrarea în curtea bisericii P. S. Episcop a fost întâmpinat cu pine și sare pe care le-a binecuvîntat.

P. S. Episcop Dr. Antonie înconjurat de un sobor însemnat de preoți, 10 la număr și doi diaconi a săvârșit sfințirea bisericii urmată în continuare de Sf. Liturghie.

La sfîrșit pr. paroh Pădureț Gheorghe a făcut o expunere amănunțită în fața credincioșilor despre toate lucrările ce s-au efectuat la sf. biserică, culminînd cu frumoasa pictură, credincioșii contribuind cu bani și muncă voluntară, arătînd dragostea și atașamentul față de sf. biserică.

De asemeni a exprimat recunoștința tuturor credincioșilor față de P. S. Episcop Dr. Antonie care a binevoit să ia parte personal la sfințirea acestui locaș, precizînd că pentru prima dată vine un vlădică pe aceste meleaguri ale parohiei Reghiu.

Luînd cuvîntul P. C. Pr. Tătaru Nicolae, protopop de Focșani, a arătat că în urma lucrărilor de pictură s-a făcut și recepția la care a participat, lucrarea de bună calitate datorîndu-se inimioșilor credincioși vrînceni pentru înfrumusețarea Casei Domnului. Cu acest prilej, a mulțumit P. S. Episcop Dr. Antonie pentru dragostea de a fi prezent la această sfințire.

A adresat mulțumiri credincioșilor, preotului paroh, Consiliului și Comitetului parohial felicitîndu-i pentru această frumoasă lucrare.

A adus calde mulțumiri organelor locale ale puterii de stat pentru deplina înțelegere în desfășurarea lucrărilor de pictură și renovare.

P. S. Episcop Dr. Antonie și-a exprimat bucuria de a lua parte la această sfințire alături de credincioșii parohiei, felicitîndu-i pentru realizarea acestei minunate lucrări de pictură într-o biserică așa de mare și frumoasă, zidită de înaintașii noștri.

A felicitat din toată inima pe preotul paroh, pe membrii Consiliului și Comitetului parohial, pentru realizarea acestei lucrări. Numele tuturor care și-au dat obolul aici se vor înscrie în cartea veșnică, Dumnezeu neîntîrziînd a răsplăti toată fapta cea bună. Această biserică este un locaș de folos obștesc pentru trebuințele duhovnicești.

Biserica se roagă pentru cititorii acestui locaș public. Această biserică este o mărturie despre credința noastră în Dumnezeu.

P. S. Sa a vorbit și despre pericopa Evangheliei din acea zi, arătînd că, crucea înseamnă viața noastră așa cum ne-a fost dată de Dumnezeu.

Să facem tot ce stă în putința noastră ca să ne desăvîrșim viața.

În încheiere P. S. Episcop a dat credincioșilor sfaturi, aătînd că atunci cînd intrăm în sf. biserică să avem inima și gîndul curat, să ne schimbăm interiorul nostru.

Să păstrăm dreapta credință așa cum am primit-o de la începutul începuturilor. Sintem singurul popor din lume care ne-am născut români și creștini.

Biserica să fie pentru fiecare un prilej de înduhovnicire, de rugăciune, de meditație.

P. S. Sa a transmis tuturor arhieresti binecuvîntări, sănătate și spor în toate.

SFÎNȚIREA BISERICII DIN PAROHIA ȘINDRILARI, PROTOPOPIATUL FOCȘANI — JUDEȚUL VRANCEA

La data de 12 iulie 1981 a avut loc sfințirea bisericii din parohia Șindrilar, prot. Focșani, pictura fiind executată în tehnica frescă de către pictorii Enache Lilliana și Enache Jenică din Limpeziș.

Simbătă seara s-a oficiat slujba vecerniei de către preoții din împrejurimi în frunte cu P. C. Pr. Tătaru Nicolae, protopop de Focșani și de arhid. Popescu Nicolae — inspector eparhial și arhid. Stoica Dumitru de la catedrala episcopală.

Duminică dimineața a sosit P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic fiind întâmpinați de mulți credincioși îmbrăcați în haine de sărbătoare.

P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de un număr mare de preoți 8 la număr, arhid. N. Popescu, Stoica Dumitru și diac. Stancu Nicolae a săvîrșit sfințirea bisericii.

La sfîrșitul Sf. Liturghii pr. paroh Gegea Victor a făcut o expunere amănunțită a tuturor lucrărilor și anume: a renovat casa parohială, a acoperit biserica cu tablă zincată, a făcut reparații la tencuielile exterioare și interioare, a reparat și vopsit clopotnița și în sfîrșit a executat pictura bisericii împlinînd prin aceasta gîndul și visul credincioșilor.

În încheiere a adus toate mulțumirile P. S. Episcop Dr. Antonie pentru dragostea de a fi la această sfințire a locașului de cult. A mulțumit organelor locale pentru înțelegerea acordată în desfășurarea lucrărilor, consiliului, comitetului parohial și tuturor credincioșilor. Pentru toată această osteneală, preotului i s-a acordat rangul onorific de «sachelar» la propunerea P. C. Tătaru Nicolae, protopop de Focșani.

P. S. Episcop Dr. Antonie a arătat că la un interval scurt de numai două săptămîni cu multă bucurie a venit din nou la această vale a Milcovului ca împreună să chemăm puterea Duhului Sfînt peste acest sfînt locaș, în care să ne rugăm și să stăm de vorbă cu Dumnezeu.

În continuare P. S. Sa a arătat că această biserică este rezultatul muncii tuturor enoriașilor, felicitîndu-i pentru frumoasa lucrare de pictură. Să avem credință în Dumnezeu, cerînd lui Dumnezeu lucrurile care ne sînt de folos, lucrurile care ne sînt de trebuință ca să ne ajute Dumnezeu să ne îndeplinim destinul nostru pămîntesc, să ne dea sănătate, să ne dea vreme bună pentru recoltă și celelalte necesare vieții. Să păstrăm credința dreaptă în Dumnezeu, credința neîndoielnică, să avem nădejde că Dumnezeu nu ne lasă, că Dumnezeu ne ascultă rugăciunile și cererile noastre.

Tot în pericopa evanghelică se spune «căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga vouă».

Împărăția lui Dumnezeu este acea atmosferă care trebuie să domnească între noi, atmosferă frățească de dragoste față de alții.

Unde se muncește în dragoste, unde se trăiește în dragoste, unde nu este ură, unde nu este dezbinare, unde este unitate, unde este bună înțelegere, acolo este împărăția lui Dumnezeu.

În încheiere P. S. Sa a transmis tuturor felicitări, bună sporire în toate pentru munca depusă la această sfântă biserică.

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA RĂSTOACA — PROT. FOCȘANI

La 26 iulie a.c. s-a sfințit biserica din parohia Răstoaca, pictura fiind executată în tehnica frescă de către pictorul Adolf Cantini.

În ajun s-a oficiat slujba vecerniei cu litie de către preoții din împrejurimi împreună cu arhid. Stoica Dumitru, diac. Sibiescu Gabriel și Stancu Nichifor toți trei de la catedrala episcopală.

Duminică dimineața P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv și un număr de 12 preoți și trei diaconi a săvârșit sfințirea bisericii și în continuare a urmat Sf. Liturghie.

La sfârșit preotul paroh Tolescu Emil a făcut o expunere a lucrărilor arătând că acestui sfânt locaș i s-a pus temelgia de preotul Nicolae Panaite în anul 1957 și a fost ridicat în roșu pînă la acoperiș. Din 1964 preotul paroh actual, Tolescu Emil, a reluat lucrările prin zidirea celor două turle, tencuieli inferioare și exterioare, pardoseli, electricitate, mobilier, lucrări ce au fost terminate în anul 1973, care vădesc credința puternică pe care o au credincioșii și dragostea nețărmurită pentru sfântul locaș.

Pr. paroh a adus mulțumiri din toată inima P. S. Episcop pentru osteneala ce a luat a fi prezent la sfințirea acestui locaș împodobit cu pictură nouă. Respectuoase mulțumiri a transmis organelor locale ale puterii de stat pentru înțelegerea acordată acestei lucrări. A mulțumit din toată inima consiliului, comitetului parohial și tuturor enoriașilor pentru dragostea și înfrumusețarea sfintei biserici.

Pentru munca și strădania depusă c. preot paroh Tolescu Emil i s-a acordat rangul de «iconom stavrofor».

La sfârșit P. S. Episcop Dr. Antonie a felicitat pe pr. paroh, consiliul, comitetul parohial și pe toți credincioșii pentru strădaniile depuse la ridicarea acestui sfânt locaș.

În legătură cu textul Evangheliei, P. S. Sa a arătat că Mîntuitorului i-a fost adus de alții un slăbănog care era de multă vreme bolnav.

Două lucruri se desprind din pericopa evanghelică.

Întîi că acel slăbănog era atît de slab încît nu se putea ruga nici pentru el însuși. Tocmai de aceea rugăciunile celorlalți au fost ascultate de Mîntuitorul, deci rugăciunile unora pentru alții sînt valabile.

În al doilea rînd oamenii care aduseseră pe acest slăbănog se rugaseră pentru păcatele lui.

Este una din minunile Mîntuitorului care ne arată că Dumnezeu ascultă rugăciunile noastre și rugăciunile tuturor pentru alții.

În încheiere P. S. Sa a transmis tuturor sănătate deplină și multe bucurii în familie încît banul Dumnezeu să dea pace în țara noastră și în toată lumea, ca să ne bucurăm toți de rodul muncii noastre și să trăim în pace și în bucurie.

TRECEREA LA CELE VEȘNICE

† Preotul iconom stavrofor Holbură Vasile

Pe data de 20 iunie 1981 a încetat din viață după o grea suferință, părintele Holbură Vasile de la parohia Sf. Arhangheli din municipiul Brăila.

C. Sa s-a născut la 3 martie 1902, în comuna Purcari, Județul Cetatea Albă, din părinții Ștefan și Olimpiada Holbură.

Școala primară a urmat-o în comuna Slobozia, județul Cetatea Albă.

După dorința părinților și inclinarea lui spre cele sfinte urmează Seminarul teologic și apoi Facultatea de teologie din Chișinău.

Între anii 1925—1926, este cîntăreț bisericesc și mai apoi pedagog la Seminarul din Ismail.

Între anii 1927—1928 este secretar la protoieria județului Ismail, apoi protoiereu, iar între anii 1938—1948 revizor bisericesc.

Este hirotonit preot la 29 mai 1927 pe seama bisericii catedrale din Ismail.

Între anii 1928—1944, a activat ca preot la parohia Cartal, apoi la Cișmeaua Văruită, la parohia Sf. Dumitru din orașul Ismail și apoi la parohia Adormirea Maicii Domnului din municipiul Brăila.

În anul 1944 se transferă la parohia Sf. Arhangheli din municipiul Brăila, unde și-a desfășurat activitatea preoțească pînă în momentul în care o suferință ce a pus stăpînire pe trupul său s-a accentuat din zi în zi și i-a adus sfîrșitul pămîntesc.

Pe la toate bisericile unde a păstorit a înnoit fața lor pe cît i-a fost cu putință lui și enoriașilor săi. În parohia Cartal, județul Ismail, a construit o biserică monumentală.

Pentru meritele sale deosebite ca slujitor și munca depusă în slujba bisericii i s-a acordat rangul de «iconom stavrofor».

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de 22 iunie a.c. de un sobor de 13 preoți în frunte cu P. C. Pr. protopop Marinescu Gheorghe, care a transmis condoleanțe din partea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală și a preoților din municipiul și jud. Brăila.

Veșnică să-i fie pomenirea.

CRONICAR

RECENZII

Bruno Bürki — «*L'assemblée dominicale*». Introduction à la Liturgie des Eglises protestantes d'Afrique — 1976.

Cartea teologului de culoare Bruno Bürki, apărută în ton cu «problema africană» este o încercare de manual de liturgică pentru cultul bisericilor protestante din Africa.

Intr-un prim capitol, intitulat «Semnificația cultului» se face o prezentare generală a cultului și a caracterelor acestuia. Astfel cultul este în același timp un mister, o taină, dar și o comunicare în adunare, un loc în care acționează harul de la Dumnezeu spre oameni și între oameni către Dumnezeu.

Și pentru că cultul protestant se rezumă la slujba de Duminică, pe care o numesc liturghie, autorul vorbește de fapt despre caracterele liturghiei, ale Euharistiei. Printre caracterele Euharistiei amintește caracterul pnevmatologic, anamnetic, epiclectic și eshatologic al acesteia.

Astfel «Duhul Sfânt creează unitatea între cele două mișcări care fac parte din cult, mișcarea sacramentală care vine de la Dumnezeu și mișcarea sacrificială care pleacă de la om» (p. 36). Dar cultul săvârșit în Duhul lui Dumnezeu este o liturghie eshatologică. «În cult sintem, cum înțeleg într-o manieră particulară frații creștini din Orient, deja în cer și ca transpuși afară din timpul prezent în timpurile de împlinire» (p. 40).

Șocotind că epicleza este o rugăciune care cere venirea Duhului Sfânt «pentru ca actul cultic să devină într-adevăr ceea ce dorim să fie și ceea ce Hristos a promis că este», autorul menționează că în Bisericile occidentale — catolice cât și protestante — aspectul epiclectic al cultului este mult mai puțin pronunțat, iar epicleza însăși nu ține locul pe care ea îl are în liturghiile orientale. În manualul de față se încearcă o restabilire a acestui aspect al liturghiei pe care autorul o socotește drept consecință îndreptățită a unei oarecare regăsiri a teologiei Sfintului Duh în Occidentul creștin.

În continuare, tot în acest capitol, se vorbește despre sărbători și se spune că «perspectiva eshatologică dă sărbătorilor, pe care le celebrăm în această lume, un dinamism extraordinar și o justificare care permite sărbătorirea acum a Domnului care va veni» (p. 64). În acest context se vorbește apoi despre «liturghia și ziua Domnului», care sînt în «interdependență». Este aici o părere, care nu corespunde tradiționalismului protestant, potrivit căruia nu se poate face liturghia în fiecare Duminică, Or, autorul arată că tocmai liturghia face din ziua Duminicii «ziua Domnului», zi cu perspective mereu noi și obiective pentru mîntuirea credincioșilor.

În al doilea capitol intitulat «Săvîrșitorii liturghiei și mijloacele lor de exprimare» se menționează de la început că săvîrșitorul liturghiei este «poporul sacerdotal». Autorul se înscrie deci de la început pe linia extremei protestante privind săvîrșitorii liturghiei. «Prin liturghia sa Biserica devine vizibilă și se exprimă ca o realitate vie, pentru ea însăși și pentru lume, de asemenea și pentru Dumnezeu» (p. 73).

Vorbînd despre «pastorul oficianț al liturghiei» se spune că pastorul este «semnul prezenței lui Hristos» în mijlocul poporului Său, este locotenentul lui Iisus Hristos.

Între mijloacele de exprimare apare *cuvîntul*: limbajul trebuie să fie ca al unor mărturisitori, de umili servitori. *Cîntecul și muzica* sînt mijloace prin care vorbește nu numai intelectul ci toată ființa. «În compunerea și executarea muzicii omul participă la actul creator al lui Dumnezeu și devine cooperatorul și ordonatorul creației într-un mod întens» (p. 93). Vorbînd despre *gest*, autorul spune că, pentru a deveni liturgic, el trebuie să fie comunitar. Este interesant accentul care se pune pe *dans* ca gest liturgic. Astfel, «dansul este gestul omenesc în forma cea mai intensă. Ar fi nepotrivit să vezi o liturghie creștină pe acest continent unde se dansează atît de voluntar și bine, fără ca ea să conțină acest element» (p. 109).

Printre mijloacele de exprimare ale liturghiei sînt și *elementele euharistice*. După ce este prezentată controversa referitoare la pîine și azimă autorul propune pentru Biserica sa următoarele: «pentru a da pîinii de la sfînta cină toată semnificația, vom prefera să folosim pîine obișnuită» (p. 112):

Avînd în vedere problemele care se pun în legătură cu procurarea pîinii și a vinului, autorul se întreabă dacă nu s-ar putea totuși, pune problema folosirii unor materii autohtone. Socotește însă aceasta ca o problemă de viitor.

Intr-un subpunct foarte interesant intitulat «*privirea psihologului asupra liturghiei*», se spune că «rugăciunea dă posibilitatea de a regăsi calmul și securitatea pe care ni le-au putut răvăși, anumite elemente dezagreabile. Viața liturgică combate neliniștea omului» (p. 119).

Al treilea capitol «*Elementele liturghiei noastre*» urmărește, moment cu moment, desfășurarea liturghiei în Bisericile reformate africane. Astfel liturghia se poate împărți în trei părți principale: *Deschiderea celebrării*, *Liturghia cuvîntului* și *Liturghia euharistică*.

În componența primei părți intră *deschiderea*, care se poate face cu salutul în uz și plecînd de la obiceiurile locale de deschidere a ceremoniilor, *actul de pocăință*, care este format din mărturisirea păcatelor urmată de o declarație de iertare proclamată de ministru.

A doua parte are o structură clasică, fiind formată din *lectură și omilie*, *cîntec și rugăciune* dar trebuie să fie organizată și integrată în contextul unei Biserici africane. Rugăciunea echivalentă ecteniei mari, este formată din mai multe cereri care pot varia după diferitele momente și după persoanele care le rostesc, pentru că le vor rosti credincioșii. Este introdusă și încheiată de către oficianțul principal. Spre deosebire de alte liturghii protestante, Bruno Bürki recomandă așezarea «mărturisirii credinței» la sfîșitul liturghiei cuvîntului. În acest context el se întreabă dacă Bisericile din timpul nostru nu ar trebui să-și exprime credința într-un limbaj modern, iar Bisericile africane să țină seama de propriul lor context.

Ca o consecință practică a liturghiei cuvîntului este «ofranda», care se compune din aducerea darurilor și rostirea unei rugăciuni peste ele. Se face apoi pregătirea darurilor euharistice.

La începutul celei de a treia părți, *Liturghia euharistică*, autorul găsește că ar fi foarte potrivit aflarea unei forme pentru refacerea obiceiului antic al *sărutului păcii*. Urmează *rugăciunea euharistică* și actul de *împărtășire*. Referindu-se la cântecul «Sanctus», autorul propune câteva modificări motivate de situația liturgică și pastorală. Astfel se propune înlocuirea termenului vechi-testamentar «Sabaot» prin cuvintele «Domnul, Dumnezeu al universului». «Partea a doua a rugăciunii euharistice este o parte cu mai multă reculegere și tăcere. Mai întâi se spun *cuvintele de instituire a cinei*. Apoi urmează *anamneza* lui Iisus și a jertfei Lui care cere propria noastră jertfă. În *epicleză* cerem venirea Sfântului Duh *peste noi și peste Euharistie*» (p. 177).

Urmează *comuniunea*, o rugăciune după comuniune, și rugăciunea de închidere, a oficiantului, urmată de trimiterea credincioșilor și binecuvîntarea lor.

Autorul a avut intenția, în această carte, să facă un inventar critic și imaginațiv al mijloacelor de expresie «care sînt la dispoziția poporului care celebrează liturghia» cu gândul că buna înțelegere a liturghiei luminează toată viață creștină.

Prin anumite puncte prin care se încearcă o apropiere de liturghia din primele timpuri și implică de cele ortodoxe, lucrarea este interesantă și poate fi considerată ca un mic pas pe calea dialogului economic pe tărîm practic.

Drd. SUCIU DAN-CORNEL

Paul Evdokimov, *Les âges de la vie spirituelle. Des Pères du désert à nos jours*, Paris, 1979 (*Virstele vieții spirituale de la Părinții deșertului pînă în zilele noastre*).

Paul Evdokimov, fost profesor la Institutul teologic ortodox Sf. Serghie din Paris, mare teolog ortodox cu răsunset în toate confesiunile creștine, este autorul a mai multor opere de seamă, printre care: *Ortodoxia* (1959), *Femeia și salvarea lumii* (1958), *Taina Iubirii* (1962), *Arta Icoanelor*, *Teologia frumosului* (1970), și *Virstele vieții, spirituale* (1979), pe care o vom prezenta în recenzie de față.

În introducerea autorul pornește de la constatarea «că lumea se desacralizează sub ochii noștri fără să întâmpine o rezistență» și «noi asistăm la o mutație profundă a substratului uman». Pentru omul modern sfințenia pare perimată ca una ce aparține unui trecut, devenit astăzi străin, inadaptabil vieții moderne. Un stilpnic, un eremit, un sfînt îngropat în cavernă sau un iluminat ajuns egal cu îngerii nu suscită astăzi nici o curiozitate ci mai degrabă determină întrebarea: la ce servește aceasta? Sfințul ar fi considerat un Yoga, un bolnav sau o ființă inutilă. Transcendentul pentru omul de azi nu transcede nimic, căci el a pierdut corespondența cu realul. Pe omul modern nu-l interesează viața spirituală sau o explică în felul său considerînd-o nefolositoare. Totuși omul a rămas chip al lui Dumnezeu, oglindă chemată a reflecta taina lui Dumnezeu. Față de realitatea vieții în care trăim și față de chemarea noastră, autorul își propune, în cartea de față, să transpună asceza tradițională în condițiile lumii în care trăim pentru a o face compatibilă vieții de astăzi. Autorul privește drama spirituală a omului de astăzi în lumina spiritualității patristice și monastice și află soluția în spiritul Evangheliei, accentuînd că Iisus Hristos a chemat pe toți la desăvîrșire și trebuie să existe o cale posibilă pentru toți. El împarte lucrarea sa în trei părți: 1. — Întîlnirea; 2. — Obstacolul și lupta; 3. — Harismele vieții spiri-

tuale și ascensiunea mistică. Aceste trei părți analizate pentru mentalitatea contemporană, pot fi considerate și ca trei etape în viața spirituală de ascensiune a omului de azi.

În prima parte, *Întîlnirea*, Paul Evdokimov începe prin a analiza poziția în care se situează ateismul, scientismul, filosofia existențială și știința zilelor noastre față de Dumnezeu pe care îl neagă. Dar, pentru a nega pe Dumnezeu, spune autorul, trebuie să precizezi ceea ce negi, ori ceea ce neagă ei este o anumită teologie școlară, o concepție antropomorfă foarte departe de adevăratul Dumnezeu, Căruia îi substituie pe om. Față în față cu simpla rațiune, autorul prezintă credința prin intermediul căreia omul se poate întîlni cu Dumnezeu.

Pe Dumnezeu îl poți vedea numai prin Dumnezeu, deci numai prin credință. Singur Dumnezeu este criteriul Adevărului Său, singur Dumnezeu este argumentul existenței Sale, ceea ce înseamnă că credința este *Dar* dat tuturor pentru ca Dumnezeu să poată lucra venirea Sa în sufletul uman. Locul de întîlnire dintre Dumnezeu și om este inima omului, în adîncurile ei. Viața spirituală integrează două dimensiuni: practica religioasă și trăirea interioară; ambele se completează, dar esențialul rămîne (sufletul), interiorul omului. Dacă în celelalte religii omul caută pe Dumnezeu, în creștinism, Dumnezeu caută pe om și-i vorbește. «Dumnezeu iese din Sine spre om și omul părăsește solitudinea și întîlnește pe al său Aktul» (p. 59). Viața creștină spune: «nu mai sînt eu ci Hristos care trăiește în mine».

Viața spirituală are în vedere ridicarea omului la starea unei creaturi noi, a transmisa inima lui spre a-l cristifica. Nu a imita pe Hristos ci a-L interioriza. Întruparea este prelungirea lui Hristos în om, perpetuată în taina Euharistică. Dar, calea omului spre Hristos este lungă: «Deșteaptă-te cel ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos» (Efes. V, 14). Această deșteptare a omului se face prin metanoia. Viața spirituală nu este o viață la care adaugi slujbe, lecturi, atitudini pioase; esențial este ca omul să rupă, să combată, să violenteze răul din el pentru a lua cu asalt cerul și a pune stăpînire pe Împărăție.

În această cale sînt trei exemple, trei voințe care se confruntă: Dumnezeu, omul și satana (teonomie, autonomie și eteronomie). Obstacolul cel mai mare este elementul demonic — tatăl minciunii și ucigaș de om (Ioan VIII, 44), Prințul sau «dumnezeul acestei lumi» (2 Cor. IV, 4), care duce o luptă acerbă și neîntreruptă (I Petru V, 8) și care cere la rîndul lui o ruptură radicală de Dumnezeu.

Lupta invizibilă a omului cu satana constituie asceza propriu-zisă. Pentru ca omul să poată duce această luptă are nevoie de o armură divină (Efes. VI, 11) pe care o primește la botez, cînd lepădîndu-se de satana, omul se unește cu Hristos și primește harul Duhului Sfînt. Prin botez toți creștinii primesc armura necesară luptei cu satana, pentru toți devine deci posibilă și necesară asceza. Tunderea părului la botez este identică cu intrarea în ordinul monahal. Prin aceasta toți laicii primesc puterea de a intra într-un «monahism interiorizat», supuși la toate cerințele Evangheliei (p. 65).

Fiecare om se naște cu o cruce a sa înscrisă în spiritul său, — spune autorul — care reprezintă tema personală a vieții lui. Ea este formată în primul rînd din slăbiciunile noastre, din defectele noastre, ce trebuiesc biruite, depășite prin efort. În centrul cetății sau în adîncul pustiei fiecare poartă în sine această cruce, la care poate răspunde în mod diferit. «Putem să ne căsătorim sau să devenim monahi, putem șlefui stîcle ca B. Spinoza sau să reparăm ghetete ca J. Boehms», problema noastră însă rămîne aceeași și lipită de noi ca un element constitutiv al persoanei noastre;

este mai mult decât o problemă, este însăși punerea noastră în problemă. A înțelege «Crucea» înseamnă a descifra sensul și, a înțelege destinul tău și a-l împlini, întîlnindu-te cu Dumnezeu.

În partea a doua, *Obstacolul și lupta*, autorul arată rolul important și decisiv pe care l-au jucat Părinții deșertului și mai tîrziu monahismul în lupta împotriva răului. Astăzi trebuie să reluăm aceeași grijă și luptă.

Anahoreții au rupt cu lumea pentru a zidi o lume nouă, pentru a anticipa Cetatea cerească. Ei considerau deșertul ca o zonă intermediară între lumea profană și împărăție, exilul devenea un pelerinaj pentru a căuta originea cerească. În acest sens ei nu sînt niște exilați, ci sînt «atleții exilului», combatanți în posturile înaintate. Ei anunță societatea viitoare care să înlocuiască lumea aceasta. Sf. Pahomie a și înființat comunitatea sa monastică (contînd pe vreo 8.000 de membri) după reguli îngerești. Un anahoret este socotit ca un revoltat pentru Dumnezeu și mănăstirea ca un cer pămîntesc, spune Sf. Ioan Scărarul.

Ascetismul deșertului a format un prototip ascetic al omului; este forma premergătoare de a combate răul și răutatea în interiorul și în exteriorul omului. Lupta cu demonismul este profundă și se cere o prudență a spiritului critic al omului, căci acțiunea demonică este incalculabilă. Asceza afirmă că ascensiunea spre Dumnezeu începe prin coborîrea în tine însuși — «cunoaște-te pe tine însuși» — pentru a forța pasiunile să iasă la suprafață. Asceza reprezintă o mare psiho-analiză urmată de o psiho-sinteză a sufletului uman (p. 113). Trebuie scuturate toate elementele negative din om. Această operație chirurgicală cere o fixare precisă a realității pentru a tăia comuniunea cu răul. Părinții deșertului au practicat această operație grandioasă precizînd principiile ei, deschizînd astfel calea pentru toți și pentru totdeauna. «Cel care se vede pe sine așa cum este și cine și-a văzut păcatul este mai mare ca cel care învie morții», spune Isaac Sirianul.

Însă refuzul față de lume și istoria nu prezenta o soluție pentru întreaga omenire. Autorul accentuează că acum, desigur, nu mai este posibilă o întoarcere la experiența deșertului. Există în timp vârste spirituale diferite ale omenirii fără să fie strict delimitate. Asceza deșertului reprezintă o metodă adecvată de luptă pentru atunci și a dat principiile de luptă pentru toate timpurile. Ea a pregătit întoarcerea omului ca om nou în istorie. După experiența deșertului, cei spirituali care trăiesc în lume învață o nouă și definitivă interiorizare: «intră în sufletul tău și acolo vei găsi pe Dumnezeu, îngerii și Împărăția» (Sf. Macarie). «Inima curată devine cerul interior». Asceții se sacrificau pentru ca alții mai tîrziu să profite de experiența lor pe care s-o pună la baza culturii creștine. Asceza nu era și nu este un ideal în sine, ci reprezintă doar punctul culminant al catarsisului.

În tradiția isihastă se accentuează și corpul la exercițiul spiritului. Omul spiritual este în întregime, trup și suflet. «Dacă tu ești teolog te vei ruga cu adevărat. Și dacă tu te rogi cu adevărat ești teolog». (Evagrie). Omul spiritual este acela care nu posedă nimic în sine decât pe Hristos, în timp ce acela care are în inimă sa o răutate sau o viclenie este nedemn de iubirea lui Hristos.

Autorul vorbește de o criză actuală a monahismului. Totuși el accentuează că principiul permanent al monahismului se menține, față de formele lui mobile. Principiul pe care îl poartă el este mesajul esențial al Evangheliei. Asceza monastică generalizată într-un monahism interiorizat ridică pe omul căzut deasupra lui însuși prin metanoia, aprofundînd măsura lui cea de a doua. El afirmă și sublimiază caracterul universal al spiritualității monastice.

Lumea creștină devine din ce în ce mai aptă pentru a înțelege mesajul monastic și a-l asimila într-un monatism interiorizat. Cuvîntul lui Iisus se adresează tuturor și preconizează un sacerdoțiu universal care să depășească foarte formele pentru a putea să se exprime pretutindeni și în toate circumstanțele. Calea străimă pe care o indică Iisus privește pe toți nu numai pe călugări. Toți trebuie să caute mîntuirea și desăvîrșirea. Sf. Tihon din Zadonsc scria autorităților bisericești: «Nu vă grăbiți să înmulțiți monahii. Haina neagră nu salvează. Cel care poartă haine albe și care are spiritul de supunere, de smerenie și carăție, un asemenea este un adevărat monah al monahismului interiorizat» (p. 127).

Sînt trei ispite, trei răspunsuri ale Domnului și trei voturi monahale, pe care trebuie să le accepte și să le urmeze toți creștinii: *sărăcia* — eliberarea de materie prin primatul duhului față de materie; *castitatea*, eliberarea de prizonieratul cărnii, o transcendență a stării fiziologice prin purificarea inimii; *ascultarea* — eliberarea de idolatria egoului prin supunere lui Dumnezeu. «Cel care a supus corpul, spiritului, nu are nevoie să se supună omului» (p. 141). Acela își construiește viața sa pe cele trei voturi monahale, de fapt o face pe cele trei răspunsuri din pustie ale lui Iisus Hristos, și poate trăi în lume crescînd pînă la «statura nouă» a lui Hristos, printr-un monahism interiorizat.

În partea a treia, *Harismele vieții spirituale*, autorul pornind de la ideea că puțină libertate suscită neliniște, iar multă libertate însănătoșează, arată că tocmai acesta este scopul ascezei: a transcende orice limită, a lărgi sufletul prin cele mai mari îndrăzneții ale iubirii și a deschide persoanei mijloacele darurilor și harismelor (p. 172). El enumeră pe larg harismele din viața spirituală: *discernămîntul*, care face să nu confunzi scopul cu mijloacele, *nepăsarea ascetică* (apatia), care nu este insensibilitate, ci cere o trezvie interioară permanentă; *tăcerea* înaintea lui Dumnezeu, «cînd vine Duhul trebuie să înceteze rugăciunea»; *pocăința* care este o formă a *smereniei*. Ambele nu sînt virtuți ci stări permanente ale sufletului. Puterea lor vindecă idolatria egocentrismului. La acestea se adaugă harisma de a «muri cu bucurie». «Pentru Părinții Bisericii viața fără sfîrșit în condițiile pămîntești nu poate fi decît un coșmar demonic și iubirea lui Dumnezeu față de om este că a împiedicat nemurirea acestei stări prin moarte» (p. 186).

Autorul dezvoltă în continuare pe larg rugăciunea cu toate treptele și formele ei, oprindu-se în special la «rugăciunea lui Iisus», căci «cu numele lui Iisus lovești dușmanul tău și nu este o armă puternică pe pămînt și în cer», spunea Sf. Ioan Scărarul. El continuă cu rugăciunea liturgică, aceasta fiind regula oricărei rugăciuni: «rugăciunea este cheia care deschide înțelegerea Scripturii».

Partea a treia culminează cu *sacerdoțiuul universal al laicilor*, idee afirmată aproape de toți teologii ortodocși contemporani. Preoția universală nu implică opoziție față de preoția funcțională a clerului. Ambele preoții în unire nedespărțită și neamestecată pot înfăptui spiritul evanghelic în viața cotidiană a societății umane. Taina mirungerii este taina sacerdoțiuului universal. «Prin mirungere toți devin regi, preoți și profeți ai tainelor cerești» (p. 221). «Creștinismul, în măreția mărturisitorilor și martirilor săi, în demnitatea tuturor credincioșilor este mesianic, revoluționar și exploziv...» (p. 224). Prin aceasta se produce schimbarea și transformarea lumii în icoana Împărăției.

În general, cartea «*Vîrstele vieții spirituale*» este o lucrare profundă, bine înțeleasă și necesară, cu un conținut de primă importanță a creștinismului pentru actua-

litate. Lucrarea indică îndatorirea cea mare a creștinilor în continuarea lucrării lui Hristos. Omul crește odată cu cerințele sale. Creștinul trebuie să fie pregătit și să răspundă noilor condiții și să poarte mesajul evanghelic în contextul frământărilor și problemelor actuale pentru înnoirea vieții umane.

Diac. aslst. MIHAI COLIBĂ

Pr. prof. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

Volumul lucrat de Părintele Profesor Ion Bria conține circa două sute de titluri — cuvinte sau expresii — care definesc și explică noțiunile fundamentale ale creștinismului ortodox. Numărul acestor cuvinte ar părea insuficient pentru denumirea de *Dicționar*, dacă ne referim la tomurile cu acest nume, apărute în cadrul altor confesiuni creștine. Totuși, lucrarea aceasta își justifică pe deplin denumirea întrucât, citită integral, ea cuprinde întreg conținutul dogmatic al învățăturii de credință a Bisericii noastre. Explicațiile largi, comparațiile, sublinierile, demarcările, precizările, prin care autorul caută să ferească pe creștinul ortodox de ezitări și greșite înțelegeri, adaugă fiecărui articol un bagaj util de nuanțe și noțiuni adiacente, ceea ce aduce, pe lângă explicitarea termenului, și o bogată zestre de înțelesuri dogmatice care nu sînt anunțate neapărat ca titlu — cuvînt aparte.

Aceasta face ca volumul de explicații acordate termenilor să fie diferit ca extensie, după importanța sau necesitatea pe care autorul o consideră proprie noțiunii și după utilitatea oare se vedește în contextul specificității ei ortodoxe.

Dicționarul nu conține noțiuni care privesc obiectele de cult, gesturile sau ritualul liturgic, sau unii termeni aparținînd dreptului canonic ori istoriei bisericești privită ca succesiune de evenimente. Dicționarul aduce o fundamentare dogmatică, o expunere *teologică* a conținutului de credință deci el abundă mai curînd în idei, decît în denumiri. Începînd de la actul creației lumii, pînă la eshatologie, capitolele enunțate în dogmatica ortodoxă sînt prezente în acest dicționar, la locul atribuit prin alfabet. Dar mai găsim și un alt criteriu de distribuire a materialului. Așa de pildă cuvîntul titlu «Fecioara Maria» va trimite consultarea conținutului său la «Maica Domnului», pentru că aceasta este înclinarea ortodoxă spre înțelegerea raportului dintre umanitate și Născătoarea de Dumnezeu. Sau, noțiunea de «cosmos» o va găsi cititorul la litera *L*, la *Lume*, nu numai pentru că termenul e mai românesc, ci și pentru că ideea de «lume» cuprinde atît natura necuvîntătoare, cît și pe cea dominantă a omului, și nu neapărat în raportul idealizat și plin de armonie, sugerat de noțiunea grecească a «kosmosului», ci complinind ideea de cosmos-natură-creație, prin aceea de cădere, păcat, pecabilitate, răscumpărare și îndumnezeire. Deci ordonarea materialului are în vedere structurarea lui în contextul dreptei credinței transmise de tradiția bimilenară a Ortodoxiei.

Tipărirea lucrării *Dicționar de Teologie Ortodoxă* vine în întîmpinarea creștinilor doritori de a înțelege mai bine ceea ce cred și le dă posibilitatea să se apere de imixtiunea unor credințe străine de fermentul autohton al credinței ortodoxiei românești. Este un eveniment ce împlinește o carență a Ortodoxiei care, în discreția sa, s-a lăsat adeseori lovită de atributul «ignoranței» și al lipsei de interes pentru intelectualizarea faptului de credință.

Un material bibliografic adus la zi, ca și încadrarea noțiunii — acolo unde e cazul — în texte ale tradiției patristice și liturgice, cum și prezentarea în condiții grafice foarte adecvate, fac ca această carte să fie, pe lângă un bun îndrumar al începătorilor în teologie, și un extrem de util și interesant instrument de lucru al tuturor celor ce participă la procesul învățămîntului teologic din țara noastră.

Drd. ANCA MANOLACHE

Aurel H. Golimas, *Un domnitor — O epocă*, Editura Sport-turism, București, 1980, 271 p. + 60 ilustrații.

Profesorul univ. dr. Aurel H. Golimas, cu o lungă experiență la catedră, (1931, ca prof. la Liceul național din Iași unde a fost și director, apoi, din 1945, membru al învățămîntului superior, parcurgînd toată ierarhia inclusiv cea de consultant) oferă specialiștilor încă o contribuție istoriografică. Numele profesorului A. Golimas este în circulație, în bibliografia istorică și permanent citat în sintezele și tratatele românești de istorie (alteori și străine), întrucît aportul său științific s-a materializat în studierea cu toată competența a celei mai puțin cercetate epoci, adică prima jumătate a secolului al XVII-lea. Mai cu seamă, privind istoria Moldovei de la 1611—1634. Produs al școlii ieșene de istorie, fondată de ardeleanul Ilie Minea, de la cărui naștere s-au împlinit 100 de ani (1881—1981), Aurel H. Golimas, ca și cel din generația sa de care s-o ocupat marele lor maestru (E. Condurachi, M. Berza, N. Corivan, C. Cihodaru etc.), a îmbogățit literatura de specialitate cu lucrări de lungă respirație care-și păstrează actualitatea, slujind ca opere de referință. Elogioasele aprecieri (Iorga, *Ist. Românilor*, vol. V, p. 401, nr. «exceptional») au fost binemeritate și ele nu pot lipsi nici în fața volumului recent, «Vremea lui Miron Bornovschi Moghilă, voievod al Moldovei», cu atît mai mult cu cît el a apărut și în cinstea congresului internațional de științe istorice — al XV-lea, care a avut loc în capitala țării noastre 10—17 august, 1980).

Această monografie-evocare, unde se constată odată cu documentarea și originalitatea interpretărilor, ce țin de pregătirea profesională a istoricului, dar și pasiunea de a descrie timpuri de peste timp, din Moldova obîrșiei sale răzășești. Aurel H. Golimas, a rămas, din 1933, cînd a întocmit broșura la tricentenarul morții lui Miron Vodă, micul biograf al acestui cîrmuitor, ostaș, diplomat, chivernisitor de țară, legislator, ctitor în țară și peste hotare, cu o intensă activitate culturală și artistică, în interiorul și exteriorul statului, pe care l-a condus, atît de efemer: 1626—1629; 1633

Lucrarea cuprinde 3 părți: 1. *Om al acestui pămînt*; 2. *Pribegia* și 3. *De la tronul nedobîndit la satrul căldului stanbeliot*, epuizîndu-se aproape toate problemele și aspectele ridicate de personalitatea voievodului și a epocii sale. Ni s-au înfățișat încrîncenatele întimplări din istoria Moldovei în contextul unei Europe angajate în marea conflagrație continentală a războiului de 30 ani. Vom sublinia aici că autorul în problematica abordată a făcut loc unei laturi mai puțin cunoscute, deseori inedite, privind strădaniile voievodului de a legifera, de a introduce inovații în viața politică, economică, agrară, demografică, administrativă, religioasă și chiar ostășească a principatului moldav. Organul juridicar, colectiv, compus din mireni, laici și fețe bisericești, n-a trecut peste voința, peste autoritatea voievodului, care a știut să-și impună unghiul de vedere și chiar să descopătimeze pe opozant cu toată aparența blindetei

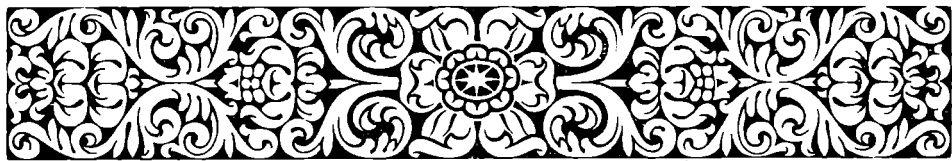
sale. Legislația barnovschiană a fost tratată abia acum integral, prof. A. Golimas, atrăgând atenția și printr-un studiu anterior (*Contributions Moldaves au développement de l'ancien droit romain durant la première moitié du XVII-e siècle (1600—1634)*, în «Recherches sur l'histoire des institutions et du droit», IV, 1980, p. 25—33), că n-au lipsit juriști în Moldova înainte de Vasile Lupu, că prefața operei legiuitoare a domniei dintre 1634—1653 a făcut-o Movileanul Miron Vodă. Să nu se uite că M. Barnovschi avea o bogată cultură generală umanistă și juridică, încât așezămintele întocmite, inclusiv statutul clerului, le-a putut duce pînă la capăt ajutat și de învățați sfetnici ca juriștii : Ștefan Nicoriță, Ionache Catargiul, Grigore Ureche, Eustatie Logofătul etc., iar pentru hotărîrea cu caracter religioasă, ca organ jurisdicțional, a făcut apel la ierarhii Anastasie Crimca și Motoc-Varlam. Este un capitol care reprezintă un punct important de referință în istoria dreptului moldovean. În această ordine de idei, tot medievalistul A. Golimas ne-a relatat valoarea actului juridic, legat de dreptul succesoral, adică testamentul lui Miron Barnovschi.

Istoricul ieșean ne-a furnizat noi date și la aplicarea principiului exteritorialității, electivității, a instituțiilor căzute în desuetudine pentru a căror apărare a căzut atît de tragic capul voievodului (2 iulie 1633). Dezvoltarea institutelor autohtone și confluența culturilor din Moldova anilor 1626—1633, relațiile externe ale lui Miron Vodă fiind de rezonanță în Turcia-Polonia-Rusia, Transilvania-Țara Românească, în Europa Centrală fac incontestabilă «epoca lui Barnovschi». Dar mecenatul cultural-artistic în transhumanța sa politică (cap. X), ori monumentele sale istorice, eclesiastice, ridicate din temelii restaurate și construcția la «biserica cea mare din Liov». Pe lângă ridicarea acestor comori artistice să se adauge tipăriturile și relațiile culturale cu Kievul, unde păstora mlădița movileștilor, arhifecundul cărturar Petru Movilă, contribuția neamului nostru la ridicarea culturii Răsăritului ortodox.

În judecata posterității, rolul lui Miron Vodă, multilateralitatea și varietatea preocupărilor sale, l-au făcut popular, însă nu îndeajuns pentru masele largi de cititori. Acest țel l-a atins lucrarea de față. Forurile de educație politică, au sub ochii lor o carte valoroasă despre un om, care a luptat pînă la jertfa supremă și a îndreptat aspirațiile de independență ale Moldovei sale dragi. Poate — scrie A. Golimas — «și de aceea a fost aureolat numele lui cu nimbul legendei...».

La calitățile științifice ale volumului, modul de monografie din care se desprind argumente și sugestii pentru adîncirea unor teme, trebuie însumate și descrierile, prezentările, într-o limbă accesibilă oricui și într-un stil agreabil, amintind și aici adevărul rostit de Buffon : «le style c'est l'homme même».

Dr. STELIAN MĂRINESCU

NOTE BIBLIOGRAFICE

Claus Westermann. *Arbeit und kulturleistung in der Bibel* (Concilium» 1/81).

Așezarea în Canaan înseamnă în istoria «poporului lui Dumnezeu» începutul unor intense relații și explicații din partea sa cu cultura, religia, arta etc., a mediului ambiant, așa cum a fost și situația Bisericii creștine primare cu mediul său înconjurător.

Astfel, în relația biblică despre crearea omului (Gen. I—II), acesta nu-i prezentat simplu ca «existență» — o abstracție — ci — subliniază autorul, profesor la Facultatea teologică din Heidelberg — înzestrat cu aptitudini de muncă pentru cîștigarea hranei necesare vieții sale. În scopul acesta i-a și dat Dumnezeu porunca să lucreze și păstreze grădina în care l-a așezat, binecuvîntînd și plantele ca să crească pentru trebuințele hranei omului. Dar porunca pentru cultivarea și păstrarea cîmpului are un sens mai larg, privind adică orice formă de muncă în viața omului, deci și munca spirituală, căci munca are demnitatea ei. Astfel, după agricultor sînt menționați: ziditorul de cetăți (Gen. IV, 17); păstorul (Gen. II, 20), muzicantul

(Gen. II, 21); metalurgistul (Gen. II, 22). Cu înmulțirea generațiilor prin binecuvîntarea lui Dumnezeu se dezvoltă și ramifică și munca omului. Și din textele biblice se desprinde limpede și faptul că varietatea culturii umane, nu-i un simplu dar al lui Dumnezeu, ci pretinde munca omului, care, de altfel, este binecuvîntată de Dumnezeu. Și mai trebuie reținut, subliniază autorul, că în Biblie cultura spirituală nu-i suprapusă celei materiale, ci amîndouă au aceeași valoare și demnitate, amîndouă fiind necesare și utile vieții umane, individuale și colective. Dar munca și cultura nu trebuie supraprețuite, privindu-le ca «valori abstracte». Supraprețuirea muncii o respinge în parabola despre agricultorul bogat (Luca XII, 13—21). În contextul muncii de tot felul intră și ziua a șaptea, ca zi de odihnă (Gen. II, 2—3), totodată și ca ziua «înființării serviciilor divine».

Deci, munca în toate formele ei, este prețuită în Biblie, căci «Cine nu voadeste să muncească, acela să nu mînce» (2 Tes. III, 10).

Robert Morgan — *Die eine Gemeinschaft der Kirchen im Neuen Testament* («Concilium», nr. 4/1981).

În paginile, cu titlul de sus, autorul, profesor de teologie la Oxford, prezintă o serie de texte neotestamentare, probînd cu ele existența la singular a Bisericii creștine autentice, din tot începutul ei.

Și mărturia pe care o dau apostolii pentru Iisus în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginea pămîntului (Fapte I, 8), este continuată în-deosebi de Apostolul Pavel.

Astfel, comunitatea creștină se extinde din Ierusalim, orașul sfânt, spre Antiohia, spre Roma și tot mai departe. Neînțelegeri au existat și în Biserica primară, venite deosebi din partea iudaică d.p., privind distribuirea inegală a alimentelor văduvelor eline (Fapte VI, 1), sau obligativitatea circumciziunii și pentru creștinii dintre păgâni (Fapte XV). Dar lucrurile s-au lămurit, apostolii hotărînd că legea mozaică nu-i obligatorie și pentru creștinii dintre păgâni (Gal. II, Fapte XII). Deci nu s-au produs schisme și astfel de la început se poate vorbi în creștinism de o «unică» comunitate bisericească.

Noul Testament, subliniază autorul, cuprinde o bogată imaginație eccleziologică, dar un tratat eccleziologic mai dezvoltat, privind unitatea între creștinii dintre iudei și cei dintre păgâni în Biserica cea una, cuprinde numai epistola către Efeseni. Creștinilor dintre păgâni li se amintește aici că odinioară «au fost în afară de Hristos și străini de așezămintele făgăduinței», iar acum în Hristos, în Biserica lui Dumnezeu, sînt uniți cu Israelul credincios și nu mai sînt despărțiți ca iudei și păgâni (Efes. II, 11—12). Întreaga activitate misionară a Sf. Apostol Pavel și grija pentru toate Bisericile (2 Cor. XI, 28), este o interpretare limpede a afirmației sale. «Nu mai este iudeu nici elin, nici rob, nici slobod, nici parte bărbătească și parte femeiască, căci azi toți una sînteți întru Hristos Iisus» (Gal. III, 28). Dar pe cînd în epistola către Efeseni și în anumită măsură în cea către Coloseni imaginea paulină despre Trupul lui Hristos se raportează la Biserica întreagă, epistola către Romani și

prima către Corinteni o aplică la «unitatea în pluralitate» manifestată în Biserica locală. Aici se accentuează subliniat unitatea dintre iudei și păgâni în Hristos, fiind pentru toți numai un singur Botez creștin (1 Cor. XII, 13, Gal. II, 27) și o singură Euharistie creștină (1 Cor. X, 17). Individualismul este combătut, frații trebuie să se servească și iubească unii pe alții (Ioan XIII, 14; XV, 12), așa cum i-a iubit și servit pe ei Iisus, ca să fie toți una, după cum Tatăl și cu Fiul și Fiul cu Tatăl una sînt (Ioan XVII, 21—25).

Evident, subliniază autorul, premisa fundamentală a eccleziologiei neotestamentare o constituie faptul că Biserica creștină este una singură și că Bisericile locale aparțin totalității Bisericii.

Biserica este una singură, fiindcă temelia ei este unică — Hristos — (1 Cor. III, 11). Creștinii sînt frați și surori într-o singură comunitate, care depășește legăturile locale și ei sînt obligați să manifeste faptul acesta în relațiile lor reciproce.

O comunitate care nu-și găsește mîntuirea exclusiv în Iisus din Nazaret (Fapte IV, 12; Ioan XIV, 6), «...Nimeni nu vine la Tatăl Meu fără numai prin Mine...», nu poate fi numită «creștină».

Biserica creștină este numai una singură, căci este numai «un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor, care este peste toate și prin toate și întru voi toți» (Efes. IV, 5—6). Unitatea aceasta nu se distruge prin deosebiri în organizarea bisericească, nici prin deosebiri de forme liturgice, ci în primul rînd prin acceptarea unei evanghelii care de fapt nu-i Evanghelia (Gal. 1, 6...).

Agnès Cunnigham¹ — *Die Entwicklung Kirchlicher Formen in der nachapostolischen Zeit* (Dezvoltarea formelor bisericești în timpul postapostolic, în «Concilium», nr. 4/1981).

Creștinii primului timp postapostolic au moștenit din materialul neotestamentar, oral și scris, o întreită înțelegere a noțiunii «Biserica» și anume:

1. Biserica este poporului lui Dumnezeu.
  2. Trupul lui Hristos și
  3. Templul Sfintului Duh.
- Aceste semnificații fac parte din ele-

mentele constitutive ale concepțiilor ecleziologice ale părinților bisericești, dar nu sînt elementele ecleziologice constitutive și nu sînt așa fiindcă în formele bisericești postapostolice se resimte pe lîngă influența prezenței creatoare a Sfîntului Duh și influența cultural-politică specifică timpului și locului respectiv, contribuind acestea la unitatea și pluralitatea formelor primare de dezvoltare bisericească.

De la începutul timpului postapostolic, unitatea a constat — menționează autorul — ca element esențial al Bisericii, depășind timp și spațiu, generații și națiuni și cuprinzînd pe toți dreptii de la Adam încoace (Irineu, Augustin), în comunitate cu toți credincioșii răspîndiți în popoarele din toată lumea (Ciprian din Cartagina). Membrii acestei Biserici trebuie să fie una în unitatea credinței și a dragostei.

În timpul postapostolic, unitatea esențială a Bisericii și-a aflat expresia în forme privind structura Bisericii: credință, evlavie și organizare socială. Însemnătatea centrală pentru expresia menționată o constituia Sfînta Euharistie — medicamentul nemuririi, medicină împotriva morții și pentru viața veșnică în Iisus Hristos (Ignatie de Antiohia). Afară de a primi Botezul cel unul, Euharistia cea una și mărturisirea comună a credinței, *unitatea Bisericii* se vedește și în organizarea și în conducerea Bisericii. Acum Clement Romanul vorbește de oficii și funcțiuni ierarhizate. Unitatea fiecărei Biserici singulare se păstrează prin comunitatea cu Episcopul locului, căci «episcopatul este unul singur» (Ciprian din Cartagina). Unitatea Bisericii este asemenea unui trup sănătos, unei armate disciplinate, unui pom cu multe ramuri (Ciprian).

Dar forma bisericească a unității din timpul postapostolic cuprindea în structurile ei și sămînța unei pluralități necesare. Sfînta Euharistie este prima mărturie a

acestui fapt. Astfel, de la textele Didahilor, pînă la liturghiile lui Ioan Hrisostomul și Vasile cel Mare, observăm o schimbare în interpretare, în ritual și practica Euharistiei, deși în esență ea rămîne neschimbată. Unitatea în credință nu pretinde și uniformitatea în practică.

În context cu unitatea Bisericii autorul menționează și termenul catolicitate, care însă, subliniază el, este altceva decît unitatea. Catolicitatea se referă la expansiunea mondială a Bisericii și la prezența Evangheliei în toate locurile și în orice timp.

Catolicitatea confirmă unitatea și-și are rădăcina în ea, garantînd însă și o pluralitate prin faptul că depășește specificul fiecărui timp și fiecărui spațiu, încadrîndu-l în mesajul evanghelic. Biserica este «Catolică» după părinții bisericești, adică ea este universală în opoziție față de limitarea locală a sectelor: eretice și schismatice (Clement Alexandrinul). Această universalitate este esențială și vizibilă (Chiril din Alexandria) și este garantată prin unitatea credinței și a conducerii bisericești (scriitorul bis. Augustin). De fapt, universalitatea este un mod de a exprima unitatea Bisericii.

Autorul mai menționează că în primele trei veacuri ale erei creștine, au apărut o serie de Biserici ca centre însemnate ale vieții și gândirii creștine. Din Bisericile acestea s-au ridicat însemnați conducători bisericești și teologi și înnoiri și acomodări liturgice și noi forme de evlavie. Astfel de Biserici din epoca postapostolică au fost în Ierusalim, Antiohia, Efes, Alexandria, Roma, Cartagina ș.a. Dar temelii și structura fundamentală au fost pretutindeni aceleași: unitatea, pluralitatea, universalitatea bisericească. Astfel, fiecare Biserică era una și fiecare era creștină, era una și universală.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

BUCUREȘTI

41.360